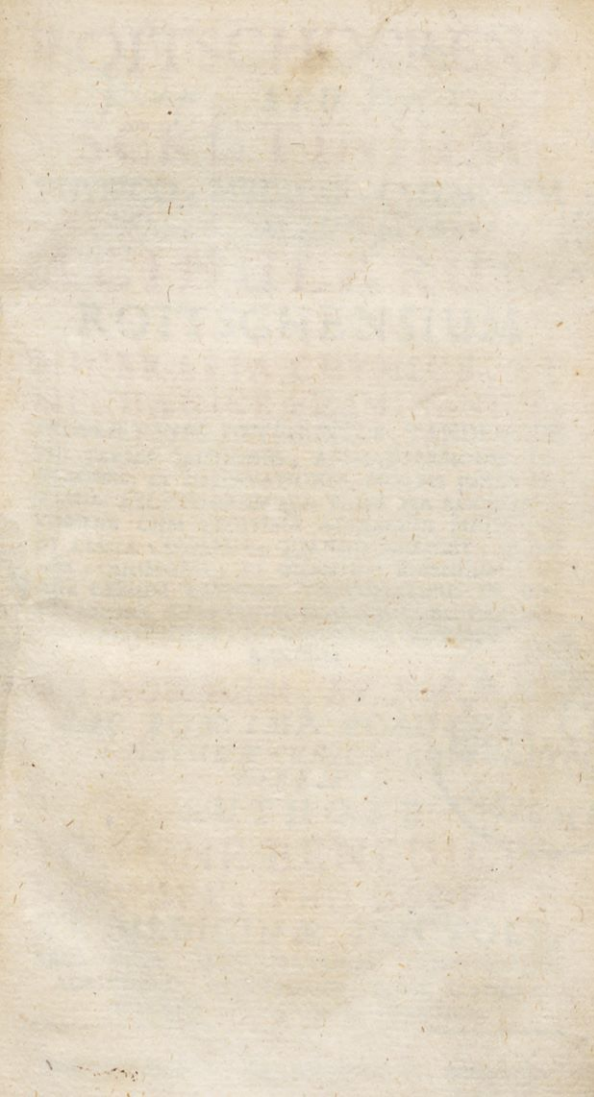

11926. v. C.D. 18

✓

ROITSCHOCRENE

Map SEU *Tagli*
SCRUTINIUM

PHYSICO - MEDICO - CHYMICUM

get von IN QUO *Leoben*
ACIDULARUM

ROITSCHENSIIUM

MINERALIA CHYMICE, ET
MECHANICE EXAMINANTUR,
PROPRIETATES DETEGUNTUR, TANDEMQUE
PER VARIAS CAUTIONES, ANIMADVERSIONES, DE-
CISIONES, ET OBSERVATIONES, MORBIS JUXTA VE-
TERUM RECENTIORUMQUE PRINCIPIA ACCOMMO-
DANTUR CUM LEGITIMA ADHIBENDI METHODO,
ET DIÆTA CONGRUA, QUANDO SCILICET, QUAM
DIU, QUOMODO, ET QUANTUM BIBENDUM? ET
QUA DEMUM RATIONE SYMPTOMATIBUS IN IPSA
POTATIONE SUPERVENIENTIBUS, CHIRURGICE, PHAR-
MACEUTICE, ET DIÆTETICE SUCCUR-
RENDUM.

AD NORMAM, ET FORMAM

SAC. ROM. IMP. ACADEMIÆ

NATURÆ CURIOSORUM

DIRECTA

AUTHORE

JOANNE BENEDICTO

GRÜNDEL, PHILOSOPHIÆ

ET MEDICINÆ DOCTORE,

SAC. ROM. IMP. NATURÆ CURIOSORUM

ACADEMICO, INCLYTORUM STYRIÆ STATUUM

PHYSICO, AC MARPURGI PRACTICO.

VIENNÆ AUSTRIÆ,

Sumptibus Authoris, Typis Leopoldi Voigt, Anno 1685.

PHYSICO - MEDICO - CHYMICUM

IN QVO

ROITSCHENSIUM

MINERALIA CHYMICA, ET

PROPRIETATES DETEGUNTUR, TANDEMQUE

SUA VARIAE CAUSAE, ANIMADVERSIONES, DE-

TERMINATIONES, ET QUANTITATIONES, MORBIS IUXTA VE-

RUM REPERTORIUM, PRINCIPALIA ACCOMMO-

DANTUR, CUM PRINCIPALIA ADHIBENDI METHODO,

ET DIETA CONSTAT, QUANDO SUIISET, QUAM

DIT, QUOMODO, ET QUANTUM BIBENDUM, ET

QUA DEMUM RATIONE SYMPTOMATIBUS IN IPSA

EVALUATIONE, RESPECTU, CHIRURGICE, PHAR-

MACUTICE, ET LITHICE SUCCE-

DENTUR.

AD NOMINAM, ET TITULUM

SAC. ROM. IMP. ACADEMIAE

NATURALIS CURIOSORUM

DIRECTA

ALTHORE

JOHANNIS BENEDICTI

GRONOVII, PHILOSOPHI

ET MEDICINAE DOCTORE,

SAC. ROM. IMP. NATURALIS CURIOSORUM

ACADEMICO, INCIPTORUM SUIISET STATUM

PHYSICO, AC MARITIMI PRACTICO.

CELSISSIMIS,
REVERENDISSIMIS,
EXCELLENTISSIMIS, ILLU-
STRISSIMIS, GENEROSISSIMIS,
ET NOBILIBUS INCLYTI
DUCATUS STYRIÆ

STATIBUS.

DOMINIS, DOMINIS
PATRONIS, ET MECOENA-
TIBUS COLENDISSIMIS,
ET GRATIOSISSIMIS.

Uod disponente su-
premo illo Archiatro, ex
terra innumeri fontes, ex
fontibus saluberrimæ vir-
tutes, ex virtutibus di-
versissimæ infirmorum curæ, felicissimiquè
morborum triumphus eveniant, Acidula no-
stra

*stra Roitschenses luculentum perhibent te-
stimonium. Si enim mineralem earum
naturam, utpote rimatu, & miratu dignis-
simam, paulò accuratiùs cum chymicis ana-
lysi Spagyricâ rimari, & mirari, aut vires
ex ijs resultantes, tanquam verissimas agri-
tudinum triumphatrices cum Medicis con-
siderare volumus, habebimus profectò cam-
pum amplissimum, amœnissimum, & plus
quàm Elysiun. Nolo hic illam minerali-
um Symmetriam, quæ in terræ visceribus
exactissimè producta est, encômiorum parer-
gis extollere, cùm à posteriori abundè liquet,
quòd febrilia miasmata tam subito extin-
guant, dolores atrocissimos demulceant, ob-
structiones profundas referent, excrementa
heterogenea per omnes corporis meatus eli-
minent, & visceribus omnibus vires su-
peraddant validissimas. Porrò si specte-
mus exhibendi methodum, vix ulla inve-
nietur suavior: limpidissima enim ista aci-
dula naribus, & linguæ representantur
gratissima, dum econtrâ cætera remedia
pharmaceutica, ut plurimùm sunt odore te-
tra, colore horrida, sapore abominabilia,
verbo: toti naturæ contraria. Auget in-
super*

Super energiam earum, quod in summo aestu,
& canicularibus ipsis adhiberi possint, ubi
cetera purgantia omnia proscripita sunt,
imò quod plus est, famem totius curæ tem-
pore, magnopere exaltant, quæ per alia me-
dicamenta ordinario prosternitur. Hinc
per has, & similes prærogativas tantam-
jam Roitschenses lymphæ adeptæ sunt esti-
mationem, ut ad eas tanquam ad Sacram
anchoram, & Æsculapij templum tunc con-
fugiatur, quando aliàs pharmacopolia ob-
mutescunt, & Doctissimi Medici fateri de-
bent artis suæ deliquium. Possent hic pro-
fectò saluberrimæ istæ aquæ longè meliùs
panacæ charactere, aliove nobiliori diplo-
mate insigniri, quàm cetera universalia
pharmaca, vulgò secreta à Naturæ Secreta-
rijs, & Pseudochymicis appellata, quæ sæpe
hyperbolico Sesquipedalium verborum or-
natu in lucem prodeunt, postea autem quid
præter tragedias in corio humano præstent,
vespillonum annales, & tuberosa cæmeteria
consulenda sunt. Sed quid opus pluribus?
Bonum Vinum non indiget hederâ. Ego
ne in hac Roitschocrene pro patria, uti Ci-
cero pro domo sua, agere videar, lingua, &

calamo impono silentium, cum & fama, me
tacente, in vicinis, præsertim Austriacis
oris, alioquin condignis hos latices extollat
laudibus, ac de salutiferis eorum virtutibus
innumera ubiquè loquatur testimonia.

Has itaque Saluberrimas, & celeberrimas
acidulas, magnas Inclyti hujus Ducatus
delicias, ac Laureatas innumerorum morbo-
rum victrices aquas, quas indefessis labori-
bus scrutinio analytico sæpissimè subjeci, &
valetudinario mundo primus in presenti
tractatu descripsi, Vobis Celsissimi Re-
verendissimi, Excellentissimi, & Illustris-
simi Styriæ Proceres, in submississimæ de-
votionis tesseram offero, dedico, ac consecro,
humillimâ prece efflagitans, ut sæctus iste in-
genij mei Medicus, quanquam modicus, be-
nevolis suscipiatur oculis, tantisque sub au-
spicijs clementer foveatur, ac protegatur:
tali enim modo, labores mei, qui pro salute
proximi fuerunt directi, salutem quoque
suam, & exoptatum finem consequentur.
Verum quidem est: Magnos magna de-
cent, ast offerentis affectus sæpe sæpius præ-
ferri solet ipsi muneris pretio; sic vilem il-
lum agricolam non exiguam gratiam ade-
ptum

ptum esse, commemorant historia, qui Cyro
potentissimo Persarum Regi pretiosa mune-
ra offerrī videns, cavā manu manipulum
aqua ex vicino Euphrate hausta, gratulan-
te vultu obtulit, & exclamavit: VIVE.
Pariter & ego ambabus, gratitudinis vi-
delicet, & obligationis manibus ē Roitschen-
si fonte potum aqua acidā, Vobis Celsissimi
Reverendissimi, Excellentissimi, & Illu-
strissimi Proceres, inter myriades gratu-
lantium, gratulabundus quoquē offero,
omnem insuper felicitatem, & sanitatem
exoptando, & acclamando: VIVITE, &
VALETE. Ita vovet

C E L S I S S . R E V E R E N D I S S .
E X C E L L E N T I S S . E T I L L U S T R I S S .
D O M I N A T . V E S T R A R U M .

Dabam Marpurgi Styriae
7. Novemb. An. 1685.

Obligatissimus, & Devotissimus

Joannes Benedictus
Gründel, M. D.

Catalogus Authorum,
qui in hoc tractatu ci-
tati sunt.

A.

Joannes Actuarius,
Georgius Agricola,
Albinus,
Joannes Guintherus Andernacus,
Aristoteles,
Casparus Afellius,
Ausonius.

B.

Paulus Barbette,
Thomas Bartholinus,
Joannes Beguinus,
Georgius Bollmannus,
Theophilus Bonetus,
Tucho Brache,
Casparus Bravo de Sobremonte,
Elias Breittenwald/

Thomas Burnetus,
Burrhus.

C.

Guilielmus Clarcke,
Elias Rudolphus Camerarius,
Hieronymus Capivaccius,
Hieronymus Cardanus,
Cartesius,
Cassendus,
Isaac Cattierus,
Gualterus Charleton,
Cornelius Celsus,
Ludovicus Combachius,
Cornelius Consentinus,
Joannes Crato à **Krafftheim**/
Oswaldus Crollius,
Tobias Czaschelius.

D.

Democritus,
Claudius Deodatus,
Kenelmus Digbaus,
Isbrandus à Diemerbroch,
Dioscorides,
Jacobus Wenceslaus Dobrizensky de
nigroponte.

E. Hen-

E. THOMAS BUNGENS

Henricus Ellenberg/

Sigismundus Elsholstius,

Michaël Ettmüllerus,

F. ELIAS RUDOLPHUS

Falconetus,

Joannes Michaël Fehr,

Joannes Fernelius,

Fischerus,

Joannes Raymundus Fortis,

Nicolaus Franchimont à Franckenfeld.

G.

Claudius Galenus,

Joannes Godefredus Geilfusius,

Aullus Gellius,

Goringus,

Conradus Gesnerus,

Petrus Giurius,

Joannes Rudolphus Glauberus,

Eberhardus Gockelius,

Regnerus de Gräff,

Joannes Sigismundus Grassius,

Philippus Grülingius,

Guerinus,

Albertus Güntherus,

H. Ehrn-

H.

Ehrnfridus Hagendornius,

Joannes Hartmannus,

Henricus ab Heer,

Joannes Baptista Helmontius,

Joannes Hellwigius,

Joannes Ferdinandus Hertodt à **Zodens**

feldt.

Hippocrates Cous,

Guilielmus Fabricius Hildanus,

Höchstetterus,

Joannes Daniel Horstius,

Georgius Horstius.

I.

Fridericus Ferdinandus Illmer de **Wart-**

tenberg/

Joannes Helfricus **Sünden/**

Jordanus.

K.

Theodorus Kerkringius,

Athanasius Kircherus,

Andreas Knöphelius,

Kormannus,

Kyperus,

L. Joan-

L.

Joannes Baptista de Lamzwerde,
Adamus à Lebenwaldt.
Fortunius Licetus,
Daniel Ludovici.

M.

Marcellus Malpighius,
Guilielmus Mannagetta,
Marcus Marci,
Dominicus Marchettis,
Martialis,
Petrus Andreas Matthiolus.
Henricus Meibomius,
Hieronymus Mercurialis,
Mesues,
Joannes Michaëlis,
Balthasar Mielbacher,
Mindererus,
Godefridus Mœbius,
Valentinus Andreas Mollenbroccius,
Montagnana,
Daniel Georgius Morhofius,
Henricus Mundius,
Hadrianus à Mynsicht.

Gubernus Rolandus

Theophrastus Paracelsus, Rondelcius

Pawius, Rycius

Pecquetus, 2

Joannes Conradus Pejerus, Philippus Ja

Bernardus Penotus, mied

Pileot, Angelus Sala

Felix Platerus, Sanchorius Sanchorius

Vopiscus Fortunatus Plempius, Sartorius

Plinius, Lucas Schroedius Lucas Elias

Joannes David Portzius, Joannes Schred

Poterus, Conradus Victor Schroedius

Antonius de Pozzis, Melchior Sebinius

Franciscus Quenaltus, Daniel Sennertus

Josephus Quercetanus, Paulus de Sorbais

Matthias Ramlovius, Franciscus Stockh

Rappius, Laurentius Stuber

Rhafes, Nicolaus Steud

Vitus Ridlinus, Sylvaticus

Lazarus Riverius, Franciscus Sylvius de la Boë

Wilhelmus den Rhyne, Bernardus Swalve

Henricus Roches, Joannes Swammerdamus

Guer-

T. Spemannianus

Guernerus Rolfincius.

Rondeletius.

Ryetus.

S.

Philippus Jacobus Sachiſius à Döwenheim.

Angelus Sala.

Sanctorius Sanctorius.

Sarteus.

Lucas Schroëckius Lucae Filius.

Joannes Schræderus.

Conradus Victor Schneiderus.

Melchior Sebizius.

Daniel Sennertus.

Paulus de Sorbait.

Franciscus Stockhamer.

Laurentius Stuber.

Nicolaus Steno.

Sylvaticus.

Franciscus Sylvius de le Boë.

Bernardus Swalve.

Joannes Swammerdamus.

Tabernamontanus.

Guern-

Joan-

Joannes Tackius.
Matthias Tilingius.
Leonardus Türneisserus.

V.

Basilius Valentinus.
Carolus Ubelbacher.

W.

Joannes Baptista Wagner.
Joannes Wallæus.
Warthonius.

Joannes Cornelius Weberus.
Georgius Wolfgangus Wedelius.
Jacobus Wepferus.
Thomas Willis.
Joannes Wolffius.

Z.

Joannes Zwelfferus.

ENCO-

ENCOMIA, ET EPI-
STOLÆ CLARISSIMORUM
VIRORUM DE ACIDULIS
ROITSCHENSIBUS.

PRÆNOBILIS, ET EXCELLENTIS-
SIME DOMINE,

*Mice colendissime, olim
discipule clarissime. Accepi tua
Scripta, & tentamina, quæ in
cognoscendis acidularum Roitschensium in
Comitatu Cilliensi ad confinia Croatiae Sita-
rum mineralibus, & contentis impendisti,
unà cum ingredientibus, & contentis ad-
junctis, & simul transmissis. Certò cona-
tus tui mihi perplacent, sicuti & Domino
Hertodio, Archiatro Casareo in laboribus
chymicis egregiè exercitato viro, quàm ma-
ximè arridebant, & per omnia approbat,
adhortando, ut ità pergas, quòd Deus, &
virtus, & tua sapientia, & acidula hæ sint
paritu-*

paritura tibi gloriam immortalem. Ego
verò gaudeo, quòd in mea Senectute Sen-
tiam non exiguam consolationem, à me
esse educatum, & doctrinæ nostræ lacte enu-
tritum discipulum, virum, & doctorem,
qui per suam doctissimam Roitschorenen
multis millibus agrotantibus erit, & conso-
lationi, & saluti.

Duo reperio in hisce acidulis ingredi-
entia, unum spirituale, ac volatile, alterum
corporeum, & magis fixum: Spiritus co-
piosos, qui partim in transportatione ad lo-
ca longinqua a volant, partim remanent, in-
esse rectè, quod egregiè probasti. Nec dubito,
quin hi spiritus sint ob limpiditatem, & cla-
ritatem de natura aetherea, partim partici-
pent de Sale volatili vitrioli, nitri, Sulphu-
ris, salis communis. Imò sunt ipsimet Sales
volatiles horum ingredientium. Corporea
ingredientia etiam rectè eruisti, ubi viden-
tur vitriolum, & nitrum esse præcipua, &
copiâ alia superare. Sulphur illud est ve-
rum Sulphur, cùm sit phlogiston, & infalli-
biliter erit de natura martis, & vitrioli,
ubi enim hæc mineralia, & metalla repe-
riuntur, ibi necesse est, adesse Sulphur, quod
b mihi

*mibi videtur blandum, & maturum, pu-
rum, & pulmonibus valde amicum, quod
ipsum probat experientia in nostris Austria-
cis agrotantibus, ubi etiam ijs, qui debiles
pulmones habent, prodest, vel saltem non
nocet.*

*Miror te Sal alkali invenisse, est enim
magna questio apud chymicos, an detur Sal
alkali per naturam, an verò per artem?
Pleriquè docent, quòd solum per artem.
Verùm in curiosis Ephemeridibus Germania
invenies, quod Medici ex India occidentali
scribant, se ibi invenire, sal alkali natura-
le; unde tu gaude, quod etiam sis inventor
salis alkalini per naturam.*

*Non parum miror, quòd etiam invenias
terram albam, quàm gustavi, quæ certò cum
sit, sine omni sapore, odore, colore, præter al-
bedinem eximiam: In hac terra, certò vir-
ginea, latet magnum mysterium; puto ego,
quòd per hanc roborentur viscera, & o-
mnia acida in corpore absorbeantur. Ni-
trum rectè statuisti, quia dupliciter appa-
ret, & in substantia, & in floribus; est
amariusculum, & phlogiston. Martem, &
alumen, & vitriolum inesse rectè probas;
imò*

imò alumen nihil hìc, cùm sit in exigua
quantitate poterit obstare obstructioni vi-
scerum. Cremor acidularum, de quo me-
moras, est de genere Salium cum terra ad-
huc commistorum.

Ex his igitur, tam fixis, quàm volatili-
bus principijs in hisce acidulis contentis col-
ligo, eas valere in omnibus hypochondrio-
rum, pancreatis, mesenterij, & aliorum
viscerum obstructionibus, & in eorundem
intemperie calida, & humida corrigenda,
ac contemperanda: In curatione februm
diversarum, in ulceribus, & gonorrhæis
abstergendis, & consolidandis, exceptis pul-
monibus actualiter, & jam profundè exul-
ceratis: in affectu, & passione hypochon-
driaca, imò & in febribus continuis, & ma-
lignis methodicè, & jam apparentibus con-
coctionibus adhibita; deniquè in ijs cunctis
morbis, tam extrinsecè, quàm intrinsecè, de
quibus jam ad me perscripsisti.

Mactò igitur sis animo, & prout pro Sa-
lute agrorum hunc tractatum, quasi rudi-
ter absolvesti, ita perge eum ampliare, &
ad maturitatem perducere, tibi què coram
toto mundo, laborum exantlatorum, &
studio-

*studiorum tuorum compendium, id est bra-
vium honoris, & gloria immarcessibilis
promereri, quod consequeris, si tam Germa-
nicè, quàm latinè in typum, & lucem edi-
deris: Suadeo etiam, ut facias dedicati-
onem ad Inclytos Status Styriæ, petasquè ad
Collegium Academicum Naturæ Curioso-
rum Germaniæ Suscipi, hi enim statim in
suum gremium te suscipient, & tibi varia
arcana hodie, vel cras communicabunt, &
fies hoc modo illustris, Magnatibus, &
Principibus gratissimus, à quibus erit præ-
mium tuum. Vale & me ama*

Viennæ Anno 1685. 28. Junij.

Tuus Semper

Fridericus Ferdinandus Illmer
de & in Wartenberg/ Phil.
& Medicinæ Doctor, Pra-
xeos Professor Publicus &
Primarius, Sacræ Cæsareæ
Majestatis Consiliarius; &
Archiater, ac p. t. Rector
Magnificus.

NOBI-

NOBILISSIME
EXCELLENTISSIME,
ET EXPERIENTISSIME DO-
MINE GRÜNDELIE, FAUTOR,
ET COLLEGA PLURIMUM
HONORANDE.

Libentissimè vidi Synopsin Acidula-
rum Roitschiensium, non tam ab Excel-
lencia tua affabrè delineatam, quàm à
Magnifico Domino Archiatro Casareo Illmero ner-
vose illustratam, & Nobilissimo Lebenwaldo, Æscu-
lario nostro exactissimo carmine exornatam. At
quantis viris! quibus si solidioris quidpiam adjicere
vellem, vereor, ne Soli meridiano lucem asferre, aut
Regiæ illorum purpuræ laciniam meam assuere velle
viderer; quapropter jam nihil addo aliud, quàm
illud antiquorum: Feliciter! Et quod ex effata
jam vena ingenius animi affectus extorsit, sterile hoc
tetrastichon, quo ipso Excellentie tuæ pro tam eli-
matissimo tractatu gratulari volui, imò debui, quod
æqui, bonique consulere digneris, rogitò. Vive &
Vale.

Cæsaris ut Victor Turcas exercitus armis
Conterit, & trepidos vasta per arva fugat.
Najades in Styria lætâ scaturigine plaudunt,
Et pœana canunt cum Duce Gründelio.
Primus is has salubres ægro tibi porrigit undas,
Ut vivas; Vivat, dic mihi, Gründelius!

Gründelius, Leberwaldt, Styriæ duo lumina Vivant!
Semper & acidulas Roitschia fundat aquas.

Svinfurti 9. Augusti Anno 1685.

Nob. Excell. Tuae Nominis
Devotus cultor

Joannes Michaël Fehr,
Phil. & Medic. Doctor. Con-
sul, & Physicus Svinfurten-
sis, Sac. Rom. Imp. Acade-
miæ Naturæ Curiosorum
Præses, dictus: *Argonauta.*

PRÆNOBILIS EXCEL-
LENTISSIME, AC DOCTIS-
SIME DOMINE, ET COL-
LEGA HONORANDE.

 *Scrutinium analyticum in Roitscho-
crene physico-hermetice institutum, at-
tentè, & magnâ animi voluptate perle-
gi, ac mehercule! Herculeos verè labores in hoc do-
ctissimo tuo tractatu reperi: omnia reverà accura-
tè, & amussatim pertractas, obscura reddis lucida,
dubia certa, questiones difficultatibus involutas, ve-
ritatis trutinâ examinas, ut ità omnibus palmam
videaris præripere, qui huic materiæ perscrutandæ,
calamum, & manum admoverunt. Plurimi hoc
satagerunt, sed non sat egerunt. Age igitur Vir
Nobilissime, & felicem Ingenij tui partum, post
exant-*

*exantlatos hos labores in lucem ede, tunc enim fiet,
ut non tantum hæc Inclyta Provincia, sed & tota
Germania inde emolumentum, tu verò honoris sis
capturus incrementum, & gloriam immortalem.*

*Sic animitus opto, & hoc metrico elogio gratulor:
Huc ægri! ad fontes properate, ut cervus ad undas,
Hac est in potâ vera salute salus.*

*Si mittat Mirach muscas ad Palladis arcem;
Quæ turbant sensus, pervolitantquè caput.*

*Si cordis thalami febris torrentur ab igne,
Atquè tuas fauces siccat anhela sitis.*

*Si tibi splen turget, si bile exæstuat hepar,
Infartum pectus si premit asthma tuum.*

*Colica si fibras cruciat, renesquè lapilli,
Duri si ventris flatibus ima tument.*

*Contractura tuos graviter si fauciat artus,
Sive dolore vago pesquè, manusquè tremit.*

*Hos quos non potuit mœsto de corpore morbos
Docta manus Medici pellere, pellit aqua.*

*Vitriolum, ferrum, nitrum, sal, sulphur, alumen,
Terræ, & virgineæ fontibus hisce fluunt.*

*Gratia Gründelio debetur maxima nostra
Doctis qui scriptis, has celebravit aquas.*

*Has celebravit aquas, toto celebrabitur orbe
Ipse, & erit Medici gloria magna chori.*

Leobij 10. Septemb. An. 1685.

Excellentissimi Domini Authoris

Collega addictissimus

Adamus à Lebenwaldt,

*Phil. & Medicinæ Doctor,
Comes Palatinus, & Poëta laurea-
tus Cæsareus, Notarius Apostoli-
cus publicus, Sac. Rom. Imp. Col-
legij Naturæ Curiosorum Academi-
cus, Inclyti Ducatus Styriæ Physicus.*

PRÆNOBILIS, AC EX-
CELLENTISSIME DOMINE
DOCTOR, COLLEGA
COLENDISSIME.

HX proximis sub 29. Augusti datis
litteris, diuturni silentij rationabiles ex-
cusationes, scilicet labores hæctenus aci-
dulis Roitschensibus impensos percepi. Ego de o-
mnibus hisce gratulor, ac gaudeo, Excellentissimum
Dominum Collegam rebus talibus esse occupatum,
quæ ante plurimos annos jam dudum valde fuerunt
desideratæ. Experimenta medica circa has acidu-
las, viginti, & ultra annis à me observata, pauca
communicabo: Solùm ea, quæ Magnificus Dominus
Sorbaït Med. pract. tract. 7. cap. 10. adno-
taverit, & plurimorum exemplis comprobaverit,
confirmare cogor, modum tantùm exhibendi perscri-
bam, quo in diversis affectibus usus sum.

Diarrhæa biliosa multis septimanis perdurans,
quæ nequè purgantibus cholagogis Rhabarbaratis,
iteratis vicibus sumptis, nequè interpositis adstrin-
gentibus sisti poterat, acidularum triduanus potus in
duarum mensurarum quantitate non continua, sed
discreta: idest spatio sesqui alterâ horâ, per vices
sumptâ, eam penitus sustulit. Erant quidem aliqui
Medici, qui etiam in dysenteria ausi sunt easdem aci-
dulas ordinare: ast eventu dispari, & quandoquè
fatali, ita ut illas in hoc affectu adhibere nunquam
presumpserim, quamvis ratio suadeat in valde bilio-
sis,

sis, absterfionis. contemperationis, & evacuationis gratiâ, & in pauca quantitate posse concedi.

Magnificus Dominus Doctor Sorbait præcitato capite, pulmoniacis ob sulphur solare, & Raymundus Joannes Fortis Consult. & respons. med. centur. 2. in diversis pectoris affectibus, imò in phthisi acidulas propter vitriolum bibendas suadet. Sed ex Roitschensibus nostris nunquam optatum adverti effectum. Et quamvis me invito, & dissuadente, quidam phthifici eas ad plures dies sumpserint, ij omnes paulò post debitum naturæ persolverunt, qui forsan diutiùs, etiam annis pluribus vitam protraxissent. Unum solùm Asthmaticum, & biliosum senem nosco, qui plerumquè in æstate, sæpius manè, unum vel alterum cyathum urgente morbo cum fructu bibit, eò quòd urinam moveant, & causam antecedentem revellendo per alia emunctoria evacuent.

In affectu hypochondriaco hoc fonte Medicato, per duas, vel tres septimanas in quantitate circiter duarum mensurarum singulis matutinis hausto, tam in curatione, quàm præservatione multum præstiti: in illa pro curæ complemento: in hac præmissis universalibus præbui.

Colicam biliosam, alijs non proficientibus, ut plurimum hoc remedio medicinaliter sumpto percursavi.

Duo Magni nominis patientes, prioribus temporibus, nephriticis, alijsquè vexabantur indisposi-

tionibus, quibus in æstate acidularum potum medicinaliter usurpandum suasi: quo factò quivis horum calculum sat magnum excrevit. Hinc conjiciendum, quod calculosis ob vim diureticam, & absterisivam valdè conducant, prouti in pluribus alijs exper-tus sum.

Princeps quidam renum ulcere laborabat, Medici multis tentârunt remedijs malum hoc superare: verùm frustrâ. Tandem Roitschensibus acidulis medicinaliter per 24. dies adhibitis, & interpositis alijs, ex integro convaluit.

Ab Jetero, præmissis præmittendis, semper per has aquas patientes liberavi, Scirrhosos tumores lienis post febres relictos (confirmatos non intelligo) vel ex alia causa generatos in plurimis, etiam in me-metipso iisdem aquis percuravi.

In febribus intermittentibus, nempe simplici, & duplici tertiana, tam legitima, quàm notha, præmissâ phlebotomiâ, & purgatione, in vigore paroxismi, præsentè summo calore, & siti, alterius potûs locò dedi acidularum unum vel alterum bonum haustum cum cremore tartari, continuando per plures paroxismos: taliter plerumquè patientes restitui: quartanarijs autem extra paroxysmum medicinaliter potandis ordinavi. In casu & tertiana continua manè solùm quandoquè unum cyathum præbui.

In cachexia, & principio ascitis, ex reliquijs febrivum causatis, aut per se ex bile, humoribus adu-stis, & obstructionibus ortis, plurimorum recordor
exemplo-

exemplorum, ubi ex methodo plurima fuerunt incassum adhibita: Ultimatum Acidula Roitschenses per plures septimanas medicinaliter pota, palmam reportarunt, & patientes totaliter restituerunt.

Qui habent debiles ventriculos, vel ex voto carnis non vescuntur, uti sunt Carthusiani, tum etiam corpora, quae magis pituitosis, quam adustis scatent humoribus, pro acidulis nostris medicinaliter hauriendis, experientia dictante, ut plurimum non quadrant, tales enim plerumque sunt cachectici, vel in alios precipitantur affectus.

Patientibus Calidioribus, oris amaritudine, vel nausea ex bile, & ventriculi pressione vexatis, media hora ante prandium, unum vel alterum bonum haustum cum cremore tartari, quovis anni tempore propinavi, continuando per tres aut quatuor dies, & sic semper optatissimum assecutus sum intentum: Bilis enim taliter fermentum digestionis depravans, educitur, & ab humorum saburra ventriculus eliberatur: Unde ingesta organum chylificationis purius nata, perfectius elaborantur, & functiones ejusdem exactius peraguntur.

Per medicinaliter haustas acidulas intelligo, quando ea quantitas mane (praemissis praemittendis) bibitur per vices, quae sit apta cum vel sine vehiculo, non tantum acidularum potarum quantitatem educendi, sed etiam plures sedes per modum catharetici electivè causandi, sit autem diversimodè pro natura, & complexionis varietate: In aliquibus sufficit una
mensu-

*mensura Styriaca: quandoquē ad duas & mediam
pervenit, ita continuando, altiùs nunquam ascendere
presumpsi, etsi subinde fortia Hungarorum, & Croa-
tarum corpora, etiam septem mensuras intra duas
horas assumptas, & pluribus diebus iteratas, sufferre
potuerint.*

*Convalescentes ex febris, quorum viscera ad-
huc præcalida existunt, & longo tempore superato
jam morbo ex integro restitui non possunt, remedium
his acidulis præstantius adhuc non inveni, tum ut
medicinaliter sumantur, vel cum vino oligophoro in
prandio & cœna commiscenda bibantur. Hæc sunt
pro nunc, quæ currenti calamo, Domino Collegæ
transcribere volui, occurrent plura, quæ successu
temporis mittam! Valeat, & me amare pergat,
quod vicissim factururus, & perseveraturus.*

Græcij 6. Augusti Anno 1685.

*Excellentissimi Domini Collegæ
Paratissimus Servus*

*Joannes Baptistâ Wagner,
Phil. & Medic. Doctor, Inchy-
torum Statuum Styriæ Physicus, &
Gracensis Practicus.*

AD PRÆNOBILEM, ET
EXCELLENTISSIMUM DOMINUM
JOANNEM BENEDICTUM GRÜN-
DEL PHILOSOPHÆ, ET MEDICINÆ DOCTO-
rem, Sac. Rom. Imp. Collegij Naturæ Curiosorum
Academicum, quondam Exercitus Cæsarei Medicum Campe-
stem, nunc Inclitorum Styriæ Statuum Physicum Provincia-
lem, ac Marpurgi Practicum, &c. Dum doctissimâ suâ Roit-
schocrene Jatricum irrigaret orbem, & intima Aci-
dularum arcana detegeret.

O D E.

MAvors *Illyricos* quum tumulat *Lares*,
Et fœvas agitat vasta per æquora
Armis phalanges *Ottomanna*
Progenies, Styge pejor ipsâ:
Ad fontum liquidos otia *Rivulos*
Captas *Pæonio* mentis acumine,
Scrutando crystalli fluores
Dissipiant, sapiantne labris?
Num fontes acidos lambere quid juvet?
Bacchi nectareus cum *Styriæ* fluit
Succus, per hortorum virentes
Delicias, nemorumque scenas.
Est virtus *Acidis* maxima *Fontibus*;
Virtus *Ingenium*, quæ stimulat *Tuum*
Mentemque: dignos scriptitare
Artis *Apollineæ* libellos.
Felices nimium *Sollicitudines*
Quæ *Fundum** Medicis *Fontibus* hauriunt,
His te *Galenum*, *Pæonem*que
A *Studijs* liquidis probâsti.
Quid tantis superest nisibus? ut citò
Cum *Phœbo* adproperent *Pieria* *Dea*,

Et nobiles Sacris coronent
Laureolis Benedicte Fontes.
Cur opto Aonij culminis Incolas,
Jam læto celebrant Flumina carmine,
Nomenquè Cygni gloriosum
Empyreas referunt in oras.
At Vos per placido non sine sibilo
Fontes quid dabitis? Nestoreos dies
Encomiastæ; Ægro salutem
Styriacisquè plagis medelam.
Unum præ reliquis posco Favoribus,
Ut magnus videat Jupiter Austriæ
Gustetquè Fontes, & perennet
Imperij decus, & Columna.
Hoc Fulcro auriparum Principe sæculum,
Cernent Styriacæ culmina, gloriæ
Et te beabit Fundus * undæ
Quam charitum trias ipsa libat.
Sic Pollax tenui carmine lusitat,
Ut lectum teneat Castora, quem sibi
Regina conjunxit Vienna;
Non adiment Inimica Fata.

Ita canit, ac voyet

Excellentissimo Domino Authori
quondam in Studijs Amicorum
Intimo

Georgius Ignatius Burian,
â Firlei Philosophiæ & Medi-
cinæ Doctor, Oppavix Silesiorum
Physicus.

PRÆ-

PRÆNOBILI EXCELLEN-
TISSIMO, ET DOCTISSIMO
DOMINO AUTHORI.

Laudat opus, nomenq; suū per clima magistrum
Evehit, ut celsum crescat ad usquē polum.
Sic labor hic tuus est, studio quem gnava paravit,
Conscripsitquē manus, plus valitura Jove.
Fons est istud opus, quo manant pharmaca mundo,
Salsi dum fontis dogmata clara fluunt.
Fontis describit vires, ut scilicet inde
Hauriat infirmus, membraquē sana ferat.
Sic igitur pergas, & quos jam ceperis ausus,
Plures necēte novos, ut tua fama volet.
Fama volet, dico, tibi semper personet omnis,
Author ovet semper! semper opusquē suum!

Varasdini 20. Octob. An. 1685.

Jacobus Ignatius Seiter,
Phil. & Medic. Doctor, Phy-
sicus Varasdinensis.

PRÆNOBILI EXCELLEN-
TISSIMO, ET DOCTISSIMO DO-
MINO AUTHORI. QUONDAM IN
STUDIIS AMICORUM INTIMO.

Auribus ingratus, fuerat sonus ensifer * الله
Inneptus studio barbarus ille *Tuo*.
Ast aptus, multumquē movens illud Styriæ ند
Quod porto occulti *fundule* primus edas.

* Turcicè Alláh.

Hoc petijt, factum, primus divulgis in orbem
Roitschocrenarum nobile flumen aquæ.
Ingenijquè *Tui* partus jam ut sidera fulgent
Jungis enim doctè pristina facta novis.
Cum partus habeas felices Patria, gaude :
Excoluit talem sola Minerva virum.
Huic tu lætitiæ mecum des signa, triumphes,
Authori crescat laus honor atquè decus.
Virtutis veterum precor ut monumenta sequantur
Felices, salvi, nestoreiquè dies.
Id precor & voveo fidus maneoquè minister
Sis & propitius, qui fero vata mei.

Viennæ 31. Decemb. An. 1685.

Joannes Cygan, Phil.
Magister, & Medicinæ
Candidatus.

Librum Excellentissimi Do-
mini Doctoris Joannis Be-
nedicti Gründel cujus titulus est
Roitschocrene, sive de acidu-
lis *Roitschensibus* totum accur-
ratè perlegi, & in eo nihil con-
tra Fidem, aut bonos mores,
sed

sed omnia benè ac solide ex optimis fundamentis inveni.

Franciscus Stokhamer,

*Theor. Med. Professor
Primarius.*

Perlegi & ego Clarissimi Domini Doctoris Gründel intitulatum Tractatum Roitschocrene, & quia hæc Doctrina non tantum optimis Neotericorum (uti multi opinantur) principijs, sed & Antiquorum Hippocraticis nimirum innititur fundamentis: Uti passim Hippocrates non primis solummodo qualitatibus esse insistendum, sed & ad secundas & tertias progrediendum, quibus occultiores rerum virtutes manifestantur, quemadmodum pluribus de acido,

c

do,

do, acri, amaro, falso, &c. declarat. Præsertim autem libro de Aff. p. 83. n. 49. de Acerbo ubi inquit ex his advertant hi, qui vim tantum affirmant siccandi, humectandi, deniquè calefaciendi & refrigerandi, in primis qualitatibus constare, & primas qualitates morbum adferre atq; salutem.

Itaque Tractatum hunc tam ab Antiquioribus quàm Recentioribus Medicis celeberrimis commendatum approbo & ego, dignumquè & utilem impressione Judico. Viennæ Austriæ 10. Novembris An. 1685.

*Franciscus Ganser, Philosophiæ
& Medicinæ Doctor, p. t. Decanus*

Quan-

Quandoquē hęc Roitscho-
crene nihil contra Fidem,
principem, & bonos mores, aſt
potiūs utilem valdè & profi-
cuam humano generi Doctri-
nam, atquē tum propriam tum
alienam experientiam contineat,
Typo ut mandetur, & publice-
tur, Concedo Facultatem.

*Fridericus Ferdinandus Illmer,
de, & in Wartenberg, Phil. & Med.
Doct. Praxios Mdiecæ Profeſſor
primarius, Sac. Caſar. Regiaquē
Majeſtatis Conſiliarius & Per-
ſonæ Medicus, p. t. Uniuerſitatis
Viennens. Rector Magnificus.*

PRÆFATIO.

Uam Salutaria Inclytus noster Ducatus Styria suggerat remedia, pro hominis mille valetudinis metamorphosisibus alioquin agitabilis, sanitate præsentè conservanda, & amissa recuperanda, in montibus ejus, & fontibus abundè elucescit; Montes enim, præterquam, quòd in imis suis visceribus varia metallorum, & mineralium sobole, olim erutâ, & adhuc erudâ copiosè imprægnati sint, forinsecus etiam tantâ saluberrimarum herbarum varietate, & florum elegantia coronantur, & vestiuntur, ut non solum patriæ, sed etiam vicinis Provinciis magnam in morbis auferendis suppeditent opem, & auxilium; patet hoc in radice Rhodia, Doronico, Imperatoria, Lunaria, & pluribus alijs rarioribus, quæ singulis annis in Austriam, & Italiam copiosè evehuntur: Imò spica cel-

tica non solam ad loca vicina, sed etiam in
Arabiam, & Persiam à nobis deportatur.
Sileo hic frugiferam vitem in inferioribus
hujus inclyti Ducatus partibus copiosissime
crescentem, cui Basilius Valentinus inter
vegetabilia, sicuti auro inter mineralia, &
homini inter animalia, Regiam dignitatem
attribuit, si itaque nobilissimus iste frutex
Regiam Majestatem coram omnibus vege-
tantium proceribus pleno, & indubitato Ju-
re sibi vendicat, profectò in districtu Lut-
tenbergensi, ejusquè vicinia, quocunque ocu-
los tuos verteris, deprehendes omnia, vine-
tis culta, pampinis picta, racemis ornata,
verbo: nihil, nisi Regia. Fontes demum
quod attinet, eos providentissima rerum
Mater natura, adeò facundo partu è terræ
gremio in hisce locis progenerat, ut præter
varias thermas hinc, & inde distributas,
solummodò numerentur in territorio Rackl-
spurgensi quadraginta circiter scaturigines
acide, viribus quidem variantes, si tamen
rite adhibeantur, suis laudibus nunquam
destituenda. Nihilominus omnibus istis
palmam præripiunt nostræ in hoc Tractatu
Medice describenda acidule, quæ media

milliari à Roitschensi Oppido è facundissimæ terræ uberibus, spontaneo motu prosiliunt, & scaturiunt, tantamquæ jam nactæ sunt in arte Medicâ æstimationem, ac adeo jam evaserunt famosæ, ut non solum è diversis locis languentes, Magnetis instar ad se alliciant, sed etiam ad longinquas Provincias copiosè evehantur, & felicissimas curas ibidem efficiant.

Quemadmodum autem in tota arte Medica nullum prodest remedium, quod ubique, ac semper in omnibus prorsus corporis humani affectibus posset adhiberi, suumquæ exoptatum effectum in differenter, præstare, ita etiam de acidulis nostris statuendum est, quæ etsi innumera mereantur in curandis, & præservandis morbis encomia, characterè tamen medicamenti universalis nondum dotata sunt, nequæ omnibus ægritudinibus instar Protei unicuique formæ se se accommodantis, uti pessimè vulgus existimat, conveniunt, sed mira præstant, desperatosquæ morbos, quàm citissimè abigunt, si lege artis administrantur, ac econtra præposterè assumptæ præsentis affectus non solum non tollunt, sed etiam graviores inducunt,

cunt, & in universa microcosmi œconomia, susque, deque vertunt omnia, prout experientia docet sepius. Hoc autem ut evitetur, & exoptatus effectus languentibus semper eveniat, necesse est, ut Medicus tam inpenetrando remedio (quod morbo juxta methodum medendi è diametro debet esse contrarium) quàm in ipso agrotantis affectu cognoscendo maximam adhibeat industriam: hoc enim suadet tristissimum illud, Medicorum assertum, & ab honorandis facultatis nostræ Proceribus varijs in locis satis lucidè expressum: Morbum scilicet benè cognitum, jam quasi esse curatum; Illud verò per se est evidens; Imo medicamenta, quorum natura ignota nobis est, ægro porrigere, & ita in corio humano ludere, grande foret nefas, & maximus in medicina barbarismus.

Quare cum rem scire sit per causas scire, ac demonstratio à priori sit præstantissima, conatus sum mineralia, & principia intrinseca aquis nostris aciditatem, cæterasque virtutes communicantia presenti examini tam chymico, quàm mechanico subijcere, in quo maximam consistere difficulta-

tem, ac rem esse multis erroribus obnoxiam, omnibusquè controversam, unanimiter conveniunt hydrographi, nihilominus tamen, cum constat, Deos laboribus omnia vendere, rerumquè veritatem latere in puteo Democriti, quæ non nisi magnis conatibus potest extrahi, ideo nec laboribus, nec sumptibus parcere volens, varia instituit tentamina: videlicet admiscui acidulis nostris varios pulveres, gallarum, malicorij &c. diversos liquores; utpote, syrupos, lac, cerevisiam, spiritum vini, bilem tam flavam, quàm porraceam diversorum animalium: varia vina, tam domestica, quàm exotica: Item spiritus, & salia chymica, volatilia, & fixa, acida, & alkalica. Coxi insuper in ijs plurima; cum farina absque ullo addito fermento pinsui panem, in hyeme eas frigori ad congelandum exposui, gravitatem in bilance cum aqua vulgari combinavi, cæterasquè feci probas mechanicas. Nonnunquam eidem pulveri, aut liquori ejusdem doses in multis, & distinctis vitris, acidulas ratione accidentium variantes solitus sum conjungere, & quidem in primo vitro acidulas recenter haustas:

stas : in secundo antiquas, per multos men-
ses in vasis clausis reservatas : in tertio
per alembicum destillatas : in quarto in
cucurbita cum capite mortuo relictas : in
quinto expositas aëri libero, è quibus vola-
tilia sponte abièrunt : in sexto illas, quæ in
evaporando apud ignem magnam partium
aquosarum, & spirituosarum jacturam
passe sunt ; in quibus omnibus mixturis
accuratè attendi, quales metamorphoses, de
hora in horam ratione coloris, saporis, &
odoris natura instituerit, ac perfecerit.
Chymiam etiam tanquam veram rerum na-
turalium perscrutatricem hâc super re con-
sului, sine quâ incognoscendis natura prin-
cipiis, quasi sine Duce hinc & inde per in-
suetas, & cacas semitas vagantes, in erro-
res abripimur absurdissimos ; hinc ut pu-
rum ab impuro in acidulis nostris separa-
rem, concreta naturalia cultro spagyrico
dividerem, & intimos eorum recessus probè
perlustrarem, varias incepti destillationes,
Evaporationes, filtrationes, crystallisatio-
nes, calcinationes, reverberationes, præci-
pitationes, ac alias operationes spagyricas,
quibus contenta mineralia congruè seque-
strata,

strata, modò solvi, modò rursus coagulari,
& sic tam in forma liquida, quàm solida,
rebus supradictis commiscui, prunisquè, ac
candenti ferro adjeci ratione sulphuris, &
speciei salium infima penetranda, & per-
scrutanda. Cum autem unicus actus apud
Dogmaticos exiguam adhuc pariat expe-
rientiam, & non nisi erroribus plurimis ob-
noxiam, idcirco eadem proba, & tentami-
na jam enumerata, sæpius à me repetita
sunt, & tam hyberno, quàm æstivo tempore
reiterata. Silentio hic involvo solutiones,
& plures alias operationes, quas in vitrio-
lis, nitro, alumine, sulphure, Marte, Ve-
nere, alijsquè mineralibus, & metallis in-
stitui, ex quorum analysi principia consti-
tutiva eorum magis mihi patefacta sunt, &
ad similia in acidulis inquirenda non exi-
guam accenderunt facem.

Præterea cum ab adjunctis argumen-
tari non sit inconueniens, consideravi non
solum incolarum continuò has aquas biben-
tium inclinationem morbificam sed etiam
fæces parietibus trunci undique adheren-
tes, per quem aqua nostra scaturiunt, uti &
terram extra fontem virtute allabentium
acidu-

acidularum imprægnatam, neque neglectæ vicinas scaturigines, præsertim illas, quæ in suâ analysi varia exhibebant mineralia; similiter minerales lapides, qui in territorio Roitschensi prostant, fortiori Vulcani torture subjeci, perscrutando, quid reclusum haberent in intimis suis penetralibus.

Cùm autem Medicus in simplici remedij speculatione nondum quiescit, sed ulterius satagit, ut eam practicè in actum reducat, necessarium esse duxi, ut cognitis jam abundè aquarum nostrarum principijs, delinearem breviter, etiam quomodo illæ morbis, non solùm in genere, sed etiam in specie infima, commodè essent adhibendæ & coaptandæ; fateor campum hic adesse latissimum, neque omnes languores à capite usque ad calcem me potuisse attingere, tales enim labores in immensum excrescerent totum; mens mea solummodò hic fuit illos corporis humani affectus, de quibus maxima apud Authores ratione acidularum prostant controversiæ, breviter percurrere, eorumquè emolumenta, & damna hisce aquis introducenda, aliasquè circumstantias scitu necessarias apponere. Addidi etiam legiti-

*nam methodum, quomodo videlicet, quan-
do, quamdiu, & quantum harum acidula-
rum bibendum cum annexa insuper doctri-
na, quo pacto symptomatibus in ipsa pota-
tione supervenientibus obviandum, & me-
thodicè medendum sit.*

*Et hæc sunt Benevole Lector, quæ non
solum ex proprio instinctu, quo ad natura-
lium indagations rapior, sed etiam ex mul-
torum Clarissimorum Virorum adhortatio-
ne, in præsentî tractatu perscrutatus sum;
si tuo palato non arrideant, cogita rem con-
sistere in materia potulenta, & gustibus, de
quibus, ut ajunt, non disputandum est, tra-
hit enim sua quemquè voluptas. Nec mi-
rum, me Criticis omnibus potuisse satis-
facere, siquidem glaciem in hisce aquis
frangere, easquè speciali tractatu descri-
bere, nullus adhuc ante me tentare vo-
luit: primus itaque Roitschocrenen ag-
gressus sum, ubi plurima adhuc depre-
hendi obscura, & mille difficultatibus
obnoxia, conatus tamen mei in hisce eno-
dandis, & declarandis, semper eò collima-
bant, ut nihil statuerem, nisi quod dicta-
ret Ratio, & per autopsiam confirmaret*

Expe-

Experientia, quibus Medicina, uti vult Galenus, tanquam pede duplici benè progreditur, uno autem, alterovè laeso claudicat, & titubat.

Magnam mihi insuper opem in hoc tulerunt multi è Recentioribus per sua experimenta tam chymica quàm Anatomica, præsertim: Illustres, Magnifici, & Excellentissimi Viri: DD. Fridericus, Ferdinandus Illmer, de, & in Warttemberg, Præcos Medicæ Professor publicus, ac primarius, Sacræ Cæsareæ Majestatis Cofiliarius, & Archiater, Regni Hungariæ Eques, nec non p. t. in Archi-Athenæo Viennensi Rector Magnificus. Et D. D. Paulus de Sorbait, Præcos Medicæ Professor primarius Emeritus Sacræ Imperatricis Eleonoræ Personæ Medicus, Excelsi Regiminis, J. A. Cofiliarius, Regni Hungariæ Eques, &c. hi inquam celeberrimi viri, & Præceptores, fautoresquè mei aternâ veneratione colendi facem prætulerunt, ac sapientiæ filâ porrexerunt, quorum adminiculo adjunctus, me ex Cimerijs istis obscuritatibus, & labyrinthis errorum ambagibus

bus extricare, tandemque ad ipsam veritatem potui accedere. Pareant Manes Galenici, me nonnunquam à tritissimo veterum tramite deflexisse, & Neotericorum assumpsisse dogmata, & inventa, quibus in erudito hoc seculo, tam à Sac. Roman. Imperij Collegio Academico natura curiosorum, quàm à Societate Regia Anglicana, Ars Medica plurimum est locupletata, & à mendis plerisque purgata, quotidieque adhuc magis ditatur, & corrigitur. Lubentissimè fateor me sub vexillo eorum pugnare, quæ non fidem adhibent omnibus, quæ scripta sunt ab Authoribus, nisi experientia illa confirmet, quæ unicus est Lydius ille lapis, quo eorum veritas exploratur, & cognoscitur; hinc.

**Dogmata non puro Paracelsi,
aut scita Galeni,
Verus uterque placet, falsus
uterque tacet.**

Amicus

Amicus quidem mihi Galenus, Amicus Aristoteles, semper tamen magis amica veritas, in qua intellectus humanus aquiescit, suamque nanciscitur tranquillitatem. Hunc itaque Tractatum Lector Benevole, stylo quidem simplici, candido tamen & sincero conscriptum, ac magnis laboribus, & sumptibus comparatum, tanquam fidelis animi tesseram accipe, & has saluberrimas aquas linguae, oculisque suavissimas, quas tibi in omnium agrotantium salutem; hic penes ipsam scaturiginem propino, curiositatis saltem, si non sanitatis gratiâ, ori tuo admove, & deliba, neque te deterreat peregrinus ille Vates, qui ex merâ bile acidulis nondum sufficienter dilutâ Germanismum itâ increpuit.

Opto tibi multam, nullam tibi
poto salutem,
Est potior potâ sicca salute
salus.

Ast dictterium istud, si tamen locum in
Styria habeat, potius de Luttenbergensi,
quàm Roitschensi nectare intelligendum
est, tali enim potatione, etsi pocula con-
nectantur poculis, sanitas non solum non
perpotatur, sed etiam salva, & incolu-
mis, si ritè instituatur, diu permanet.
Quare pro tua, tuorumquè salute hunc
fontem acidum bibe, & rebibe, in eum
tamen finem semper, ut cedat ad illius,
qui fons vitæ in sacris paginis dicitur,
videlicet, Dei ter Optimi Maximi, Na-
tura naturantis variè in natura natu-
rata ludentis, infinitum hono-
rem, & gloriam.

CAPUT I.

De Loco & Origine Acidularum Roitschensium.

Locum, in quo saluberrima hæc Roitschocrene, tanquam tutissimum biliosorum asylum, febricitantium solamen, hypochondriacorum antidotus, & divinum innumerorū ægrotantium remedium, è sæcundissimis terræ uberibus copiosè producitur, natura non alium eligere voluit, quàm Inclytum Ducatum Styriam, & quidem in ea Comitatum Cilliensem circa confinia Croatiæ, in quo thesaurus iste limpidissimus, & gratissimus, non pede alicujus ferientis Pegasi, more Hippocrenes suscitatus, sed manibus ipsius Altissimi sapientissimè fabricatus, & in subsidium generi humano benignissimè datus est. Si scaturiginem spectes, hæc in media via se se insinuat pennes pagum sanctæ Crucis, distantem ab

Oppido Roitschenfi medio, & à vicinis Urbibus Marpurgo, & Pettovio præter propter quatuor milliaribus Germanicis. Hinc musa Styriaca cecinit:

*Est inter montes acidis fons clarus ab undis,
 Non procul à Sancta conditus ille Cruce.
 Hinc bilem expellit, nodosaq; crura resolvit,
 Atq; trucis Chiragræ vincula seva fugat.
 Corporis obstructos aperit fons iste meatus,
 Et caput, expulsâ debilitate levat.
 Languenti stomacho vires superaddit, & ultra
 Insipidos sapidos fons facit iste cibos.
 Ergo Castalij sileant jam flumina Pindi,
 Et taceant liquidæ Bellerophontis aquæ.
 Vos quoq; Styriaci reliqui jam cedite fontes,
 Hic sacri latices Nectareiq; fluunt.*

Modus scaturiendi visui est jucundissimus: Limpidissimæ enim istæ aquæ ex concavo falicis trunco, cujus Diameter longitudinem ulnæ Viennensis vix adæquat, gratiosè profiliunt, & instar mearum bullularum, & granulorum, margaritis haud dissimilium, ad superficiem fursum ebullant, repræsentantes odorem modicè sulphureum, & ferruginosum, quo ad omnia simillimum eidem, qui ex spiritûs vitrioli supra scobem, aut limaturam

turam Martis infusione resultat, naresq;
 nostras suaviter ferit, & vellicat.

Ratione suavissimæ suæ aciditatis gustui sunt gratissimæ, præsertim cùm insuper more omnium bonorum fontium hâc gaudeant prærogativa, quòd æstivo tempore, maximè operante Syrio, insigne conjugatur frigus, quod tamen in hyeme multùm remittit, & eas â congelatione, quæ alijs aquis, & rivis tunc temporis commune est accidens, omnimodè arcet, & præservat.

Ratione coloris sunt pellucidæ instar Crystalli, quæ in vitrum fusæ, margaritas suas, & bullulas tam sursum, quàm ad latera copiosè progenerant; Imò vino ex alto fundendo admixtæ, tam impetuosam efuscitant effervescentiam, ut prædictæ bullulæ extra vitrum in forma vaporum copiosissimè eleventur, sibilum excitent, linguæq; , & naribus ratione, amabilis suæ acrimoniæ evadant acceptissimæ; Pluvio tamen cœlo subinde modicè redundantur turbidæ, viresq; ab affluentibus humoribus paulisper diminuantur, & diluuntur; Imò nonnunquam etiam aliquomodo obfuscantur, si diu steterint, & vas non satis benè clausa fuerint, Et hæc

de colore naturali, & in ipsa scaturigine ordinario.

Si verò colorum varietatem per artem introducere volumus, erunt acidulæ nostræ instar Protei, plurimis formis accomodabiles: Ego dum varia ipsis in perscrutandis eorum principijs admiscui, mira ac visu digna expertus sum, quæ ut etiam tibi constent, ita procedito: v.g. curiosam colorum metamorphosin inchoaturus, accipe syrupum violarum simplicem, & probè cum acidulis agita, tunc peribit cæruleus syrupi color, acidulæ verò erunt viridissimæ, & oculis gratissimæ. Ne autem existimes, nihil ad hanc viriditatem conferre acidulas, sed tantum à syrupo provenire (nam cærulea in magna menstrui quantitate soluta nunquam solent virescere) sequenti utere methodo: Coque blando igne rosas rubras exsiccatas in acidulis, tunc decoctum earum non rubedinem ex rosis, sed viriditatem ex acidulis contrahet, quod tamen, si diu steterit, verget ad flavedinem.

Si verò has viriditates subito tollere desideres, instilla ad utrumq; spiritum vitrioli, tunc in momento prodibit color
instar

instar rubini rubicundus, tam in decocto rosarum, quàm in acidulis syrupo violarum admixtis. Tandem ut hanc rubedinem denuò auferas, necesse est illud admiscere, quo spiritus vitrioli acidus, utpotè hujus rubri coloris author, imbellis redditur, & infringitur; hoc autem præstabunt alkalia, è quibus acida è diametro oppugnantur. Instilla itaq; oleum Tartari per deliquium vulgò dictum, huic tincturæ ex syrupo violarum, acidulis, & spiritu vitrioli compositæ, & mox magna exorietur effervescentia, in qua spiritus vitrioli inermis erit, & tinctura, antè rubicundissima, viriditatem rursus assumet, Imò intensiorem, quàm priùs, si plus olei Tartari affuderis, quæ tamen denuò per spiritum vitrioli sufficienter affusum tolli poterit, & loco hujus rubedo introduci, & sic procedito alternatim instillando hos sibi contrarios liquores, ac semper rubedinem, & viriditatem induces, & auferes, quod ego ultra decies præstiti; ultimò tandem post tot repetitas reaffusiones, tantaq; salium velitationes liquot albescit instar lactis, & præcipitabitur ad fundum sal enixum, seu Tartarus vitriolatus acidulatus, magnum apud chymicos

in obstructionibus viscerum , & internis affectibus remedium.

Pulvis gallarum admistus acidulis præbet tincturam obscuram , & nigricantem , & eò magis intendetur nigredo , quo diutius steterit ; Vitrioli verò aliquot grana addita efficiunt atramentum scriptorium , si autem atro huic liquori instilles spiritum vitrioli, vel sulphuris, in momento peribit omnis nigredo , & tinctura nascetur colorem aqueum , ut modicè instar vini antiqui flavescentem. Hæc tamen flavedo immediatè , & quidem cum magna ebullitione tollitur , & migrat in colorem obscurè purpureum adjectis aliquot granis Tartari calcinati ; Imò hæc purpura nigredinem pristinam reassumet, si rursus per vitriolum viride succurras, tandemq; si instilles spiritum vitrioli de novo , atramentum hoc iterum flavescet, ut supra dictum est. Et hæc est methodus ludendi in coloribus acidularum separatim sumptis, quos omnes in uno, eodemq; vitro successivè per jam enarrata addita introduxi, ac amicis videndos præbui.

Si verò animus sit , multos colores unâ vice repræsentare , ita institue : Acidulas

dulas supra orbem ligneum affusas, radijs solaribus expone, à quibus cum volatilia, & aquosa extracta, & discussa fuerint, adhærebit orbi pulvis candidus (terra scilicet cum suis salibus) cujus superficies splendescens colorum varietatem, scilicet ex rubro, flavo, cæruleo, viridi, & albo mixtam, repræsentabit oculis gratissimam, caudæ pavonis, vel iridi cælesti simillimam; vel si mavis similitudinem chymicam, idem resultabit color compositus, qui resultat in auro, vel argento, in catillis, & testis ex cineribus, & calcinatis ossibus factis cum plumbo purificato, ubi in ipso circumrotationis, & motionis fine, metallum in catillo suppeditat fulgur, & splendorem diversicolorem, mox tamen disparentem, quem Alchymistæ Monetarij, & aurifabri nostro idiomate: *Den Blick* appellare solent. Ego existimo salvo aliorum judicio hoc provenire à Sulphure superficiem in acidulis exsiccatis occupante, quod à multis pro subjecto colorum primario creditur, uti refert *Magnificus, & Clarissimus D: D. Illmer supra citatus, in suis institutionibus Medicis M. S. cap. 14. de primo inflammabili. Et Clarissimus Joannes*

Helfricus Jüncken in chymia experimentalis curiosa Mathematica pag. 21. & plures alij Neoterici.

Tempus, quo acidulæ istæ florere inceperunt, ultra quadraginta annos, quantum à viris fide dignis expiscari potui, vix se extendet; attamen priùs in alio loco quinquaginta circiter passibus à moderna scaturigine distantes scaturiebant, ubi spontaneè disparuerunt, & nulla defacto restant indicia, nisi quòd locus ibi sit adhuc palustris, & oliginosus, in quo terra colorem nigrum, aqua verò supra stagnans flavum, & rubescentem modicè repræsentant, aciditatem tamen nullam in aqua, & luto sentire potui. Hic autem dum disparuerunt, mox in moderna scaturigine se se insinuârunt, scilicet, ut jam dictum, in media via, & loco oliginoso, ac humido; Quare hæc fontium variatio causa est, quòd Incolæ modernam scaturiem ædificijs lapideis exornare noluerint, timent enim, ne terram fodendo rursus natura in suo opere turbetur, aut nova vena purioris aquæ aperiatur, è qua acidularum virtus, aucto nimirum menstruo, multùm possit diminui, & magna virium

jactu-

jactura consequi; adeoq; defacto absq;
 ullo tecto, & ædificio, Jovi tam frigi-
 do, quàm calido semper est patula, &
 solummodò sæpè lignèâ munitur ad ac-
 cessum prætereuntium pecudum arcen-
 dum, è quibus, dum magna emphasi si-
 tibundæ huc irruunt, facilè fons turbari
 posset, & destrui.

Terra etsi circum circà ubiq; ferè sit
 arenosa, & limosa, hic tamen extra
 truncum est satis pinguis, & nigra, ma-
 ximè ubi acidulis præter fluentibus hu-
 mectatur, & imprægnatur, è qua ego
 per crebriores coctiones, & filtrationes
 extraxi tincturam instar cerevisiæ, ob-
 scurè flavescens, quæ postmodum ope
 pulveris gallarum multùm obscurata, &
 obfuscata fuerat. Mucus verò, & terra
 lateribus trunci interiùs adhærens colo-
 ris est flavi, & modicè rubescentis, non
 dissimilis illi, qui subinde foris in super-
 ficie acidularum stagnantium deprehen-
 ditur.

Cæterùm locus iste frigidus, ventis
 perflatus, & situatus ad elevationem
 poli, 46. graduum, & 6. minutorum jux-
 ta mappam *Vischeri* ac montibus undiq;
 circumvallatus, hinc Sol ob circuli ho-
 rizon-

ryzontalis sensibilis parvitatem tardiùs exoritur, citiusq; occidit, nihilominus tamen aër, qui multùm teste *Plempio* per sylvas, & montes corrigitur, est hic saluberrimus, & suas incolas in præterlapfa tot Provincias devastante contagione conservavit semper salvos, & incolumes. Imò qui has aquas pro quotidiano usu adhibent, rarissimè ægrotant, præsertim ab arthritide, nephritide, febribus, vermibus, strumis, colicis, cæterisq; morbis, qui ex perversa vivendi methodo, ut plurimùm eveniunt, immunes manent, & longævam adipiscuntur ætatem. Elapsâ tamen æstate anni 1685. vicini rustici pro ordinario potu acidulas, ut antè consueti fuerant, noluerunt bibere, non quidem, quòd virium jacturam in iisdem senserint, sed quòd famem per eas, quod omnes potatores attestantur, adhuc magis auxerint, quàm pauperculi ob annonæ caritatem vix potuerunt compescere, adeoq; tutiùs visi sunt agere, dum fermentum ventriculi acidum præterlabente rivo, cæterisq; aquis fontanis diluerunt, quã si illud acidulis denuò exaltarent, & appetitum

titum comedendi exinde provocarent, & exasperarent.

Verùm non solum homines, sed bruta ipsa suum hìc habent refugium, quòd unusquisq; videre poterit apud pecora, quæ dum ex pascua ad stabula redeunt, transeundo hìc fluentes acidos latices magno gustu absorbent, & sitim sublevant: Idem faciunt aves, & maximè palumbes, quæ copiosè in trunco salicis sedent, æstumq; potando contemperant. Mirum hìc, quòd ista animalia magis ad acidulas, quàm vicinum rivum confugiant, forsitan specifico naturæ instinctu phantasticè comprehendunt, copiosum sal in his aquis contentum sibi in præservanda valetudine, & evitandis morbis valdè esse congruum, quòd manifestè etiam apparet apud laniones in saginatione pecorum, quorum caro, si sal fossile quotidie lambunt, multò gratior gustui redditur, & pinguior: hinc etiam evenit, quòd caro bubula Polonica melior sit Hungaricâ, quia ibi sal gemmæ in tanta copia instar ingentium saxorum è terra effoditur, ut non solum Silesiæ, cæterisq; vicinis Provincijs abundanter suppeditetur, sed etiam ædificia,

ficia, si *Friderico Hoffmanno in sua clavi Schræderiana pag. 339.* Fides danda est, ex eo extrui valeant.

Exoptarem hîc profectò, ut omnes aquarum mineralium rigorosi censores, qui eas venenorum instar maximo persequuntur odio, huic adessent spectaculo, & ab animalibus irrationalibus, dum rationalium rationes, & experientias parvi faciunt, manifestè docerentur, acicularum adhibitionem non esse tam noxiam, uti sibi pertinaciter persuadent. A brutis autem aliquid discere, non esse absurdum, sed laudabile; clarissimè patet in sacris paginis, à quibus ad formicas mittimur in præceptis æconomicis per eas instruendi; Imò jam dudum avis ibis clysterem, equus marinus, Venæ sectionem, canis medicamentum vomitorium; aliâq; animantia alios medendi modos docuerunt Veteres nostros Medicos, quos vel ipsa invenerunt, vel saltem ab hominibus inventos comprobârunt, & confirmârunt.

CAPUT II.

De Difficultate cognoscendi mineralia in acidulis.

Quemadmodum Medicus Dogmaticus non aquiescit in simplici morbi cognitione, sed adhuc laborat sedulo, ut ejusdem causæ tam internæ, quàm externæ, ulteriori examine adhuc clariùs patefiant, ità equidem non sufficit, acidulas unicuiq; indifferenter præscribere, sed requiritur insuper, ut earum mineralia, & metalla ulteriori scrutinio tam chymico, quàm mechanico paulò accuratiùs subjiciantur, quibus tandem cognitis, commoda morbis remedia adoptari poterunt.

Verùm hoc in effectu præstare, & mineralia benè distinguere, eorumq; certam proportionem invenire, hìc opus, hic labor: mihi in hoc genere candida *Henrici ab Heer.* placet confessio, qui de aquis Spadanis cap: 7. candidissimè hæc profert: *Ceterùm quâ subterraneorum proportione (acidulæ scilicet) commisceantur, quot quot mihi præscripserunt, ingenuè nescire fateor, nec sanè video, quî accuratè sciri posset, quem*

quem inter calida, & frigida habeant ordinem; hoc in origine Nili, aut Democriteo in puteo cum veritate latet; nimirum in luce rerum tenui homines caligamus, in mediocri cæcutimus, in majore talpæ sumus, in maxima insanimus, sufficit ergo scire his aquis ferri, sulphuris, calchanti, aliorumq; fossilium vim inesse, qualitatem tamen primarum proportione manente incerta, &c.

Modus autem acidularum principia intrinseca cognoscendi ex hoc redditur difficilior, quia rarò, aut ferè nunquam una reafossili aquæ sunt imbutæ; præterea mineræ in minutissimas particulas dividuntur, ac adeò cum ijs miscentur, ut, quid sint, nec lynceis oculis discerni possint. Demùm non exigua etiam hujus difficultatis causa videtur esse diversum Authorum de acidularum, mineris judicium; pro exemplo sint famosissimæ per totam Europam Spadanæ aquæ, in quibus Joannes Bapt. von Helmont præter vitriolum Martis nihil invenerit, cui etiam consentit Cartesius referente Giurio in suo arcano acidularum pag. 55. Henricus ab Heer loco jam citato, vitriolum, Martem, sulphur admittit, Imò addit. cap. 4. pag. 31. quòd à Geringo, & Ryetio, ochram æs, sulphur, vitriolum, nitrum ope chymicæ inven-

venta fuerint, *Clarissimus Giurius in suo arcano pag. 6.* mineram aluminis, & Martis animadvertit, & cum Mars, & vitriolum in acidulis simul stare non possint, ut *pag. 30.* fusè docet, eas omni vitriolo privare satagit.

Similiter diversa Authorum opinio de mineralibus patet in *acidulis Göppingensibus in Wüettenbergensi districtu scaturientibus*, quibus *Andernacus*, vitriolum, Martem, Venerem, sulphur, pyritem, & lapidem calcarium assignat. *Claudius Deodatus Panth. hyg. l. 2. cap. 15.* ait eas constare spirituosa mixtura vitrioli, Martis, Veneris, & modici sulphuris. *Thurneiser de aquis mineralibus, & metallicis lib. 5. cap. 7.* Ijs tribuit, Veneris, Martis, vitrioli anà partes duas, bituminis unam partem, aquæ partes septendecim. Plures de his *acidulis controversias vide apud Vitum Riedlin in descriptione Uberkingensium aquarum cap. 4. pag. 16.*

Si itaq; tanta apud tantos in arte spagyrica summè expertos viros de uno, eodemq; fonte exoriatur diversitas, non etiam mirum erit, si & ego cum omnibus, omnes mecum, quoad Roitschensium mineralia convenire nequeant. Lubens fateor expertissimos Medicos, quos hâc super

per re, tam per litteras, quàm ore tenus
 consului, in diversas abire sententias; alij
 enim vitriolo, Marte, & sulphure, alij
 insuper nitro, alij alumine, alij deniquè
 Mercurio, pluribusq; alijs imprægnatas
 esse asseruerunt; Ego quid per indefessos,
 & reiteratos Vulcani labores, variarumq;
 rerum admixtiones perscrutari potuerim,
 ex sequentibus patebit.

CAPUT III.

*Quid Evaporatio, destillatio,
 aliæquè operationes Chymicæ in acidulis
 detegant?*

Cum in cognoscendis aquarum
 mineralium salibus, evaporatio
 primùm quasi locum sibi vendi-
 cat, ab ea etiam feci exordium, & acce-
 pi vitrum amplioris orificij, quod uncias
 septem continebat, implevi acidulis re-
 centibus, posuiq; ad calorem blandum,
 ut solummodo tepescerent, non verò
 bulliando turbarentur, ubi immediatè,
 calefacto nimirum vitro bullulæ, & gra-
 nulæ è fundo ad superficiem blandissimè
 ascendebant, & pelliculam instar telæ
 aranearum tenuem post aliquot horas
 con-

constituebant, post decem, & plures horas hæc pellicula jam evasit crassior, co- hæsitq; ob particulas sulphureas, ac con- traxit colorem subflauum, & subspiceum. Infra hanc adhæserunt bullulæ copiosæ, quæ modo vitro movebantur, ipsa autem pelliculâ immotâ; Altero die separavi hanc materiam flauam, quæ à *Giurio*, alijs- q; Authoribus passim *sulphur acidularum* di- citur, habuitque in bilance granum unum.

Notandum hîc est, quòd sapor aqua- rum acidus, dum pellicula sulphurea con- crescit, & spiritus avolant, immediatè diminuatur, tandemq; totaliter ferè pereat, dum volatilia adhuc magis exha- lant, sulphur, & salia concrescunt, terra cum fæcibus ad fundum præcipitatur, & totum compositum hoc modo dissolvitur.

Ablatâ prædictâ pelliculâ mox alia rursus apparuit, quæ sensim aucta est, & multò evasit crassior, nec ità cohæsit uti præcedens ob defectum sulphuris; colo- ris fuit candidissimi, & splendentis, nihil- ominus tamen superficies hujus crustæ non erat tam lævis, sicuti prior, sed ap- parebant variæ figuræ cuspidum variè se se tangentium, & secantium, quemadmo- dum in Crystallisatione salium fieri solet;

hinc ego etiam, quia hæc peilicula salina cum cremore tartari multum in colore & præparandi modo convenit, solitus sum vocare eam *Cremorem acidularum* ad differentiam salium aliorum postea detegendorum. Cæterum moto vitro hic cremor facilè in frustra abit, & dat strepitum supernatando, sicut glacies, si in aqua moveatur. Dum jam dimidium evaporaverat, separavi cremorem, qui ponderavit grana duo, plus ponderasset, nisi aliquot particulæ ad fundum decidissent. Tandem totaliter permisi blandissimo calore evaporare, & terram albam unà cum sulphuris, & cremoris particulis, quæ præter voluntatem meam fundum petierunt, posui ad bilancem, quæ habuit grana sedecim, dum autem hæc materia adhuc esset impregnata salibus, ea per coctionem, filtrationem, & evaporationem extraxi, & terram istam reddidi insipidam, & candidissimam. Has & similes probas reiteravi sæpiùs, in parvis, & majoribus vitris, ac vasis terreis, tam in hyeme, quàm in æstate, tam in radijs solaribus, quàm in fornace destillatoria, & contenta hæc enumerata semper apprehendi, quamvis quoad quantitatem aliquantulum variaverint.

De-

Demùm ut acidularum sulphur in pelliculis illis existens scrutinio chymico ulterius examinarem , imposui prunis , & ferro candenti , ubi quidem flammam aliqualem concepit, non tamen totaliter ob partium terrestrium mixturam , combustum est, sed istæ pelliculæ, quæ fuerunt subflavæ mutatæ sunt in colorem partim album , partim nigrum. Præterea accepi pulverem gallarum, & aliquod grana hujus sulphuris, affudi aquam fontanam, quæ in loco calido præbuerunt tincturam obscuram & parùm nigricantem, hinc colligo hoc sulphur non esse purum, sed salibus vitriolatis adhuc, & partibus terrestribus coinquinatum, quia illa ex colore nigricante, hæ verò ex impedita totali combustione clarè se se manifestant.

Cremor acidularum ob particulas terrestres falsedinem obtundentes saporis non est adeò salis, ferro candenti, & prunis impositus, nec liquefcit, nec flammam concipit, nec strepitum notabilem edit, nec fætet, solummodo redditur candidior. In crucibulo, etsi diu fortiori igne torqueatur, nihil notatu dignum manifestat, nisi quòd in quantitate diminuatur,

& discuffis falibus volatilibus in pulverem vertatur subtiliffimum, & candidiffimum; cum pulvere gallarum, & aqua communi mixtus præbet tincturam nigriorem, quàm præcedens fulphur, quia hîc particulæ falinæ magis abundant, quàm ibi, à quibus nigredo etiam redditur intenfiior.

Terra illa alba, & fæces tam per deffillationem, quàm evaporationem in fundo relictæ, adhuc magnam copiam falis, præfertim fixi continent, quod per coctionem filtrationem, & evaporationem extraxi; Tinctura filtrata fuit coloris obfcure punicei, terra verò abffraçto fale evafit infipida, & candidiffima. Sal poft omnimodam liquoris evaporationem feperatum, quod præditum fuit fapore acri, & aliquo modo lixiviofo, poftui ad ignitum crucibulum, ubi liquefactum eft, habuitque ab initio aliqualem rubedinem, poftmodum migravit in colorem fubcineritium, diagridio haud diffimilem; tandem cum in crucibulo diuturno, & violentiori igne adhuc torqueretur, concrevit in lapideam duritiem, coloris nigricantis, & faporis lixiviofi, fcorias Martis aliquo modo repræfentantem.

Accepi præterea terram illam albam,

â qua sal nondum separatum fuerat, & more tartari crudi in crucibulo, fortiore igne calcinavi; perfecto opere deprehendi acida omnia evolâsse, & albedinem paulisper nigredine variegatam fuisse. Ex hâc massa extraxi postmodum affusâ aquâ communi per coctionem, & filtrationem, tincturam sale imprægnatam, quæ fuit coloris aquei, modicè tamen ad flavedinem, & viriditatem vergentis, odoris fætidi, & sulphurei, ac saporis aliquomodo similis ei, qui in oleo Tartari per deliquium deprehenditur. Ego huic tincturæ instillavi spiritum vitrioli, & vidi, excitari effervescentiam, quemadmodum in præparatione Tartari vitriolati fieri solet, cum hac tamen differentia, quòd materia alba non tam citò ad fundum præcipitetur, & quidem in pauciore quantitate. Hinc ex istis probis colligere licet, Roitschenses nostras aquas non solùm sale acido, sed etiam alkali esse præditas, hoc tamen est fixum, & paucioris quantitatis.

Si acidulis cucurbita impleatur, & in balneo maris instituaturs destillatio, aqua exit insipida spiritibus mixta, & nullius quasi saporis, adjecto pulvere gallarum.

nihil tingitur , econtrà verò residuæ acidulæ in cucurbita relictæ , si ad siccitatem usq; non destillentur , magis tinguntur , & nigrescunt â gallis , quàm acidulæ recentes , quia evaporatis particulis aquosis , & spirituosis , salia fixa redduntur efficaciora , dum pauciori constant menstruo . Cæterum terra alba , & salia eodem modo se manifestant , idemquè in calcinatione præstant , ut supra in evaporatione dictum , solummodò pellicula sulphurea , quam ob alembicum separare non possumus , confunditur cum partibus terrestribus , & sensibus nostris nõ deprehenditur .

CAPUT IV.

De ferro in acidulis contento.

HActenus de acidularum nostrarum contentis in genere , & modo eliciendi satis dictum est , nunc autem , cùm pura mineralia , & salia non sunt , ulteriùs adhuc inquirendum est , quibus mineris in specie consent ? & utrum participant de acido , vel alkali . fixo vel volatili , quod in sequentibus declarabitur .

Imprimis ferrum , seu Martem , maximè

ximè secundùm suum vitriolum acidulas ingredi, unanimi ferè calculo præter *Giurium* conveniunt hydrographi; quod insuper testatur *Clarissimus Hoffmannus* in sua *clavi pharmaceutica* pag. 144. ubi ait: acidularum virtutem medicam dependere à subtilissimis mineralium spiritibus ex actione, & reactione in *Martem ortis*. Eodem modo consentit magnus nostrarum *Roitschensium Aquarum Encomiastes Magnificus, ac Clarif. D: D: Paulus de Sorbait*, qui ipsis in sua *praxi medica* editionis ultima pag. 534. Etiam vitriolum *Martis* attribuit. Ut autem *Martis* præsentia eò clariùs elucescat, veritas ex modis sequentibus petenda est.

Primò ex odore illum arguimus; si enim limaturæ: aut scobi *Martis* spiritum vitrioli, aut sulphuris guttatim infundas, resultabit, odor acer, *Martialis*, & *Sulphureus*, simillimus eidem, qui nares nostras in ipsa acidularum scaturigine ferit, & vellicat. *Secundò* ex sapore: manifestè hoc patet in acidulis artificialibus, quarum variæ apud *Clarissimum D: D: de Sorbait, Hoffmannum, Kyperum, Kornmannum*, aliosq; dantur descriptiones, in quibus tamen omnibus ferrum principaliter ingreditur; hæ aquæ ab arte, utpote na-

turæ simia productæ, naturalibus quo ad gustum valdè sunt similes, etsi quo ad vires aliquantulum ab ijs solent deflectere. *Tertiò ex Colore*, nam si pulvis gallarum cum limatura ferri, aquæ communi injiciatur, tinctura evadet obscura, & nigricans, ut solet fieri, si gallarum pulvis acidulis fuisset commixtus, quæ obscuritas non solùm à vitriolo, ut vitriolo, sed etiam à Marte, vel potius vitriolo Martis provenit. Præterea, fæces alvinæ, eorum, qui acidulas potant, sæpè nigrescunt, uti *Helmontius in suo supplemento paradox. 5. Giurius in arcano acidularũ pag. 170. & Henricus ab Heer cap. 14.* Alijquè observârunt & ipsemet in nostris Roitschenfibus aliquoties expertus sum, hæc autem excrementorum nigredo non solùm provenit à vitriolo simpliciter (aliàs ejusdem spiritus, sal vomitivum, & alia ex eo præparata pharmaca eundem colorem inducerent, quod tamen experientiæ contrariatur) sed trahit originem etiam à ferro, vel, si mavis, à ferri particulis vitriolatis, ut optimè affirmat *Henricus ab Heer in spadacrene cap. 14.* Et etiam constat, quòd ij, qui medicamenta chalybeata sumunt, excrementa
alvi

alvi sæpè habeant nigerrima, Quod non adeò pridem hìc quædam fæmina experta est, cui, cùm ad tollendas hepatis obstructions crocum Martis aperitivum præscripseram, adeò fæces denigratæ fuerunt, ut ægra eas videns pro lethali habuisset prognostico, nisi contrarium à me, & veram hujus casûs originem docta fuisset. Accedit insuper ratione coloris probandi, quod lutum extra salicis truncum, per quem aquæ nostræ fluunt, sit pingue & nigrum, superficies verò ejus nonnunquam uti, & trunci inveniatur subflava, & rubescens, qui uterquè color tam subflavus, seu ferruginosus, quàm niger Marti est proprius.

Quartò ferri præsentia etiam detegitur ex hoc, quòd sal acidularum in crucibulo, vehementiori igne calcinatum concresecat in lapideam duritiem, nigricantem, scorias Martis aliquomodò representantem, ut supra, capite præcedente dictum est.

Cæterùm cùm juxta recentiores, vitriolum nihil aliud sit, nisi *sulphureæ salisuginis acide ærata aut ferrata coagulatum*, necessariò acidulæ nostræ vitriolatæ gaudebunt Marte, cùm Veneris præsentis nul-

lum se se insinuet indicium. Imò vitrioli & Martis tanta est connexio, ut unum ex altero facilè posset elici; sic vitriolum Martis per fortiorem Vulcani torturam facilè redit in metallum pristinum, teste Hoffmanno in sua clavi pharmaceutica p. 353. & 354. Et contrà ex limatura ferri ope spiritûs sulphuris extrahitur vitriolum, quod sæpè probavi, ubi mihi arrisit modus præparandi *Vitriolum albicans ex Marte ad asthma*, quem describit Clarif. Grylingius part. 17. cap. 11. pag. 394. in florilegio Galeno-chymico. Adeoq; verissimum videtur esse, quod Sarteus Epistola, ad Giurium, asseruit: scilicet nullam unquam existisse mineram ferri, aut Item ferrum, cui vitriolum non sit admixtum; & paulò post addit: *Vitriolum aëri humido expositum contrahit colorem ferruginosum*: quod magnum amicitiaë nexum abundanter demonstrat.

Deniq; si â posteriori argumentari insuper liceat, unicuiq; constat effectum acidularum medicamentis ex Marte præparatis valdè esse analogum, quod in pilulis Spadanis, ut reliqua taceam, evidenter apparet, quæ ex sale Martis subdulci componuntur, & loco acidularum spadanarum adhibentur uti refert, citatus Hoffmannus pag. 234.

CAPUT V.

De Acidularum Vitriolo.

QUòd vitriolum inter primaria nostrarum aquarum mineralia censendum sit, varia detegunt; Inprimis Sapor valdè acidus, linguæq; gratissimus præsertim si apud scaturiginem instituat potatio, à quibus verò mineralibus hoc proveniat, litem decedit Clarissimus Sebizius, qui in tractatu de acidulis posit. 79. dissert. 4. sect. 1. statuit Aciditatem intensiorem à vitriolo, & ejus speciebus, remissiozem ab alumine, adhuc remissiozem à Venere, & infirmissimam à ferro trahere originem. Imò quòd vitriolum, & ejus spiritus, liquores reddunt valdè acidos, & acidulis analogos, jam dudum agnovêre Medici, qui vitriolum acetum nature teste Vito Ridlino cap. 5. in descriptione acidularum Uberkingensium soliti sunt appellare, & Theophrastus Paracelsus de thermis tract. 3. cap. 9. fol. 1109. Expressè tradit acozem acidularum provenire à vitriolo, Imò abundè liquet in Julapijs, & in ipso lixivio, ex quo vitriolum excoquitur, quod ipsemet in calchanthifodinis Hungariæ nõ procul

procul à Pinckenfeldt ante 6. annos gustavi & inveni valdè acidum.

Colores etiam utpotè *nigredo*, *rubedo*, & *flavedo* vitriolum valdè manifestum faciunt, nam pulvis gallarum acidulis admixtus, eas reddit fuscas, & nigricantes, qui color de die in diem intenditur, & superficies crustosa intensè tandem nigrescit, à qua re autem tinctura gallarum participet nigredinem, pueris alphabetarijs jam notum est. Simile etiam contingit, si sal acidularum, & pulveri gallarum, aquam fontaneam superfundas, ubi eò magis intenditur nigredo, quò plus salis acceperis.

De *rubedine* jam supradictum est, videlicet, quòd sal acidularum in calcinatione modicè rubescat, quòd *Clarissimus D: D. Illmer in suis Institutionibus Medicis. M. S. cap. 11. ubi de cognitione aquarum mineralium, fusiùs agit, pro signo diagnostico vitrioli statuit.* Idem ipsemet, non solùm in vitriolo vulgari viridi, sed etiam vitriolo Martis expertus sum, quæ in calcinatione nanciscuntur pro viriditate intensam rubedinem, postmodùm non evanescentem.

Cæterùm quòd ex *flavedine* etiam vitriolum possit argui; jam notum est omnibus

nibus, quia vitriolum viride aëri humido expositum, ut supradictum colorem flavum, & rubiginosum contrahit, imò idem vitriolum aquâ communi solutum fæces dat flavas. Item si in præparatione vitrioli Martis affundatur spiritus sulphuris scobi Martis, & post aliquot dies solvatur in aquâ calidâ, ac filtretur, materia in filtro relicta etiam erit eodem colore tincta, similis luto, quod in trunco, per quem acidulæ nostræ scaturiunt, adhærere solet, quæ omnia præsentiam vitrioli denotant.

Prætereà si ab adjunctis argumentum fumere liceat, verissimum est illud hydrographorum statutum: *Ibi scilicet scaturire acidulas, ubi sunt chalcantifodinae*: quod comprobatur *Henricus ab Heer in descriptione spadana- rum aquarum cap. 6. pag. 50. ajens: In locis Spa vicinis propè Franchimontium magnas esse fodinas, è quibus vitriolum, sulphurq; maximâ quantitate eruitur.* Idem verificatur de acidulis penes Pinckenfeldt in Hungaria, quæ in confinijs Austriæ, & Styriæ scaturiunt, a core utrumq; acceptabili præditæ, nonnunquam tamen vomitum, & alia mala producentes; non procul ab hac scaturigine, vitriolum viride in tan-
tâ

tâ copiâ eruitur, ut non solùm Viennensium Materialistarum officinæ abundanter eo repleantur, sed etiam in diversas Regiones copiosè evehatur.

Sed quid opus est peregrina adducere testimonia? unusquisq; inveniet Roitschense territorium quo ad vitriolum non sterile; Ego, dum nuper non solùm acidulas, sed etiam terram, & fontes vicinos paulò accuratiùs perlustrarem, deprehendi fontem quempiam in pago *Ariaviza*, ab ordinaria acidularum nostrarum scaturigine versùs oppidum Roitsch non multùm distantem, qui fons ruber, eò quod lapides rivuli in superiori superficie, rubedine, & flavedine tincti sint, passim dicitur. Aqua ista ingrati, & modicè acidi saporis est, & in monte ex meris saxis, partim duris, partim friabilibus, diversicoloribus, puta albis, nigris, flavis, & sub rubris scaturit. Lapidès isti, uti & flavescens lutum undiq; eos circumdans formalissimum præbent saporem vitriolatum; ulterius coxi eos in aquâ fontanâ, & chartâ bibulâ filtravi, ubi in filtro remansit materia flava similis luto, quod acidularum trunco adhæret, & etiam in præ-

para-

paratione vitrioli Martis, ut antè dictum, se insinuat; Tinctura verò evasit purpurea, de quà cum portionem aliquam pulveri gallarum admiscerem, tantam adepta est nigredinem, ut eâ tanquam atramento scribere potuerim. Reliqua tinctura gallis nondum mixta, dum adhuc magis evaporaret, præbuit ultimò mihi vitriolum partim viride, partim album, in superioribus partibus quidem purum, in fundo tamen alijs corporibus adhuc permixtum, & coinquinatum. Ex quibus unusquisque facile inferre potest, vitriolum non solùm in isto, sed etiam in pluribus alijs fontibus, & maximè in nostrâ scaturigine suum communicare acorem, & pro variâ cæterorum mineralium mistelâ varias etiam vires in ijs producere.

Quæres utrùm vitriolum in acidulis tingat tincturam gallarum, juxta totum suum concretum, an verò juxta spiritum, seu sal in fluorem redactum? R. Etsi non negem, vitriolum uti, alia mineralia, tam juxta partes volatiles, quàm fixas, nostrarum acidularum compositionem ingredi, ut postea dicetur fusiùs, nihil omnino tamen niger iste color solummodò à vitriolo in substantia sumpto, nullo modo au-

do autem ab ejus partibus volatilibus, & spirituosus provenit; hujus veritas ad oculum tali modo demonstratur: Si enim tincturæ gallarum flavescenti addas vitriolum viride crudum, seu in substantia, habebis atramentum scriptorium; Si verò spiritum vitrioli eidē tincturæ flavæ guttatim instilles, migrabit color flavus in album & aqueum: Demum si eundem spiritum commisceas atramento vulgari, in momento omni nigredine ablatâ fiet aqueum, Imò calamus spiritu vitrioli intinctus, si supra prius jam scriptos characteres ducatur, ijs etiam nigredinem tollit, attamen cum chartæ corrosione, & perforatione. Præterea idem elucescit in liquore primo, qui in destillatione acidularum, per alembicum descendit, hic dum nullum sal fixum, sed solùm partes aqueas spiritibus volatilibus modicè mixtas continet, & si pulvis gallarum adjiciatur, nihil prorsus tingitur.

CAPUT VI.

*Utrum aquæ Martiales possunt
esse vitriolatae ?*

Clarissimus Giurius, insignis mineralium in aquis scrutator, quia in *Acidulis Pugensibus* multum aluminis invenerit, universaliter postmodum in suo *arcano acidularum pag. 241. concludit nullas aquas ferrugineas posse esse simul vitriolatas, neque vitriolatas ferrugineas; Et rursus pag. 136. ait Impossibile est Vitriolum cum Marte posse subsistere. Idem statuit pag. 26. quòd in ferro nullum Vitriolum contineatur. Ex hoc alibi sæpè repetit. Verùm enim verò non inficias eo aquas Pugenses abundare alumine, quod doctissimis suis experimentis sat clarè detegit, nihilominus tamen argumentationem à particulari ad universale, & omnes acidulas admittere non valeo; Inprimis enim contradicit omnibus omninò hydrographis, qui unanimiter aquis Spadanis tam Vitriolum, quàm Martem attribuêrunt, hunc quidem ipsis admittit, illud verò totaliter denegat. Præterea contradicit omnibus Chymicis, qui Pharmacia suis Spagy-*

C

ricis

ricis optimè exaltârunt Rempubl: Medicam, hi universaliter, Vitriolum cum Marte subsistere posse, adstruunt, imò illud ex minera Martis aut Veneris generari statuunt, sic *Clarissimus Hoffmannus in clavi pharmaceutica pag. 353. ait. Vitriolum est Corpus minerale solutum ex spiritu sulphuris acido, corpore Martiali, aut Venereo metallino, aqua Elementari, & terra quadam minerali compositum.* *Clarissimus ac Magnificus D. D. Illmer in Institutionibus Medicis cap. 15. de sale, seu primo solubili Vitriolum cum ingeniosissimo Kirchero ità describit: Quòd sit Corpus minerale in terræ Visceribus ex spiritu sulphureo, aqua, & minera, Veneris aut Martis, aut utriusque simul permixti compositum, unde à spiritu sulphureo habet suam acrimoniam, claritatem verò, fluiditatemque ab aqua, & à minerâ æris aut Martis colorem, saporemque obtinet.* Nonnulli illud vocant *Sulphureæ falsuginis acidæ ferratæ, aut erata coagulum &c.* Idem sentit *Angelus sala tract. 2. Anatom. Vitrioli. & alij.*

Sed quid opus Authoritatibus? ipsa experientia tanquã optima veritatis. Magistra manifestè docet, Vitriolum cum Marte posse subsistere, & illud in omni ferro includi, quod postmodum arte chymica per spiritum vitrioli, vel sulphu-

phuris potest separari, & extrahi. Ad hoc respondet *Giurius*, materiam istam ex ferro elicitam, & vulgò à Chymicis vitriolum Martis dictam, non esse propriè vitriolum, unde varia ipsi assignat nomina: videlicet pag. 26. modò, eam vocat *sal ferri*, modò *duorum salium conjunctionem*, modò *spiritum vitrioli*, *Martis admixtione recorporificatum*; sed vocetur quomocunq; mihi perinde est, qui magis incumbò ad rerum naturas perscrutandas, quàm ad quæstiones de nomine movendas, conatus mei in hoc casu semper eò collimant, ut in certiolem, & evidentiolem devenirem notitiam, utrum hoc vitriolum Martis, seu spiritus vitrioli, admixtione Martis recorporificatus, & coagulatus, retineat adhuc naturam sui menstrui, seu spiritûs, cujus ope extractum est; ut vult Author; an verò participet ipsam substantiam vitrioli in ferro contenti, hinc varias, sæpiusq; reiteratas operationes, & scrutinia institui, in quibus sequentia edoctus sum.

Primò si scobi ferri affundatur spiritus vitrioli, materia flava, & albicans extrahitur, quæ si aquâ dulci dissolvatur, filtretur, & crySTALLIFETUR, dabit crystal-

los partim subflavas, partim virides ipsissimam vitrioli naturam denotantes, unde *Clarissimus Ettmüllerus* in chimia rationali lib. 1. cap. 10 p. 23. ait, hoc vitriolum artificiale adeò esse simile naturali in omnibus ferè, ut ovum ovo non sit similius. Ne autem mihi obijci posset à Giurio, viriditatem provenire à spiritu vitrioli, non autem à vitriolo ferri, accipi locò spiritûs vitrioli, spiritum sulphuris, & eundem colorem crySTALLORUM reperi ubi viriditas, nec à spiritu, neq; à sulphure, quâ utrumq; caret, provenire potuit. Quæro insuper, unde veniat? quod Vitriolum veneris, ope ejusdem spiritûs sulphuris ex cupro extractum (uti ipso probavi) sit cæruleum? unusquisq; sibi profectò facilè persuadet, spiritum istum ratione coloris nihil conferre, sed verissimum esse, quod *Clarissimus Hoffmannus citatus pag. 354.* doctissimè statuit, vitriolum scilicet cæruleum participare de cupro, & viride esse de ferri profapia.

Secundò vitriolum Martis tali modo extractum, si tincturæ gallarum injiciatur, eam mutat in atramentum scriptorium, unde concludo, hanc nigredinem à so-

â solo vitriolo in ferro contento proficisci, & nullo modo â spiritu vitrioli, aut sulphuris, nam si hi spiritus instillentur tincturæ gallarum, magis adhuc albescit, Imò si atramento vulgari instillentur, nigredo penitus aufertur, & liquor flavescit, vel albescit, atramenti natura ex integro spoliatus.

Tertiò vitriolum Martis ratione saporis, uti & rubedinis, si calcinetur, cum vitriolo communi convenit, omitto cætera experimenta, siquidem hæc & in superiori capite allatæ rationes evidenter demonstrant vitriolum ex ferro extractum propriè esse vitriolum, tandemquè aquas Martiales simul posse esse vitriolatas. Cæterùm Giurius in suo arcano acidularum cap. 4. & alibi expressè docet: Vitriolum adeo ferro adversari, ut continuo cum illo prælietur illud corrodendo, & corrumpendo, quousquè in aliam speciem coëgerit. Verùm quid tum? lubens admitto, quòd vitriolum purum, & solutum, vel ejus spiritus Martem corrodant, propterea tamen non parcat Veneri, patet hoc manifestè in chalcantifodinis Hungaricis, ubi lixivium vitriolo viridi imprægnatum solummodò evaporare solet, in ahenis, &

vasis plumbeis, quia teste experiētiā omnia vasa tam cuprea, quàm ferrea, corrumpuntur ab acrimonia vitriolata, exceptis solis plumbeis. Deniquè notandum est, quòd vitriolum, dum in terræ visceribus in Martem agit, adhuc sit impurum, heterogeneum, & pluribus rebus terrestribus permixtum, unde acrimonia ejus adeò obtunditur, & activitas diminitur, ut mineram ferri alijs impuritatibus etiam coinquinatam, non statim possit corrumpere, corrodere, ac in Venerem aliāq; substantiam metallicam permutare.

Prætereà si verum esset, quòd cum vitriolo Mars ideò non possit stare, quia corroderetur, sequeretur etiam, quòd neq; cum Alumine possit persistere, quia ab hoc etiam corroditur, quod manifestè esset contra *Giurium*; hoc clarè demonstrat Clarissimus *Grülingius* in suo florilegio Hippocratico - Galeno - chymico part. 19. de specificis hepaticis, qui pro croco Martis aperitivo per corrosiva extrahendo, non solùm adhibet spiritum vitrioli, sed etiam acetum destillatum, oleum, vel spiritum Tartari, spiritum Nitri, Aluminis, salis Armoniaci, &c. Et hæc de novâ hæc
 quæ-

quæstione, veterum hydrographorum. statuta universaliter tollente, pro interim sufficient; qui fusiores de hâc re controversias exoptat, perlegat totum *arcanum acidularum Giurij*, quod rationes pro, & contra, variè à Clarissimis viris *D.D. Sarteo, Cattiero, Falconeto, Guerino*, alijsq; Medicis Parisiensibus exagitatas, abundè suppeditabit.

CAPUT VII.

De Sulphure Acidularum.

Qui acidulis vitriolum non dene-
gant, passim etiam sulphur ijs
admittunt, siquidem tanta ho-
rum mineralium est inter se connexio,
ut Clarissimus *Hoffmannus in suâ clavi Phar-
maceuticâ pag. 353.* Vitriolum nihil aliud
nisi *prolem sulphuris* appellare ausus fuerit,
quam affinitatem etiam confirmat *Mat-
thiolus comment. in lib. 5. Dioscorid. cap. 114.*
qui ait: *Calchanthi venam, dum foditur feti-
dum, & graveolentem instar sulphuris eructare
halitum.* Clariùs adhuc patet ex hoc,
dum ex uno, eodemq; lapide utrumq;
minerale eruitur, quod ipse vidi in chal-

canthifodinis Hungaricis, ubi lapides, si in vasis terreis fortiori igne torqueantur, emittunt suum sulphur copiosum, & postmodum destitutis particulis sulphuris nigrescunt, ac caput mortuum constituunt, quæ massa nigra, si in magno acervo aëri exponitur, & ita varijs cæli mutationibus per quatuor, aut quinque; annos exposita permanet, dat colorem ex rubedine, flavedine, nigredine, & albedine variegatum, qui vitrioli præsentiam denotat. Quare ex hac massâ in vasis varijs per affusam aquam calidam vitriolum extrahunt; & postmodum sufficiente aquæ quantitate in ahenò plumbeo evaporatâ redigunt in crystallos coloris viridissimi.

Unde autem hoc proveniat, quòd vitriolum tali modo augeatur, utrum videlicet hoc præstet, ex terra vicinas vitriolatas particulas attrahendo, an verò assumendo, & figendo sal volatile acidum aëreum, quod multi volunt Neoterici, mihi perinde est, nequæ litem, ne forsitan offenderem manes Galenicos, volo decidere, Interim amplector sententiam, utpotè probabilissimam, quam de hac materia profert *Clarissimus Adamus à Leben-*

Lebenwaldt, Phil. & Med. Doctor, Comes Palatinus, & Poëta Laureatus Cæsareus, Notarius Apostol. pub. S. R. I. Colleg. Nat. curios. Academicus, Inclyti hujus Ducatus Styriæ Physicus, & Practicus famigeratissimus Fautor ac Amicus meus Dilectissimus, Hic, inquam, existimat, hoc provenire, quòd aër tanquam menstruum universale penetrando, spiritu nitro-aëreo resolvat particulas vitriolicas intimiùs latentes, & in apricum deducat. Hæc autem resolutio, & deductio tempore indiget, nam mihi pro certo horum mineralium præparatores affirmârunt caput mortuum tale, si immediatè post separatum sulphur, aquâ diluatur, pro extrahendo vitriolo, nihil, aut parùm suppeditare, econtrâ plurimum, si annis aliquot Jovi pluvio objectum fuerit.

A posteriori sulphuris præsentia cognoscitur, quòd pellicula illa subflava ab acidulis separata, & à *Giurio*, cæterisq; hydrographis passim sulphur acidularum dicta, concipiat aliqualem flammam, si ferro candenti imponatur, uti jam suprâ facta est mentio, quod à *Clarissimo D: D. Illmer* in *suis Institutionibus Medicis cap. 14. de*

primo inflammabili, inter cætera signa diagnostica sulphuris adnumeratur.

Præterea, cùm *Beguinus in suo tyrocinio Chymico lib. 1. cap. 2. pag. 39.* Sulphur pro odorum, tum gratorum, tum ingratorum fonte, & origine habeat, ejus præsentia tali modo multùm innotescit, si enim in ipsa scaturigine acidulæ spiritibus, & bullulis adhuc turgidæ, naribus admoveantur, resultabit odor non adeò ingratus, modicè sulphureus, & simillimus eidem, qui ex scobe, aut limatura Martis, spiritu Vitrioli, aut Sulphuris irrorata solet provenire. Si verò contingat, quòd nostræ aquæ, dum stent in loco putrido, aut ultra annum reserventur, aut sæpiùs vasa aperiantur, incipiant corrumpi, & nigrescant, quòd quidem rarò solet fieri, tunc fætor exoritur, uti in præparatione lactis Sulphuris, prorsus Sulphureus, & nisi pituitâ viscidâ nares totaliter oblitæ essent, ab omnibus perceptibilis. Idem quoquè contingit, dum sal acidularum in crucibulo calcinatur, & postmodùm aquâ communi dissolvitur, ubi tinctura imprægnabitur simili memphitide; Imò refert Clarissimus *Ramlovius in descriptione acidularum Wildungensium pag. 197.* Quòd
 ex-

excrementa alvi in ijs, qui præfatas aquas biberunt, absolutâ cura per aliquot dies fuerint fætores Sulphureo prædita.

Si ex coloribus aliquid inferre liceret, quorum radicale fundamentum, & principium, Sulphur à *Joanne Jüncken in sua Chymia experimentalis curiosa pag. 21*. Cæterisque recentioribus habetur, multa forent dicenda, præsertim, si acidulæ in orbe ligneo per radios solares exsiccentur, ubi tanta exoritur colorum varietas, ut caudam pavonum repræsentent visui gratissimam, prouti jam suprâ capite primo facta est mentio.

Interim pro coronide hoc notandum, quòd fontes acidi, chalcantifodinæ, & minera Sulphuris plerumque sint in locis conterminis, quod *Henricus ab Heer in sua spadacrene cap. 6. pag. 50*. Clarè testatur, & etiam in præparatione Sulphuris, & Vitrioli Hungarici apparet, & ipsemet oculatus testis sum in pago *Ariaviza*, non multùm à scaturigine nostra distante, ubi penes fontem rubrum, de quo suprâ capite de Vitriolo dictum, dantur lapides variegati, qui, dum apud fabrum in crucibulo calimarem, formalissimum dederunt fætorem Sulphureum, ut omnes circumstan-

stantes olfacerent. Unde ad oculum jam patet, territorium Roitschense, Vitriolo, Sulphure, & Marte esse sat copiosè imprægnatum, quæ in terræ visceribus per varias mixturas, & actiones, transfuentes aquas mineralibus, suis dotibus exaltant, acidulasque ad tam enormes morbos debellandos producunt validissimas, & saluberimas.

CAPUT VIII.

De nitro Acidularum Roitschensium.

Ut ulteriori scrutinio adhuc indagarem, utrum aquæ nostræ insuper essent imprægnatæ nitro, usus sum sequenti methodo: Implevi magnum tigillum culmarium acidulis, & ad evaporandum blando igni exposui, reaffundendo semper de novo dictas aquas, donec multæ mensuræ per modum vaporis exhalaverint; Postmodùm cum terra in fundo copiosè appareret, & superflua acidularum quantitas nondum evaporata, salsedine notabili imbueretur, tigillum ipsum, unâ cum his contentis

tis posui ad locum humidum, in quo, dum per unam septimanam steterit, sal nitrosum per tigilli poros ad exteriorem superficiem transivit, & flores nitri constituit, simili modo, quo *Hadrianus à Mynsicht* eorundem florum præparationem docuit in suo *Armamentario Medico-Chymico* sect. 1. pag. 26. & vulgò in Officinis pharmaceuticis practicatur.

Hunc pulverem candidum, seu flores nitri, pede leporino à tigilli superficie absterfi, varijsque probis ulterius adhuc examinavi, & deprehendi, quòd ratione saporis, prædominium nitri manifestè patefieret, quod mecum plures alij, quibus gustandos præbui, experti sunt. Dum prunis, & ferro ignito injcerem, crepabat instar nitri vulgaris, non tamen tantas producebat detonationes uti ordinariò fieri solet, quia hæc acidularum nitrositas, alijs salibus adhuc coinquinata, & permixta erat. Veteriorem probam adhuc institui affundendo aquam calidam super hunc pulverem nitrosum à sordibus tigilli nondum sufficienter sequestratum, quam unà cum nitro soluto filtravi, & sufficiente quantitate evaporatâ pro Crystallisatione aëre frigido exposui, quæ præ-

præbuit crystallos figurâ oblongâ, & pyramidali, sapore nitroso, quamvis non puro, sed alijs salibus adhuc admixto notabiliter præditos; Nihilominus tamen nitrosus iste sapor in dictis crystallis, aëri humido aliquamdiu expositis, plurimum fuit diminutus, alijs salibus Dominium de-nuò reassumentibus.

Simile quid etiam apparet, si acidularum mensuræ duæ evaporent blando calore usquè ad uncias quatuor aut quinque, & postmodum à terra decandatæ ponantur ad locum siccum, ut absquè ullo ignis, aut solis calore spontè exsiccantur, tunc tandem in fundo se repræsentabunt salia duplicis generis, acida, & alkalia. Acida sunt alba, nitrosa, & vitriolata, figuræ cubicæ, & saporis nitrosi; Alkalia verò crystallis undiquè adhærentia coloris sunt subflavi, saporis lixiviosi, & nullâ figurâ prædita, uti optimè observat *Joann: Helfricus Jüncken in suo Medico præsentis seculo accommodando pag. 23.* Qui figuras solummodò acidis tribuit, nullas autem notabiles alkalicas. Quòd autem crystalli non fuerint figuræ oblongæ, & pyramidalis, uti suprâ flores nitri soluti, & rursus crystallisati, & passim nitrum puri-

purificatum facere solet, ideò provenire judico, quia hoc nitrum adhuc est vitriolo, alumine, & sale communi coinquinatum, quæ figuras habent cubicas, & non pyramidales. Cæterùm in his crySTALLIS nitrum habuit prædominium, quòd ex sapore, & etiam si prunis inijcerem, clarè expertus sum.

Ultimò tandem nitri præsentia manifestata est, dum intenso hyemali frigori acidulas exponerem, curiosèque indagarem, utrùm in glaciei centro, spirituosâ, aut oleosa substantia se se insinuaret, quemadmodùm in vino ex integro congelato fieri solet; ubi quidem in hoc genere intentum meum non assecutus sum, attamen deprehendi, quòd in acidularum congelatarum superiori superficiè adhæferit pulvis candidissimus, & subtilis saporis aliquàlter nitrosi, & falsi.

Cæterùm magnam nitri cum ferro connexionem testantur Clarissimus Hoffmannus in sua clavi pharmaceutica pag. 342. & Joann. Jüncken in sua chymia experimentalis pag. 215. Qui suum fermentum artificiale nitrificum, ex scorijs ferri, sale communi, & jumentorum excrementis faciunt; Imò addunt, quòd ille totum terrarum orbem
 exi-

exiguus posset peragrare sumptibus, modò hunc conficiendi modum noscat, & sciat terræ communis portionem aliquam, tali artificiali fermento imprægnare, nitrum postea excoquere, terramque aëri iterum exponere.

CAPUT IX.

*De alumine, & sale Communi
nostrarum aquarum.*

Qui cum *Giurio* vitriolum ab aquis Martialibus omnimodè excludunt, locò illius solent alumen substituere, universaliter postmodum inferentes: Eodem modo alumen convenire Marti, quo vitriolum Veneri, ac omnes aquas Martiales esse solummodò aluminosas, nullo autem modo vitriolatas. Unde quæritur hìc, quid de acidulis nostris Roitschensibus censendum sit? *R.* Alumen in ijs non obtinere prædominium, quamvis copioso ferro, ut superiùs dictum imprægnatæ sint; Nam omnes aquæ, in quibus alumen prævalet, injecto pulvere gallarũ modicè albescent, quod *Giurius* ipse in suo *Arcano acidularum*

pag. 13. 59. & 60. Per acidulas Pugenses satis approbat, quas aluminosas appellat, dum admixto hoc pulvere protinus exhibent tincturam, & sedimentum album, non aliter, quam si alumini in aqua communi soluto dictæ gallæ fuissent additæ; Unde nemo aquis nostris attribuere potest prædominium aluminis, si quidem gallis admixtæ liquorem præbent obfuscatum, & nigricantem, superficiemquæ crustosam intensâ nigredine præditam, quæ potius vitrioli, quàm aluminis energiam denotant.

Præterea omnibus notum est, alumen in adstringendo maximarum esse virium, quod etiam *Hoffmannus in suâ clavi Schræderiana pag. 348.* ipsi *sperniolæ Crollij* solet præferre, hinc non immeritò pulvis ad hæmorrhagiam narium, etiam desperatissimam recommendatur à Clarissimo *D. D. Hertod. Tartaromastig. part. 1. cap. 4. pag. 27. & in Ephemerid. Medico-physicis. Anni 1. observat. 24. pag. 90.* qui ex lacca pictorum, & alumine componitur. Idem testatur liquor stipticus *Weberi*, limentum ad vacillationem dentium *Michaëlis*, spiritus *Aluminis magistratus Schræderi*, & plura alia. Imò quid hoc minerale præstet in constipanda dys-

D

sen-

fenteria, & diarrhæa, sistendis immodicis sudoribus per indusium eo intinctum, varijsq; Sophisticationibus per balneum practicandis, barbitonforibus, ac ipsis vetulis medicatricibus haud ignotum est. Undè si Alumen in nostris acidulis prævaleret, necessariò eæ deberent adstringere, quod tamen est contra omnium practicum experientiam. Nihilominùs tamen, etsi prædominium huic minerali non concedatur, absoltè ab aquis nostris non excludendum est, sed in pauca quantitate admittendum, quod ex sequentibus constat.

Imprimis enim *Georgius Agricola lib. 2. de re metallica pag. 465. Alumen, & vitriolum succos cognatos vocat, eosq; ex uno lapide posse confici; Imò addit: Omne vitriolum continere Alumen, ac docet modum, quo unum altero per aquam, & urinam pueri posset sequestrari, & separari. Clarissimus Ettmüller. in sua chymia rationali lib. 1. cap. 11. pag. 32. Etiam alumen vitriolo cognatum dicit, nam sicut vitriolum ex spiritu acido sulphuris, & metallo corrosivo, ita alumen ex eodem constat spiritu acido sulphuris, & petroso terreo corpore à spiritu sulphuris soluto, ac in alumi-*
no-

nosam pellucidam substantiam unito. Ad-
dit postea modum præparandi alumen
artificiale, scilicet, recipit spiritum sul-
phuris per campanam paratum, solvitq;
in eo terram sigillatam, & protinus con-
crescit concretum aluminosum, si verò
dissolutio instituaturs spiritu Martis fit vi-
triolum.

Similiter statuit *Beguinus*, qui in suo ty-
rocinio - chymico lib. 2. cap. 4. pag. 136. ait *Tres*
vulgò habentur vitrioli species, viridis; alba, ca-
rulea, participantes de natura salium, alumi-
num, sulphurum, secundum magis & minus, pri-
ma quidem magis de sale, altera de alumine, ter-
tia de sulphure. His consentit *Clarissimus*
Cattierus Monspeliensis practicus *Celeberri-*
mus in *Epistola secunda ad Giurium* ità asse-
rens: *Dum oleum vitrioli per destillatio-*
nem extrahitur, odorem aluminis spirat. Postea
addit: *Ex alumine naturali, & gleboso resu-*
dat alumen scissile, ut & vitriolum pariter, atq;
ambo in eadem matrice generantur, & conser-
vantur, quæ est pyrites, è cuius solutione. utrum-
què educitur. Itaq; hæc mineralia possumus fra-
tres appellare inter se similes, parumq; discre-
pantes. Hæc ille.

Prætereà aluminis præsentia ab ad-
iunctis, & à posteriori aliquàlter dete-
gitur,

gitur, quia vicinus fons in Pago Ariaviza de quo supra dictum, lapides habet vitriolo, & modico alumine imbutos, quod ex sapore cognoscitur.

Si manus laventur in vitriolo, vel alumine, aqua vulgari, soluto, fient asperæ, quemadmodum si nostris acidulis fuissent lotæ. Item si spiritus vini commisceatur his acidulis, liquor fiet instar feri lactis subalbus, simillimus eidem, qui prodit, si pulvis aluminis spiritui vini inspergatur, & commisceatur. Et hæc de alumine.

Sal commune quod attinet, ex plurimis evidenter ejus arguitur præsentia. In primis Clarissimus, ac Magnificus D: D: de Sorbait, in suis observationibus rarioribus cap. 10. pag. 534. Roitschenses nostras aquas potius vult appellare *Salcidulas*, quàm *acidulas*, sine dubio à sale communi per antonomasiam sic dicto, Etymologiam trahendo. Hoc etiam comprobatur sapor falsus, qui apparet in his aquis, dum blando igni ad evaporandum exponuntur.

Denotatur salem communem insuper magna salis, & nitri connexio; Clarissimus Adamus à Lebenwaldt, supra citatus, in

in litteris suis ad me datis ait: *Rarò sunt salia sine nitro, & rarò nitrum sine sale. Imò vero Spagyrico omnia salia in nitrum convertere, non est difficile. Probavi hoc aliquoties in sale tartari, & sale absynthij, &c. Mihi D. D. Breitenwaldt, insignis chymicus gustandum etiam dedit nitrum absynthiacum, quod ex solo absynthio extractum fuisse asseruit.*

Præterea ab effectibus cognoscitur, nam quod ventriculum roborent, coctionem ciborum promoveant, appetitum conservent, excrementa ex corpore expellant, non solum vitriolo, sed etiam sali communi, alijsq; ingredientibus adscribendum est, fermentum enim ventriculi non solum debet esse acidum. (quod apparet in dyspepsia acida) sed etiam *acido-salsum volatile*, ut optimè statuit Clarissimus, ac Magnificus D. D. Illmer in suis *Institutionibus Medicis cap. 18.* Ad quod sal commune plurimum confert, ex quò non solum spiritus acidus, sed etiam volatilis, & quidem in maximâ quantitatè elici potest, summis encomijs apud practicos præditus.

Idem ex chymia detegitur, constat enim, quòd aqua vulgaris sale communi

ni imprægnata, si argento in aquâ forti soluto, abfundatur, calcem lunæ mox præcipitet ad fundum. Hinc ut in eandem devenirem notitiam, argentum in eâdem aquâ forti solvi, solutum decantavi, & acidulas nostras, quarum portio aquosa jam multùm evaporaverat, admiscui ubi calcem lunæ pariter ad fundum præcipitatum adeptus sum; quòd cui minerali adscribendum sit, judicent alij.

Quæritur nunc, utrùm præter enumerata metalla, & mineralia, etiam *sulphur solare*, & *Mercurius* acidulis nostris concedenda sint? R. Me adhærere opinioni *Clarissimi Adami à Lebenwaldt* hisce nuper ad me scribentis: *Mercurij alicujus, quem D. D. de Pozzis Archiater Cæsareus olim continere asseruit, vel sulphuris solaris vix credo, adesse indicia; conjecturæ fuerunt ab effectibus, & affectibus, sed sine Mercurio, & auro, omnia possunt præstare acidulæ.* Fateor, magnam me in ijs indagandis operam impendisse, nihil tamen invenire potui.

CAPUT X.

De terra alba Acidularum.

DIxi superiùs in destillationibus, & evaporationibus acidularũ remanere in fundo copiosum pulverem coloris candidi, è quo si per crebriores aquæ calidæ reaffusiones salia separentur, evadit insipidus, & candidissimus.

Quæritur nunc, cujus hæc terra naturæ sit? & à quo minerali trahat originem? *R.* Varias hac super re apud hydrographos exoriri controversias; à *Joanne Wolffio in descriptione Widungensium cap. 1.* vocatur *bolus albus*, à *Giurio in arcano acidularum pag. 60.* terra *aluminis*, ab alijs *mater ferri*, & *terra vitrioli* passim dicitur. Ego existimo salvo aliorum iudicio hanc terram albam ab uno minerali non posse originem, & denominationem sumere, & quidem non ab alumine, quia hæc terra omnia ingredientia, quantitate superat, jam verò si esset aluminosa, denotaret etiã prædominium aluminis in acidulis, & consequenter eæ adstringerent, & constiparent, quod est contra experientiam, &

suprà refutatum; nequè color albus quidquam hic probat: quemadmodum non omne aurum est, quod flavescit, ità non omne in acidulis alumen, quod albescit. Vidi ipsemet penes fontem rubrum Ariavizensem suprà capite de vitriolo citatum, minerales lapides vitriolo copioso imbutos, qui etiam albedine in aliquibus partibus erant præditi, & tamen extractũ ex ijs vitriolum, & pulveri gallarum commixtum, mihi formale atramentum scriptorium præbuit.

Unde concludo hunc pulverem esse terram omnium mineralium in acidulis nostris contentorum, primariò tamen vitrioli, nitri, & Martis, hæc etiam varias colorum metamorphoses faciunt, quod in præparatione vitrioli Martis ad oculum patet: si enim spiritum vitrioli, aut sulphuris, scobi Martis infundas guttatim, apparebunt in scobe post unum, alterumvè diem puncta flava, & albicantia, si demùm tota hæc massa in aqua communi coquatur, & filtretur, manebit in filtro materia instar ochræ flava, crysalli verò postmodum erunt virides, & scobs ipsa nigra perseverabit. Idem propriâ experienciâ vidi in chalcantihofodinis

dinis Hungaricis, ubi scorix sulphuris, & vitrioli ab initio gaudent atro colore, postmodum verò aëri aliquot annis expositæ albescunt, flavescent virescent, & rubescunt. Pariter etiam contingit in nostra acidularum terra, quæ in colore valdè variat, extra scaturiginem enim, ubi acidulis humectatur, gaudet nigredine, & quidem adeò intensâ, ut rustici eam, cùm insuper sit aliquantulum pinguis, pro denigrandis calceis, & ocreis adhibere soleant; In ipsa scaturigine lateribus truncis adhærens flavescit, & modicè rubescit; Aquis verò subtilior pars probè, commixta acquirit candorem pulcherrimum, & gratissimum. Et hæc de unoquoquè acidularum ingredienti, & contento specialiter dicta sufficiant, nunc ea conjunctim sumpta ulteriori examini subjiciam, de quo sit.

CAPUT XI.

An hæc enumerata acidularum Roitschensium contenta sint volatilia, an verò fixa?

Omnia mineralia, quæ aquis vires suas communicant, commiscen-

tur ijs, vel *spiritualiter*, id est secundum substantiam suam spirituofam, & volatilem, vel *corporaliter*, seu juxta substantiam terrestrem, & magis fixam; unde hic non exigua resultat controversia, quomodo acidulæ nostræ virtutes suas à mineralibus jam enumeratis participant? R. utroquè modo: Spiritus enim copiosi, qui Clarissimo, ac Magnifico D. D. Illmer in suis institutionibus tract. 1. cap. 15. nihil aliud sunt, quàm *sal volatile in fluorem redactum*, Ex sequentibus arguuntur.

Inprimis in ipsa scaturigine bullæ à fundo copiosè ascendunt, & in superficie in momento disparent, nitris verò infusæ, bullulis suis, margaritis, aut Mercurio vivo, non dissimilibus, non solùm superficiem superiorem, sed totam peripheriam ornant & implent. Vitra angustioris orificij ijs impleta, si nimis accuratè clauduntur, sæpe solent frangi, quod nuper ovidam factum est, qui locò acidularum nihil domum reportavit, nisi fracta vitra. Idem mihi contigit, dum elapsâ hyeme magnum & crassum vitrum aliquot mensurarum ritè vesicâ bubulâ clausum, & munitum in cubiculo meo reservarem ubi ab initio turgentes spiritus

tus

tus vesicam elevantes induxerunt in ea figuram sphaericam, postmodum verò, dum præter voluntatem meam, magis solito calefactum fuerat, spiritus isti, etiam magis excitati ac rarefacti, plus spatij occupare volentes, exitum quæsi-
verunt, qui tamen per fortiorem clau-
suram impeditus est, hinc crassum hoc
vitrum magno cum impetu disruptum
est in frusta, cum omnium acidularum per
cubiculum diffusionem.

Auditus etiam spiritus istos detegit,
nam vasis ligneis acidulæ inclausæ, circa
superius orificium strepitum excitant, &
sibilum, ac si in ijs contineretur mustum,
aut flores cerevisiæ recentes, & fermen-
tantes. Idem gustus manifestat: aquæ
enim istæ dum aëri exponuntur, & sul-
phur in superficie concrevit, aciditas plu-
rimùm diminuitur, tandemq; si diutius
stent, totaliter ferè perit, quod non so-
lùm concreto sulphuri, sed etiam spiriti-
bus avolantibus adscribendum est.

Deniq; cum à posteriori in Medicina
non mala fiat argumentatio, unusquis-
què quotidie videt nostras aquas per uri-
nas, sudores, & alvum facilè permeare,
quod habet *Henricus ab Heer in sua spadacrene*

pag. 37. cap. 5. Pro signo diagnostico abundantium spiritum, qui nihil aliud sunt, quàm *anima aquarum*, Sine qua fontes sunt mortui, & invalidi. Et hæc de acidularum spiritibus, qui in evectionibus partim avolant, partim etiam permanent, maximè si vasa ritè sunt clausa & munita.

Cæterùm mineralia etiam secundùm suas partes corporeas terrestriores & magis fixas aquis nostris inesse, & in earum interstitijs latere, abundè testantur suprà commemorata contenta, quæ infortioribus Vulcani torturis fixissimè permanent, & non avolant. Idem expertus sum, dum acidulas nostras cum aqua fluviali Dravi, & etiam puteali Marpurgensi in bilance ratione gravitatis perscrutarer, ubi semper eas graviores reperi, quæ tamen, si solis spiritibus scaterent, leviores esse deberent alijs aquis, quia spirituosæ levitant.

Dixi mineralia in earum interstitijs, seu aquarum poris latere, quod forsan multis videbitur paradoxum, nihilominùs tamen *Cassendus*, *Digbaeus*, *Wilhelmus ten Rhyn*e cum alijs sedulis naturæ scrutatoribus, multis rationibus, & experimentis hoc detegunt: v. g. sumunt aquam fon-
ta-

tanam, eamquè sufficiente quantitate salis communis saturant, ubi aquæ moles in eodem statu permanet, augetur tamen, si plus additur, quàm ad talem saturationem requiritur; Postmodum diversa salia, figuris etiam diversis prædita v. g. nitrum, sal armoniacum, alumen, & plura alia successivè iniiciunt, & aquæ volumen semper in eadem quantitate conservant. Hinc ità inferunt: si hæc interstitia, seu aquarum pori, non essent admit- tenda, necessario admixtâ hac salis communis quantitate, aquæ moles deberet augeri, spatiumq; majus occupare, cum juxta Philosophos non detur naturaliter corporum penetratio, quod etiam solet fieri, si plus additur, quàm hæc interstitia capere poterunt. Quod autem postea absquè aucta aquæ mole, nitrum admit- tat, ratio est quia interstitia pro nitro diversè figurata adhuc sunt vacua, quam- vis priora sale communi jam saturata sint ubi iterum moles excrescit si paulò plus nitri admisceatur, quàm interstitia ista possunt admittere. Idem de alumine, sale Armoniaco, & vitriolo dicendum est. Cæterùm quod hæc salia diversa, figuras etiam diversas habeant, Tyroni- bus

bus pharmaceuticis jam notum est & experi-
 entiâ ad oculum demonstratur, si
 enim solvantur, & rursus crystalisationi
 exponantur, unum quodquè ad pristinam
 suam, & propriam figuram redibit, nit-
 rum videlicet in columnas oblongas, &
 pyramidales, ut plurimum sexangulares,
 sal commune in cubos, & alia in alias.
 Qui plura in hâc materiâ desiderat, à
 præfatis Authoribus, alijsquè Neotericis
 docebitur fusiùs.

CAPUT XII.

*Utrum salia acidularum Suprà
 enumerata sint acida, vel alkalia.*

RAmosa apud recentiores prostat
 salium divisio, quâ dividuntur
 in acida, & alkalia, sibi è diametro
 opposita: Unde hic etiam quæritur, qua-
 lia in nostris aquis deprehenduntur? &
 Utraquè de acido enim, dum ab acore
 dicantur acidulæ, nullus nisi omni sapore
 destitutus dubitat. Patet præterea, si
 sal tartari calcinati inijcias acidulis, tum
 aciditas in momento peribit, quemadmo-
 dum perit, si idem sal aceto forti commis-
 cea-

ceatur, quod præsentiam falis acidi, ab alkali tamen postea expugnatam clarè denotat. Interim tamen notandum hìc est, hoc sal acidum magis esse volatile, quàm fixum; testes sunt acidulæ aëri expositæ, quarum acor multùm diminuitur, tandemquè totaliter ferè perit, ut suprâ dictum, si diutiùs steterint. Similiter in blandis evaporationibus omnis acor perit, qui tamen deberet intendi ob magnam menstrui quantitatem jam oblatam, si fixiori naturâ esset præditus.

Sal alkali quod attinet, quanquam non recordor, me apud ullum hydrographum legisse, quod in acidulis invenerit, vel mentionem fecerit, nihilominus tamen, dum in terrâ candidâ; Et acidularum sale invento, nondum aquiescerem, sed ulteriori scrutinio, ultimam falis differentiam, & fixitatis, volatilitatisquè gradum curiosiùs adhuc indagarem, spe non fui defraudatus, sed inveni, prouti volui, & quidem dupliciter, cum, & absquè operationibus chymicis.

Sine chymia in cognitionem alkali incidi, admiscendo varia acidulis; cum enim constat, quod alkalia convenientibus liquoribus addita, inducant colorem viri-

viridem: v. g. si syrupo violarum cæruleo aquâ fontanâ diluto addas oleum tartari per deliquum factum, habebis tincturam viridissimam. Idem fiet, si decocto rosarum rubrarum in aquâ vulgari facto, quod etiam rubrum est, instilles hoc oleum Tartari, vel sal tartari calcinati, vel aliud alkali, in momento rubedo migrabit in viriditatem. Unde ex his experimentis sæpiùs à me repetitis, ad acidulas à pari argumentari cæpi, sperando eosdem colores etiam venturos, si adesset alkali; nec me fefellit opinio, nam rosas rubras exsiccatas in acidulis nostris coxi, & decoctum habui viride cum fæcibus flavescentibus, rosæ verò coctæ repræsentabant pulvem etiam viridem, spinachia coctæ non dissimilem. Eundem quoquè colorem per syrupum violarum absquè ullo additamento acidulis admixtum aliquoties nactus sum, ut suprâ capite primo dictum est.

Similiter sal alkali per operationes chymicas varijs modis se manifestat. Si enim duas mensuras acidularum lento igne ad libram semis evaporare sinas, liquor remanens erit omnis acoris expers, solummodò sapore aliquàlitér præditus, quem

quem habet oleum tartari aquâ communi dilutum, si huic liquori instilletur aliquod acidum v. g. spiritus vitrioli, vel sulphuris, excitabitur efferuescentia; & congressus pugilicus, uti loquitur Clarissimus *Smalve de alkali, & acido pag 105.* Quo peracto sal enixum in fundum præcipitabitur.

Si verò hunc liquorem vitro inclusum per aliquot septimanas in loco sicco, absquè radijs solis, & calore ignis, sponte, & paulatim exsiccari permiseris, habebis in fundo utraqùè salia, tam acida, quàm alkalia, prout suprâ capite de nitro feci mentionem, acida enim, veluti nitrum, vitriolum, sal commune, & alumen erunt crystallisata in figura quadrata, nonnunquam modicè oblonga, alkalia verò nullius erunt figuræ notabilis (hàc enim carent, nec inter se multùm differunt nisi fixitate, & volatilitate, ut optimè observat *Joannes Hellsricus Jünchen in suo Medico presenti seculo accomodando pag. 23.*) sed crystallis undiq; adhærebunt, quæ manibus attrita erunt similia lixivio forti, vel sali tartari calcinati, vel oleo tartari in aqua soluto, quod fæminæ nonnunquam locò saponis pro sordibus abster-

stergendis, & manibus dealbandis solent adhibere. Prætereà si hoc sal alkali acidularum, vel in forma sicca, vel in aqua vulgari solutum decocto rosarum rubro admisceas, eandem habebis viriditatem, acsi aliud alkali fuisset additum.

Quæres utrùm sal acidum, vel alkali in aquis nostris habeat prædominium? R. Acidum in acidulis prævalere, tam ipsa acidularum etymologia, quàm sapor acidus satis manifestum facit; neq; obstat, quòd color viridis per suprà allata experimenta dominium sali alkali attribuere satagat, propter hoc tamen, salia acida in acidularum vitriolo, nitro, sale communi; & alumine contenta, dum decoctum rosarum virescit, non excludenda & dominio spolianda sunt.

Quòd autem ratione coloris tunc temporis parùm operentur, inde provenire judico, quia proportionato suo subjecto careant; quemadmodum enim sal Tartari, & acidularum alkali decocto rosarum, & huic analogo viriditatem solummodò solent inducere, ità etiam vitriolum nullis liquoribus, nisi tincturæ gallarum, aut huic aliquo simili tanquam subjecto proportionato nigredinem

nem communicat, nihilominus tamen, etsi ratione nigredinis parum, aut nihil faciat in flavedine tamen illud recompenfat, quod ex eo colligitur, quod hoc decoctum rosarum cum acidulis præparatum non sit intensè viride, sed flavedine mixtum, & fæces habeat flavescen-tes, similes ijs, quæ in vulgaris vitrioli solutione solent fundum petere. Accedit insuper, quod tota viriditas post aliquot dies dispareat, & decoctum obscure flavescat.

Cæterum syrupum violarum quod attinet, quod nimirum acidulis mixtus, intensius quàm rosarum decoctum vire-
 scat, ratio est, quia cærulea in aqua soluta cum viridibus alioquin habeant magnam analogiam, hinc modico de alkali addito, immediatè, & intensè virescunt; prætereà vitriolum acidulas parum impedit, prout ipse probavi, addendo nimirum huic ex syrupo, & acidulis mixtura viridi proportionatam partem vulgaris vitrioli, viriditatem tamen ex integro tollere non poteram, neq; quidquam specialiter observavi, nisi fæces in fundo modicè flavescen-tes; adeoq; ex omnibus istis, & pluribus alijs satis elu-

cēscit, sal acidum pleno, & indubitato jure in hoc Roitschocrene sibi vindicare prædominium.

CAPUT XIII.

Quomodo Acidula nostra in terræ visceribus generentur? Et cur non deficiant in suis viribus?

Variæ hæc de re apud hydrographos exoriuntur controversiæ; nonnulli enim statuunt, quòd hæc generatio fiat, dum ipsa aquæ scaturigo mineram allambat, & secum varia mineralium, & metallorum ramenta rapiat. Alij admittunt solùm vapores, & spiritus minerales, qui ex sua minera ascendentes præterlabentibus aquis aciditatem, cæterasq; vires communicant. Ego existimo generationem nostrarum aquarum utroq; modo procedere, quòd enim vaporibus, & spiritibus imprægnati sint testantur varia, de quibus supradictum; similiter, quòd etiam fixioribus minerarum tunc temporis adhuc mollium particulis scateant, apparet in salibus non avolantibus, uti in ipsa terra post destillationes, & evaporationes relictæ.

Cæterùm verò simile est, acidulas nostras non procul à loco, ubi è terræ uberibus profiliunt, suis mineralibus, & viribus imbui, si enim à longinquis locis per longum terræ spatium decurrerent, tunc per terras filtratæ, non modò sua, salia, & ramenta, sed etiam quidquid haberent minerarum deponerent, suamquè naturam aquæ communis reassumerent, quemadmodùm aqua marina per varios telluris anfractus colata & filtrata, falsedinem suam amittit, edulcoratur, redditurquè potabilis, ac insipida.

Nova nunc resultat quæstio non minus, utilis, quàm curiosa, quomodo nimirum fiat, quòd acidulæ per tot sæcula scaturientes (uti in spadanis apparet) in suis viribus non deficient? R. Quamvis magna diversorum salium, & spirituum copia ex minera quotidie extrahitur, & unâ cum acidulis è terræ gremio excluditur, nihilominus tamen benignissimus rerum omnium artifex Numen Triunum T. O. M. adeò sæcundavit hanc mineram, ut protinus de sale alio magnetis instar attrahat, & æqualiter ope astrorum influxûs participet, quod per allabentes aquas fuerat deperditum.

Testatur hoc propriâ experientiâ magnus thermarum, & acidularum per Galliam scrutator Clarissimus *Henricus Roches* in sua *Anatomia Spagyrica* cap. 3. Hic cum suo parente, qui sub Henrico quarto Rege Galliæ supremus aurifodinarum Præfectus fuerat, magnam in origine acidularum indaganda industriam adhibuit, & juxta aquarum venas versùs originem curavit montes perfodi, omniaquè Linceis oculis perlustrari, ubi tandem invenit in principio aquarum medicarum, terram salsam mineralem, sua salia per labentibus aquis communicantem, quod ex hoc colligebat, quia dictæ aquæ ante hanc terram prorsus erant insipidæ; & dulces, postquam verò eam transgressæ fuerunt, acidæ, & salsæ; ut autem adhuc meliùs omnia penetraret, domi supra hanc terram affudit aquam calidam pro salibus extrahendis, quod etsi aliquoties repetierit, & salia extraxerit, terra tamen rursus salibus scatebat, Imò extractis ijs, & ponderatis, ponderavit etiam terram, quæ dum aëri sereno in vase ligneo exponeretur, quartâ parte rursus gravior evasit, & multò salsior, hinc denuò sal extraxit in eâdem

eâdem quantitate, quàm antea, & hoc repetijt sæpiùs. Accepit præterea terram vulgarem, & aëri eodem modo exposuit, nulla tamen major gravitas, nec falsedo consecuta est. Undè concludit postmodùm, terram istam mineralem, & magneticam à nullo alio posse tam citò imprægnari, quàm à spiritu universali, seu sale quodam in aëre existente, de quo varia apud Authores prostant nomina: *Rapio* dicitur *sal nature*, *Magnificus*, & *Clarissimus D. D. Illmer* in *institutionibus suis M. S. cap. 7.* Vocat *substantiam etheream, & celestem*, hinc in epistola suâ de acidulis nostris ad me scripta, & suprâ ante præfationem annexa scribit, nostrarum acidularum spiritus ob limpiditatem, & claritatem, participare etiam de natutâ ætereâ: *Schræderus* in suâ *pharmacopœiâ lib. 3. cap. 8. pag. m. 366.* appellat, *Macrocosmi, elementorumq; spiritum*; *Clarissimus Adamus à Lebenwaldt* vocat spiritum *Nitro - aëreum, ethereum*; Alij *sal aëris centrale*, & alia assignant vocabula.

Notandum autem hîc est, dum Authores spiritum istum universalem vocitant, non intelligendus est spiritus ille mundi, seu magnum animal, à veteribus

Philosophis dictus, cujus omnia corpora in universo mundo existentia sunt solummodò partes integrantes, & inter se tantùm accidentaliter, non autem substantialiter differentia, quam opinionem, utpotè plurimis absurdis scatentem, non solum orthodoxa fides, sed etiam ipse Philosophorum parens *Aristoteles* cum totâ suâ peripatheticâ profapiâ jam dudum clarissimè expugnavit, & rejecit; sed per spiritum universalem, & sal naturæ intelligunt aliquod universale influens, seu substantiam aliquam in aëre, & alibi existentem, cum quâ sublunariâ varias actiones peragunt; plura vide de hac materiâ apud Authores. Utrùm autem opinio ista admittenda sit, meum non est hîc decidere, sed doctioribus deliberandum relinquo; interim tamen certum est, etsi spiritus iste universalis non admittatur magnam copiam salis in aëre existere, quod varia detegunt: refert enim *Hoffmannus* in sua *Clavi pharmaceuticâ* pag. 140. quòd *Burrhus* aquam ex aëre hoc sale ingravidatam collegerit beneficio capacissimi cujusdam filtri vitrei, cujus orificium inferiùs clausum, glacie, vel aquâ fontanâ frigidissimâ nitro, vel sale Ar-

mo-

moniaeo imbibitâ repleti, & radijs solaribus expositi, Addit postea: *Verum sal ex aëre extrahi posse, luce Meridianâ clarius, adeo ut etiam, qui colligant, asserant flante vento boreali, & hyeme acidum illud esse: collectum autem aestate, odore, colore, & sapore differere à priori, nec vix aliquid acidi, in se continere, sed potius alkalifatum esse; differre etiam ratione loci, Regionum, &c,*

Sic Ingeniosissimus D. D. *Morhoff* in epistola de metallorum transmutatione pag. 29. refert, Quòd Amstelodami apud D. *Theodorum Kerckringium* Viderit veri, ac genuini vitrioli, sed impuri quantitatem non exiguam, quàm ex aëre Amstelodamensi, multis aquarum salutarum, & soli paludosi effluvijs imprægnato, machinæ cujusdam beneficio extraxerat.

Eandem salis in aëre existentiam confirmant, scorix sulphuris in chalcantidodinis Hungaricis, de quibus supra capite de sulphure & alibi sæpius jam facta est mentio, quæ aliquot annis aëri libero objectæ maxima vitrioli copia imprægnantur, dum tamen prius absquè tali aëris expositione, parùm, aut nihil hujus mineralis habuerint; Quòd autem solum hæ scorix sulphuræ, & terrestres, &

non alia vulgaris terra vitriolum imbi-
bant, videtur provenire à magnetismo,
& certà quâdam dispositione hujus sub-
jecti attractivi ad vitriolum attrahendum
specificè ordinata, quæ posset explicari
per Idæas, & fermenta seminantia priùs
in hisce scorijs existentia, uti vult *Marcus
Marci* Medicinæ quondam Professor in
Universitate Pragensi celeberrimus, &
plures Neoterici.

CAPUT XIV.

*Unde proveniat Aciditas in
aquis nostris Roitschensibus?*

DE aciditate acidularum à quibus
mineris proveniat, variè apud
Authores controvertitur; Non-
nulli eam sulphuri volunt attribuere, ni-
tentes hoc fundamento, quia ex sulphu-
re vulgari spiritus per artem chymicam
elici potest, qui in acore spiritui vitrioli
est simillimus. Verùm cum sulphur in
nostris aquis in tanta copia se non insinu-
et, alibi acoris causa quærenda est; Imò
etsi copiosè adesset vix tamen aliquid in
hoc genere communicaret, quod mani-
festè

festè patet in thermis, quæ copioso sulphure ut plurimum constant, & tamen nullam possident aciditatem.

Clarissimus *Giurius*, qui omnibus acidulis, quæ Marte gaudent, vitriolum absolutè denegat, ad alumen confugit, quæ tamen opinio, ut suprâ refutatum est, hic locum non habet.

Ego illorum amplector sententiam, qui vitriolum pro primaria acoris causa statuunt; Nam si verum est, quod *Sebizius* in tractatu de acidulis posit. 79. dissert. 4. sect. 1. asserit, ubi aciditatem intensiorem à chalcantho, & ejus speciebus, remissionem ab alumine, adhuc remissionem ab ære, & infirmissimam à ferro provenire existimat, necessariò sequitur, acidulas nostras primum modum, seu vitriolum sibi vendicare, cùm sint præditæ aciditate intensiore, & gratissima, præsertim si in ipsa scaturigine instituat potatio. Cæterùm quod à vitriolo, ejusquè spiritu liquores aquirant aciditatem valdè intensam, in julapijs abundè liquet, & in ipso lixivio, ex quo vitriolum excoquitur, quod ipsemet in chalcanti fodinis Hungaricis ante quinque annos gustavi, & ità inveni.

Dixi vitriolum primariam aciditatis cau-

causam esse, hinc non excludo cætera contenta mineralia, quæ tamen secundario solummodo concurrunt, quod ex sequentibus arguitur, nam acidulæ nostræ dum ad locum tepidum in vitro aperto aliquamdiu exponuntur, spiritus multum avolant, & particulæ sulphuræ superficiem petentes, pelliculam coloris subspiciei, & pallescentis, uti supra dictum, constituunt, quo tempore manifestè aciditas diminuitur, tandemquè totaliter ferè auferetur, dum contenta salia in cremorem crystallisentur, & terra alba ad fundum præcipitetur, nam *salia juxta tritum chymicorum axioma, non agunt nisi soluta*; Hinc non mirum, quòd postmodum, dum ea in crystallos abeunt, acidularum acor non solum pereat, sed insuper magna consequatur virium jactura. Quæ etiam ratio est, quod in ipsa scaturigine aquæ nostræ nobiliores edant effectus, quàm si diu, & multum vehantur, ubi contenta volatilia magnoperè evaporant; Si verò hanc exhalationem per accuratam vasorum clausuram impedire volumus, vitra ipsa, ob spiritus turgentes rumpuntur sæpiùs, quod meâ, & aliorum experienciâ comprobatum habeo.

CAPUT XV.

*Utrum Acidulae Roitschenfes
tute ob sua mineralia ab hominibus
bibenda sint?*

PLurimi, præsertim veterum nutriti sententijs, tantâ persequuntur acidulas hostilitate, ut eas nunquam, aut saltem rarissimè in potu admittendas judicent. Adstipulantur enim authoritate Agricola, qui referente Giario in suo arcano pag. 37. cap. 4. ait: *Aque, quæ mortem inferunt, vitriolo plurimo constant, quod interiora corrodit; Huic consentit Franciscus Guenaltus, Qui in hygiene cap. 20. Aquis vitriolatis exiguam laudem attribuit, verba ejus sic sonant: Vitanda eæ sunt, ubi ad catarrhum dispositio est, vel ad apoplexiam, vel epilepsiam, quia inter ceteras minerales aquas maxime cerebrum opplent, quin etiam, cum omnes minerales aquæ siccandi potentiam insignem habeant, vitanda quoque sunt, ubi viscera nutritia, potissimum jecur, intemperie calida sicca laborant: præterea vitriolum est cacostomachum, acre, erodens, & vomitorium.*

Alij à posteriori argumentantur, videlicet multos in ipso aquarum potu non

solùm in gravissimos morbos incidisse,
 sed etiam in iisdem perijsse, & mortuos
 esse. Clarissimus Johan. Baptista de Lanz-
 werde in suis monitis salutaribus de magno therma-
 rum, & acidularum abusu, pag. 129. Modum
 quo morbi per acidulas producuntur fu-
 sissimè explicat sequentibus: Si illud Galeni
 lib. de bonitate, & vitio humorum cap. 14. præ-
 oculis haberent, vix fieri posset, ut homo unquam
 agrotet, nisi cruditatibus, à quibus omnia oriuntur
 morborum genera, scateret, ad quarum generatio-
 nem nil certè congelido acidularum potu efficacius
 reperiri potest, nam non solùm statim naturalem
 hominum calorem, si imbecillior, vel si fortior existi-
 terit, occulto temporis progressu vincit, sed etiam
 crassiora metallorum, mineraliumquè ramenta,
 nimia copiâ vi inordinatae potionis intra corporis
 penetralia impulsa, tacitas sanguinis economiæ in-
 sidias struunt, quæ utpotè actione caloris naturalis
 indigestibilia, cum licet jam per lacteam viam in-
 gressa, sanguinique permixta, nec in sanguinem,
 nec in partium substantiam mutari, nec evaporare
 possint, in massa sanguineâ, tanquam ingrati hos-
 pites, & insidiosi exploratores tam diu vagantur,
 donec à reliquâ massa separentur, & ad latera vaso-
 rum, & partium decumbant, in quibus subsidiarijs
 sensim convocatis humorum, & spirituum copijs:
 subito suas machinationes explodunt, incognitas,
 sub-

subinde lentè, subinde raptim infirmitates excitantes. Hæc ille.

Verùm enim verò rigorosis hisce acidularum censuris, facilè tam per experientiam, quàm rationes potest demonstrari contrarium: Causa enim potissimum, cur eas rejiciant, desumitur ab acrimoniâ vitrioli, quæ re verâ foret timenda, nisi in terræ visceribus per alia fossibilia contemperaretur, & corrigeretur; Non quidem inficias eo, vitriolum crudum esse caco stomachum, & ejus spiritum corrosivum, absquè vehiculis, & corrigentibus sumptum intestina posse exedere, & lethalia inducere symptomata; Attamen, si per varias vulcani torturas impurum à puro spagyricè sequesteretur, tanta medicamentorum saluberrimorum farrago ex eo prodit, ut *Theophrastus*, *Paracelsus de vitriolo cap. 8. pag. m. 1050.* Pro quarta pharmaceutica columna habuerit, lignoque comparaverit, ex quo mirabiles formas sculpere possimus. *Camerarius* insuper addit in *dissertatione Medica pag. 3. vix ullum reperiri morbum, cui ex vitriolo cuneus non possit opponi.* Corrigentia autem, quibus ejus nimia acrimonia contemperatur, sunt varia, ipsis acidulis admixta.

In primis se insinuat sulphur, quod ut
 supra dictum manifestè deprehenditur,
 & vim corrosivam vitriolatam obtundit,
 & corrigit; Hæc verò salium acrium ob-
 tusio apud Clarissimum *Sylvium dele Boë*,
 Cæterosq; Neotericos nihil novi est, &
 passim in quotidiana praxi feliciter exer-
 cetur, ubi ardori urinæ per emulsiones
 feminum quatuor frigidorum, & amygdala-
 larum: Enormibus doloribus colicæ ab
 acri bile ortis, per oleum amygdalarum
 dulcium, tam in jusculis, quàm in clyste-
 ribus cum vitello ovorum adhibitum.
 Famicianæ â fermento acri productæ,
 perpinguia optimè medetur, quæ medi-
 camenta omnia sunt sulphurea, & balsa-
 mica.

Clarissimè insuper patet hoc in præ-
 paratione spiritûs vitrioli dulcis, quem
 teste *Hoffmanno*, in clavi sua pharmaceutica ex
 nullo alio subjecto meliorem, quàm ex
 vitriolo Martis nancisci possumus: red-
 ditur autem dulcis, si tali spiritui ex vi-
 triolo Martis præparato, addatur spiri-
 tus vini, & cum aliquot cohobijs super
 caput mortuum digeratur, & destilletur,
 quo factò rodens vitrioli aciditas adeò
 hebetatur, ut tutò usurpari queat. Si
 mi-

militer fit in spiritu salis marini dulcificato apud Viennenses in urinis, & calculis promovendis medicamento usitatissimo, ubi spiritus vini, in quo sulphur, utpote menstruo sulphureo valdè abundat juxta doctrinam Magnifici, & Clarissimi D. D. Illmer Instituit: *Medic: cap. 20. §. 5.* Suam energiam mirè demonstrat. Imò hæc methodus acrimoniam corrigendi ipsis mechanicis est notissima, qui ferro varias figuras imprimere volentes, laminas ejus cerâ alijs sulphureis mixta in superficie obducunt, in quibus si postmodùm stylo ferreo varij characteres, & figuræ insculpantur, & aqua forti, aliove corrosivo spiritu tota superficies illinatur, tunc solummodò characteres ab aqua forti immediatè affecti corroduntur, & ferro imprimuntur, illæ sã cerâ, & ferro subtùs latente.

Secundò nimia vitrioli acrimonia in acidulis corrigitur per ferrum, prouti tradit Johan. Helfricus Jüncken in sua chymia experimentalis curiosa pag. 234. ubi mihi inter cæteros modos vitriolum purificandi sequens maximè arridet, videlicet accipe vitriolum vulgare in aqua pluviali solutum, Ebulliat in vase cupreo, & postea,

F

si

si vitrioli fuerint libræ decem, iniiciantur limaturæ, aut scobis Martis, libræ duodecim, tum fæces, & nociva acrimonia manebit in ferro, & vitriolum postmodum ulteriori filtratione, & evaporatione in crystallos redactum, evadet optimum remedium.

Hinc etiam fit, quod Clarissimus *Tilingius* in suo prodromo praxeos chymiatricæ classe. 3. titul. 14. pag. 668. spiritum vitrioli Martis, & *Fridericus Hoffmannus* spiritum ejusdem volatilem cum Marte præparatum in clavi sua pharmaceutica pag. 359. tantis extollant laudibus, ut in capitis affectibus, ac febribus ardentibus non super habeatur remedium. Idem quoq; de Sulphure vitrioli anodyno *Zwelfferi*, utpote magno Archei sedativo patet, quod describit in sua mantissa spagyrica part. 2. cap. 9. pag. 394. in quod Mars etiam ingreditur.

Tertiò vitrioli acrimonia multum etiam diluitur per aquam, quod manifestè apparet in diebus pluviosis, ubi acidularum virtus, & aciditas plurimum diminuitur. Imò spiritus vitrioli vulgaris, si solus sumitur, ventriculum & intestina corroderet, & perforaret, magnâ tamen
aquæ

aquæ fontanæ quantitate dilutus in optimum evadit medicamentum. Tandem quoq; ejus corrosiva qualitas imbibitur, & demulcetur per terram illam candidam in fundo destillatarum acidularum manentem, pari ratione, quo quotidie apud practicos salia acria per bolum, cretam, oculos cancri, & alia terrestria corriguntur, & absorbentur.

Quare hisce rationibus ritè perpen-
sis, & quotidianâ experienciâ considera-
tâ, quæ teste *Galeno* omnium facultatum,
quæ Medicamentis insunt, judicatrix est
certissima, unicuiq; jam patet acidulas
ex foro Medico propter vitrioli acrimo-
niam non esse excludendas, sed maxi-
mas obtinere virtutes in diversis morbis,
tam præcavendis, quàm curandis. Pos-
sem hic innumeros in nostris, & vicinis
terris, ad quas aquæ istæ copiosè vehun-
tur, pro testimonio adducere, qui opti-
mum inde effectum juxta vota propria
nacti sunt, sed brevitatis causâ superse-
deo. Non tamen diffiteor, frustra ali-
quando fuisse bibitas, Imò graviora mala
introduxisse hoc enim solet fieri, dum
corpus ægri, per prævias purgationes,
& venæ sectiones non satis fuerit præ-

paratum, aut morbus, v. g. phthifis, hydrops, hectica, hæmotyfis, &c. Aut temperamentum nimis, ficcum, vel frigidum, aut alia confiderabilis ratio contradixerit, aut demum error aliquis in ipfa potatione commiffus fuerit; Quapropter nullus fanæ mentis acidulis peffimum iftum effectum adfcribet; fed ægri ipfimet, medicatrices vetulæ, Empirici, Agyrtæ, cæteri; omnes, quibus tam morbi, quàm acidularum natura ignota eft, & tamen tanquam ad universale remedium, & facram anchoram illotis manibus confugiunt, ifti, inquam, in his cafibus culpandi funt; aliàs vix ullum in toto gazophylacio medico dabitur remedium, quod laudem mereretur, fi quidem illud fi nimirũ indebitè adhibeatur, plures morbos, & mortem ipfam poffit parare, & inducere, prout ipfe in castris Cæfareis fæpiùs expertus fum, ubi à chirurgis campeftribus per intempeftivam, & illegitimam laudani opiatum in dysenterijs adhibitionem, lethalia fæpè excitata funt fymptomata, quorum caufa non fuit laudanum, ut laudanum, fed ut illegitimè & Empiricè adminiftratum.

Cæterùm textum de *Lanzwerde* fuprà

prà citatum quod attinet, lubens admitto, quod hæc, & plura adhuc mala provenire possent, si crassiora metallorum, & mineralium ramenta in corpore manent; sed nego suppositum, quòd manere debeant, siquidem omnes hydrographi unanimi calculo statuunt, acidulas in corpora stagnantes per varia remedia foras esse propellendas, ac interna viscera ab hoc peregrino, & minerali hospite quàm citissimè liberanda.

CAPUT XVI.

De primis acidularum nostrarum qualitatibus.

QUam varia scrutinia chymica in examinandis harum aquarum mineralibus hætenus jam declarata fuerint, restat nunc, ut etiam eas ad incudem philosophicæ inquisitionis adducam, more veterum indagando, quâ primarum qualitatum symmetriâ dotatae sint. Constat itaq; eas in ipsa scaturigine, actu frigidas, & humidas esse, quod nullus hætenus, nisi sensibus externis orbatus denegare voluit; de potentialibus

tamen earum qualitatibus diversimodè apud Authores agitatur quæstio: Ego omissis variorum opinionibus, ut paucis me declarem existimo Roitschenfes nostras aquas non solum actu, sed etiam potentiâ esse frigidas, & insuper exsiccandi viribus præditas: siccitas ab omnibus ferè ijs attribuitur, quia Mars, vitriolum, alumen, & alia, quibus copiosè constant, potenter exsiccant. Accedit insuper, quod viscera sub adstringendo roborant, qui effectus â siccitate, utpotè genuina soboles, juxta Galenicos provenit. Prætereo reliqua, præsertim incommoda, quæ ab his aquis, temperamenta antecederent jam exsiccata, adhuc magis exsiccantibus sæpè sæpiùs inducta sunt.

Ast de potenciali frigore magna exoritur difficultas: multi volunt, quod ab initio quidem ventriculum actuali suo frigore alterent, postmodum verò, calore stomachi domitæ, creduntur calefacere. Nihilominùs tamen ego cum Magnifico, & Clarissimo D.D. Illmer Institut. Med. M.S. tract. 1. cap. 11. contrarium, ut suprâ dixi, lubens amplector, & sequentibus confirmo.

Primò enim istarum acidularum partes constitutivæ sunt plurimæ frigidæ: ergò qualis materia, tale & materiatum.

Secundò causas morbi calidas, utpotè bilem potenter corrigunt, & infringunt.

Tertiò, intemperiem viscerum calidam, sitim, febres, morbos, & symptomata à calore orta, ex integro curant.

Quartò, juvant calidos, nocent frigidis.

Quintò, bibuntur in ipsis canicularibus, dum omnia calida medicamenta cane, & angue pejùs fugienda sunt.

Neque obstat, quod nonnunquam in potantibus faciei rubor, ventriculi, & hepatis ardor, aliàq; caloris indicia se se insinuent; hic enim effectus non per se, sed per accidens exoritur, dum videlicet sal acidum nostrarum aquarum cum alkali acerrimæ bilis nondum sufficienter per purgationes prævias evacuata, pugnam excitat, & effervescentiam in ventriculo inducit, à quâ sanguis propter vapores acres, & calidos adhuc magis rarefactus, producit ardorè hepatis, & ad genas, lege circulationis protrusus, rubore eas tingit, in quibus ob cutis subtilitatem, prout in pudore apparet, facile

sanguinis mutatio alioquin cognoscitur. Dixi: effervescentiam fieri ab acido nostrarum aquarum, & alkali acerrime bilis. Negat quidem Zwelfferus, quòd alkali nomen salibus animalium volatilibus possit competere, verùm opinio ista à Clarissimo Schröckio in pharmacopœia Augustana restituta defensione cap. 8. pag. 44. satis refutata est. Cæterùm quod ex salium diversitate effervescentia, & ex hâc calor excitetur, apud chymicos nihil novi est, & patet in præparatione tartari vitriolati, ubi sal acidum spiritûs vitrioli adeò effervescit cum alkali in oleo tartari contento, ut non solum vitrum incalescat, sed etiam frangatur, & dissiliat, si copiosè unâ vice instilletur spiritus vitrioli.

Pro confirmando ulteriùs, quòd acidulæ nostræ sint calidæ, desumunt rationem primariam Adversarij ex hoc, quòd videlicet appetitus per eas excitetur, ciborum coctio promoveatur, & ventriculus roboretur: supponunt enim, quòd hoc à solo calore provenire soleat. Verùm fateor omnia ista felicissimè per aquas nostras præstari posse, attamen soli calori non possum attribuere; si enim omnes animalium operationes solummodo

dò per quatuor primas qualitates explicare volumus, verificabitur profectò illud, quòd sat rigorosè habet *Wilhelmus ten Rhyne*, ubi ex *Helmontis* mente in meditationibus de veteri medicinâ pag. 75. & 76. ità afferit: *Quaternaria*, inquit, *cantilena elementorum*, & *quatuor complexionum*, *quatuor humorum*, *quatuor primarum qualitarum positiones*, & *conjugationes*, tanquam *infaustum sidus* post se trahit, & *medicinæ* & *pluribus rebus mechanicis sterilitatem adferens*. Et hoc non solum in animalibus, sed etiam in mineralibus, & vegetabilibus intelligendum est: Notum est omnibus: Quòd *Magnes* trahat *ferrum*; Quis autem hoc per quatuor primas qualitates explicabit? non per frigus: aliàs *glacies* semper vivum, & *rosæ* etiam *ferrum* attraherent; Nequè per calorem: aliàs idem præstaret *piper*, & *zinziber*; Nequè per siccitatem: aliàs omnes lapides essent naturæ magneticæ, nequè demùm per humiditatem, quâ caret, & quamvis haberet, nihil tamen adjuvaret, aliàs ab aqua vulgari, & multis alijs eadem tractio consequeretur. Sed ut ad ventriculum redeam, lubentissimè admitto in arte Medica qualitates primas maximæ esse utilitatis, ac in omni

morbo summè considerabiles, nihilominùs tamé alia etiam perpendenda sunt: sic pro ciborum concoctione requiritur temperatus ventriculi calor, bona ejusdem conformatio, fermentum salino-acidum volatile, & alimentorum tam quantitativa, quàm qualitativa proportio, &c. Unde cum coctio sit instar boni, *bonum autem ex integra causa, & malum ex quovis defectu*, necessariò sequitur, si unum ex his enumeratis requisitis deest, eam non posse ritè peragi, quamvis calor optimam adhuc habeat temperiem; hinc acidulæ nostræ digestionem promovent, & appetitum excitant, non tamen, quatenùs ventriculi calorem augent, sed quatenus fermentum acidum, antea debilitatum, de novo restaurant, & exaltant. Videtur hoc veritati esse consonum, & confirmatur per succum citri, & limonum, qui juxta omnes Galenicos refrigerare dicitur, & tamen teste quotidianâ experientiâ, pro excitando appetitu, & concoctione promovenda, est nobile medicamentum, idem præstat cremor tartari, fecula acetosellæ, & reliqua acida, quæ tamen sua refrigeratione, si suppositum verum.

rùm effct, ventriculi actiones magis deberent destruere, quàm adjuvare.

CAPUT XVII.

*De cæteris nostrarum aquarum
qualitatibus & viribus.*

Totum, quod præstant acidulæ nostræ in curandis, & præservandis morbis, præstant tripliciter, videlicet *alterando, roborando, & evacuando*. Ut autem hoc clariùs adhuc pateat, necesse est harum aquarum ingredientia, superiùs jam detecta, separatim aliquantisper examinare, qualia scilicet medicamenta praxi suppeditent, & quomodo ægris convenient.

Vitriolum itaque, tanquam horum ingredientium non infimum, adeò commendatur ab Authoribus, ut *Mindererus, cap. 2. lib. 1. de chalcanto*, in hoc delitescere mineralium, & vegetabilium fermè omnium virtutes præcipuas statuerit: Imprimis verò omnes omnium metallorum spiritus, vires, ac proprietates in uno vitriolo tanquam in sua origine continentur. Similiter *Gesnerus illum Medici personâ*
vix

vix dignum iudicat, qui medicamentis vitriolatis se posse carere autumat. Et Theophrastus Paracelsus oleum vitrioli vocat quartam partem pharmacopoliij, atque cuilibet pharmacopolæ ita commendat, ut sit instar, lapidis angularis in sua officina. Plura encomia suppeditat Grulingius in suo florilegio Hippocrateo-Galeno-chymico part: 18. cap. 1. pag. 398. Idem confirmant tot viri Clarissimi, & in hoc erudito sæculo celeberrimi, per sua ex vitriolo elaborata pharmaca. Nam spiritus vitrioli volatilis Tackij utiliter adhibetur, ubi fermentum partium languet, & putredo imminet, ac sanguis dissolutioni est proximus; Hinc febribus ardentibus, acredinibilis, renibus obstructis, optimè medetur, dum abstergentibus attenuantibus, ac aperientibus opus est. Clarissimus Hertod in sua Tartaromastige pag. 20. insuper addit: salia volatilia in omnibus morbis, ubi illa excedunt, nullo meliùs figuntur medicamento, quàm spiritu vitrioli. Hinc etiam spiritus iste ingreditur Elixir stomachale Michaelis: Tincturam bezoardicam Ludovici, & alias compositiones famosissimas. Item spiritum vitrioli antepilepticum puerorum Hartmanni in pharmacopolijs Viennensibus adhuc usualem quem pro summo arcano olim

Olim habuit *Tycho de Brahe* insignis Mathematicus referente *Joan: Jüncken* in sua *chymia curiosa* pag: 244. Similiter quid præstet sulphur ejus anodynum, ex *Schrædero*, *Zwelffero*, alijsquè petendum est; Ego hoc medicamento à quodam chymico mihi dato plura præstiti, quàm laudano opiato, utpote nervoso generi nontam inimico, & infesto.

Ferrum quod attinet, quanto cum fructu adhibeatur in cachexia, affectione hypochondriaca, viscerum obstructi-
onibus & sexcentis alijs ut salia corrosiva, & sylvestria, in lympha, & sanguine ex acidis, falsis, nitrosis, vitriolatis, & Armoniacis effluvijs invicem minùs symbolizantibus composita, corrigantur, & evacuentur, notum jam est omnibus, & medicamenta, ex eo chymicè præparata, abundè approbant. Unde non immeritò *Hoffmannus* in sua *clavi pharmaceutica* pag. 355. tanta à *Paracelso* assignata elogia vitriolo Martis, tanquam genuino ejus filio, ob eximium ejus usum, optimè competere statuit. Idem de *tinctura vitrioli Martis Zwelfferi*; *sale essentiali Martis Mæbij*; *Chalybe potabili Fischeri*; *Pulvere Charmthiaco*, insigni pro chlorosi virginum remedio, *Pulvere operitivo sple-*

splenetico Kneufelij, & alijs dicendum est. Tali etiam modo *Johan: Jüncken* in sua *chymia* jam citata pag: 368. præparat arcanum illud *Willisij*, tantopere celatum in tractatu de fermentatione, ex quo acidulas suas artificiales solitus est facere; Est autem nihil aliud, quàm tinctura aperitiva ex limatura Martis, & Tartaro albo, ope aquæ communis extracta, ac postmodum ad mellaginem inspissata.

Nitrum, à Clarissimo *Adamo à Lebewaldt*, sal universale, seu Hermeticum, condimentum terræ, & mille proprietatum, dictum, non exiguam meretur laudem in siti, & æstu compescendo, putredine arcenda, tartarea saburra incidenda, ac per urinam, & sudorem evacuanda: Hinc spiritum ejus *Crollius* in sua *Basilica* pag. m. 147. pro colicâ, & pleuritide mirè commendat, quem ipsemet, attamen prius spiritu vini dulcificatum ad enormia intestinorum tormina feliciter subinde adhibui, unde etiam ingreditur spiritum antipleuriticum, & anticolicum *D. D. Michaëlis*. *Fridericus Hoffmannus* in sua *Clavi* sæpius jam citatus pag. 346. tradit nihil veneno, & arsenico magis contrariari, quàm nitrum, non tamen vulgare, sed philosophicè præparatum.

ratum. In calculo resolvendo etiam optimè recommendat hunc spiritum volatilem, *Wilhelmus Tenkhyne in suis meditationibus de veteri medicina pag. 223.* Similiter *Glauberi alkahest*, *sal antefebriale Moebij*, *Tinctura diuretica Möllenbroccij*, *draco fortificatus*, & *sal chacheticum chalybeatum Schraderi*, *arcanum duplicatum Mynsichti*, & plura laudatissima medicamenta ex nitro componuntur; Videatur naturalis historia nitri *Guilielmi Clarake pag. 56. & alibi.*

Sulphur quid præstet in omnibus ferè febribus, & pectoris affectibus, agyrtis jam notum est, & tanta farrago balsami, lactis, florum, spiritum, tincturarum, aliorumquè medicamentorum sulphureorum satis confirmat; Latet enim in illo, uti vult *Helmontius* magna vis arceudi putredinem, quæ causa est, quòd non solùm febribus putridis simplicibus, sed etiam malignis, & pestilentialibus optimè adverfetur.

Alumen etsi solitariè sumptum maximis in adstringendo polleat viribus, nihilominùs tamen aquis mineralibus mixtum à *Thurneissero*, & *Tabernamontano* dicitur aperire, uti refert *Camerarius in sua dissertatione Medica de acidulis pag. 3.* Nam vis adstrictoria

ria potius videtur consistere in particulis
 terrestrioribus, ratione spirituosarum
 autem evadit in medicamentum diureti-
 cum teste Clarissimo Hertod in sua tartaro-
 mastige Moravia pag. 26. Unde etiam Schre-
 derus ad æstum febrilem compescendum,
 ac viscerum obstructions referendas,
 præparat spiritum aperitivum, & diure-
 ticum; Similiter in paraxismo optimè
 convenit alumen tinctum Mynsichti, vel ejusdem
 crystalli Joan: Michaëlis. Imò si terra astrin-
 gens aluminis per præcipitationem à
 phlegmate separetur, crystallisabitur pri-
 mum ens aluminis in frigore, instar sac-
 chari, quod summum celebratur anti-
 hecticum à Potero, referente Hoffmanno su-
 præ citato pag. 349.

Sal commune quod attinet, mira præ-
 stat per suum spiritum dulcem, præsertim
 in extingvendis urinæ ardoribus, senum
 strangurijs, calculo renum, malo hypo-
 chondriaco, scorbuto, hydrope, ictero,
 febribus intermittentibus, &c. Unde e-
 tiam si elixir proprietatis Juniperinum
 huic misceatur, à nonnullis in peste ma-
 gnopere recommendatur; plura vide
 apud practicos.

Tandem terra illa insipida, & candidissi-

ma, acidularum bolus à multis dicta, quæ
 copiosè in harum aquarum poris occul-
 tatur, & eas adhuc (quod mirum) limpi-
 das, & diaphanas conservat, dum copio-
 sè in his aquis reperitur, varijs etiam vir-
 tutibus prædita est: Imprimis relaxatum
 viscerum tonum reducit, & viscera mo-
 dicè subadstringendo, valdè roborat, q
 uti statuit Magnificus, & Clarissimus D.
 D. Illmer Consiliarius, & Archiater Cesareus in
 Epistolâ suâ ad me datâ, & supra anteprefatio-
 nem annexâ; Prætereà etiam Magnusus
 est in absorbendâ, & imbibenda humo-
 rum acrimoniâ, tam volatili, quàm fixâ;
 alkalica, & acida: Cujus rei experimen-
 tum ipsemet institui admiscendo hanc ter-
 ram aceto forti, quod postmodum in-
 vèni acrimoniâ multum destitutum. Te-
 stis insuper est quotidiana experientia,
 ubi, sive Galenicè, sive chymicè proce-
 ditur, magno tamen cum effectu pro
 cardialgia, & ardore ventriculi sistendo
 ea adhibentur, quæ acerrimam stomachi
 fermenti energiam infringunt, & im-
 bibunt, uti sunt bolus, lapides, cancri,
 creta, corallia, Mater perlarum, grana
 Kermes, ebur, cornu cervi ustum, ter-

ra Catechu, pulvis absorbens *Wadelij*, & plura alia.

Parem effectum etiam præstat pulvis antefebribilis *Crollij*, tutissimum in febribus intermittentibus remedium, præsertim si more *Practicorum Viennensium* admisceantur magisteria corallorum, Matres perlarum, oculorum cancri, & alia; hic quanquam multi existiment paroxysmum isto pulvere, ideò auferri, quia per sudorem, & urinam miasma febrile eliminat. Ego tamen salvo aliorum iudicio puto, hoc provenire, quia succus acidus pancreatis in ductibus lateralibus stagnans, acrior redditus, unà cum humore bilioso ex cholydocho ad intestinum duodenum confluente, per hujus pulveris absorbentis correctionem, suis viribus, & acrimoniâ fermentativâ privatur, unde postea & effervescentia, & paroxysmus tollitur. Quòd autem sudor subindè consequatur, contingit per accidens, nam natura tali peregrino hoste in intestinis prostrato, armisq; destituta, redditur fortior, ac omnes denuò vires recolligit, ut reliquam hostilitatem extra febrilem focum in massa sanguinea adhuc latentem è corpore eliminet, modò per

per sudorem, modò per urinam, aut etiam secessum; deniq: pro humorum cacochymicorum vergentia, ac meatuum laxitate, & dispositione. Et hæc de terra acidularum insipida.

Unde hisce acidularum ingredientibus obiter, & separatim examinatis, unusquisq; facile inferet, si tanta emolumenta medicinæ præstent separatim sumpta, beneficio artis præparata, quid non præstabunt? si in terræ visceribus optimâ qualitatum symmetria combinentur, & à natura ipsa, tanquam optima artis magistra (quàm omnes artifices imitari satagunt) in proprio græmio præparentur, & perficiantur. At si contingat, quòd unum minerale puta vitriolum, acrimoniâ suâ corpori humano esset nocivum, illud per alia, v. g. Martem, sulphur, & terram inspidam sapientissimè corrigit, ut postmodum resultet concretum innoxium, & ægrotantibus saluberrimum remedium.

Ut autem in specie pauca de acidularum Roitschenfium qualitatibus reliquis indicantur; Experienciâ constat, eas refrigerare, exsiccare, aperire, penetrare, attenuare, crassa dissolvere, volatilia præcipitare, & figere, humorum acri-

moniam corrigere, abstergere, subadstringere, viscera roborare, insensibiliter, & sensibiliter, tam per alvum, quàm vesicam, & cutis poros excrementa eliminare, & expellere, unde earundem usus celeberrimus est intemperie calida, & humida, viscerum alteranda, febribus exceptâ hecticâ curandis, humoribus viscosis incidendis, ac volatilibus, & acerbis infringendis, & figendis, tandemq; per varios meatus avacuandis. Item in obstructionibus hepatis, lienis, pancreatici mesenterij, & renum referendis, urinis, & arenis expellendis, mensibus provocandis, & sistendis, gonorrhœis abstergendis, & consolidandis, lumbricis enecandis, & alijs sexcentis infirmitatibus, de quibus postea particulariter de quovis morbo dicetur fusiùs. Videntur itaq; aquæ istæ ad tartarum vitriolatum multum accidere, qui à quibusdam digestivum universale, & medicamentum polychreston dicitur, quia æquè sal enixum, seu ex alkali, & acido compositum in se continent, hinc non solum ad bilem, sed etiam phlegma, & melancholiam corrigendam maximarum sunt virium, quòd manifestè apparet, si ex cum

bile

bile viscida bubula comisceantur, ubi tam visciditas, quam amaritudo multum infringitur, & corrigitur.

Magnificus, & Clarissimus D. D. Sorbair magnus Roitschensium aquarum Encomiastes, in consilio hypocondriaco Illustrissimi, & Excellentissimi D. D. Francisci Augustini Comitis de Wallenstein: in praxi sua Medica Editionis ultima pag. 172. de his aquis ita loquitur: *Tanta est earum efficacia in curandis quartanis, colicis, hypochondriacis affectibus, ictero, contractura* (expertus hæc scribo) *ut reliquis palmam facile praripiant: Addit postea pag. 534. Eisdem ad plura utiles esse, nempe ad impetigines, lichenes, scabies etiam Gallicas, ad passionem Iliacam, ad vomitus diurnos & incurabiles. Hæc ille.*

Et quid mirum, tantam ijs laudem in hisce, & plurimis alijs infirmitatibus à Practicis attributam esse? siquidem ad mentem Galeni, citò, tutò, & jucundè suas operationes perficiunt. *Citò: dum æstum febrilem subito extingvunt, & paroxysmum colicum incantamenti instar compescunt; Tutò: dum tanta ægrorum copia, tam senum, quam juvenum, ad innumerorum morborum curationem, & præservationem securissimè adhibent; Jucundè tandem, dum hæ aquæ faucibus grata, lin-*

gna acceptabiles, & ventriculo non inimicæ tantum purgando, & alterando præstant, quàm purgantia alia medicamentâ, odore fætida, sapore nauseabunda, ac in omnibus abominabilia. Imò præ omnibus pharmacis alijs tam purgantibus, quàm alterantibus speciali hac gaudent prærogativa, quòd fames toto potationis tempore, ut plurimum non prosternatur, uti solet fieri in alijs corporis evacuationibus; sed interdum ob intensiorem fermenti stomachalis aciditatem adeò augeatur, ut alimentorum quantitas, ne ventriculis nimium aggravetur, sit corrigenda, & minuenda. Et hæc de aquarum nostrarum facultatibus breviter dicta sufficiant.

CAPUT XVIII.

De usu Acidularum.

Hic apud diversos varius est, videlicet, vel *culinaris*, quando aut pro potu ordinario, aut pro concoquendis cibis, præparandis cerevisijs, panæque pinsendo, loco fermenti interserviunt, aut ut refert *Thürneisser* aceti vicem

vicem apud quosdam populos fubeant. Vel *Medicinalis* : Et tum usurpantur, vel internè, vel externè, & utroque modo vel universaliter, vel particulariter. *Interne universaliter* dum bibuntur, *particulariter* vero, dum immituntur in aures, oculos, os, meatum urinarum, matricem, intestina, ulcera, fistulas, & vulnera; Quorum exempla varia apud Authores prostant.

Sic per acidulas spadanas teste *Henrico ab Heer in spadacrene pag. 67.* vermem in aurem ingressum revocavit, & eduxit. Ad debilem verò auditum *Bolmannus* suas Pymontanas adhibuit in descriptione earum *pag. 65.* similiter ad ophthalmiam ab iisdem Authoribus recommendantur, & laudantur. In os per modum gargarismi sumendas suadet *Clarissimus D. D. Hertod in tartaromastige pag. 105.* aquas suas penes pagum *Nezdenice* scaturientes, pro arida, & nigricante lingua in febris, columellæ inflammatione &c. Item ad dentes vacillantes, & gingivarum affectus fructuosè adhibentur *Schwalbacenses* teste *Joanne Horstio in earum descriptione pag. 37.* In meatum urinarium, & virgam virilem per syringam injectæ, ulcera carunculas, & gonorrhæas curant, quod testantur

Spadanæ apud *Henricum ab Heer pag. 62.*
 Idem etiam præstant in fluore albo, steri-
 litate ac alijs malis tollendis, fini cavitatem
 uteri per metrenchiten injiciantur, uti idem
 refert *pag. 64. & 68.* In forma clysteris
 laudat *Clarissimus D. D. Hertod loco supra citato pag. 106.*
 acidulas *Zachorovicenses Moraviæ* ad curandam
 dysenteriam, & colicam.

Externe universaliter adhibentur, dum
 inserviunt balneo totius corporis: *Particulariter*,
 dum certæ alicui parti, vel per modum
 stillicidij, vel per modum fomenti applicantur,
 & quidem in forma liquoris, & vaporis.
 Similiter lutum acidularum ad leniendos
 dolores, ulcera antiqua, tumores ædematosos,
 cancris, topophos, polypos, fistulas, scabies &c.
 adhibet *Bolmannus in Pyrmontanarum acidularum
 descriptione pag. 65. & Ramlovius pag. 101. d. 147.*

Quæritur nunc, utrum istis enarratis
 modis etiam nostræ acidulæ usurpandæ
 sint? R. Multis, etsi non omnibus hæcenus
 esse eas jam usurpatas, ac experientiâ
 comprobatas. Et quidem usui culinario
 inserviunt, dum incolæ eas pro potu
 ordinario solent adhibere, excepto anno
 1685. ut supra dictum, ubi pauperes, ne
 fa-

fames adhuc magis excitaretur, ob an-
 nonæ caritatem coacti sunt usque ad mes-
 sem ab iisdem abstinere. Præterea adhi-
 bentur pro pane pinsendo, qui etsi ut-
 cunque fermentetur, nihilominus tamen
 non tam porosus, & levis est, quam aliis
 fermento vulgari præparatus, & pistus.
 Cæterum utrum pro concoquendis cibis
 etiam adhibeantur, nihil experiri potui,
 ipsemet quidem carnes in ijs coxi, nec
 quidquam notatu dignum, præter fæces
 albas, & saporem non adeo gratum in-
 veni.

In usu medico interne laudes prima-
 rias merentur, dum bibuntur, de quo po-
 tissimum in hoc tractatu agitur. Inter-
 dum etiam particulariter internè adhi-
 bentur: Sic suasi sæpius febricitantibus
 ad linguam, & fauces nigricantes, ubi ob
 vitriolum, & nitrum tantum præstiterunt,
 quam si aceto aquæ mixto, aut lapide pru-
 nellæ soluto os colluissent, & à fordibus
 purgassent. In oculorum inflammatio-
 nibus vidi semel à quâdam femina, prævijs
 tamen, per purgationes, venæsectiones,
 & vesicatoria institutis revulsionibus, &
 derivationibus feliciter adhibitas esse:
 Nec acidorum salium acrimonia timenda

est, siquidem vitriolum album, in convenientibus liquoribus solutum sæpe, & fructuose præscribunt practici.

Similiter ad sordes dentium abstergendas, eosq; dealbandos, gingivaq; roborandas à nonnullis benè usurpantur, & videtur esse ad mentem Cratonis, qui *Consil. 2. lib. 5.* referente *Thoma Burneto* in suo thesauro Medicinæ practicæ, inter omnia, quæ dentes præservant à putredine, & dealbant, maximè commendat oleum vitrioli aquâ communi dilutum, cui acidulæ nostræ aliquantulum sunt analogæ.

In forma clysteris vidi eas Viennæ usurpari à Clarissimo *D. D. Caschelio Archiatro Casureo* pro compescendo paroxismo colico, quod & hic in affectibus eisdem, & nephriticis nonnunquam feliciter practicatum est.

In balneis etiam magnus usus est, præsertim in scabie, & alijs vitijs tollendis, ubi per sua salia multum abstergunt, & exsiccant. Nonnulli, etiam in doloribus colicis, & nephriticis solent adhibere; Mihi narravit vir fide dignus, se hoc balneo in ictero ad flavedinem corporis discutiendam feliciter usum esse, quod facile credo, cum eundem

effectum ipsemet in declinatione fieri per acetum lateribus ignitis affusum Viennæ in Renodochio sæpius viderim. Particulariter externè interdum usurpantur ad scabiosas manus, vel etiam in pedilavijs ad lassitudines, & dolores mitigandos; similiter in phlegmone nonnulli applicant, ast debet fieri principio, dum causa morbifica repellenda est, quo tempore practici nonnunquam feliditè spongiam exycrato imbutam solent imponere. Eodem modo adhibetur luttum acidularum, à vicinis rusticis ad varios pedum tumores curandos, & scabies tollendas. Isti itaque sunt modi in usurpandis nostris acidulis, quos vel à viris fide dignis audivi, vel etiam ipsemet præscripsi, & expertus sum, plures adhuc tentaturus, si fata mihi vitam diutiùs concefferint.

CAPUT XIX.

Utrum convenient acidula nostræ in febribus continuis.

Um de natura, & viribus nostrarum aquarum multa jam dicta sint, restat nunc, ut etiam à genericis

genericis ad specifica descendam, & perferuter, quali scilicet morbo in specie sint adhibendæ, vel ubi vitandæ. Cum autem febres in hisce terris sunt frequentissimæ, ab ijs etiam feci exordium, seclusâ hedicâ, cui minerales aquas magis nocere, quàm prodesse, jam dudum & à priori, & à posteriori demonstrarunt Medici; Quæritur itaque hic solùm de intermittentibus, & continuis febribus, de his in præsentî, de illis sequenti capite pauca dicentur.

Uusus aquarum nostrarum Roitschen- sium in curandis continuis febribus apud multos adeò communis est, ut ægri quocunq̃ue etiam calore præternaturali vexati, ad has tanquam ad sacram anchoram confugiant, ubi etiam exoptatus effectus, dumodo adhibenda lege artis adhibeantur, & vitanda vitentur, sæpe sæpius consequitur. Methodus autem ista non solùm apud nostros, & hujus fontis incolas in æstimatione est, sed etiam passim practicatur alibi, & approbatur à Magnifico, & Clarissimo D. D. Særbait, qui in *praxi sua Medica*, edit. ultim. tract. 3. cap. 8. pag. 286. clarè fatetur multos à Caulonide hisce potatis Viennæ liberatos

liberatos esse. Addit insuper in observationibus suis cap. 10. pag. 34. *Rousschensius* hos latices in curandis febribus facile reliquos palmam præripere. Et quid mirum? Si enim horum morborum, curam juxta principia Galenica & chymica paulò accuratius examinemus, videbimus acidulas omnia præstare, quæ ad hanc sunt necessaria.

Nam primò Intemperiem calidam refrigerant, uti *Galenus* aquâ communi frigidâ synochos curaverat, neque hic hypochondriorum inflatio, obstructio, hydrops, ac alia mala, uti *senertus lib. 1. cap. 7. de febribus*, bene denotat, sicut in aqua vulgari timenda sunt, siquidem, acidulæ omnia viscera subitò transeunt, ac humores excrementitios crassiores per alvum, aquosiores per urinam, & subtiliores per sudorem, ac insensibilem transpirationem secum arripiunt.

Secundo, putredini resistunt. Si enim vitrioli, sulphuris, ac reliqui acidi spiritus in aquam fontanam instillati à *Riverio cap. 1. de febribus putridis*. Ad eas curandas potissimum recommendantur, & etiam in his locis quotidie felici cum successu adhibentur, multò magis proderunt nostræ

nostræ aquæ, præsertim cum vitrioli
 acrimoniâ à sulphure, alijsq; ingredien-
 tibus obtunditur, & in terræ visceribus
 corrigitur. Imò putridos humores non
 solum ratione salium acidorum, sed
 etiam ratione sulphuris per sudorem,
 & insensibilem transpirationem elimi-
 nat, prout apparet in balsamo, floribus,
 & alijs ex sulphure præparatis, ac ad
 hanc intentionem medicamentis usita-
 tissimis. *Tertio* continuam sanguinis ebullitio-
 nem, & effervescentiam impediunt, dum
 enim in massa sanguinea ob acres alkali-
 cas sulphureas, ac volatiles bilis parti-
 culas, quæ cum vitiata lymphâ, & suc-
 co pancreatico impetuosum, ac violen-
 tum motum ineunt, magna excitatur ra-
 refactio, optimum effectum præstant no-
 stræ aquæ, nam ab acidis salibus fixis,
 quæ Roitschensibus fontibus copiosè in-
 sunt salia volatilia alkalia teste Magnifico,
 ac Clarissimo D. D. Illmer Archiatro Cesareo
 in institut. suis M. S. tract. 1. cap. 15. A fuga
 detinentur, præcipitantur, infringuntur,
 præparantur, ac tandem eliminantur.
 Verùm etsi plurimùm boni præstare
 in similibus casibus eas, quotidiana do-
 satione

ceat experientia, attamen absolute, &
 indifferenter adhibenda non sunt, sed
 bene examinandum est, utrum ætas, &
 vires consentiant, aut utrum aliud adsit
 contra indicans; alias fieri posset, quod
 calor natus, jam antecedenter debili-
 tatus, totaliter extingueretur, & suffo-
 caretur. Præterea medicinæ trutinâ be-
 nè ponderetur an febres sint primariæ;
 an verò symptomaicæ? si enim depen-
 dent, vel conjunguntur cum pleuritide,
 perineupmonia, hæmoptysi, dysenteria,
 sanguinis mictu, renum, & vesicæ ulce-
 ribus, de quibus in specie aliquid dicitur,
 tutius est ab hac cura manum amovere.
 Quæritur nunc, quantum, & quo-
 modo bibendum sit? R. minorem in his
 morbis quantitatem eligendam esse,
 quàm in alijs, si enim duas, tres, aut qua-
 tuor mensuras biberent, necessario per
 alvum purgando operarentur, ex quo
 facile posset evenire, quod humores in
 toto corpore irritati, malum augerent,
 præsertim præsentente magnâ cacochymiâ.
 quam etiam per prævia medicamenta
 cathartica tollere non licet, dum mo-
 derni practici fortia purgantia in simili-
 bus affectibus, non nisi in declinatione

volunt admittere. Præstat itaq; minoribus eas adhibere, non ad purgandum, nisi sed ad alterandum, & alvum laxam ferendam quemadmodum decoctum tamarindorum, aut Iulapia spiritu vitrioli, & sulphuris acidulata, in hunc finem passim præscribuntur à Medicis.

Si hoc modo ista quantitas observetur, omni morbo tempore porrigendæ sunt, si verò per eas vera purgatio intenditur, antè declinationem vix aliquid tentandum; verùm vires, cæteræq; circumstantiæ ritè perpendantur; neq; imitandi sunt incolæ huic potui à cunis assueti, qui in quocunq; febrili calore, affiti ad satietatem absq; periculo se se ingurgitant; ast ab assuetis nulla fit passio, neq; ulla humorum irritatio in ijs timenda est.

CAPUT XX.

Utrùm in febribus intermittentibus locum habeant?

DE febrium Intermittentium foco, seu loco febrilis miasmatis certis horis reviviscentis, & paroxysmum producentis, magna apud Au-

thores habetur controversia: Veteres pleriq; venarum Mesaraicarum, Recentiores verò ductuum lateralium in pancreate obstructionem statuunt, alij alia somniant. Seclusis itaq; hisce Theoriæ ambagibus, parùm aut nihil methodum medendi variantibus, solummodò dicendum est, quòd hæ acidulæ in similibus morbis, præsertim tertianis, simplicibus, & duplicibus exquisitis, ac spurijis, optimo cum emolumento apud nostrates adhibeantur. Dandæ autem sunt die intermissionis, si attenuatio, præparatio, & evacuatio humorum intenditur; subindè etiam conceduntur die accessionis, sic vidi in duplici tertiana, postquam corpus satis per purgationes præparatum fuerat, sex horis ante paroxysmum à Magnifico, & Clarissimo D. D. Illmer cum effectu bono præscribi. Nostrates nonnunquam eas feliciter bibunt in declinatione paroxysmi, quemadmodum Julapia spiritibus acidis acuata tunc temporis passim admittunt Practici, & profectò haud infelici eventu, quippe febrilis ardor ijs contemperatur, sitis extinguitur, ac tandem per unam, alteramvè alui excretionem corpus à biliosa cacochymia liberatur, &

videtur hic modus esse ad mentem *Horstij*, qui *lib. 1. observat. 12.* Refert de quodam nobili, quem Schwalbacenses aquæ in fine paroxismi aliquoties assumptæ, à tertiana notha ex integro liberârunt.

Cavendum tamen est, ne in summo paroxismi vigore, præsertim in magna quantitate administrentur, quoniam facile accidere posset, quòd pessima excitarentur symptomata, siquidem omnis subitanea mutatio à contrario in contrarium, periculosa semper ab Aristotelicis animadversa est.

Dixi superiùs, hanc curam corpore præparato incipiendam esse, secus enim contingere posset, quod ante paucos annos cuidam Religioso contigisse, hujates referunt; hic salvus, & incolumis cum socio suo febricitante, nostras aquas secundùm artem potaturo, comitivam huc dederat, atquè curam absq; prævijs corporis evacuationibus, curiositatis solummodò gratià inchoaverat; ast dispari eventu: Æger enim harum aquarum ope se à feбри liberavit, quàm sanus per eadem, sed illegitimè assumptas, contraxit. Similes casus ipse aliquoties observavi, ubi ex præpostera ista bibendi metho-

thodo, ex tertianis simplicibus duplices, cum maxima symptomatum invasione excitatæ sunt.

Quòd autem istæ acidulæ, ritè nimirum adhibitæ, a core suo, cæterisq; viribus, tantum in febribus præstent, facile liquet, quoniam medicamenta acida in hunc finem quotidie cum bono effectu adhibentur, & passim recommendantur ab Authoribus: Sic *Riverius in praxi Medica, lib. 17. cap. 13.* in tertiana legitima spiritum sulphuris in aqua portulacæ, *Grulingius in Florilegio suo Hippocrateo-Galeno-chymico pag. 462.* potionem febrilem ex spiritu vitrioli, aqua cichorij: &c. compositam: *Mysichtus in armamentario medico-chymico*, arcanum duplicatum, alumen tinctum, alij cremorem tartari, & plura alia spiritibus acidis imprægnata pharmaca summis extollunt laudibus; attamen nostræ acidulæ, utpotè à natura ipsa in terræ visceribus nobiliori methodo productæ, medicamenta antè præposita longè superant, dum incidendo, reserando, & præcipitando effervescentiam à bilioso humore, & succo pancreatico in intestino duodeno exortam compescendo, totum febrile miasma extinguunt, & eliminant.

Qui plura desiderat, legat Clarissimi *Giurij Arcani acidularum cap. 10. pag. 98.* qui se se aliquoties à tertiana notha, ope aquarum Pruvinæarum liberatum, atquè ab alijs morbis, quos infallibiliter venturos timuit, diù præservatum fuisse liberimè fatetur.

Febrim quartanam quod attinet, plerumquè Medicorum opprobrium, & scandalum dicitur, & quidem eò magis ridet conatus Medicos, quò pertinacioribus obstructionibus nititur. Nequè in hoc affectu lien semper inculpandus est, nam vidi ante quinque annos Viennæ cum Magnifico, & Clarissimo *D. D. Illmer* in cadavere cujusdam viri, qui Leopoli ex Hungaria redux, diu quartanâ afflictus, ac tandem superveniente intestinorum sphacelo, extinctus fuerat, quòd salvo utcunquè liene, hepate, & mesenterio, tota malorum lerna in pancreate extiterit, quod plurimis viscidis, & induratis humoribus, præsertim quò ad laterales ductus ubiquè ferè in fartum invenimus.

Pertinacissimæ tamen istæ obstructiones plurimùm referantur per nostras acidulas, quapropter eas non immerito ad quartanas *Carolus Uebelbacher* specialiter recom-

com-

commendat. Cui consentit etiam Magnificus, ac Clarissimus D. D. Sorbait, &c. in suis observationibus cap. 10. in hunc scopum valdè eas extollens, quod & ipsemet in aliquot febricitantibus expertus sum, ta- ceo reliqua, unum adhuc pro coronide addo, quod suprâ citatus Giurius curatis per hunc usum jam duorum, & trium annorum quartannis, in suo arcano pag. 90. nimirum acidulas Pruvinaëas, deprædican- s ita asserit: *Nunc ad Peruvium remitten- da est radix china china, quæ non tam certò quar- tanam fugat, quàm nostræ aquæ, quia præter- quam, quòd illa multùm calefacit, febris reditum non prohibet, &c.* Ex quo acidularum vis corroborans specialiter apparet, dum in hisce morbis chronicis viscera jam ener- vata, & flaccida creduntur fuisse.

CAPUT XXI.

De cerebri affectibus, quibus acidule conveniunt.

Uanquam Bollmannus in tractatu de acidulis Pyrmontanis cap. 9. pag. 33. Eas tam curationis, quàm præ- servationis gratiâ in apoplexia videtur

admittere, è nostratibus tamen adhuc nemo, quantum experiri potui hactenus inventus est, qui pro hoc scopo Roitschenfes tentasset administrare. Inprimis enim hic affectus, ut plurimum est frigidus, cui acidulas non convenire, fusè declarat Magnificus, & Clarissimus D. D. Illmer in institut. Medicis tract. 1. cap. 11. Accedit insuper, quòd ætas senilis huic malo maximè obnoxia, curam etiam impediat: imò sæpè læpiùs eas nocuisse testatur experientia. Sic Principem *Wilhelmum Lantgravium Hassie* ex acidulis reducem, apoplexiâ concidisse, & apertâ calvariâ plurimum aquæ cerebrum diluentis inventum fuisse, scribit Clarissimus *Rolsincius Method. special. pag. 144.* Similiter etiam sexagenarium *Canonicum*, ac plures alios in ipsa potatione correptos, & apoplecticos perijisse, commemorat *Henricus ab Heer in observat. pag. 15.* Eodem modo per nostras acidulas catarrhi graves, torpores, memoriæ debilitates, & plura mala inducta sunt teste Clarissimo *Adamo à Lebenwaldt*, si potatores tam annorum numero, quàm phlegmatis copiâ onerati fuerint.

Nihilominus tamen præſervationis gratiâ in hominibus ſanguineis, & cholericis, qui apoplexiam ſanguineam timeant, ſapienter ſuadet acidulas Clariffimus *Eberhardus Gockelius in ſuis conſilijs, & obſervationibus medicinalibus pag. 337.* eò quòd fervor ſanguinis compellatur, & viſcera calidiora contemperentur. Signa autem, quæ apud cholericos, & ſanguineos apoplexiam præcedunt, citatus Author ſequentibus denotat: *Sano adhuc corpore facies eſt roſacea, & rubicunda, frons, & venæ oculorum turgent, ad vertiginem ſunt proni, memoria eſt labilis, facilè inebriantur, ac conſeſtim, antequam alij animadvertunt, proſternuntur; Et hæc apoplexia omnium eſt periculoſiſſima.*

Paralyſin maximè illam, quæ germana colicæ bilioſæ in Austria, & Styria ſoboles appellanda eſt, non ſolùm præcavent noſtræ aquæ, uti Clariffimus, ac Magnificus *D. D. de Sorbait in ſuis obſervationibus pag. 534.* denotat, ſed etiam actualiter jam introductam, ut plurimum tollunt, nec mirum! quia acidulas Pruvinaſ, Pyrmontanas, ac Schwalbaceſes in potu, & balneo adhibitas idem præſtitiffe, *Giurius, Horſtius, Bollmannus,* & plures alij hydrographi confirmant.

In Epilepsia etiam locum habere possunt, si ea ab humoribus biliosis ex fervido hepate, aliisque visceribus elevatis per sympathiam trahat originem. Sic vidi Viennæ in viro 30. annorum, biliosæ complexionis eas feliciter ad præcavendos insultus, & præcipitandam causam morbificam esse adhibitæ. Cautela tamen hic opus est, ne per nimiam earum administrationem, præcipuè in malo Idiopathico, vapor, & materia acris exasperetur, ac postmodum de novo, uti vult *Willis in pathologia cerebri cap. 2.* Spirituum animalium consequatur rarefactio, explosio, & nervorum convulsio.

Similiter in mania etiam magnopere profuisse testatur illa puella apud *Bollmannum de acidulis Pyrmontanis pag. 32.* Quæ per campos in rabie diu vagabunda, tandem usu acidularum ex integro restituta fuit. Sic vidi ipsemet *Roitschenfes* has medicatrices aquas in *Illustrissimo* quodam Domino simili morbo affecto à *Magnifico, & Clarissimo D. D. Jordan Archiatro, & Consiliario Cesareo* pro contemperando spirituum animalium fervore ante 9. annos Viennæ præscribi.

Ten-

Tentanda tamen ejusmodi cura non est, ubi viscera nimis sicca, prout invenit Clarissimus *Theophilus Bonetus in suo sepulchreto pag. 181.* aut ubi meningum putredo, ut vidit *Felix Platerus prax. lib. 1. cap. 5.* aut alia contraindicantia se se insinuant.

Cæterum in dolore capitis, vertigine, ac alijs symptomatibus bilance medica benè examinandum est, utrùm hæc mala oriantur per Idiopathiam à cerebro, aut foveantur ab hepate, liene, ventriculo, ac alijs visceribus cacochymicas suas exhalationes continuo sursum mittentibus; Si itaque invenitur ultimum, profectò optimò cum emolumento per acidulas arcentur hæc meteora microcosmica, præsertim si pars mandans, intemperie calidâ, obstructione, aliqvè hâc methodo curabili affectu laboret. Sic Magnificus, ac Clarissimus *D. D. de Sorbait in sua praxi edit. ultima pag. 3.* refert se sæpiùs periodicos gravissimos capitis dolores tali modo ex toto sustulisse.

Si verò dolor sit Idiopathicus v. g. si oriatur ab ulcere cerebri uti observavit Magnificus, ac Clarissimus *D. D. Ill-*

*mer in observat. miscell. curios. anni 1670. aut
proveniat ab humore acri, meninges
erodente, uti deprehendit Paucius obser-
vation 8. aut ab alia humorum qualitate
peccantium, ac in ipso cerebro existen-
tium copia trahat originem, harum
aquarum usu est superfedendum, & cura
pro Indicantium variatione varianda.*

CAPUT XXII.

*Utrum nostræ aquæ in affecti-
bus pectoris convenient?*

Quanquam medicamenta acida
in phthisi juxta communia Ga-
lenicorum dogmata ut pluri-
mum exulant, nihilominus tamen non-
nulli è Recentioribus inventi sunt, qui
ea mirè recommendant; Sic secundum
*Grülingium in florilegio part. 17. cap. 1. oleum,
vel spiritus sulphuris per campanam
præparatus, in phthisi, asthmate, san-
guinis sputo, catarrhis suffocativis, alijs-
què pectoris affectibus, in convenienti-
bus vehiculis administratus suam laudem
obtinet. Eodem modo putredo in ul-
cere pulmonum optimè dicitur acidis
vola-*

volatilibus inhiberi, & corrigi à *Johanne Helfrico Jüncken* in suo *Medico presenti seculo accommodando part. 2. sect. 1. cap. 12. pag. 595.* Adducit insuper exemplum *Höchstetterus* in *decad. 3. observat. 10.* Curata nimirum diarrhææ in phthifico, ab acidulis, suasquè quas describis *Wildungenses acidulas* in phthisi valdè utiles esse, idemquè quod lac asinæ præstare dicit *Ellenberger* in *descriptione earum cap. 2. Clariss. Paulus Barbetta* in *sua praxi lib. 3. cap. 2. de phthisi pag. mihi 91.* ita loquitur. hoc saltem addo, me contra omnium forte scriptorum practi-
corum sententiam acidis temperatis felicissimè usum. Ratio patet ex præscriptis: Dulcia acidis non temperata cum multis alijs observavi, agris semper, ad minimum plerumquè obsuisse. *Fortis cons. 34. centur. 2. & Cons. 20.* referente *Boneto* in *Mercurio pag. 554.* ad acidulas vitriolatas tanquam ad sacram anchoram recurrit, docetquè per eas flaccidos pulmones, imò & ulceratos mirabiliter consolidari, exsiccati, & roborari.

Verùm enim verò, si experientiæ, quæ optimus profectò est Medicus fides danda est, videmus nostras aquas in simili confirmato affectu, ut plurimum nocuisse, & necem opinione citiùs ad-
huc

huc accelerâsse, & quamvis primâ fronte; Vi refrigerandi, quâ febrî aduersantur; Siccatoria, quâ catarrhos arcent; Absterforiâ, quâ ulcus mundificant, congruæ videantur, nihilominus tamen, si accuratiùs omnia perpendantur, inuenimustandem, tutiùs nos procedere, si ab ijs absteineamus, nam sæpe alui fluxus, ab Hippocrate. 5. Aphorif. 16. pro lethali habitus, per eas excitatur, tussis exasperatur, acrimonia erodens in ulcere augetur, corpus uniuersum magis, ac magis exsiccat, tandemquè vitæ epilogus introducitur.

Similiter etiam in atrophia, ac febrî hectica, ut superiùs dictum est, amat fieri, attamen si atrophia ab obstructiõibus pendeat, possunt acidulæ, & medicamenta acida, dummodo alia non adsunt contra indicantia, locum habere, ob insignes, quibus pollent, aperiendi, attenuandi qualitates; Sic vidi Viennæ pictorem aliquem summâ totius corporis atrophîâ correptum, qui dum cura lactis, balneo aquæ dulcis, alijsquè remedijs pectoralibus empyricè ab agyrtis incassum curaretur, commisit se Medico dogmatico, hic examinatâ causarum

rum serie, obfæces candidas, & chylo-
 fas, ob absentiam tussis, angustiae pecto-
 ris, & caloris post cibum, statuit mali
 radicem esse in obstructionibus vena-
 rum lactearum, & glandularum mesen-
 terij: Unde adhibitis secundum artem
 salibus digestivis, tartaro vitriolato,
 alijsquè ex vitriolo, & Marte præpara-
 tis pharmacis, æger ex integro restitutus est.

Plura, qui desiderat, legat *spadacremen*, *Henrici ab Heer pag. 53.* ubi siccissimos, & potiùs viva cadavera, quàm homines usu spadanorum fontium (quibus Roit-
 schenses nostri juxta non nullos analogi sunt) carnosos, & benè habitos evasisse, fusiùs commemorat.

In asthmate, peripneumonia, pleuride, sputo sanguinis, tussi catarrhis, alijsquè pulmonis affectibus, multi has aquas ob sulphur Martem, & alumen; Quæ pectori non inimica sunt, solent adhibere; Verùm lubens admitto non nunquam feliciter in sanguineis, & biliosis subjectis, dum morbus adhuc recens, & pulmones nondum destructi fuerunt, neque magna adest humorum quantitas, à doctissimis Medicis practi-
 catum

catum esse. Sic Clarissimus Gockelius in suis consilijs, & observationibus Medicinalibus pag. mihi 144. suavit in præsentia Medicorum Ulmensium acidulas cuidam Illustri Domino, ætatis juvenilis, & calcidorum viscerum pro affectu catarrhoso curando; Nihil minus tamen cautè hic ambulandum, & non nisi circumstantijs benè perponderatis hâc methodo notandum est.

Facilè enim posset fieri, quod materia pituitosa quantitativè peccans, & per acidularum usum fluxior reddita, unà cum massa sanguinea, lege circulationis ad pulmones adveheretur, & ibidem uti vult Schneiderus lib. 3. de catarrhis sect. 1. cap. 6. ab arteriarum extremitatibus separaretur, quo facto paroxismus asthmaticus, senibus, ac frigidis alioquin familiaris, non solùm non tolleretur, sed etiam malum augeretur, vel catarrhus suffocativus excitaretur.

Fugiendæ etiam sunt acidulæ in catarrhis falsis, & tenuibus, in quibus acida & falsa, ut plurimùm nocere solent, prout recenter vidi elapsâ hyeme in quodam seniculo, simili catarrho correpto, & integram halecem pro cura devorante,

te, quia fæminam quandam etiam hoc medicamento (ast catarrhus erat à materia viscosa, & tenaci) ex integro curatam audiverat; verùm claudicabat Empyrica hæc paritas, quia ob auctam salium acrimoniam, tussis, raucedo, aliaq; pejora facta sunt.

In hæmoptysi Clarissimus Joannes Fortis consult. 28. centur. 2. laudat acidulas actu, & potentiâ frigidas, quales sunt Engaddinæ ad S. Mauritium, à quarum usu verba ipsius refero: non semel vidimus, non solum hæmoptoicos, verùm etiam phthysicos ipsos sanitati restitutos, sunt enim vitriolata, ideò ad sistendum sanguinem efficacissima, & ad siccandos pulmones opportunissima, nec ut sulphurea, & calida enascentes caput petunt: Ejusdem facultatis esse feruntur scaturientes in valle solis agri Tridentini. hæc ille. Verùm etsi tanto viro libentissimè credam, similes effectus ab acidulis vitriolatis in Italia secutos esse, nihilominùs tamen nostræ Roitschenses aquæ, etiam vitriolo imbutæ, in hisce saltem Germaniæ locis hoc nolunt præstare; utrum autem alibi præstent, dum Venetias, Romam, & ad alia loca transportantur, nondum experiri potui. Existimarem ego potius, quod sputum cruentum

rum intenderent, quàm tollerent, pro-
uti refert *Helwigius observat. 67. de hæmoptysi*
ex acidularum Egrensiùm potu lethali, Idemq; Cla-
rissimus Schrackius in ejus Scholijs pluribus historijs
confirmat.

Pro coronide addo, quid in hisce af-
fectibus sentiat Clarissimus D. *Joan. Bapti-*
sta Wagner, Philosophiæ, & Medicinæ Doctor, In-
clytorum Statuum Styriæ Physicus, olim Pettovij,
nunc verò Gracijs Practicus Celeberrimus Fautor,
ac Amicus meus Dilectissimus: Inter cætera
enim experimenta, quæ circa nostras a-
cidulas, viginti, & ultrà annis in praxi
Medica observavit, & candidissimè tam-
per litteras, quàm oretenus mihi com-
municavit, sequentia de verbo ad ver-
bum adjungo: *Magnificus, ac Clarissimus D.*
D. Paulus de Sorbait. Med. Pract. tract. 7. cap.
10. pulmoniacis ob sulphur solare, & Raymundus
Joannes Fortis Consult. Med. centur. 2. in diver-
sis pectoris affectibus, imò in phthisi acidulas,
propter vitriolum bibendas svadet: sed ex Roit-
schensibus nostris nunquam optatum adverti esse-
ctum: & quamvis me invito, & dissuadente qui-
dam phthistici eas ad plures dies sumpserint, ij omnes
paulò post debitum naturæ persolverunt, qui forsàn
diutius, etiam annis pluribus, vitam protraxissent.
Unum solum asthmaticum, & biliosum senem nosco,
qui

qui plerumq; in æstate, sæpius mane unum, vel alterum cyathum, urgente morbo cum fructu bibit, eò quòd urinam moveant, & causam antecedentem revellendo per alia emunctoria evacuent.

CAPUT XXIII.

Utrum prædictæ aquæ adhibendæ sint in heptatis, lienis, aliorum viscerum affectibus.

Quantum acidulæ præstent in viscerum intemperie calida, præsertim hepatis, alteranda & eorum obstructionibus referendis, non proba indiget, sed apud omnes in confesso est. Nam præter insignes refrigerandi, & aperiendi dotes, etiam hoc speciali gaudent privilegio, quòd visceribus deperditum tonum denuò restaurent, quod alijs medicamentis sæpè denegatum est; ferrum enim, ut loquitur Clarissimus *Adamus à Lebenwaldt*, est humoris biliosi domitor, & hepatis depurator, unde non mirum, has aquas martiales, miros sæpè præstare effectus, cum vitriolum Martis, sal ejus subdulce, Crocus, tincturæ, essentiæ, aliaq; ex

P
Mar-

Marte præparata medicamenta, quotidie cum fructu ad hos morbos adhibentur, uti experientia testis est. Clarif. *Platerus quæst. Med. 87.* his verbis propositum meum confirmans ita loquitur; *Acidula in omnibus obstructionibus viscerum, prostrata appetentia, stomachi doloribus, præcipue autem; quibus Illuvies fæda biliosa in venis mesaraicis diu coæcervata, & retenta, unde melancholia hypochondriaca ducunt originem, profunt, nam earum potu per diarrhæam excitatam, evacuantur subcineritia, & nigra excrementa, ac inde ab omnibus affectibus liberantur, divinum sanè remedium.*

Prætereà locum habent, si obstructiones in scirrhum degenerent, sic retulit mihi Clarissimus D. D. *Wagner* suprâ citatus, se Scirrhosos bienis tumores post febres relictos (confirmatos tamen non intelligit) vel ex alia causa generatos, in plurimis, etiam in semetipso, hisce Roitschenfisibus aquis percurâsse. Eodem modo vidi etiam easdem aquas pro incipiente Scirrho in quadam fæmina 34. annorum Viennæ præscribi à Magnifico, ac Clarissimo Domino Doctore *Czaschelio* Archiatro, & Consiliario Cesareo; Plures similes ob-

serva-

servationes etiam confirmant Acidulæ Egranæ, Spadanæ, &c.

Si verò contingat, quòd cachexia, & hydrops ex hâc viscerum intemperie, aut obstructione generetur, acidulæ nostræ pro eorum reperatione, & roboratione, uti & pro humorum aquosorum per alvum, & urinam evacuatione recommendantur à practicis. Confugio hic rursus ad verba Clarissimi D. Doctoris *Wagner* seduli harum aquarum examinatoris, & approbatoris, quæ in proximis litteris ad me dedit. *In cachexia, inquit, & principio ascitis, ex reliquijs febrium causatis, aut per se, ex bile adustis humoribus, & obstructionibus ortis, plurimorum recordor exemplorum, ubi ex methodo plurima fuerint in cassum adhibita: ultimatim acidulæ Roitschenses per plures septimanas medicinaliter potæ palmam reportârunt, & patientes totaliter restituerunt. Verùm hoc non solùm per nostras, sed etiam per alias acidulas præstitum fuisse, passim confirmant hydrographi: undè Giurius in arcano acidularum cap. 10. pag. 83. Refert Pruvinæarum aquarum ope quendam ab incipiente hydrope ex quartana duplici orto ex integro fuisse restitutum. Similiter fæminam ex suppressione mensium.*

hydropicam, aliosq; Spadanarum usu con-
 valuisse, testatur *Henricus ab Heer in sua spa-*
dacrene cap. 8. pag. 65. & cap. 9. pag. 74. Item
 insignem quendam potatorem hepatis
 calidissimi per aquas Griesbacenses libe-
 ratum ab hoc morbo esse, refert *Plate-*
rus observat. lib. 3.

Dum verò hydrops jam est confirma-
 tus, aut ab intemperie frigida productus,
 aut natura nimis debilitata, viscera apo-
 stematis, scirrhis, ulceribus corrupta, va-
 sa lymphatica exesa, aut alia se se insi-
 nuant obstaculâ, nostræ aquæ prorsus sunt
 omittendæ, nisi in iisdem navigium, &
 naufragium ad Acherontem, aut mare
 mortuum ex professo velles instituere.

Contra Icterus etiam adhibentur à
 Magnifico, Clarissimo *D.D. de Sorbait prax.*
Med. edit. 2. tract. 1. cap. 6. pag. 172. Et se
 ipsum ex integro restitutum scribit *Giu-*
rius cap. 10. pag. 102. in suo arcano acidularum.
 Unde ait Clarissimus *Theophilus Bonetus ex*
Thoma Willis in suo Mercurio compilatio pag.
390. quòd acidulæ prognostica relictos
 interdum ad miraculum usq; sanaverint.

Præstant autem in hoc casu suum ef-
 fectum acidulæ, viscosam bilem attenu-
 ando, & ex ea productas obstructions
 ductus

ductus cholydochi referando à quibus ante regurgitans ad sanguinem bilis, & per circulationem ad omnes corporis partes in arterijs unà cum illo advecta, flavedinem ijs communicavit.

De viscositate verò bilis hisce aquis attenuanda nullum est dubium; ipsemet aliquoties hujus veritatis scrutinium institui, & miscui bilem porraceam bubulam, utcunq; tenacem, cum æquali quantitate nostrarum acidularum, vidiq; viscositatem valdè diminui, dum verò multum acidularum, & parum ejusdem bilis sibi invicem mixta ad calorem blandum apponerem, manifestè deprehendi, à sale acidularum incidente, & attenuante, omnem viscositatem auferri; quod, utrùm similiter in corpore humano opere calidi innati peragi etiam possit, valdè probabile, & veritati parallelum est.

Cæterum cum icterus non semper proveniat ab obstructione ductuum biliariorum teste Clarissimo *Sylvio de le Boe, pract. lib. 1. cap. 46. §. 7. & 61.* Prout in dissectione ictericorum post mortem invenit, sed etiam potest ab aucta bilis tenuitate, & spirituositate ad ritè effervesendum inepta, trahere originem; hanc ob

causam adhibuit ea, quæ salis lixivi acrimoniam in bile contentam corrigunt. Diversimodè autem juxta illum corrigitur, *primò* per Sulphurea, & mucilaginosam obtundendo (prout ipse per semen cannabis in lacte coctum, & saponem in oleo olivarum, vel raparum solutum plures curâsse refert: *Secundò* per aquea diluendo. *Tertiò* per terrestria imbibendo, & *quartò* tandem per acida infringendo. Quare si hypothesis hæc vera est, etiam videntur locum habere acidulæ, etsi non adsit eorundem ductuum obstructio, hæ enim aquæ non solùm volatilem bilis acrimoniam sua aquositate diluunt, sed etiam suis salibus acidis tam volatilibus, quàm fixis infringunt, & destruunt. Expertus est hoc in proprio suo corpore Magnificus, ac Clarissimus D. D. Sorbait, qui in *praxi sua Medica edit. 2. cap. 55. de ictero pag. 144.* itâ loquitur *Anno 1673. circa Kalendas Maij incidi in hemicraniam dolorosissimam sinistri lateris, & simul in icterum, & cum nec urinæ essent tinctæ, nec hepatis adesset scirrhus, nec dolor circa vesiculam fellis, conjeci ipsum icterum nec esse hepaticum, nec felleum, sed potius criticum, eram enim circa annum ætatis climactericum quadragesimum nonum; factis itaq; per ape-*
rien-

rientia preparationibus, usus acidularum Roit-
schensium, & icterum, & dolorem capitis cum
summa lassitudine, & defectu totius corporis sustu-
lit ex integro, DEO T. O. M. infinita sint gra-
tia, hæc ille. Clarissimus D. D. Wagner ma-
gis adhuc dicta nostra confirmat, & ait:
se ab ictero, præmissis scilicet præmit-
tendis, semper per has aquas patientes
liberâsse. Modus autem adhibendi duplex
est, internus, & externus; de interno,
qui potu perficitur jam dictum fuit: Ex-
ternus autem consistit, in hoc si univer-
sum corpus in fine curæ pro discutienda
cutis flavedine balneo acidularum com-
mittitur, de quo suprâ cap. 18. facta jam
est mentio.

CAPUT XXIV.

*Utrum in affectione hypochon-
driaca locum habeant?*

Quartum in hoc malo hypo-
chondriaco, & melancholico
(quod à nonnullis *morbis latinus*
ab Illustri & Magnifico Domino *Johanne*
Michæele Fehr Consule & Physico *Suin-*
furtensi, ac Collegij Naturæ Curioso-
rum.

rum Academici Præsides : *Literatorum pedissequa*; à *Liceto* autem &c. *Liceto* autem, & Magnifico D. D. *Sorbait* : *Prima tonsura ad stultitiam* dicitur ;) præsent acidulæ, passim ex Authoribus, & quotidiana experientia constat *Sennertus lib. 1. pract. 2. cap. 17.* *Egranas*, & *Schwalbaccenses*; *Riverius lib. 12. cap. 5. de melancholia hypochondriaca*: *Meynenses*, & *vallenses*, alij alias recommendant. *Gockelius in suis consilijs, & observationibus medicinalibus pag. 182.* acidulas, si ex fonte bibuntur, pro optimo, & palmario remedio suavitè cuidam hypochondriaco ventriculi inflatione divexato. Ego hic me opinioni Magnifici D. D. *Sorbait* lubens subscribo, qui in *observationibus suis pag. 534.* ut suprâ dictum, asserit: *Roitschenses aquas in obstructionibus hypochondriacis palmam reliquis facile præripere, easquè loco medicamentorum ex Marte preparatorum, quorum siccitas subinde suspecta est, supponendas esse.* Clarissimus D. D. *Wagner* sæpè jam citatus, in proximis ad me datis litteris ità de hoc malo sentit: *In affectu, inquit, Hypochondriaco, hoc fonte medicato, per duas, & tres septimanas, in quantitate circiter duarum mensurarum singulis matutinis hausto tam in curatio-*

ne, quam preservatione multum prestita. In illa pro cura complemento, in hac premissis universalibus praeui.

Morbis enim iste est chronicus, & pertinacissimus, ex dyscrasia viscerum tenaces, & minus volatiles humores generantium trahens originem; Hinc fit, quod leviora pharmaca rideat, fortioribus verò exasperetur: Et quamvis unum symptoma demulceatur, mox plura, uti in Arcadia Lerna, repullulant, quæ vix ullis remedijs nisi herculeo gladio, id est, acidulis nostris, amputari poterunt. Hoc autem efficitur, dum salia sylvestria sanguinis, ut docet Clarissimus Hoffmannus in clavi Pharmaceuticâ Schrederianâ pag 144. corrigunt, scorias tartareas ex lactice, & massa sanguinea evertunt, viscerum infartus destruunt, & tandem partibus suum tonum restituunt.

Multi inveniuntur, qui hypochondriacos ructibus, & vomitu acido, aliquando divexatos, totaliter ab acidularum usu arcere satagunt, timentes, ne hoc modo acidi humores in corpore augeantur, & malum exasperetur. Adducunt insuper Hippocratem 3. de victûs ratio-

ne in acutis textu, 38. ubi acetum humoribus melancholicis, & lienis, ac ventriculi affectibus nocere statuit. His etiam consentit *Sylvaticus Conf. 63. cent. I. Inter alterantia*, inquit, *non possum non laudare acidulas, jam experientia probatos ex usu; Præstat enim medicamentum expertum non experto: Quanquam in affectibus melancholicis ego libentissime ab omnibus aquis mineralibus.*

Verùm contrarium evincit experientia eorum, qui hoc malo correpti in his terris tam curando, quàm præservando, singulis annis hanc curam, præmissis tamen præmittendis, repetunt, & optimum levamen sentiunt.

Sciendum insuper est, unum acidum ab altero posse corrigi; sic si humoribus acidis, præsertim sale volatili destitutis, ob viscerum obstructions, & tartareorum humorum copiam ordinarius fluxus denegatur, ijs per acidulas optimè succurritur, quæ intimos meatus corporis penetrantes, vitiosos, acidos, austeros, aliosq; heterogeneos humores secum arripiunt, ijsdem saturantur, & tandem factâ sufficienti saturatione ex corpore evacuantur unâ cum excrementis atro colore tinctis, quemadmodum in alijs medi-

medicamentis chalybeatis fieri solet, & habetur hæc nigredo à Clarissimo *Wedelio pharmac. pag. 114.* pro bono signo, & medicamenti actuationem, ac operationem denotat.

Prætereà fermentum ventriculi, quamvis acidum, non tamen in tali casu fati spirituosum, per nostras acidulas plurimis spiritibus turgentes, ut suprà dictum est, hoc modo magis volatilifatur, & exaltatur, quo facto alimenta in ventriculo, tanquam æquissimo chylofos Præsidi concoquuntur, & corporis vigor denuò renascitur.

CAPUT XXV.

De renum, & vesicæ affectibus.

Quòd nephriticis, & calculosis optimè harum aquarum usus conducat, testatur Clarissimus *Nicolaus Franchimont*, Pragæ olim Medicus celeberrimus, qui in lithotomia sua Medica recommendat illa diurectica, quæ vim habent citra insignem calorem incidendi, attenuandi, penetrandi, & abstergendi, unde acidulas Spadanæ, Egranæ, Schwalbacenses, Auschowitzenfes famo-

famosiora, & tutiora dicit remedia. Clarissimus *Helfr. Jüncken*, in suo *Medico-præsenti seculo accomm.* part. 2. sect. 1. cap. 4, pag. 485. acidulas vocat, *universale diureticum*, imò patet in incolis quotidie acidulas *Roitschenfes* bibentibus, qui nunquam, aut rarissimè his affectibus sunt obnoxij. Et apparet etiam manifestè in omnibus potatoribus, quibus, cùm valdè sint diureticæ, per urinam, & alvum, ut plurimum exeunt, ubi renum calorem contemperant, sordes abstergunt; viscidos, & tartareos humores, utpotè calculi materiam secum arripiunt, ab ejus generatione præservant, & etiam arenulas ipsas, ac calculum comminuunt, & expellunt, prout elapso *Majo* magnam arenularum saburrham in quodam *Officiali nephritico* ope acidularum nostrarum excretam ipsemet vidi, & postmodum etiam, dum hæc scribo, in quodam *Religioso*, doloribus nephriticis, colicis, arthriticis, diu vexato expertus sum. Simile etiam observavit *Clarissimus D. D. Wagner* in duobus magni nominis patientibus, quorum unusquisquè ope nostrarum aquarum sat magnum calculum excreverat, & à maximis istis cruciatibus ex integro liberatus fuerat.

Cæterùm hîc non opus est variâ emollientia, uti in alijs fortioribus & Chymicis lithontripticis medicamentis præmittere, siquidem hæ aquæ in magna quantitate sumptæ, suâ aquositate, & humiditate actuali vias, & vasa dilatant, calculosæ materiæ eò felicîus, & facilius transitum postea concedentia. Corpus tamen præmissis purgationibus ab excrementorum mole liberandum est, aliàs facilè posset fieri, quòd humores excrementitij à partibus principalibus unâ cum acidulis ad renes arriperentur, malum augeretur, & tandem abscessus, ac mors ipsa consequeretur, uti *Henricus ab Heer in suis observationibus pag. 18. & 27.* duabus fœminis contigisse commemorat.

Utrùm in ulcere renum adhibendæ sint? Rursus controvertitur: *Ramlovius suas Wildungenses in earum descriptione pag. 172.* pro abstergendo, & mundando mirè laudat; Cui consentit citatus *Henricus ab Heer pag. 61.* verùm magnâ cautelâ hîc opus est: Licet quidem subinde, dum ulcera sint adhuc recentia, & non adeò profunda, dum ætas, & temperamentum permittant, cæteraque consentiant; Sic

Sic Roitschenses has lymphas multum extollit Magnificus, & Clarissimus D. D. Illmer in epistola ad me datâ, & suprâ ante præfationem annexâ, ubi ijs in ulceribus, & gonorrhæis abstergendis, & consolidandis, exceptis pulmonibus actualiter, & jam profundè exulceratis, multum tribuit. Idem confirmat Clarissimus D. D. Wagner, verba ejus sic sonant: *Princeps quidam renum ulcere laboravit, Medici multis tentârunt remedijs, malum hoc superare, verum frustra: Tandem Roitschensibus acidulis medicinaliter per 14. dies exhibitis, & interpositis alijs, ex integro convaluit.*

Si verò renes profundè, & valde sunt exulcerati (prout ipse in cadaveribus hydrope extinctorum, cæteris visceribus utcunque adhuc salvis Viennæ aliquoties vidi) si ætas senilis, magna cacochymix quantitas, aliaquè contra indicant, tutius est ab ijs abstinere; nam quamvis abstergendo, & mundando aliquid conferre videantur, cùm tamen diuretix sint, alienas corporis fordes ad renes adducent, malum augebunt, & aciditate suâ viscerum exulcerationi inimicâ erunt dolorificæ, uti optimè monet *Hildanus centur. 6. observat. 44.*

Qua-

Quare pro illis, alia tot sæculorum experientiâ approbata medicamenta, quæ erodens in ulceribus acidum absorbent, tutè possunt substitui.

Quæres, cur acidulæ in ulcere renum nonnunquam admitantur, & cur non etiam in phthisi, seu ulcere pulmonum, dum utrumquè ab eadem causa, humore scilicet acri oritur? R. Non solum morbus, & ejus causa, sed etiam pars affecta, & ægra examini medico subiicienda est; nam oleum rosatum in vulnere capitis est concoctorium, in vulneribus verò cæterarum partium est percutiens; Item inflammationi aurium idem oleum aceto mixtum prodest, nocet autem inflammationi oculorum: plura vide in *methodo medendi cap. 2.* Magnifici, ac Clarissimi D. D. Illmer, ubi analogismus Empyricorum, de parte affecta in partem affectam argumentativus, fusiùs rejicitur.

Hinc etiam, quamvis tam ulcus renum, quàm pulmonum ab eadem causa dependeat, ibi tamen subindè, hic verò nunquam Roitschenses nostræ aquæ locum habere possunt. Ratio est, quia in renibus ulceratis nullum vehementem

motum, & dilacerationem solent inducere, prout contingit in pulmonibus ubi tussis per acidulas, & omne acidum excitata, partes affectas vehementiùs exagitat, & si aliquantulum jam consolidatæ fuerint, demò eas tam violento motu dilacerat, unde ulcera recrudescent, & malum augetur. Accedit insuper, quòd acidulæ magnam virium jacturam patiantur, antequam per tot ambages ad pulmones perveniant; Via enim illis cum chylo communis est: Nam ex ventriculo progrediuntur ad intestina, ubi potior quantitas unà cum fæcibus, & eacochymicis humoribus per alvum excernitur, subtilior verò earum portio venas lacteas intrat, per quas ad glandulosum mesenterij centrum, vulgò *pancreas Aselij* dictum, & ex hoc ad receptaculum chyli circa vertebrae lumbales mediâ ferè regione inter musculos psoas, renes, & capsulas atrabilarias situm, advehitur, ex quo mox per ductum thoracicum à Doctissimo *Pecqueto* inventum, & penes arteriam aortam, spinæ dorsii incumbentem, usque ad venam subclaviam sinistram truditur, ubi massæ sanguineæ commixta per venæ cavæ ascenden-

dentis truncum ad officinam sanguinis, vitæ basim, cor scilicet ingreditur, tandemquè lege circulationis pulmones, ac universas corporis partes unà cum sanguine visitat, ijsquè vires suas communicat. Unde si acidulæ in pauca quantitate bibantur, parùm de viribus communicabitur plumonibus, quia in tantis viarum ambagibus, ob succi chylosi, biliosi, pancreatici lymphatici, & sanguinei admixtiones, variasquè effervescentias, & mutationes peractas, multùm perijt. Si autem fumantur in magna quantitate, tunc excitabitur tussis, inducetur alvi fluxus ab *Hippocrate* lethalis dictus, &, dum aquæ istæ exsiccant, hæctica (quæ alioquin individuus comes, & fidus Achates phthiseos dicitur) adhuc magis augebitur, & universum corpus exsiccabitur.

Contrarium autem contingit in ulcere renum, ubi acidulæ etiam in pauca quantitate potæ immediatè ad renes, & viribus nondum destitutæ, veniunt, ac ulcera abstergunt, mundant, & consolidant; Vias autem quod attinet, per quas acidulæ tam citò ad renes, & vesicam tendunt, existimo cum Clarissi-

mo *Isbrando à Diemerbroch*, & *Thoma Bartholino*, quod nihil aliud sint, quam ramuli aliquot ex vasis lacteis oriundi, & ad dicta viscera se inferentes; Quamvis autem isti in cadaveribus humanis inventi nondum sint (vacui enim, uti & vasa lactea, & lymphatica, quæ per tot sæcula manserunt incognita, visum nostrum etiam acutissimum effugiunt) nihilominus tamen dicti Authores, eos adesse statuunt, cum in brutis vivis anatomicè apertis nonnulli invenerint. Præterea varia id comprobant; Nam, uti refert citatus à *Diemerbroch*, fœmina aciculam comestam, alij semen fœniculi, radices, apij, &c. Per urinam excreverunt: Apud *Actuarium* æger post datum medicamentum nigrum, statim urinam nigram reddidit: apparet insuper in diabete, ubi potus, & quidem tam citò & immutatus excernitur: qui rhabarbarum fumunt ejus odor, & color in urinis etiam se insinuat. In his, & plurimis alijs experimentijs brevitatis causâ omittendis, impossibile foret, quòd assumpta, eundem colorem potuissent illæsum servasse, si unà cum sanguine per cor, cæterasq; partes transeundo, ac varias mutationes susci-

fufcipiendo, ordinarium habuiffent circulum. Imò confideremus magnos nostrarum acidularum helluones, de quibus poftèa dicitur, hi fubindè uno die, matutino tempore fedecim mēfuras, quæ 768. uncias medicas faciunt, cum euphoria epotare folent, & poftmodùm rurſus multas mēfuras per urinam excernunt, quæ acidularum quantitas, ſi cordebuiſſet viâ ordinariâ intrare, neceſſariò per tam ſubitaneum, & copioſum frigus, caloris fons fuiſſet extinctus, circulus ſanguinis impeditus, vitales ſpiritus ſuffocati, lipothymia, ac mors ipſa quàm citiſſimè introducta.

CAPUT XXVI.

De ventriculi affectibus.

Qui in hiſcè affectibus uſum acidularum denegant, potiffimum nituntur hoc fundamento, quòd calor natiuus, qui unica cauſa concoctionis paſſim creditus eſt, nimiùm per eas refrigeraretur, ac eo refrigerato poſtmodùm læderetur prima ciborum diſteſtio, tandemq; tota turbaretur æcono-

mia microcosmica. Verùm si chylica-
 tionis principia paulò accuratiùs cum
 recentioribus perscrutamur, inueniemus
 profectò, solum calorem ad hoc munus
 peragendum non esse sufficientem, sed
 requiri insuper fermentum aliquod, quo
 crudiores ciborum particulæ attenuari,
 concoqui, & in succum chylosum, lacti
 quodammodo analogum permutari po-
 terunt. Fermentum autem hoc stoma-
 chale plurimùm acidi, tam fixi, quàm
 volatilis in se continere, & à cibus, ac
 medicamentis acidis augeri, per auto-
 psiam, & rationes clarissimè demonstrat
 cum alijs Neotericis *Isbrandus à Diemer-
 broch in sua anatome lib. 1. cap. 6. & alibi.*

His itaque præmissis ad oculum jam
 patet, acidulas nostras Roitschenses in
 similibus affectibus summæ esse efficacix,
 siquidem cacochymici, præsertim biliosi
 humores, fermenti energiam ut pluri-
 mùm impediens, non solum evacuan-
 tur, sed etiam fermentum ipsum ex de-
 fectu salis acidi volatilis aut fixi jam jam
 languescens, exaltatur, & confortatur.
 Accedit insuper, quòd interior ventri-
 culi tunica (quæ teste *Thoma Willis pharm.
 ration. sect. 1. cap. 2.* in superficie interna,
sub-

Substantiâ villosâ, seu filamentis rectis, tunicæ ipsi instar holoserici perpendiculariter insertis, ubique obducitur) unâ cum suis glandulis, non pridem à Recentioribus inventis, admodum roboretur, & pro conservandis, ac inhærendis fermentativis succis acidis, magis reddatur disposita. Quòd enim in hiscè liquor fermentativus contineatur, satis clarè demonstravit Clarissimus *Pejerus in exercitatione anatomico-medica de gland. Intestin. pag. 108.* ubi refert, quòd pressis glandularum basibus apices mucum sub viscidum, & albicantem in ventriculis gallinaceis effuderint: Idem etiam de glandulis humanis, anseris sylvestris, castoris, aliorumquè animalium à *Wepfero* detectis intelligendum est. Hinc evenire solet, quòd nostri hydropotæ, ob fermentum tali modo exaltatum, & non dilutum, quod alijs aqueis fieri solet, ingenti fame adeo divexentur, ut etiam alimenta, ne ventriculus nimium obruatur, ad satietatem sæpius deneganda sint. Imò incolæ, & vicini rustici, qui pro potu ordinario eas adhibent, edaces ut plurimum dicuntur, & in annonæ caritate ab hoc salutifero nectare coguntur abstinere.

In specie autem nostræ aquæ effectum mirum præstant in cardialgia, si fermentum ab acrimonia biliosa nimis adulteratum, mali origo est; uti eas non adeò pridem in eximio quodam viro cum magno fructu vidi adhiberi.

Ad vomitus diuturnos, & incurabiles etiam valdè recommendantur à Magnifico, & Clarissimo D. D. Sorbait in *observat. cap. 10. pag. 535.* potissimum si malum est Idiopathicum, nequè ab inflammationibus, & ulceribus, sed solùm à vitiosis humoribus continuò facultatem expultricem irritantibus trahat originem. Mihi quidam hic notus est, cujus æconomia stomachica adeò eversa fuerat, ut omnia alimenta assumpta protinus evomeret; varijs tandem frustra adhibitis remedijs, confugit ad nostras aquas, quarum ope sanitatem ex integro consecutus est.

Quid acidulæ præstent in cholera, testatur Sigismundus Grassius *observat. 99. miscel. curios. ann. 4. & 5.* Qui nobilem quendam per aquas Egranas à molestissimo hoc symptomate liberavit, & pristinae sanitati restituit.

Similiter in apepsia, & bradypepsia
adhi-

adhiberi possunt, si oriatur à fermento minùs acido, præsertim magnâ bilis copiâ obruto, quia fermentationem, quâ genuina alimentorum concoctio peragitur, diminutam promovent, ac penitus abolitam restaurant. Ego ut acidularum fermentandi modum, similitudine quâdam mechanicâ chylicationi tamen analogâ, experirer, feci in una scutella massam ex farina vulgari, & acidulis: in altera verò miscui farinam in eadem quantitate cum aqua fontana, absq; omni alio fermento addito; positis itaq; istis more pistorum ad locum tepidum, deprehendi in prima scutella massam magis fermentari, uti & postmodum panem ex ea igne violentiori pistum, multò porosorem esse, quàm ab acidulis provenire, nemo negare poterit. Confirmatur idem præparatione famosæ, & saluberrimæ cerevisiæ Wildungensis, in quâ, dum acidulæ locò aquæ fluvialis teste *Ramlovio in descriptione earum cap. 1. pag. 2.* Compositionem illius ingrediuntur, non opus est pro excitanda fermentatione, addere flores cerevisiæ, uti in alijs cerevisijs recenter excoctis, & ex communi aquâ præparatis, solet fieri; sed salia & spiritus

in acidulis contenta, tanquam vera principia fermentativa, totam cerevisiæ massam pervadunt, & ad depurationem absq; omni alio additamento excitant.

Si verò fermentum est copiosâ pituitâ obrutum, & ventriculus nimium refrigeratus, ab hâc curâ abstinendum est; Clarissimus D. D. *Wagner* hiscè verbis omnes, ut cautè procedant, fideliter admonet: *Qui ventriculos, inquit, habent debiles, vel ex voto carnibus non vescuntur, uti sunt Cartusiani, tum etiam corpora, quæ magis pituitosis, quàm adustis scatent humoribus, pro acidulis nostris medicinaliter hauriendis, experientiâ dictante, ut plurimum non quadrant, tales enim plerumq; sunt cachectici, & in alios precipitantur affectus.*

Dyspepsiam quod attinet, ferunt etiam illi opem acidulæ, præsertim nidorosæ, quæ â bile acriori, & nimis volatili uti loquitur *de le Boë Sylvius in Idea præxeos Medicæ lib. 1. cap. 8* Ad ventriculum assurgente, atq; fermentationem corrumpente trahit originem; In acida tamen dyspepsia, ubi nimia crudorum, & sylvestrium salium, plegmaticorumq; humorum copia, ac succus pancreaticus abundat, aut intemperies frigida ventriculi, seni-

fenibus sæpè familiaris, aliaquè mala ad-
funt, tutius est ab ijsdem abstinere, &
alia stomachica juxta methodum meden-
di substituere, cruditates evacuare, &
ultimò tandem, si nihil contra indicet,
ad acidulas confugere.

CAPUT XXVII.

*Utrum in colica aquæ nostræ con-
ducant?*

SI ullibi profectò in affectu colico
miris extolluntur laudibus aci-
dulæ Roitschenses à Magnifico,
Clarissimo D.D. de Sorbait, qui in *prax. Medi-
ca edit. 2. tract. 1. cap. 6. pag. 172.* Candidè
fatetur, se inter alias hætenùs, pro ex-
tirpanda hac infirmitate, meliores non
invenisse, quàm Roitschenses. Imò adeò
liberalis in illis est, ut non solùm æstivo,
sed etiam hyemali tempore, tam pueris
4. & 5. annorum, quàm adultis soleat
porrigere. Qui plura desiderat, vide-
at ejus *observationum rariorum cap. 10. pag.
534. & 175. ubi harum encomia fusiùs ex-
plicantur.*

Quòd autem in violentissima, præ-
fertim

tertium biliosa colica, adeò præsentaneum remedium sint acidulæ, ratio videtur esse, quia acerrima bilis à viscidis, & pituitosis humoribus retenta in intestinorum tunicis fixissimè hæret, vel in earum duplicatura stabulatur, unde non potest malum extirpari, nisi acidulis, quæ non tantum temperant humorem biliosum, sed etiam eum diluunt, & abstergunt, ac ut verbis commemorati D. D. *de Sorbait* utar, non secus, ac imber, qui omnes Civitatis cloacas expurgat, totam humorum excrementitiorum saburram per aluum, & urinam expurgant, & eliminant.

Hoc etiam videtur confirmare Clarissimus *Joannes Daniel Horstius* in *descriptione Dönnigsteinensium acidularum pag. 112.* ubi refert se ex quodam nobili pituitam viscidam, & instar intestini coagulata[m] operuarum aquarum expulisse, & ægrum à malis diuturnis liberasse. Similem casum, hæc dum scribo, habui in quodam officiali temperamenti atrabilarij, qui ob tres pedes vitulinos in cæna comestus, altero die atrocissimis intestinorum doloribus & flatibus corripiebatur: Ego dum aluum constipatam insuper depre-

henderem,

henderem, suspicabar acrem illam bilem (quæ à Galenicis intestina instar clysteris naturalis ad excernendum irritare creditur) à pituita viscida ope glutinosi cibi introducta, in intestinis fuisse retentam, & affixam, talemque enormem dolorem tam fixum, quam hinc, & inde vagabundum produxisse. Quare præmissis incidentibus, abstergentibus, & evacuantibus pharmacis, acidulas nostras ultimò adhibui, quibus æger ex violentissimo hoc paroxismo ex integro liberatus fuit. Unde non immeritò Clarissimus *Willis cap. de colica acidulas* in diuturno, & pertinaci affectu mirè recommendat, quia stomachum, ac intestina æstuantia refrigerant, eaque à spasmodicis, & corrugationibus dolorificis contracta, aut flatibus convulsivis extensa solvunt, & laxant, ac insuper, unde potissimum juvant, particulas salinas alterius indolis, mineræ morbificæ insinuantes, alias hujus incolas salinas, & irritativas edomant, & subigunt, easque per catharsim excitatam sæpe foras educunt.

Nihilominus tamen distinctione opus est, Medicus enim, qui bene distinguit,

ostinguit, non solum bene docet, sed etiam bene medetur, quia omnes morbi non solum ex diversis oriuntur causis, sed etiam diversimode modificantur secundum individua, unde si colica est phlegmatica cum intestinorum intemperie frigida, praestat cum *Sebizio sect. 2. dissert. 2. § 44.* hanc curam vel omittere vel caute & methodice adhiberi. Imo observamus quod non semper etiam in colica biliosa serviant. Et vel maxime tunc non dum virtus expultrix ob dolores & dissipatos spiritus debilis evasit. Vel dum ventriculi aconomia nimium destructa, aut aliud adsit contraindicans.

Usum autem acidularum quod attinet, in his affectibus varius est: Nam *Primo* bibuntur solae, vel admiscentur aliqua purgantia, uti *Clarissimus D. D. Mielbacher Inclytorum statuum Styriae olim physicus celeberrimus* species diaturbith cum Rhabarbaro in ipso colicae vigore feliciter admiscere solitus est. *Secundo* bibuntur, & simul in clysteribus applicantur, uti suadet *Horstius in Schwalbacensium descriptione pag. 8.* Et *Joannes Ferdinandus Hertod, de suietlovicensibus Moraviae* in sua

sua *Tartaromastige* pag. 104. Tertio in solis clysteribus adhibentur, sic fœminæ cuidam biliosâ colicâ cum dispositione ad tympanitidem laboranti à Magnificis, & Clarissimis D. D. *Czaschelio*, & D. D. *Stuber*. Archiatri Cæsareis Viennæ suasum, & practicum est.

CAPUT XXVIII.

De Diarrhœa dysenteria, & Lumbricis.

IN Diarrhœis, & dysenterijs utrum locum habeant acidulæ, variè disputatur à Practicis: Multi sunt, qui eas ob Martem, alumen, & plura ingredientia plurimum commendant, cum croco Martis adstringente, & aquâ chalybeatâ plures curatos esse, testatur experientia. Sic laudat Clarissimus D. D. *Hertod* in sua *Tartaromastige*, loco citato suas aquas tam potu, quàm clystere adhibitas. Similiter *Spadanas* in finem istum commendat *Henricus ab Heer* in *Spadacrene* sua pag. 65. siquidem purgando, roborando, & adstringendo id præstant, quod *Rhabarbaro*,

baro, & myrobalanis, medicamentis, in alvi fluxu, usitatissimis, passim attribuitur ab Authoribus. Econtra verò sunt plures alij, qui contrarium conantur omnimodè defendere, his nitentes rationibus: Aut bibendæ sunt acidulæ in alvi fluxu, dum materia morbifica, ut plurimum jam est evacuata, aut adhuc retinetur in corpore? Si primum: non videntur convenire, quia tunc temporis potius est, alijs medicamentis adstringendum, quàm his aquis evacuandum; Si alterum: etiam non videntur locum habere, quia hi fontes nunquam dandi sunt, nisi corpus præmissis purgationibus sufficienter fuerit præparatum.

Queritur nunc, quid de acidulis nostris sentiendum sit? R. Si corpus non adeò est cacochymicum, cæteraquè ratione ætatis, temperamenti, consuetudinis, & ventriculi consentiant, cum euphoria subinde primis diebus tantùm, dum purgandum est, admittuntur, quia tunc temporis Rhabarbararū, ac alia purgantia locum habere solent, nonnunquam conceduntur circa finem curæ, si diarrhæa est biliosa, & hepar, utpote
pars

pars mandans magno æstu laborat; Sic retulit mihi Clarissimus D. D. *Wagner*, se diarrhæam biliosam multis septimanis perdurantem, quæ nequè purgantibus cholagogis Rhabarbaratis, iteratis vicibus sumptis, nequè interpositis adstringentibus fisti poterat, per acidularum nostrarum triduanum potum in duarum mensurarum quantitate sumptum, penitus sustulisse. Nihilominus quamvis hæ, & similes experientiæ magnum encomium nostris aquis attribuant, & etiam videantur ratione Martis, aluminis, & terræ candidæ, acres humores imbibere, & absorbere, intestina roborare, & subadstringere, cautè tamen cum ijs procedendum est, & non rudi Minervâ cujus, sed perpensis benè omnibus circumstantijs, permittentibus, & prohibentibus, cum grano salis porrigendæ.

In dysenteria ubi ulcera jam sunt confirmata, & profunda, tutius est ab iisdem abstinere, & quamvis Magnificus ac Clarif. D. D. *de Sorbait Misc. curios. anni 1672. observat. 272.* referat nobilissimã Dominam dysenteriã laborantem per acidulas illicò pristinæ sanitati restitutam esse, notandum

dum tamen est, quòd hic morbus, uti ipse testis est, foveretur à bile flava ardentissima hisce aquis maximè corrigenda. Similiter Clarissimus Scharleton, omnibus tandem irritis, nihilquè proficientibus, vel parùm saltem, ad acidulas tanquam ad sacram anchoram confugere præcipit, referente *Helfrico Jungken in Med. præf. sec. pag. 673.* Verùm Practici nostri in styria hanc methodum ut plurimum solent omittere, timent enim, ne per eas acrimonia humorum in ulceribus adhuc magis irritetur, & affectus exasperetur, prouti per cætera acida assumpta ordinariò fieri solet, hinc *capi-vaccius* in alui fluxibus ab aceto abstinet, & ego ipsemet in castris Cæsareis, & obsidione Uivarinensi aliquoties observavi, quòd Julapia spiritu vitrioli, & sulphuris acuata, ineptequè per chirurgos campestres in dysenterijs administrata, ingentes dolores, tormina, aliaquè pessima excitârunt symptomata. Clarissimus *D. D. Wagner* sæpiùs jam citatus de hoc affectu in literis suis ad me ita scribit: *Erant quidem aliqui Medici, qui etiam in dysenteria ausi sunt easdem acidulas ordinare: Ast eventu dispari & quandoq; fatali: Ita, ut*

illās

illas in hoc affectu adhibere nunquam præsum-
 pserim; Quamvis ratio suadeat in valde biliosis,
 absterfionis, contemperationis & evacuationis
 gratia, & in pauca quantitate posse concedi.

Ratione lumbricorum expellendo-
 rum videntur acidulæ nostræ maxima-
 rum esse virium. *Ramlovius in descriptione*
acidularum Wildungensium pag 172. refert ijs-
 dem aquis lumbricos, ranas, lacertos,
 & alia insecta in corpore humano gene-
 rata, expulsa fuisse. *Henricus ab Heer in*
Spadacrene cap. 8. pag. 66. mentionem facit
 de quodam, qui infinitos vermes per vo-
 mitum, alvum, & urinam ejecit, & tan-
 dem perfectè ope acidularum Spadana-
 rum curatus fuit. Idem confirmant no-
 stri incolæ quotidie has aquas potantes,
 qui his molestijs nunquam sunt obnoxij.
 Præstant autem hunc effectum ratione
 salis acidi, nam acetum, spiritum vitrio-
 li, tincturam violarum vitriolatam, &
 nitrum lumbricis valdè adversari testis est
Clarissimus Wedelius de S. M. facult. pag. 178.
 Prætereà acidulæ sunt anthelminthicæ ra-
 tione Sulphuris, quòd, putredini, & o-
 mnibus ex ea ortis maximè resistit, sic
 fumo Sulphuris imbuta dolia, vinum à
 corruptione diu præservant, ne in vap-
 L pam

pam degeneret Clarif. *Et millerus etiam in sua chymia rationali lib. 1. sect. 3. cap. 1. pag, 63. Potus sulphuratos in peste cum Helmontio mirè laudat, & per Experientiam probat in proxima contagione Londinensi magnæ fuisse efficacix.*

CAPUT XXIX.

De uteri affectibus.

IN his affectibus non infimum locum habent acidulæ, eò quòd valeant menstrua diu retenta, provocare, & enormiter fluentia sistere; nequè hoc alicui mirum videri debet, siquidem unam, eandemquè causam, diversimodè tamen agentem duos sibi contrarios effectus, unum per se, alterum per accidens producere posse, apud phisicos nihil novi est. Sic quoq; diversimodè, pro materiæ morbificæ varietate operantur acidulæ, menstrua enim provocant suis insignibus, quibus pollent facultatibus, massam videlicet sanguineam à viscidis humoribus obrutam, attenuando, & uteri obstructions referando, quo facto viæ dilatantur, sanguiniq; attenuato

to exitus conceditur, suum lunare tributum menstruatim postmodum soluturo. Econtra Immodicum eorum fluxum compescere possunt acidulæ, si causæ morbificæ ritè subijciantur examini Medico; hæ autem ut plurimum sunt, nimius humorum præsertim bile acriscatentium fervor, vasa uteri ad continuam excretionem irritans, & serosi sanguinis copia, quæ in suis receptaculis dum retinerinequit, semper quærit exitum, maximè si vasorum uteri accedat imbecillitas. In omnibus itaque hiscè casibus optimè profunt nostræ aquæ, dummodo extra menstrui, tempus bibantur, nequè aliud adest contraindicans, fervorem enim humorem ab hepate calido potissimum ortum mirè contemperant, eorum acrimoniam infringunt, sanguinem à serosorum humorum colluviè liberant, eamq; tam per alvum, quàm urinam evacuant, tandemquè vasa uteri eò disponunt, ut exoptatus, & secundùm naturæ leges præscriptus effectus eveniat.

Porro sterilitati, quamvis non semper aliquando tamen medentur acidulæ, maximè si proveniat à matricis intemperie calida semen virile dissipante, & exu-

rente, quæ his aquis congruè refrigeratur, atquè ad statum naturalem reducitur: vel si mali causa est nimia humiditas, & lubricitas, ob quam genitura retineri nequit, hoc remedio etiam ea expellitur, uterus exsiccat, & in retinendo roboratur: Vel si fæminarum ovaria, non adeò pridem à Recentioribus detecta, unà cum suis tubis (in quibus variorum morborum muliebrium causæ latere possunt teste *Joanne Sigismundo Elsholstio in misc. curios. ann. 4. & 5. pag. 77.*) corripiantur obstructionibus, vel, ut suprà dictum intemperie humida, aut calida, tum etiam possunt locum habere acidulæ, quæ obstructas vias adeò reserant, & intemperiem corrigunt, ut postmodum prolifica ova (prouti volunt *Regnerus de Græff. Johannes Swammerdam, Theodorus Kerkringius, & alij Neoterici*) ad cavitatem uteri ritè possint deferri, & ibidem sua excrementa capere. Hinc non admirandus est *Henricus ab Heer*, qui in sua *Spadacrene pag. 68.* Refert, quòd multæ, quæ æternâ sterilitate post duodecim, & quatuordecim annorum matrimonium infrugiferum damnatas se putabant, ope Spadanarum acidula-

dularum postea conceperint, & proles feliciter enixa fuerint.

Cæterum cum uterus inter intestinum rectum, & vesicam urinariam (nobili profectò gaudens vicina) sit collocatus, ac vitiosos humores ex omnibus partibus tanquam corporis sentina (prout eum appellat Magnificus & Clarissimus D. D. de Sorbait *prax. med. cap. 76. de fluore mulierum pag. 227.*) facilè recipiat, necessario sequitur miserum sæmineum sexum pluribus adhuc morborum insultibus esse obnoxium, & verificari illud, quod jam olim *Democritus* non sine ratioe scripsit ad *Hippocratem*: *Matricem scilicet sexcentarum arummarum, & innumerabilium calamitatum authorem esse*: Quare pro excrementitijs istis, ac corruptis in viva hâc corporis sentina stagnantibus humoribus evacuandis, & partibus genitalibus roborandis Clarissimi nonnulli Medici adhibere solent optimo cum effectu acidulas, præsertim in fluore albo, passione hysterica, intemperie humida, scirrho, & prolapsu uteri, alijsquè affectibus, de quibus vide hydrographos. Administrantur autem vario modo: vel bibuntur juxta ordinariam normam postea describendam: vel adhibentur in bal-

neis, ut Clarissimus Hertod. in *Tartoromastige Moravia pag. 105.* Suadet: vel injiciuntur per metrenchitam in cavitatem uteri, uti vult Henricus ab Heer in *sua Spadacrene pag. 64.* quod tamen commodius sine ulla verecundiæ jactura fieri posset, si matronæ sibi ipsismet tales uterinos ex acidulis factos clysteres injiciant siphone cum longo tubulo ad istam operationem juxta exemplar tubuli *Regneri de Gräff* adoptato, quo unusquisque sibi clysteres intestinales absq; alterius ope applicare potest. Vel demùm administrantur solo fotu, vel per vaporarium excipiuntur, ut idem citatus ab Heer refert *pag. 64. & 68.* Nihilominùs tamen, utrum quid simile per nostras aquas practicum fuerit, nihil experiri potui, quamvis sedulò inquirerem, interim tamen, nullam, si circumstantiæ benè examinantur, video repugnantiam.

Dixi superiùs ex Clarissimo *Elsholstio* in *ovarijs, & tubis uteri variorum morborum causas latere*, quod ipsemet aliquoties in cadaveribus anatomicè dissectis experaus sum; è quibus unicam observationem addo. Virgo quædam 22. annorum temperamenti calidi, & humidis

nis tam animi, quàm corporis dotibus,
 & valetudine à cunis optima prædita,
 Anno 1681, circa finem Septembris ni-
 mio saltu Viennæ calefacta, & haustu
 actu frigido subito refocillata conqueri-
 tur de anxietatibus, vertigine & virium
 debilitate, domum demùm reducta sen-
 tit malum augeri, & supervenientibus
 tandem motibus convulsivis Epilepticis,
 & hysteriis, quamvis varia juxta artem
 adhiberentur, omnibus tamen in cassum
 tentatis, lectum cum letho permutans
 fatis cessit. Ego à domesticis tam subi-
 taneam vitæ metamorphosim obstupe-
 scentibus, & apostema cerebri infallibi-
 liter sibi imaginantibus rogatus, cadaver
 anatomicè aperui, ubi dissectà calvariã
 nihil notatu dignum reperi, nisi quod
 cerebrum paulò esset humidius; partes
 vitales, & naturales vulgò dictæ, erant
 laudabiles: tandem cum genitalia paulò
 accuratiùs perlustrarem; inveni ovarium si-
 nistri lateris, unà cum contentis ovis cor-
 ruptum, & humoribus fætentibus, acri-
 busq; infartum, cæteris uteri partibus
 tam internis, quàm externis quò ad o-
 mnia se benè habentibus. Unde Magni-
 ficus D. D. Illmer, & Clarissimus D. D.

Stockhammer Institutionum Medicarum.
 Professor primarius, quibus casum præ-
 sentem retuli, meam opinionem confir-
 mantes statuerunt, unicam morbi, &
 mortis tam subitanæ causam non fuisse,
 aliam, quàm humorem in ovario corru-
 ptum, qui diù quidem latuit, postea ve-
 rò saltu nimio agitated, & rarefactus,
 Palladis arcem petijt, ac per consensum
 pessima hæc, & lethalia produxit sym-
 ptomata.

CAPUT XXX.

*De Arthritide, & cæteris par-
 tium externarum affectibus.*

MOrborum benè cognitum, jam quasi
 esse curatum, commune est ada-
 gium; Hinc non mirum, cur
 de acidularum adhibitione in Podagra,
 alijsquè arthritidis speciebus adeò liti-
 gatur inter Medicos, dum de causa
 morbifica tam variè à varijs controver-
 titur.

Clarissimus *Guntherus* in quodam Consilio
 de podagra, *Helmontium* imitaturus, solum
 acidum pro arthritidis causa statuit, &
 refert de se ipso, quòd ob copiam
 suc-

succum limoniorum, & Julapia spiritu
 sulphuris acidulata, quæ Romæ anno
 1656. tempore pestis, præservationis
 gratiâ sumpserat, in universalem arthri-
 tidem, nunquam antea habitam inci-
 derit, & se iterum usu salis volatilis
 cornu cervi, quod potentissimum acidi
 destructivum est, perfectè curaverit,
 ac postmodum liber ab hoc malo per
 integrum triennium vixerit. Cùm verò
 rursus tempore æstivo pro siti extin-
 gvenda, aquam limoniatam, ac alia aci-
 da bibere inciperet, arthritis sinistra
 manûs, & pedis denuò se insinuavit, à
 quâ tamen rursus ope volatilium alka-
 licorum, ut prius, liberatus est, & po-
 stea exclusis omnibus acidis, quindecim
 annos immunis mansit. Quare hoc
 supposito suadet, omne acidum, sub
 quo acidulis nostris etiam locus est, in
 cura podagræ esse fugiendum, & adhi-
 benda ea, quæ id infringunt, & destru-
 unt.

Verùm à particulari ad universale
 non valet argumentatio casus enim iste
 non probat, acidum in omnibus poda-
 gricis inculpandum esse, siquidem plu-
 rimi temperamento summè bilioso præ-

diti hoc malo enormiter cruciantur, in
 quibus tamen dominium potius sali al-
 kalibilis, quàm acido adscribendum est.
 Existimo itaque salvo aliorum ju-
 dicio, si morbus nondum sit inveteratus,
 & oriatur à biliosis, acrisque humori-
 bus articulos infestantibus, acidulas no-
 stras subinde optimo cum effectu posse
 administrari. Sic Pruvinaeas arthritidi
 ex vicio viscerum inventre inferiori con-
 tentorum ortum habenti profuisse, te-
 statur Giurius in suo arcano acidularum cap. 10,
 pag. 90. Idem confirmat Theophilus Bone-
 zus in suo Mercurio compilatio pag. 33. ubi
 refert plures per acidulas vitriolatas, &
 refrigerantes ab arthritide biliosa im-
 munes per longum tempus mansisse;
 Quod de præservatione audiendum, &
 ijs, qui soluto paroxismo pedibus uti
 possunt. Similiter vidi etiam Roit-
 schenses nostras acidulas in incipiente
 podagra cum intemperie calida hepatis
 à practicis Viennensibus extra paroxis-
 mum fructuosè præscribi: Juvant enim
 per accidens, roborando scilicet visce-
 ra, & impediendo generationem hu-
 morum in articulos decumbentium, &

postea enormem hanc carnificinam excitantium.

Dandæ tamen non sunt, nisi corpore satis per purgationes evacuato, alias humores cacochymicè per acidulas irritati influent ad artus pro recipiendò affluxu, ob suam debilitatem jam antè valde dispositos, & malum exasperabunt, quemadmodum hic elapso anno in Venerabili quodam sexagenario acidulas vino mixtas indispositè quotidie bibente, & postea intensissimis pedis doloribus cruciatio ipsemet vidi, & in *spadacrene Henrici ab Heer pag. 69.* simile observatum legi.

Modum adhibendi quod attinet, duplex est, in potando videlicet, & balneando: Sic Pymontanas pro doloribus, & tophis mitigandis, & discutendis suadet in balneo *Bolmannus in earum descriptione cap. 6. pag. 65.* & Clarissimus *Hertod suchalozianas tartaromastige pag. 107.* alijquè hydrographi aliàs mirè recommendant. Utrùm verò nostræ Roitshenses etiam in balneo hunc effectum præstent, propriam nondum habeo experientiam, de ijs tamen quin efficere possint, haud dubitans,

Ad

Ad corporis vitia externa, videlicet impetigines, lichenes, scabies, & plura alia à nonnullis laudantur acidulæ spadanae, & Egranae, tam potu, quàm balneo adhibitæ; Magnificus, & Clarissimus D. D. de Sorbait ad eosdem effectus etiam nostras recommendat, in observationibus suis rarioribus *cap. 10. pag. 534.* & compertum habeo à nostratibus, sæpius felices effectus præstitos esse. *Theophilus Bonetus in suo Mercurio pag. 428.* ait per acidulas ferratas aliquoties se curasse impetiginem gravem, & ferè leprosam, cum cætera quævis medicamenta incassum fuissent adhibita. *Henricus ab Heer pag. 58.* ad nimios faciei tuberosæ rubores, seu guttam rosaceam, vultuosis helluonibus magnopere suadet, eò quòd talibus tuberonibus bibeculis hepar refrigeretur, à quo malum sæpissimè trahat originem.

Et hæc de morbis in specie per acidulas Roitschenfes curabilibus tam ratione, quàm experienciâ comprobatis, breviter, & currenti calamo insinuata sufficiant: Nec diffitetor, pluribus adhuc alijs mederi posse, quos tamen nunc brevitatis gratiâ omitto, ulterius

perferutaturus, quali ætati, temperamento, & sexui convenient saluberrimæ istæ aquæ? De quo sit.

CAPUT XXXI.

Qualis ætas, temperamentum, & sexus admittat usum Acidularum Roitschensium.

SI permittentia ab ætate defumere velis, maximè huic curæ idonea est ætas media, Juvenilis scilicet, & virilis, de puerili enim, & senili multa sunt adhuc obstacula: de illa: quia eorum tenera rara delicata, & mollia corpora, istâ vehementi exsiccatione, & sensibili, insensibiliquè evacuatione faciè possunt lædi; De hac verò, quia senes viribus ad subigendas acidulas carent, eæquè magnâ quantitate assumptæ calorem jam ætate debilem suffocant, pauca verò quantitas effectum non assequitur.

Verùm cum ætas non annorum numero, sed viribus, ut vult *Celsus lib. 2. cap. 10.* metienda sit, possunt subinde, necessitate urgente, absentibus nimis repu-

repugnantibus, & ipsa acidularum consentiente conditione, convenienti tamen quantitate, concedi: Sic Magnificus, ac Clarissimus D. D. de Sorbait in *prax. Medic. pag. 534.* refert, se nostras Roitschenfes aquas Illustrissimo cuidam puero, annorum quatuor & medium vehementissimâ colicâ laboranti, dum omnia incassum jam fuissent adhibita, ad octodecim uncias primâ vice, & postea ad triginta tres feliciter administrasse, quibus porracea bilis aliquot sedibus rejecta, & æger ex integro ex hoc malo liberatus est. Similiter etiam duorum, & trium annorum pueros, & puellas, Imò propriam filiolam sesquitercium annum agentem, & arenulis laborantem, feliciter bibisse aquas spadanas, testatur *Henricus ab Heer pag. 127. in Spadacrene.*

Idem de senibus statuendum est, qui urgente malo subinde admittuntur, dummodo vires constant, & ægris levamen per istarum potum in ætate virili antea secutum est, non tamen volo decrepitos, & in summo senio constitutos hinc intelligi, ne contingat, quod contigisse refert *Joan. Baptista de Lamzwerd in suis momentis salutaribus, de magno thermarum, & acidularum*

dularum ab usu pag. 198. cuidam Præfuli de-
 crescentis ætatis, in quo tam subitanæ
 mortis causa fuit frigidæ aquæ putealis
 cum syrupo refrigerante assumptio, quâ
 quidem levavit sitim, sed debilem vitæ
 calorem simul sufflaminavit. Similiter
 factum est cuidam decrepito in ipsâ aci-
 dularum curâ, apoplexiâ tacto, prout
 suprâ cap. 21. facta est mentio.

Ratione complexionis non nulli so-
 lum sanguineas, & cholericas ad hunc
 usum volunt admittere, excludentes
 reliquas, ego tamen salvo aliorum ju-
 dicio existimo omnes urgente necessita-
 te, dummodo servanda servantur, ad-
 mittendas esse, in melancholica tamen
 ob siccitatem, & in phlegmatica ob fri-
 gus, vel ob nimiam humiditatem
 cum cautela oportet procedere; Notus
 enim mihi est magnus quidam vir, na-
 turæ humidissimæ, qui propter aquarum
 nostrarum potum ingenti erysipelate
 œdematoso capitis correptus fuit,
 quamvis præmissis purgationibus, &
 omnibus juxta artem adhibitis curam in-
 ceperit.

Ratione sexûs tam fæminis, quàm
 viris conveniunt. De gravidis tamen
 ambiguum,

ambiguum, & controversum est; Aliqui
 sjs præsertim quarto, quinto, & sexto
 graviditatis mense, absquè periculo ab-
 ortûs audent adhibere, desumentes pa-
 ritatem à fructibus arboreis, qui medio
 suæ maturitatis tempore fixè frondibus
 adhærent, & solummodò dum florent,
 aut jam maturescunt, à levi ventorum
 flamine possunt decidere; Vidi quidem
 ipsemet etiam elapso anno matronam
 quandam secundi mensis gravidam, at-
 tamen insciam, quotidie aliquot men-
 suras nostrarum aquarum ebibere, abs-
 què ullo abortu; Verùm cùm à particu-
 lari ad universale non valeat argumen-
 tatio, tutiùs est ab hac cura abstinere:
 Aquæ enim nostræ, ut plurimùm per
 alvum, & urinam operantur, unde pos-
 set fieri, quòd uterus inter vesicam, &
 intestinum rectum locatus facilè ad ex-
 cretionem irritaretur per consensum,
 quod Hippocrates jam dudum animadver-
 tere visus est, qui 5. Aphoris. 34. ait Mu-
 lieri uterum gerenti, si alvus multùm fluat, pe-
 riculum est, ne abortiat; præterea aquæ no-
 stræ menses provocant, quin nunquam
 graviditatis tempore movendi sunt, ni-
 si abortum procurare, & characterem
 homicidij

homicidij ex professo velles assumere,
 Et hoc de acidularum potu medicinali,
 & in magnâ quantitate intelligendum est;
 si enim unus, vel alter haustus volupta-
 tis, aut sitis extinguendæ gratiâ institui-
 tur, non adeò nocere videtur, uti testa-
 tur *Theophilus Bonetus in suo Mercurio pag. 580.*

De lactantibus rursus alia exurgit
 quæstio. *Ludovicus Combachius in suâ epistolâ
 ad Ramlovium*, adeò liberalis in acidulis
 Wildungensibus fuit, ut etiam fœminæ
 cuidam infantem septendecim septima-
 narum, & scabie correptum lactanti por-
 rexerit. Apud nostrates tamen hic mo-
 dus exulat, & timendum est, ne tenera
 infantium constitutio, quæ præter ma-
 ternum nectar nihil assumere, & conco-
 quere potest, per has aquas lacti in mam-
 mis immediatè communicatas magis læ-
 deretur, & in lethalia rueret sympto-
 mata. Quod enim assumpta alimenta,
 & medicamenta viribus nondum in lacte
 destituta sint, & purgando, ac alteran-
 do immediatè operentur mirum non est,
 & videtur ratio esse, quòd lac non ex
 solo sanguine, uti voluit *Aristoteles*, sed
 etiam ex chylo per speciales vias ex du-
 ctu thoracico ad mammas adducto, uti

Isbrandus à Diemerbroch, & alij multi testantur, Neoterici, suam sumat originem, quod insuper lactis, & chyli in sapore, odore, & calore affinitas summè confirmat: Imò si hypothesis Aristotelica vera esset, impossibile foret, quòd fæminæ lactantes, in quibus (præsertim mammosis) libra una, & plus lactis quotidie per integrum annum generatur, & exsurgitur, possent bonâ valetudine frui, cum una libra sanguinis, quotidie per venæ sectionem extracta, intra aliquot septimanas infallibiliter illas ad hydropem, & mortem præcipitaret: Idem de vaccis Helvetiæ lactiferis, maxima vasa, quotidie implentibus sentiendum est.

Quæritur utrùm etiam homines bonâ sanitate fruentes acidulas nostras bibere valeant? multi enim negativam amplectuntur, & ex sacris paginis delument: sanos non indigere medico, & per consequens medicamentis solet etiam subindè fieri, quòd assumpta pharmaca sanissimos, & robustissimos in varia morborum genera præcipitent, quemadmodum illi contigit, qui bonâ fruebatur valetudine, varia tamen medicinæ adhibere incæpit remedia, ut diutiùs, meliusq;

eâ

eâ frui posset, ast infelici eventu, à medicamentis enim excitatus morbus, & mors curiosæ huic sollicitudini imposuit epilogum; Unde ille sequens additum fuit epitaphium Bononiæ.

Per star meglio, sto qui.

Verùm distinctione opus est, qui enim perfectissima valetudine gaudent, his ab acidulis abstinendum est; interim dantur plurimi alij, qui sani quidem degunt, & in omnibus corporis actionibus peragendis nullum vitium animadvertunt, nihilominus tamen paulatim humores vitiosos per diætæ errorem accumulunt, qui humores diù subindè in corpore absquè ullo sanitatis dispendio quietè delitescunt, & superveniente novo aliquo, etiam levissimo, excessu protinus prorumpunt & sanitatem lædunt. Hinc talibus tempore bonæ valetudinis optimo cum emolumento porriguntur acidulæ, quibus peregrini isti hospites, rebellionem jam machinantes suo tempore in actum reducendam, per alvum, & urinam educuntur, & morborum plurimorum impeditur generatio.

CAPUT XXXII.

*Quo anni tempore bibenda sint
nostra, acidula, & cur subindè in vi-
ribus suis variant?*

Tempus bibendi acidulas, vel *uni-
versale* est, vel *particulare*. *Uni-
versale*, certum scilicet anni tem-
pus, de quo nunc agendum, optimum
censetur, ex salubritate efficacia, & syn-
ceritate acidularum, ac bibentis dispo-
sitione secundum anni vicissitudines e-
tiam variabili: illæ intenduntur æstate,
quia vivificâ solis luce perfunduntur, e-
jusdem calore attenuantur, clariores,
limpidioresquè redduntur; remittunt ali-
quantum in autumno, præsertim eò ma-
gis, quo vicinior est hyemi, & in verè
tumquè eò minus, quò longinquius ab
hyeme recessit; maximè remissæ sunt in
hyeme non quidem in se, sed ratione
impuritatis à nivibus, & pluvijs intro-
ductæ. Quò ad subjectum bibentis, ver-
ob aëris temperiem, corpus humidum,
& ad vitiosorum humorum evacuatio-
nem dispositum, meatusq; in eo mode-
ratè apertos commodissimum est, cui
parum

parum cedit principium æstatis & autum-
 ni. Hiscè itaque bilancè medicà benè
 perpensis, judico, si ordinarium, & li-
 berum tempus desideretur, eas potan-
 das esse à Majo usq; ad Septembrem, præ-
 cipuè in nostris locis, non autem intel-
 ligo anni tempora, & menses, quocun-
 què modo affectos, sed ipsam temperi-
 em, correspondentem istorum mensium
 proprietatibus, quæ vigeret, si omnia
 secundùm ordinarium anni cursum de-
 berent fieri.

Apud nos frequentissimus usus est
 harum aquarum in ipsis canicularibus,
 ubi suo acore æstum intolerabilem mo-
 derant, sitim extinguunt, appetitum or-
 dinariò tunc languentem restaurant, bi-
 lem infringunt, & robustos faciunt, dum
 cæteri calore nimio, spiritus vitales dis-
 sipante, magnoperè debilitantur. Nequè
 obstat, quòd Proto-Medicus noster *Hip-
 pocrates* 4. aphoris: 5. & cum eo tota Me-
 dica profapia, sub cane, & ante canem
 purgationes dissuadeat, intelligendus e-
 nim est de purgationibus fortioribus, quæ
 totam naturam pervertunt, & viscera
 inflammant, non verò de blandioribus,
 utpotè acidulis, quæ præter lenes pur-
 gatio-

gationes humores adhuc corrigunt, & naturam roborant, accedit insuper, quod in nostro horyzonte tunc temporis aër sit multò temperatior, & ethesijs magis e-ventilatus, quàm in Græcia, de qua di-
vus Senex locutus est.

In hyeme ut suprâ dictû est multi hanc curam dissvadent, solummodò ideò, quòd acidulæ tunc temporis, nivibus, nebulisq; adulteratæ, suis viribus plurimùm priven-tur: ast ego elapsâ hyeme, potissimùm dum Boreas multùm flaret, in sapore, adeò vegetas, & excellentes, uti fontes re-liquos per antiperistasin roboratas de-prehendi, ut parùm, aut nihil different ab illis, quas in canicularibus gustavi. Judico itaquè hanc curam hyemali tem-pore magis dissvaderi à practicis, ob bi-bentis naturam à nimio frigore indispo-sitam, quàm ob aquarum inefficiam, hinc si urgeat necessitas, moraq; mine-tur periculum, etiam in ipsâ hyeme bi-bendæ sunt, attamen cum hâc conditio-ne, ut fiat in calefacto cubiculo, & fri-gus evitetur, ne sudor, qui subindè in-hiscè potationibus evenire solet, per-pororum occlusionem impediatur, alia-què eveniant symptomata; sic feliciter
no-

nostras aquas adhibitas esse testatur experientia, & suadet Magnificus, ac Clarissimus D D. Sorbait *Med. Pract.* pag. 172. uti & Henricus ab Heer *Spadacr.* pag. 94. & alij.

Clarissimus Pileot practicus olim Viennæ celeberrimus suavit, ut acidulæ ex scaturigine hauriantur tempore hyemali, & in vitris reservatæ bibantur vernali; verum tanto viro lubens admitto, aquas nostras in hyeme siccâ valdè esse validas, & corpora nostra in vere maximè disposita, nihilominus tamen timendum est, ne acidulæ tam diù reservatæ spirituum, & virium jacturam subeant, si verò hoc per accuratam clausuram impedire volumus, sæpè vasa franguntur, uti suprâ mentionem feci.

Quæritur secundò unde veniat, quòd acidulæ subinde in viribus suis mutantur. & varias de hâc re exoriri opiniones: Nonnulli cum Astrologis omnem mutationem aquarum ferratarum Marti planetæ volunt adscribere, eò quòd elapso anno 1685. maligni aliquot ejus aspectus contigerint, à quibus non solum in acidulis virium diminutio, sed etiam in multis Regioni-

bus maxima bellorum ferocia (cujus causa etiam dicitur) excitata fuit: Verum libenter admitto, aliquot Martis cum saturno, & sole quadratos aspectus, & oppositiones aliasque malignas, uti vocant Astronomi, constellationes elapso anno in Aprili, Majo, & Septembri apparuisse, nihil ominis tamen præfatos effectus ijs immediatè non possum adscribere; Bellum enim magis videtur provenire ex arbitrio libero principum, quàm ex astris, quæ solummodo inclinant, non autem necessitant; Nostras verò acidulas quod attinet, eæ quidem præfato tempore virium suarum jacturam subinde passæ sunt, sæpius tamen laudabiles præstiterunt effectus, causa tamen nulla alia fuit hujus mutationis, quàm æstas pluviosa, & frigida, unde non solum ob defectum caloris solaris hos acidos latices vivificantis, sed etiam ob affluxum aliarum aquarum eos dilventium, & destruentium, diminutio ista consecuta est. Imò si Mars unica, & proxima hujus esset causa, sequeretur, quòd talis variatio alternis annis deberet fieri, siquidem ille intra unum annum, & dies 321. totum

tum Zodiacum motu proprio solet percurrere: Distinctione itaque opus est, & causarum serie, quæ sic se habet: Inprimis causa proxima variationis in acidulis est, earum minera per causas remotas etiam variabilis, Item major, vel minor aquæ affluxus, ingens æstus, siccitas terræ, aquæ copiam absorbens; aër noxia miasmata, quibus infectus est, acidulis communicans, nebulae, pluvia, ac plura alia: Causæ demum remotæ sunt astra tam fixa, quam erratica, in aëre, & terra prædictos effectus excitantia, hæc enim non solum in regione vegetabili, & animali, sed etiam in minerali per influxus suos operantur, quod probatur ex sequentibus: Nam inter vegetabilia constat, quod nonnullæ herbæ certis lunæ mutationibus transplantatæ, vel collectæ multum in floribus, & viribus variant, arbores verò in pleni- & novi lunijs decisæ, corruptioni, & teredinibus, magis vel minus sint obnoxia: Inter animalia pro exemplo sit homo in æquinoctijs, & solstitijs magis suis paroxifimis morbificis, epilepticis, hysteriis, podagricis, hypochondriacis, alijsque

agitabilis; Imò qui olim in artibus cæ-
sim, punctimquè læsi fuerunt, eclipses
solares, & lunares, futuras pluvias,
aliasquè lunæ mutationes absquè ullo
calendario infallibiliter prognosticant.

Similiter refert Clarif: *Dobrozenski Medi-
cus Pragensis: Ephemerid: Nat: curios: ann: 72.
observat: 66.* quod illo tempore, quo
motus terræ in Tyroli fuerunt, mira-
biles flatuum commotiones in patienti-
bus suis hypochondriacis animadver-
terit; Ecce analogismum majoris, &
minoris mundi: Inter mineralia patent
in argento, quod semper in fodinis
Schnebergensibus sub Saturni in signum
canceri ingressum, accedente Lunâ co-
piosius repertum est, uti testatur *Albi-
mus in chronico suo metallico pag. 29.* Idem
etiam de cæteris metallis, & minerali-
bus in certis syderum aspectibus aliquo-
modò variantibus dicendum est.

Dixi superiùs nostras acidulas elap-
sà æstate subinde tantùm virium suarum
jacturam passas fuisse, ordinariò tamen
fuerunt validissimæ, quemadmodùm
alijs annis reperi, nam dum Sol circa
tropicum canceri existit, propiusquè in
meridiano ad Zenit, seu punctum ver-
tica-

ticale accedit, & radij solares in prima aëris regione reflexi, magis acutos angulos, quàm in cæteris anni partibus constituunt, calor etiam per eos ordinariò intenditur, & acidulae exaltantur, nisi per accidens ob aquarum copiosam mixturam impedimentum eveniat.

CAPUT XXXIII.

Quomodo corpus ante acidularum curam præparandum sit?

Quanquam acidularum nostrarum fama non solum in Styria, sed in diversis Provincijs, & Regionibus longè, latequè divulgata, ac earum vires mille experimentis in vario morborum genere comprobatae sunt, nihilominus tamen aliquando evenire solet, quòd ægri in harum potu, non solum non liberentur, sed etiam de die, in diem in pejora ruant symptomata: Hinc blasphematur in aspectus, inculpantur astra, maledicuntur acidulae, & earum vires, quae tot fuerunt saluti, pessimè diffamantur, & ad ultimam Thulen dimandantur. Verum

rùm si rem paulò accuratiùs examine-
 mus, experimur sæpissimè, tam acidu-
 las, quàm fydera ab his injurijs esse im-
 mânia, sed solummodò malum à cor-
 poris indispositione trahere originem.
 Constat enim omnem morborum cu-
 ram se habere instar boni: *Bonum autem*
juxta Peripateticos ex integra causa, ma-
lum verò ex quovis defectu; Hinc non mi-
 rum, quòd exoptata sanitate, quà in
 hac vita nihil datur gratius, toties de-
 fraudentur, dum ante, & in cura, id,
 quod fieri deberet, omittitur, & econ-
 trà practicatur, quod esset omittendum.

Hanc ob causam, ut omnia cum
 emolumento eveniant, præsteturquè
 à nobis desideratus effectus, ante omnia
 corpus, si est cacochymicum, per di-
 gestiones, & purgationes, si verò ple-
 thoricum, per venæ sectiones priùs
 præparandum est. Huic præcepto non-
 nulli volunt resistere, qui, ut Medico-
 rum tot sæculis jam probatam doctri-
 nam evertant, rudi plebi firmiter per-
 suadere satagunt, has digestiones, pur-
 gationes, venæ sectiones, aliàq; ante-
 potum assignata requisita, esse mera
 Medicorum, & pharmacopolarum fig-
 men-

menta, nequè ad hanc curam necessaria: Imò hæc omnia ab acidulis, quæ instar panaceæ omnibus affectibus medentur, præstari posse. Porro, quòd hæc præparatoria non sint fictitia, sed vera ex tripode Delphico prolata oracula, attestantur tot funesti casus, de quibus postea dicetur.

Quare in hunc finem humores in corpore existentes, per sua signa benè examinentur, & si sint viscosi, & tenaces, medicamentis incidentibus, & attenuantibus per aliquot dies adhibitis, præparentur, ac postmodum unâ vice, vel per epicrasin, convenientibus catharticis, saltem aliquialiter, si non totaliter expurgentur, nequè hic medicatrices vetulæ, & empirici imitandi sunt, qui unico purgante pulvere, cujusvis naturæ, instar Protei se se accommodante, omnes humores volunt evacuare, & tanquam unâ fidiâ omnes parietes dealbare; Sed temperamenta, fexus, ætas, humores peccantes, morbi, corporis habitus, anni tempus, & plura alia considerentur, quæ si diversa sunt, purgantia etiam varientur, & cholagoga si billis, melanagoga, si melan-

lancholia, & phlegmagoga, si pituita abundat, juxta Medici intentionem porrigantur; Similiter si obstructio viscerum, & sanguinis copia adest, etiam ijs succurratur, secus fiet, quòd acidulæ cum humorum præsertim biliosorum copia in intestinis impetuosè effervescent, unde postmodum flatus, ardores, distensiones, vertigines, cephalalgia, epilepsia, febres, & alia orientur incommoda. Sic teste *Ramlovio* quidam calculosus in ipsa cura ob suppressam urinam obiit, in cujus cadavere, vesicæ orificium arenulis, & viscosis humoribus per acidulas huc ex toto corpore adductis, exitumquè urinæ prohibentibus undiquè obstructum fuerat; Similiter *Matrona* aliqua apostema in uretere eodem modo contraxit apud *Henricum ab Heer observat. pag. 18.* Præterea possunt acidulæ, si nimia phlegmatis copia involuantur, ab ea intercipi, & in corporis venis, & meatibus, ita coerceri, ut retentæ & stagnantes nimium viscera refrigerent, à quo hydrops, & alia mala facile possunt provenire.

CAPUT XXXIV.

Qua hora acidula nostra bibenda sunt?

DE modo præparandi corpus, uti etiam de tempore universalis jam satis dictum est, restat nunc diei pars, seu tempus particulare examinandum, quod huic curæ foret aptissimum, non datur autem melius, quam tempus matutinum, quia tunc assumpta totaliter jam concocta (quod ex absentia ructuum, & gravitatis circa præcordia cognoscitur) & etiam ut plurimum è ventriculo evacuata sunt; Qui itaque hanc curam fructuosè perficere cupit, priùs fordes capitis per nares, os, & aures; Abdominis per urinam, & alvum deponat, & postea incipiat unâ vel alterâ post solem ortum horâ, cum aër temperatior ambulationem permittat pro hac curâ necessariam. Bibuntur ut plurimum hæ aquæ in poculis vitreis, non adeò magnis, ne unâ vice nimis multum, & præcipitanter ingurgigetur, & ventriculus per actuale frigus destruat. Quare
ut

ut hoc evitetur, multi morculos Imperatoris, tragæam grossam, confecti anisi, cinamoni, aliaquè stomachica assumunt, Imò solùm semen anisi mansum, & exore rejectum, non solùm pro confortando stomacho, sed etiam pro impediendis vaporibus caput ferientibus vidi cum fructu adhiberi. Post unum, alterùmve vitrum blanda ambulatione corpus commoveatur, & postea rursus bibatur; Sicquè practice tur alternatim, donec præfixam quantitatem, quæ intra sesqui alteram horam, interdum etiam duas horas perfici solet, totaliter exhausserit.

Dixi ambulatione blandâ, non verò violento cursu, ut nonnunquam contingit, per valles, & montes corpus exercendum esse, aliàs natura per tot Spiritus unâ cum Sudore dissipatos multum debilitata, non erit sufficiens inperferenda tanta aquarum copia. Prætereà claudicat, nulloquè nititur fundamento quorundam opinio, qui putant acidulas semper per Sudorem operari debere, & absq; hoc nullam genuinam curam posse perfici. Ast multum à Scopulo veritatis aberrant; agentia enim varios

rios juxta Philosophos producunt effectus, si subjecta variè sunt disposita; hinc nostræ acidulæ, ut quotidie observatur, pro materiæ peccantis, & viarum dispositione, variè etiam agunt, ac modò per alvum crassiores, modò per vesicam aquosiores, si non adest meatum urinariorum obstructio, modò per sudorem subtiliores humores evacuant, si ijs corporis peripheria infarta, & pororum laxitate disposita est; Medicus in hoc casu, tanquam fidelis naturæ minister, eam illuc, quo vergit, ducere debet, uti vult magnus *Hippocrates sect. 1. aphorif. 21.* Non verò cogere tanquam ejus Dominus, uti nonnunquam, sed pessimè practicatur: Aliàs humores circa viscera per violentum hunc motum attenuati pessima parient symptomata. Si verò contingat, quòd æger ob colicam, contracturam, & alios morbos ambulare non posset, & tamen conveniret hæc cura, dandæ etiam sunt in lecto, dummodo ventriculus sæpè foveatur linteis, calidis, quemadmodum vult Magnus, & Clarissimus D. D. *de Sorbait de melancholia hypochondriaca praxi. Med. pag. 172.*

Hic nonnulli eas priùs calefacere,

N

volunt,

volunt, ne ventriculo, & visceribus frigore suo noceant; ast experientiâ docente multa millia innoxie frigidas biberunt acidulas: si enim calefierent, ob spiritus avolantes magna virium consequeretur ruina, & esset periculum, ne tepiditate suâ ventriculi tonum solverent, & vomitum inducerent.

Quæritur nunc, utrum etiam post prandium sint bibendæ? R. Hanc consuetudinem apud Spadanas, & Schwalbacenses, aliasquæ acidulas, olim fuisse valdè communem, apud nostros tamen nunquam aut rarissimè practicatur. Imprimis enim nostræ aquæ sunt medicamenta diurectica, quæ juxta tritum Medicorum præceptum, non danda sunt nisi longè à pastu, & corpore vacuo, aliàs cibi unà cum ijs raperentur crudi ad renes, multas ibidem obstructions producturi: hinc porrigendæ non essent, nisi absolutâ concoctione, & chyli distributione, id est, horâ sextâ, aut septimâ à prandio, jam si hoc tempore rursus biberentur, & transitus earum postea expectaretur, cæna ante decimam, vel undecimam vix esset instituenda, aut planè omittenda, quod tamen ob famem
in

in hac cura ut plurimum urgentem, & alias rationes vix esset practicabile.

Porro, qui tam post, quàm ante meridiem se huic curæ accommodant, matutino tempore valdè parùm, scilicet duas, tres, quatuor, aut quinque ad summum libras ordinariò bibunt, à meridie eandem quantitatem repetentes: Nostrates verò sex, octo, decem, & plures subindè libras cum euphoria manè exhauriunt, & ita unà vice tantùm sumunt, quantum alij duabus, juxta illud: *frustra fit per plura, quod potest fieri per pauciora.* Quare præstat, ut natura evacuationibus hiscè aliquantisper debilitata, modicum quiescat à prandio, & bonis cibis postmodùm, alijsquè reficientibus refocilletur. Si tamen magna urgeret sitis, & vinum ob morbi constitutionem non posset admitti, subindè una, alteravè libra harum aquarum concedenda est, quod passim cum bono effectù praticatur à nostratibus.

CAPUT XXXV.

Utrum per gradus ascendendum, & descendendum sit?

MOris fuit hæcenus apud plurimos Medicos acidulas ascendendo à parva quantitate ad majorem, & postea rursus descendendo bibere, prout defacto adhuc balneandi modus apud thermas in usu est. Rationes insuper addunt, quòd acidulæ primò, esse debeant locò aperitivi, & digestivi, secundo, locò evacuantis, & tertio tandem locò corroborantis. Alij rursus ab initio volunt eas per alvum, & postea per renes operari, sic Clarissimus *Dominicus de Marchettis* in Consilio pro affectione hypochondriaca cuidam suasit per quatuor primos dies octo libras cum aqua laxativa, & syrupo rosato solutivo per reliquos verò dies, libras duodecim cum spiritu tartari, & syrupo de succo limonium bibendas; Et videtur hæc ascensio esse ad mentem *Hippocratis 2. Aphoris. 51.* ità loquentis: *Plurimum, atque repente evacuare, vel replere, vel calefacere, vel refrigerare, sive quovis alio modo corpus movere, pe-*
ricu-

riculosum: quoniam omne nimium nature inimicum, sed quod paulatim fit, tutum est, tum alias, tum cum ab altero ad alterum transitus fit.

Verum defacto apud plurimos exolevit in hiscè locis hæc consuetudo, sed unâ, eâdemquè dosi, sæpè per omnes dies æqualiter bicuntur, siquidem in parva quantitate sumptæ remanent in corpore, & stagnando plùs nocent, quàm suis viribus profunt, prout ex purgationibus in intestinis retentis evenire solet, & etiam observat Magnificus, & Clarissimus D. D. *de Sorbait in prax. Med. pag. 167.* Vidi ipsemet aliquoties, quòd primâ die, duæ, vel tres libræ assumptæ, locò blandarum evacuationum, rugitus, distensiones, & alia mala produxerint, altero verò die, cum hanc curam pertæsi, nostro modo se accommodarent, easq; ad libras octo assumerent corpus benè expugnârunt, excrementa per alvum, & urinam absquè torminibus evacuârunt, tandemquè exoptatus effectus secutus est. Nihilominùs tamen tutiùs esse videtur maxime in non assuetis, primo die paulò minùs, quàm cæteris curæ diebus bibere: sic vidi aliquoties primo die li-

bras sex, postea verò quotidie libras octo, vel decem usque ad curæ terminum assumi, & optimum effectum inde evenire.

Cæterum *Aphorismum Hippocratis* quod attinet, is suâ laude non defraudandus est, sed negatur suppositum, hanc quantitatem in his casibus posse dici nimium, non enim absolutè, sed respectivè cum ventriculi scilicet conferentia ly nimium, mensurandum est: Sic una libra respectu debilis, & recipiendis acidulis inepti ventriculi erit nimis multum, dum econtrà respectu fortis, octo libræ earundem aquarum erunt nimis parum: Si itaque tantum detur, quantum vires ferre possunt, sive sint duæ, sive duodecim libræ, aphorismi veritati nihil denegabitur.

CAPUT XXXVI.

Quantum acidularum nostrarum bibendum?

Quantitas acidularum in potu consideranda apud varios variat, alij enim, qui mineralia utpote corpori humano inimica nimium hor-

horrent, valde avarâ, alij eccontrâ largissimâ manu porrigunt. Sic *Horstius in descriptione Schwalbacensium pag. 59.* primâ die tria vitra, quorum duodecim unam mensuram faciunt non vult ascendere. *Montagnana tract. 3. referente Camerario in dissertat. Med. pag. 15.* aquarum mineralium non plus connivet bibendum, quàm uncias quatuor, aut octo. *Tabernamontanus* â sedecim uncijs incipit, & surgit ad triplam, vel quadruplam dosin: Similiter sentit *Clarissimus Joannes de Lamzverde*, qui in *monitis salutaribus, de magno Thermarum, & acidularum abusu pag. 100.* ita scribit: *Videor illasâ verecundiâ pronunciare posse, ut aquæ medicatæ tutius, & certiori bibantur fructu, in difficilioribus infirmitatibus â tali sanguinis dyscrasia, vel viscerum obstructione exortis, quæ ad correctionem, & deterfionem indigent sulphureis, aluminosis, nitrosis, vitriolatis, ferreis, & ejusmodi naturæ particulis, Thermarum, & acidularum pocula numero, & mensurâ Imminuenda esse, ut diutius in intestinis morentur, in quibus convenientiores illarum particule expressæ, & ex ijs sensim vias lacteas ingressæ, postea vivifico cordis, pulmonumque motu, ejusdem massæ commodius intexantur, ut deinde â corde, quod sanitatis temonem dirigit,*

*observato naturæ ordine , ad noxias sanguinis
 particulas emendandas , vel è visceribus tollen-
 das propellantur : Hæc ille , postmodum
 verò pag. 114 Justam acidularum , &
 ther marum desin ultra sex , vel septem
 uncias non admittit , eò quòd sanguinis
 error non corrigatur , transitoria intesti-
 norum ablutione , aut dissolvatur scir-
 rhosa viscerum compages , sed requiri-
 tur insuper , ut diu stagnent , & in cor-
 pore vires suas exserant. Verùm
 econtrà inveniuntur alij , qui contra-
 riu n è diametro tenent , & pro uncijs
 libras substituunt , existimantes , quòd
 exigua hæc quantitas , si in ventriculo
 stagnet , humores exasperando com-
 moveat , & commotos non valeat ex-
 cernere , unde tanta morborum &
 symptomatum exoritur diversitas , quem-
 admodum ipse aliquoties observavi , &
 etiam *Henricus ab Heer in Spadacrene pag.
 100. de quâdam fæmina , scirrho lienis
 laborante , & spadam. Tanquam ad
 Æsculapij templum missà commemorat ;
 Hæc enim cùm ultra triginta uncias
 bibere non posset , primò in febrim
 tertianam , post octo dies verò in quar-
 tanam exitialem incidit , ægriorquè ad
 suos**

suos redijt, quàm illuc venerat; Quapropter multi, ut se ab his incommo-
dis liberent, ingentem quantitatem in-
gurgitent, quemadmodum fecit ille
Carthusianorum Visitator apud *Henricum*
ab Heer loco citato, qui trisecli Nesto-
ris annos, quinquaginta uncijs superá-
vit, ut verificetur illud Poëtæ:

Invenias illic, qui Nestoris ebibat annos.

Ordinarius tamen mos apud No-
strates est, quòd in sano corpore rarò
minus, quàm semi alteram, nec plus,
quàm tres, aut quatuor ad summum
mensuras civiles ebibant; Inveniuntur
tamen nonnunquam aliqui, præsertim
Croatæ, & robustissimi homines, qui
mirum in acidulis excedunt; Sic notus
mihi est vir boni habitûs, qui quotidie
septem mensuras cum fructu ebibit,
idquè per plures dies continuavit.
Major adhuc ante paucos annos invent-
tus est acidularum nostrarum helluò,
qui quotidie quindecim, & sedecim
mensuras nostras, quæ uncias 720. &
768. faciunt, per aliquot dies cum bo-
no effectû exhaustit, de quo adhuc in

Parochia sanctæ Crucis sequentia pro-
stant Epigramata:

I.

*Exhaurire vales mensuras quinque decemque
Ex acidis undis, quis tibi par numero?*

I I.

*Si bubulas acidum levat à putredine carnes,
Non timeas, quòd erit, putrida caro tibi.
Namquè acidi tantum sumpsisti gutture fontis,
Ut tua per totum sit tibi salsa caro.*

I I I.

*Secula de potu mirantur prisca Cleanthem,
Qui dulces toties noctibus hausis aquas.
Sed te Canonicum mirantur secula nostra,
Fons acidæ cujus guttura transit aquæ.
Es dignus dici grandis potator aquarum,
Potanti minimè sunt tibi vitra satis.*

Videtur hic acidularum helluo imi-
tari strenuum illum hydropotam, qui
intra 64. dies, 2689. sextarios, seu li-
bras medicas thermarum Carolinarum
ebibit, de quo refert Clarissimus Johan:
Georgius Volckhamerus in *Ephemerid. Medico-
physic. anni 16. 82. observat. 179.*

Verùm hos, & similes casus magis
admirationis; quàm imitationis gratiâ
apposui: Interim hoc universaliter no-
tetur, nil certè determinari posse, hu-
mo.

mores enim cacochymici in secunda, & tertia corporis regione existentes, majorem quantitatem desiderant, quàm in prima regione contenti; Deniquè aquarum dosis è virium, naturæquè constitutione, temperamento, ætate, præcedente victûs ratione, reliquisquè circumstantijs, minutissimè examinatis pendenda est; alia enim ventriculo debili, alia robusto, alia homini sobriè viventi, alia hellvoni præscribitur quantitas; Verbo: Tutissima regula est euphoria, seu bona tolerantia, non tantùm per primos dies, sed per totum potationis tempus, quisquè itaquè cum ventriculo rationem ineat, quantum aquæ posset ferre, & quàm citò illam egerere; Hoc semper sibi firmiter imprimat: *à juvantibus, & ledentibus haud malam sumi indicationem.*

CAPUT XXXVII.

Quam diu? & utrum in ipsa scaturigine bibenda sint?

DE continuatione hujus curæ ediscere potest patiens, ex perpensis, si quos sentire incipit,

cipit, aquarum effectibus, collatis cum
 ætate, complexione, sexu, alijsquè cir-
 cumstantijs numerum dierum varianti-
 bus, idquè optimè, si cum Medico de
 hoc egerit: Morbi enim alij, sive cau-
 sæ morbificæ, sive partis effectæ culpâ
 facilè, alij difficulter tolluntur, & effe-
 ctus nonnunquam in ipso usu, nonnun-
 quam verò post multos dies primò pa-
 tesunt. Nostrates ut plurimùm hanc
 curam per quatuordecim, vel viginti
 dies nonnunquam etiam per quatuor
 septimanas, continuant, & statuunt,
 cessandum tunc esse, quando per ali-
 quot dies excrementa alvi rursus aquea,
 & spumosa exeunt, existimantes humo-
 rum excrementitiorum saburram jam
 esse abundè ablatam, & gratis naturam
 postmodum onerari acidulis. Verùm hoc
 optimè ut plurimùm practicatur & non
 contemnendum signum est in corpore
 cacochymico, nihilominùs tamen non
 universaliter verificatur, quia dantur
 subindè morbi independentes ab humo-
 ribus vitiosis (v. g. Intemperies calida,
 viscerum absquè magna materia) quibus
 acidulæ etiam conveniunt, magis alte-
 rationis, quàm evacuationis gratiâ, ubi
 sub-

subindè primis diebus excrementa aquosa apparent, & tamen à cura non oportet cessare. Deniquè hoc pro optimo sit directorio: dierum numerum esse augendum, si morbi sunt inveterati, ac chronici, orti à viscidis humoribus, & in secunda corporis regione residentibus, diminuendum verò si sunt recentes, & producti in ventriculo, & intestinis, ab excrementis tenuibus, facilequè per has aquas evacuabilibus.

Cæterùm hoc notandum, quod optimè sanitati suæ consultant, qui finitâ hâc curâ, denuò blando medicamento corpus expurgant, & acidulas, si forsitan in eo manserint: ex integro evacuant, nosco hic quendam Parochum qui in fine curæ, assumptâ levi purgatiunculâ ingentem adhuc aquosorum humorum quantitatem eiecit, quæ in corpore retenta infallibiliter varia produxisset symptomata.

Quæritur utrùm uno, alteróve die ab hac cura cessandum sit, si acidulæ ob pluviosum cælum ad plures dies aciditatem suam amittunt, turbantur, & viribus suis quodam modo destituuntur? R. Propterea ab incepto opere non esse retro-

trocedendū, sed earum languentes vires, pluvijs obrutæ, convenientibus pharmacis rursùs excitandæ sunt, sic si per alvum exoptatum effectum non possent præstare, promovendæ essent, pulvere Jalappæ, diagridio, cremore tartari, Syrupo florum persicorum, &c. Si in cienda urina morarentur, succurrendum esset sale acidularum, spiritu tartari, Syrupo fragorum, oculis cancri, alijsquè diureticis. Cæterùm meo Judicio optimè, & providè faciunt, qui aliquot vitra sereno tempore repleta, & benè clausa reservant, postmodùm Jove pluvio ebibenda.

Quæritur secundò, utrùm meliùs fiat, si acidulæ in ipsa scaturigine, vel ad longinqua loca portatæ bibantur? *R.* Locum bibendis acidulis commodissimum esse ipsam scaturiginem, juxta illud:

Dulcius ex ipso fonte bibuntur aquæ.

Quod suavitas saporis, integritas odoris, coloris probitas, substantiæ tenuitas, & claritas, ac operationis felicitas, quæ omnia ibi eminent, summè confirmant, aquæ enim istæ, ut jam sæpiùs dictum, constant partibus volatilibus,

bus, & fixis, quæ in deportatione partim avolant, partim etiam præcipitantur in forma terræ candidæ ad fundum, & compositum tali modo dissolvitur, viresquè minuuntur. Existimant quidem aliqui, quòd aquæ istæ in aliena loca deportatæ ratione virium exaltentur; Verùm experientia docet contrarium, siquidem à plurimis fide dignis mihi relatum est, se aliquot annis tam in ipso fonte, quàm extra eũ, prædictas acidulas bibisse, nullibi tamen majorem affectos esse effectum, quàm apud scaturiginem, ubi non adeò pridem pro majori hospitum accommodatione, ædificium ab Illustrissimo Domino Barone Curti exstructum, & victualibus, cæterisque requisitis provisum est. Si verò ob hominum copiam, loca omnia essent impleta, conferant se potatores ad vicinas urbes Marpurgum scilicet, & Petto- vium, ubi non solùm acidulæ quotidie recentes, sed etiam necessaria medicamenta ex pharmacopolijs ritè exstructis haberi possunt, ut symptomatibus in cura nonnunquam supervenientibus eò melius eatur obviam, & succurratur.

CA-

CAPUT XXXVIII.

*De symptomatibus in genere,
& utrum ijs in ipsa acidularum cura
supervenientibus incaptus potus interrumpendus
sit?*

Ritum, & apud omnes Philo-
sophos, uti jam dictum rece-
ptum axioma est: *Bonum exinte-
gra causa, malum ex quovis defectu*; Hinc
curatio nostra per acidulas tam diu re-
tinet nomen boni, quàm diu omnia
juxta prudentis Medici consilium ex-
actissimè observantur, & assumit cha-
racterem mali, dum in minutissimis
committitur error; diversimodè autem
hydropotæ, videlicet in, & ante potum,
à legitimo scopo deflectunt; & quidem
ante potum, dum cum magna humorum
sarcina sine prævijs purgationibus, venæ
sectionibus, obstructionum reserationi-
bus curam incipiunt, in potu verò, dum
in tali ætate, & affectu morbofo con-
stituti, se huic curæ accingunt, quæ pla-
nè esset omittenda, aut si etiam conve-
nit, peccant tamen acidularum quanti-
tate auctâ, vel diminuta, alijsquè in ci-
bo,

bo, & potu, corporis motu, & ira commissis erroribus; Unde non mirum, quòd tanta morbosorum accidentium suppellex resultet, quæ potatores ab incæpto opere non solum deterret, sed sæpè etiam in lethales, morbos per pessimam metamorphosim transmutat, nisi à Medicis tempestivè feratur auxilium. Horum autem Symptomatum tanta est varietas, ut ijs secundùm principia medica, accuratè describendis integer tomus non sufficeret; Ego interim ea attingam, quæ communiter fieri solent, breviterq; & in specie dicam, quo pacto ijs per artem Medicam obviandum sit.

Antequàm autem in particulari aliquid decidatur, quæritur priùs, utrùm supervenientibus hiscè morbofis accidentibus curæ valedicendum, & paulisper quiescendum sit? R. Duplicem hic à nonnullis exoriri opinionem: aliqui enim indiscriminatim, & audaciter, absq; omni Medici consilio, has aquas ingurgitant, & quibuscunquè morbi symptomatibus supervenientibus, à potu nolunt resistere, putantes eadem mala, quæ ab acidulis introducta sunt, rursùs ijsdem posse auferri, quemadmodùm ictus Scorpio-

nis per eundem attritum tollitur, & curatur.

Econtrà dantur alij, præsertim hypochondriaci, qui videntes, quòd cura ob irruentia Symptomata ad nutum non succedat, immediatè contristantur, desperant, à cura cessant, & firmissimè sibi imprimunt continuatione curæ, mala adhuc magis augeri, & tandem pessimum imminere vitæ epilogum.

Verùm cum virtus in medio sit, utraqùè pars à via veritatis aberrat; prima enim nimia temeritate, altera verò pusillanimitate; nam quemadmodum illud falsum est: omnia mala ab acidulis inducta iisdem tolli posse, ità & hoc veritati dissonum, quòd nostræ aquæ nulla symptomata à se excitata rursus valeant compefcere.

Nè igitur in errorum charybdim incidamus Symptomatum distinctione, & eorum causarum examine opus est, verus enim curandi processus à cognitione naturæ, morborum, causarum, & remediorum unicè dependet, quia hæc solum in curandorum ægrorum pelago est cynosura ab honorandis Facultatis nostræ proceribus varijs in locis expressa:

Medi-

Medicus scilicet in tantum bene curat. in quantum bene cognoscit. Undè distinguendum, & notandum, quòd quædam Symptomata ab acidulis sint introducta, quæ earum usu continuatio fovetur, & augentur, & in hoc casu optimum est interrompere earum potum, & illa alijs medicamentis curare: quædam verò ab ijs non fovetur, & possunt rursùs per eas extirpari, dum nimirum causa quieta antea, & latens, nunc excitata, ab acidulis istis, per varia corporis emunctoria expellitur, aut sistitur, & tum potus earum continuandus, nisi vires ab ijsdem Symptomatibus nimium debilitate repugnarent. Declaretur exemplis: Sit aliquis complexionis biliosæ, qui aggreditur curam corpore nondum satis præparato, & corripitur alvi fluxu bilioso, vires non admodum debilitante, quæritur nunc, utrum potus adhuc continuandus sit? *R.* Affirmativè, quia humores biliosi ante latentes, nunc excitati hâc curâ auferentur, & ita ablatâ causâ tolletur effectus scilicet morbosum hoc accidens; videntur itaque acidulæ in similibus affectibus idem præstare, quod Rhabarbarum usitatissimum in diarrhæis medi-

camentum, dum post evacuationes alvinas suo Marte, & terra albicante intestina modicè subadstringunt, fibrarum tonum restituunt, & roborant.

Aliter verò procedendum est, & cura penitus omittenda, si causa morbifica per potum augeatur, v.g. sit Juvenis humorum acrimonia scatens, & ad phthisim dispositus, dum bibit, corripitur tussi, angustia pectoris, & sputo cruento; signum enim hic est, humores aliunde acres à sale acidularum adhuc magis fuisse acuatos, & nisi interrumpatur cura, causa morbi adhuc magis fovebitur, & omnia pessimum habebunt exitum.

CAPUT XXXIX.

Quid faciendum, si acidula retineantur in corpore, aut vomitus in ipsa cura superveniat?

DUm acidulæ per alvum, & vesicam ob varias corporis dispositiones non exeant, varia excitantur Symptomata, vel enim retinentur in intestinis, unde rugituum, flatuum, & distensionum copia exoritur, vel per

per lacteam microcosmi viam, ad cordis thalamum, & massam sanguineam, major solito quantitas advehitur, à quâ sanguis nimium refrigeratur, vitalis motus debilitatur, vel etiam planè posset extingui, prout optimè admonet Clarissimus de Lamzwerde in suis monitis salutaribus de magno Thermarum & acidularum abusu pag. 140. Quæritur nunc, quid tum faciendum? R. Protinùs illæ ex corpore eliminandæ sunt, nè verificetur illud, quod Crato lib. 1. epist. de Therm. Hirschbergensibus asserit: nihil tam esse noxium, quam aquam medicatam potam retineri in corpore. Similiter Willis cap. de colica, fideliter admonet, ne stagnent in corpore, sed ut benè, & celeriter per alvum, & urinam exeant, nè fortè, si in corpore diutiùs morarentur, in caput, aut pedes incurrendo, uti crebrò solet fieri, vertiginem aut podagram inducerent. Hinc si retenta hæc quantitas cordi, & massæ sanguineæ jam fuisset admixta, & nimio frigore totam œconomiam ejus perverteret, quod ex pulsu, cæterisque cognoscitur. tum medicamenta alia porrigenda sunt, & potus acidularum interrumpendus, continuandus verò, si solummodò in in-

testinis adhuc hæreant, interim admisceantur ijs purgantia, & stimulantia: Nostrates exhibent CrySTALLORUM Tartari, salis acidularum ana grana XV. cum granis V. vel VI. diagridij sulphurati, vel species Diajalap. Mynsichti à drachma semis ad duos scrupulos, vel aquam laxativam Viennensem D. D. *Mannagetta*, vel syrup. florum persicorum, &c. Item porrigunt clysteres hydragogos, & alios cathareticos, vel locò horum applicant suppositoria. Rarissimè tamen in nostris aquis, quorum operatio potissimùm per alvum fit, hoc symptoma deprehenditur, præsertim si præservationis gratiâ pulveres stimulantés, & laxantes in primo vitro assumantur.

Ridenda est hìc nonnullorum, maximè hypochondriacorum consuetudo, qui minutissima quæquè observantes, excrementa alvi, & vesicæ ponderant, & mensurant, cum aquis potatis postmodùm comparanda, si itaquè ea inveniat majoris quantitatis, quàm fuerunt assumptæ acidulæ, spem in augusto ponunt, fluxum colliquativum, & alia mala somniant; Si verò quantitas deficiat, rursus desperant, & retentas
 aquas

aquas mille morbos producere existimant. Ast admonendi sunt hi pusillanimes, quòd quantitas excretorum non mathematicè, sed moraliter intelligi debeat, nam quamvis aquæ nostræ, ut antè dictum, ut plurimum, effectum suum per alvum, & vesicam præsent, nihilominùs tamen ijs in alijs corporis emunctorijs non denegatur exitus, quæ varia sunt, & imprimis cutis pori cum suis glandulis, & ductibus sudoriferis à Clarissimo *Malpighio per microscopia detectis*, unde per has vias, dummodo à frigore externo non constipantur, magna acidularum quantitas cum sudore aliquando excernitur, prout aliquoties in hydropotis observare potui; Præterea per modum vaporis, & exhalationum potest per eosdem poros consequi insensibilis transpiratio, potissimum si fervida adest viscerum intemperies. Sic refert *Geilfusius in acidularum Schwalbacensium descriptione, cap. 5. pag. 23.* quòd quidam toto curæ tempore nullum transitum dictarum aquarum per urinam, & alvum habuerit, quæ absquè ulla offensione per insensibilem transpirationem evacuata fuerint quantum autem in-

fenfibilis hæc evacuatio superet cæteras fenfibles corporis excretiones, ex *Sanctorio*, qui multa de hac doctiffimè fcripfit, petendum eft.

Huc etiam referuntur ductus falivales à Clariffimo *Stenone*, & *Warthone* inventi, per quos nonnunquam faliva, quæ in hac cura aliquando movetur, excernitur: Hinc fi per tot vias acidulæ inveniant exitum, postmodùm non mirum eft, quòd in evacuationibus inferioribus deficient, qui defectus tamen aliquando per alios in abdomine contentos cacochymicos humores folet reftitui.

Vomitum quod attinet, is aliquando in noftris hydropotis deprehenditur, non autem oritur ab acidulis vi emetica specificè præditis, prout nonnulli fibi falfe perfuadent, fed producitur à perversis humoribus in ventriculo ftagnantibus, qui, fi quantitativè peccant, facilè cum aquis noftris pugnam effervescendo ineunt, in qua acriores humorum particulæ ad orificium fuperius ventriculi, propter fextum par nervorum summè fenfibile, elevatae, tunicarum fibras irritant, quarum opè post-

mo-

modum omne illud, quod naturæ molestum est, constricto pyloro, & dilatato œsophago, per violentum motum excernitur, & eliminatur.

Pro hoc malo avertendo nonnulli à cura cessant, & porrigunt vomitoria, volentes vomitum vomitu curare, quemadmodum subinde extra hanc potationem feliciter practicatur; Sed cautelâ opus est, ne contingat, quod contigisse refert *Horstius in descriptione acidularum Schwalbacensium*, cuidam Comitissæ Rheni, quæ ob forte vomitorium ex gummi guttæ assumptum, in summum vitæ discrimen incurrit, & in agonem jam præcipitata fuit. Interim tamen cura adhuc continuetur, & vomitus, nisi cum magna virium ruina fiat, non statim sistatur, quia acidulæ, per eam viam excrementa expellunt, quæ ad hoc opus maximè est disposita; Porro videmus sæpe per unicum vomitum, tantam humorum saburram evacuari, quæ per plures alvi evacuationes non potuisset auferri. Si verò aliquamdiu jam duravit, tum etiam necesse est, eum compescere, quod fiet, si natura per medicamenta alvum laxantia, aci-
O 5
dulis

dulis admixta, vel per clysteres, ad motum contrarium avocetur, & ventriculi tonus varijs remedijs tam internis, quàm externis, roboretur: Interna usitatoria sunt, Morfuli Imperatoris, Tragæa grossa, cortices aurantium, & citri conditi, Zingiber condit: Elixir proprietatis Paracelsi. Extra ventriculus inungatur oleo stomachali Cratonis, balsamo Peruviano, oleo nucifæ expresso, mastichino, cydoniorum admixtis aliquot guttulis olei destillati absynthij, menthæ &c. vel applicetur emplastrum de crusta panis, vel cataplasma contra singultum Mynsichti, vel fiant sacculi ex comis absynthij pontici, mentha rubra, rosis, galanga, Zedoaria, calamo aromatico, nuce muschata, caryophyllis &c. tepidè applicandi. Si tamen malum adeò esset contumax, & vires nimiùm deijceret, nequè hisce medicamentis cedere vellet, cura ad aliquot dies totaliter interrumpenda est, & remedijs præscriptis, alijsquè malum hoc symptoma auferendum. Hoc tamen insuper notetur, quòd nostræ hydropotæ hoc affectu rarissimè, nisi materia antè eò inclinaret, vexentur,

tur, quia ob Martem, aliaque mineralia ventriculus valde roboratur, quod multis acidulis denegatum est, & ipsemet in aquis non procul à Pinckenfeldt in Hungaria scaturientibus, & gratissimâ aciditate præditis expertus sum, quæ in loco recreationis solummodò gratiâ potæ induxerunt mihi nauseam, & vomitum.

CAPUT XL.

*De colica flatibus distensione,
& dolore ventriculi, ardore dextri
hypochondrij, tinnitu aurium, ac genarum
rubore.*

Flatulentum, & colicum hoc symptoma, ut plurimum contingit hypochondriacis, maxime ijs, qui non satis præparato corpore ad curam accedunt, vel dum acidulæ non sufficientem habent exitum, & in corpore stagnando efferuescentias istas violentas efficiunt. Cura hic pro causarum varietate varianda est; Sic si causa est succus biliosus, pancreaticus in intestinis interventu acidularum effervescens, & vapores acres sursum ad ven-

ventriculum, aliaquè loca distribuens, doloresquè, ac flatus excitans, potum acidularum non oportet interrumpere, sed totam massam excrementitiam unà cum aquis è corpore eliminare, quo factò, ablata scilicet causâ tormina etiam cessabunt, uti in alijs assumptis purgantibus omnes dolores ab humoribus acribus excitati, finitâ purgatione ut plurimùm cessare solent; Interim tamen Stomachicorum, & anticolicorum temperatus usus non negligendus est. Si cardialgia, & dolores colici nimium cum virium ruina intenderentur, quod tamen rarò solet fieri, potatio ad tempus differenda est, & causa morbifica præparanda, & evacuanda, & tandem symptomata compescenda. In quem finem, si colica urgeat, danda sunt enemata v. g. carminativum *Mynsichti*, ventri applicentur anodyna, & discutientia in forma cataplasmatum, unguentorum &c. per os elæo sacchar citri, anisi, carvi, tinctura anticolica *Michaëlis*, oleum amygdalarum dulcium &c. Reliqua pro temperamenti, ætatis, aliorumquè accidentium varietate à practicis petenda sunt.

Qui

Qui temperamenti calidi, & sicci sunt, & acrimoniâ biliosâ scatent, hi ardore dextri hypochondrij, tinnitu aurium, & genarum rubore nonnunquam corripuntur; modus autem causandi, ut jam suprâ fuit insinuatum, sic peragitur: sal acre, & lixium in bile prædominans in intestinis cum acidularum sale acido incipit effervesce, unde acriores, & calidiores resultantes particulæ unâ cum cæteris humoribus rapiuntur ad venas lacteas, è quibus tandem per ductum thoracicum adductæ massæ sanguinæ in vena subclavia commiscentur, cordiquè communicantur; hic sanguis utpotè in vera hæmotoseos officina, ob hæcè particulas fermentativas adhuc magis rarefcit, & incalescit, taliterquè rarefactus, lege circulationis ad omnes corporis partes advehitur, undè excitatur pulsus frequens, & celer, tinnitus, & sibilus aurium ob sanguinem præterlabentem, & ebullientem in carotidibus, quod in febribus nonnunquam observatur: in hepate ob latentes jam ante particulas biliofas, & acres, de novo effervescencia exaltatur, hinc ardor hic magis quàm in cæteris corporis partibus percipitur,

genæ quoquè ob porosiorè cutem, rubore quodam, guttæ rosacæ quasi analogo tinguntur. Quare hiscè perpen-
 nis nonnulli se febricitare autumant, & curam volunt interrumpere, verùm inter-
 rumpenda non est, quia hoc accidens febris non meretur, solummodò est ebullitio sanguinis non diu perseverans, quæ tunc cessat, dum acriores fulgines unà cum sudore in similibus casibus, ut plurimùm observabili, expirant, aut dum bilis cum acidulis per intestina expurgatur, adeoque hæc symptomata non tantum portendunt periculum; interim tamen oportet stomachica, & aromatica, quæ effervescentiam promovent, ad tempus omittere, & locum horum, refrigerantia emplastra, & unguenta jecori applicare, atquè potum usquè ad præscriptum terminum continuare, aliàs posset fieri, quòd interruptâ curâ præcipitati ex hâc ebullitione humores retinerentur in corpore, à quibus postmodum, (uti in medicamentis alijs præcipitantibus intempestivè adhibitis videre est) pessima possent proficere symptomata.

CAPUT XLI.

*De urinae retentione, & ardore
subinde in hac cura supervenientibus.*

SI potatores intestinis laxis sunt præditi, ut plurimum aquæ nostræ exitum quærunt per alvum, si verò renes laborant intemperie calida, ad eos æquè magna illarum quantitas arripitur, dum acida alioquin per se, si alkalinis miscentur, sunt egregia diuretica, & aperitiva teste *Ehrenfrido Hagendernio, suæ cynosbatologiae pag. 132.* nihilominus tamen aliquando solet fieri in corporibus impuris, & ante curam nostram non sufficienter expurgatis, quòd acidulæ parùm, aut nihil per vesicam operentur, & ità unà cum urina in corpore stagnantes, varia mala inducant; Causa est nimia renum, & ureterum obstructio, quæ ante curam deoppilativis, & blandis diureticis fuisset referenda vel nimius excrementorum affluxus, qui opè acidularum ad vasa urinaria nimis velociter raptus, novas quantitate suâ parit obstructiones. Curam quod attinet, attendendum

dum hic est, ut humores ad motum contrarium, ad intestina scilicet revelantur, & revocentur, quare per clysteres, & medicamenta cathartica supra de acidularum retentione insinuata, occurrendum est; Postmodum verò diuretica blanda porrigenda v. g. Aq. fœniculi, cherefolij, fragariæ, petroselini, antinephritica *Tilingij*, syrupus *Althææ Fernelij*, capillorum veneris, oximel diureticum *Zwelfferi*, Balsamus sulphuris terebinthinatus, tinctura Nephritica *D. D. Sorbait*; Oculi cancri, sal contra calculum *Crollij* &c. Extrà applicentur cataplasmata, emplastra, unguenta, quæ emolliunt, visa dilatant, & urinam provocant, vel etiam urgente necessitate præparetur balneum, vel semicupium ex iisdem herbis diureticis, & emollientibus. Vehementiora autem diuretica, & lithonriptica hîc fugienda sunt, præsertim ab initio, antequam corpus ab humorum saburra liberatum fuerit, aliàs obstructions adhuc magis auctæ possent lethales affectus inducere.

Urinæ ardore nonnulli adeò deterrentur, ut sibi præsentiam calculi, & arenularum

arenularum firmissimè imaginentur; Non inficiàs quidem eo, calculosum affectum aliquando concomitanter habere urinæ ardorem, attamen non est signum patognomicum, sed plura adhuc alia adesse, necesse est; Solummodò hoc provenit ab humoribus acribus, qui urinæ admixti sua acrimonia urethræ interiorem, & summè sensibilem tunicam, vellicant, rodunt, & tristem istam sensationem efficiunt.

Pro hoc malo avertendo acres humores à vasis urinarijs ad intestina motu contrario revellantur, & eorum acrimonia anodynis demulceatur v. g. syrupo de Althæa *Fernelij*, de glycyrrhiza, aquâ contra ardorem urinæ *Mynsichti*, trochiscis de *halacacabo Mesue*, spiritu terebinthinæ, Aquâ, & conserva florum Maluæ &c. Acidularum tamen cura hic non interrumpenda est, nisi alia adessent contraindicantia, quia mali causa per easdem evacuatur, uti aliquoties vidi, hydropotas solummodò primis diebus hoc symptomate (dum nimirum humores ad fluxum irritarentur) divexari, postmodùm verò malum spon-

te disparuit, sublatâ videlicet, & exclusâ unâ cum acidulis humorum acrimoniâ.

CAPUT XLII.

Quid faciendum, si femina in ipsa potatione menstrua acquirant?

QUòd acidulæ nostræ tam ad sistenda, quàm ad cienda menstrua, in certis scilicet casibus, adhiberi possint, ex suprâ dictis jam constat, quæritur nunc, si fæminis actu has aquas potantibus menstruus fluxus superveniat, quid tum faciendum? Utrùm fluxus sistendus, aut cura interrumpenda sit? *R.* In hoc casu nonnullos admodum esse timidos, qui incæptum aquarum potum immediatè menstruatibus dissuadent, ne evacuationes per alvum, & urinam ab acidulis institutæ sanguinem, & vitiosos humores ad uterum fluentes ab hoc laudabili naturæ opere revocent, & plurima mala inde progenerent. Ast distinctione hîc opus est, considerandæ enim sunt menstruæ purgationes, utrùm sint naturales, aut præter naturales; si naturales, id est, si statuto tempore, conveniente quantitate, & de-

& debitâ qualitate se insinuant, nulla-
 què peregrina concomitantur sympto-
 mata, potatio non interrumpenda est,
 suadente *Bolmanno in descriptione acidularum
 Pymontanarum pag. 80. sed quantitas solum-*
 modò aquarum modicè imminuetur,
 quod feliciter sic successisse mihi ab ali-
 quot fæminis relatum est. Quod si
 verò præter naturam, id fiat, & fluen-
 tibus mensibus diversa symptomata
 oriuntur, aut fluxus impeditur, signum
 est naturam in suo opere turbari, adeo-
 què â potu ad aliquot dies omnimodo
 abstinendum est, & fluxus diminutus,
 aut abolitus medicamentis menstrua
 promoventibus provocandus, cæteris-
 què symptomatibus pro causæ diversi-
 tate succurrendum, aliàs facilè posset
 fieri, quod *Henricus ab Heer in suis obser-*
vationibus pag. 16. de quadam puella
 22. annorum factum esse refert, cui
 irrumpentes menses per continuatio-
 nem spadandarum acidularum immediatè
 cessârunt, quo factò sanguis uterino
 fermento agitatus (quomodo hoc fiat,
 videatur *Regnerus de Græff de organis mu-*
lierum cap. 9. & Isbrandus â Diemerbröck
anatomes lib. 1. cap. 24.) & retentus in-
 P 2 gentem

gentem cephalæam , acutam febrim, delirium , linguam scabram , & nigricantem, aliaquè mala produxit, à quibus tandem saphenarum sectione, purgatiunculis per epicrasin repetitis, alijsquè congruis remedijs liberata , & ex Orci faucibus erepta fuit. Similiter etiam faciendum, si à vasorum dilatatione, aut humorum tenuitate, per anastomosin, aut diapethesin productus fluxus nimiùm excederet, & quantitate præternaturali peccaret, tum protinus acidulæ amovendæ, & medicamentis specificis juxta Methodum mædendi utendum, fluxus sistendus, & uterus roborandus.

CAPUT XLIII.

De Diarrhæa dysenteria, Ani pruritu & dolore.

DUm acidulæ multum vitiosorum- & latentium humorum in visceribus inveniunt eos ad intestina promovent, & evacuant, quæ evacuatio, si nimiùm excedat, dicitur diarrhæa, & quidem biliosa, si bilis, pituitosa, pituita habeat dominium;
In

In hoc casu vulgus nostras aquas horret, & immediatè ad medicamenta adstringentia, tanquam ad sacram anchoram confugit, existimans alvi fluxum per contraria astringendo, & non per similia laxando, debere corrigi; Verùm si experientia tanquam optima rerum magistra hâc super re consulenda est, docemur manifestè, nunquam in alvi fluxu fructuosè adstringendum esse, nisi morbi causa per prævias purgationes abundanter evacuata fuerit, hinc locum optimum habent nostræ acidulæ, & potatio adhuc continuanda est, nam præterquam, quòd humorum farcinam expurgent, hoc insuper gaudent privilegio, uti Rhabarbarum, & cortices myrobalanorum citrinorum, decantata illa per tot sæcula in hoc malo remedia, quòd intestina modicè etiam subadstringant, fibrarum amissum tonum restituant, & robore novo exhilarent. Si verò diarrhæa nimiùm intenderetur, viriumquè magnam ruinam induceret, præstat acidularum curæ ad tempus valedicere ac alia convenientia medicamenta exhibere, de quibus consulendi practici.

Notandum prætereà est, aquas nostras, ut plurimum de die sexies, octies, aut etiam decies per alvum operari, hæc tamen evacuatio non meretur nomen diarrhææ, sed est naturalis ope acidularum producta, quæ etiam circa curæ finem, ablatis scilicet humoribus sponte diminuitur, & solùm aquæ absque magna humorum miscella per pauciores vices exeunt.

Si dysenteria potantes corripiat, tutiùs est ab his aquis abstinere, ne inflammationes, & ulcera augeantur, humores attenuentur, & fluxiores reddantur, postmodùm lethales affectus eveniant. Rarissimè quidem cruentus iste fluxus apud acidulas nostrasprehenditur, & semel duntaxat audivi, illum supervenisse, qui tamen interruptâ curâ protinus ablatus est.

Qui humoribus atrabilarijs adustis, & falsis infarti sunt, sæpissimè in hæc curâ corripuntur ani pruritu, & dolore molestissimo, quemadmodum illis etiam in assumptis alijs purgantibus, maximè circa purgationis finem contingere solet oritur autem molestissimus hic pruritus ac assidua mordicatio ab humore falso,

falso, & acri, qui sphincteri inhærens, tristem hanc sensationem producit; Ratio autem, quòd non intestinis, sed solummodò in ano hic affectus ab humoribus falsis inducatur, videtur esse hæc, quia à glutinoso, & viscido interiori intestinorum tunicæ inhærente mucò, humorum acrimonia in intestinis obtunditur, & impeditur, anus verò hoc mucò destitutus, non est sufficiens, ut eam corrigat; Accedit insuper quòd anus ob subtiles membranas sit summè sensibilis, quod ex tenesmo, & doloribus hæmorrhoidalibus clarè patet; Imò refert *Felix Platerus lib. 2. observat.* quendam, qui charta, in qua piper antea contentum fuerat, anum absterfferat, in tantum dolorem, & ardorem incidisse, ut nulli quiescere potuerit, & præ dolore sæpè insanierit.

Cura consistit in hoc, ut humor falsus, & acer per acidularum continuationem expurgetur, & dolor anodynus demulceatur, & mitigetur; Quare vitanda est nimia ambulatio, quâ clunes multùm agitentur, & malum exasperaretur. Anodyna applicentur

varia v. g. unguentum de linaria, vel sola linaria in adipe porcino cocta, & admixto vitello ovi applicata, quod *Georgius Horstius* in hoc affectu summè recommendat, refertquè *Joannem Wolfsum* pro sola communicatione hujus arcani à Lantgravio Hassiæ singulis annis bovem saginatum accepisse, unde versiculo illi:

Esula lactescit, sine lacte linaria crescit.

Esula nil nobis, sed dat linaria taurum.

Item applicetur unguentum de lythargyro, vel fiat mixtura, ex butyro insulso, vitello ovorum, mucilaginé seminis psyllij, cydoniorum, croco, oleo rosato, verbasci, liliorum alborum &c. vel linteola mucilage tragacanthi, unguento populeonis, & vitello ovorum intincta, vel solo cremore lactis madefacta applicentur, vel foveatur pars affecta decocto foliorum maluæ, violariæ, florum verbasci, rosarum &c. Nostrates, ut se ab hac molestia liberent, linteola acidulis intincta, locò absterforij applicant, & dolorem sæpissimè tollunt; Alij rursus vitatis omnibus absterforijs asperis, solummodò

lummodò utuntur chartâ illa rubrâ, quâ auri, & argenti folia apud pictores involuta sunt, hæc enim ano admota instar chartæ bibulæ, & emporeticæ humores falsos omnimodè imbibit, & dolorem ex ijs ortum postmodùm aufert, vel mitigat.

CAPUT XLIV.

De somno immodico, fame auôta, & spasmo pedum.

Qui temperamenti sunt humidi, subinde divexantur magna inclinatione ad somnum, præsertim post prandium: Causæ sunt vapores ciborum in ventriculo coctorum, uti etiam copiosi phlegmatis attenuati per acidulas, qui ad cerebrum elevati organa sensuum occupant, & somnolentiam istam inducunt. Somnus iste meridianus ijs concedendus non est, nisi assuetis, ne plura mala inde eveniant, quod ante aliquot annos Religiosus quidam, præservationis gratiâ solummodò bibens, cùm in hoc peccaret, & tertianâ corriperetur, benè expertus est. Quare potatores per ho-

nestas conversationes, & hilares discursus ab hoc arcendi, & distrahendi sunt: Si verò nimiùm hæc somnolentia intenderetur, & hisce non cederet, phlegmata per purgantia acidulis mixta, evacuentur, vapores per balsamum ruthæ, lavendulæ, oleo castorei &c. discutiantur, & cerebrum per species pro cucupha Schræderi, vel Michaëlis, aliaquè cephalica roboretur, & munia-
tur.

Quæritur unde veniat, quòd ab hydropotis nostris appetitus comedendi adhuc retineatur, imò ut plurimùm augeatur, qui tamen in alijs corporis evacuationibus, & purgationibus ordinariò prosternitur. R. Si verùm est, quod Clarissimus *Isbrandus à Diemerbroch* in sua *Anatome lib. 1. cap. 6. de fame* asserit, ubi statuit, eam fieri à particulis acribus fermentaceis, genitis ex deglutitione salivali succo, alijsquè quibusdam subsalsis, acidisquè ingestis, ventriculi tunicis in hærentibus, ab eoque ad aliquam aciditatem productis, vel ab expulso chylo in eo residuis interiori rugosæ membranæ (præcipuè circa orificium superius) affixis, eiquè molestam vellicat-
tionem

tionem inferentibus, quâ per nervos sextæ conjugationis, cerebro communicata, excitatur imaginatio cibi sumendi ad molestantem corrosionem demulcendam; Si inquam hypothesis ista vera est, facilè liquet, unde hoc proveniat, nam primò nostræ acidulæ appetitum excitant, dum tollunt impedimenta, videlicet expurgando viscosos, & biliosos humores, à quibus fermentacæ particulæ fuerunt obrutæ, & oppressæ, secundò dum easdem particulas exaltant, tribuendo illis majorem vigorem, & aciditatem. Quòd autem rebus acidis appetitus excitetur, jam vetulis medicatricibus nec veterum, nec Neotericorum methodo instructis notum est, quæ in similibus casibus suadent, juscula acida, & ad pixidem cremoris tartari, tanquam ad Æsculapij templum properantes confugiunt, & exoptatum effectum sæpissimè nanciscuntur. Quare meritò deridenda est nonnullorum opinio, famem ab inanitarum partium tractione, seu suctione fieri statuens, ubi partes inanitæ alimentum ex venis, hæc ex hepate, hepar ex ventriculo sentiente facultate prædito,

prædito fugunt , quâ suctione, mole-
 stia illa, quæ fames vocatur, inducitur:
 Nam stante hâc hypothesi multa seque-
 rentur absurda: *Primò* sanguinei, & ple-
 thorici ob abundantem in corpore san-
 guinem, uti & porci, aliaquè animalia
 faginata, ob repletas partes nunquam
 essurirent. *Secundò* è diametro hectici,
 pthifici, atrophici, alijsquè morbis
 chronicis correpti laborarent semper
 fame canina ob partes inanitas. *Tertiò*
 appetitus multùm deberet intendi in
 ijs, qui per venæ sectionem, hæmorr-
 hagam narium, sputum, & vomitum
 cruentum, dysenteriam, Immodica
 menstrua, multùm sanguinis evacuâ-
 runt, & tam partes, quàm venas ex-
 hauserunt: Quæ tamen omnia experi-
 entię quotidianæ manifestissimè contra-
 riantur.

Curam quòd attinet, cum appeti-
 tus iste vegetus non sit morbosum
 symptoma, sed robustæ naturæ index,
 nullâ hic opus est, nisi quòd alimento-
 rum quantitas modicè subtrahatur. Si
 verò adeò intenderetur, ut inter actio-
 nes depravatas numerari posset adhi-
 beantur

beantur ea, quæ fermenti acidi energiam infringunt, & corrigunt.

Spasmus pedum rarò hìc accidit, ego unicâ vice in quâdam ægra has acidulas bibente observavi, qui per se rursus disparuit, si tamen urgeret malum, applicari posset ipsum scaturiginis lutum, & medicamenta alia à practicis petenda.

CAPUT XLV.

Qualis diæta tempore curæ instituenda, & in specie qualis aër sit convenientissimus?

Quanti momenti diæta, seu legitimus sex rerum non naturalium usus sit, apud Galenum patet. 3. de locis affectis cap. 2. ubi expressè afferit: *Plures curari victu, quàm medicamentis.* Idem confirmat Mercurialis, dum lib. 4. consiliorum pag. 148. refert: *Nullum quantumvis egregium remedij genus ulla agritudines superare posse, nisi ea victus ratio illi jungatur, quæ apta sit facultate sua affectuum vires perfringere.* Et hæc non sine ratione dicuntur: Nam quid juvant acidulæ? quamvis manè per vitra veneremur
Thetin,

Thetin , à meridie verò Baccho ad
 crapulam usquè sacrificemus per pocu-
 la? quid inquam , juvat ? etsi jam per
 hilares distractiones , & animi tranquil-
 litates repræsentemus Charites , & Jo-
 ves , postmodùm autem per varias af-
 fectuum metamorphoses transmigramus
 in furiosos Martes , & mœstissimos Sa-
 turnos? hinc non mirum , quòd saluber-
 rimæ alioquin nostræ Roitschenses lym-
 phæ , quæ tot fuerunt salutis , prostitu-
 antur postea , & ob tot , tantosquè in
 cibo , & potu , motu , ira &c. commis-
 sos errores præstare nequeat illud , quod
 exoptatum fuerat.

Ne autem hoc eveniat , *Hippocratem*
 ante omnia incitari oportet , qui *1. apho-
 ris. sect. 1.* exteriora etiam ad ritè pera-
 gendam curam , sub quibus diæta etiam
 continetur , summopere requirit , &
 considerata proponit. Per diætam
 autem , non solùm intelligitur cibus , &
 potus , uti nonnulli sibi persuadent , seu
 sex rerum non evitabilium , seu medicè
 loquendo , non naturalium , legitimus
 usus , quæ si observantur , uti lex Me-
 dica præscribit , sanitas tanquam opti-
 mum humanæ vitæ condimentum reti-
 netur,

netur, admittitur verò, si eæ præ-
 posterè, & temperamentis, ac ætati-
 bus non convenienter usurpantur Sunt
 autem sex videlicet; *Aër: Cibus & potus:*
Somnus, & vigilia: Motus, & quies: Excreta,
& retenta: Animi pathemata; De quarum
 legitimo utendi modo in cura acidula-
 rum, paucula in specie dicentur.

Aërem itaque quod attinet, notum
 jam est omnibus, corpora nostra varijs
 alterationibus propter illum obijci, nam
 in primis ad pulmones spirando attra-
 hitur, ubi si sit varijs impuritatibus in-
 quinatus, non solùm pectori, sed om-
 nibus partibus noxam infert; Prætereà
 universam corporis peripheriam ambit,
 & poros cutis, si calore excedat, ni-
 mis aperit, spiritusquè resolvit; Con-
 stipat verò, si in frigore excessus, unde
 à fuliginibus in corpore retentis mille
 mala eveniunt.

Quæritur nunc qualis aër nostris
 potatoribus in hâc acidularum curâ sit
 saluberrimus? R. Ille qui est luminosus,
 ac clarus, vivificantibus solis radijs
 temperatus, ac ab omni fætoe, inqui-
 namento, vaporibusquè noxijs expur-
 gatus. Quare matutino tempore unâ,
 vel

vel alterâ post solis ortum horâ, dum potus incipitur, moderata per prata, & sylvulas instituatur ambulatio, quo tempore infima aëris regio nequè frigore excedit, uti per noctem, nequè æstu, uti â meridie, sed est temperatissima; Si verò ob tempora nebulosa, pluviosa, & aquilonia variæ fiant mutationes, potatio tamen propterea non interrumpenda est, sed eligenda sunt cubicula alta non procul â fonte pro hospitibus ædificata, in quibus potus continuetur, & aër crassus, impurus, varijsquè atomis imprægnatus, arte per suffitum, & balsamica volatilia corrigatur, & alteretur. Fugiendus prætereà est frigidus, qui poros corporis adstringit, â quibus retentæ exhalationes, & fuligines inducunt febres, & alia symptomata: Patet hoc clarè in castris, ubi longè plures febricitare solent tempore autumnali, quàm in ipsis canicularibus, quod ego, non solùm â tot in cibo, & potu commissis militum erroribus, sed potius ab autumnali frigore, sudorem & insensibilem transpirationem tunc temporis impediente, ac postmodum

febres

febres generante cum Galeno lib. de different. febrium cap. 4. provenire credidi.

CAPUT XLVI.

De Alimentis tempore potationis convenientibus.

QUOD animalia tam sylvestria, quàm domestica, tam natatilia, quàm volatilia, Imò vivientia pleraquè, & vegetabilia toties sepeliantur in hominum ventriculis, tanquam vivis tumulis, notum jam est omnibus; Hinc nemo mirabitur, quòd ex tanta cadaverum foragine, plures in homine, quàm in brutis postmodùm exoriantur humorum putredines, morborum genera, languorum myriades, Imò mors ipsa tandem, quia mortibus vivimus, provocetur, & acceleretur; Adeoque verissimum manet illud. *Ubi sunt multi cibi, multi morbi etiam cumulantur ibi;* Quod manifestè in protoparentibus nostris apparuit, qui dum lacticinijs, & paucissimis uterentur cibis, paucissimis etiam corripiebantur morbis & ad venerabilem perveniebant canitiem, & annorum seriem: Sed ut ad acidulas nostras,

stras, de quibus digressus fueram; Redeam: Quæritur nunc, quibus cibis per hanc aquarum curam utendum sit? R. utantur hydropotæ nostri, cibis consuetis, probi tamen succi, qui facile digeruntur, & per venas lacteas distribuntur: Hoc est, ut loquuntur Medici: *euchymis, & eupeptis.*

Condimenta è multis aromatibus, & pinguedinibus composita, pleriquè reijciunt, præsertim illa, quæ novo semper modo gulæ lenocinantur, appetitumquè excitando, eò famem prouehunt, ut aptam corpori victûs rationem sæpè duplo, & triplo excedant.

Ut autem in specie aliquid dicatur, imprimis convenit panis triticeus, ritè fermentatus, ac semine fæniculi coriandri, carvi aspersus: Qui huic non est assuetus, siligineum substituat, non tamen nimis recenter pistum, quia flatu, nec nimis antiquum, quia obstructions potest inducere. Prætereà urgente fame, quæ ut plurimum accidit, nullus se pane repleat, nam teste Hippocrate: *Omnis repletio mala, panis verò pessima.*

Ratione carnis eligatur vitulina,
ver-

vervecina non adeò pinguis, agnina,
 Item bubula mediæ tamen ætatis, quæ
 in prandio plerumquè ciborum peragit
 prologum; Nequè in hisce terris cum
Galeno timendum est, quòd sanguinem
 crassiozem, & humores melancholicos
 progeneret, alias omnes Germani quo-
 tidie eam comedentes fierent Melan-
 cholici, quod tamen experientiæ con-
 trariatur. Inter feras conducit capreo-
 lus, & lepus debitæ ætatis, hinc *Mar-
 zialis*:

Inter quadrupedes gloria prima lepus.

Inter volatilia conveniunt Gallinæ,
 quæ facilè in sanguinem vertuntur, &
 parum excrementi habent, unde non-
 nulli statuunt, eas frequentiori esu as-
 sumptas, in genij acumen, ampliorem
 spirituum copiam, & seminis ubertatem
 parere; Utrùm autem sæpius comestæ
 podagram excitare valeant, prout vul-
 gus existimat, pro somnio habet *Hen-
 ricus Mundius, Medicus Oxoniensis celeberrimus*
in sua Bioxphetologia. p. m. 227. Gallinas
 longè superant capones, maximè jux-
 ta styrorum methodum saginati, qui ob

remotum veneris usum gratioris, & salubrioris carnis sunt.

Turtures, & palumbes, etsi carnem habeant siccam, tamen sumi possunt, dummodo id non fiat primo à morte die, sed suspendantur interim mortuæ ad tempus, ut duriores earum carnes fiant molliores, & fricabiles, præstentquè laudabile alimentum, quod ijs assignavit Galenus cap. 7. lib. de attenuante diæta. Imò hoc Galeni monitum non solùm de avibus sylvestribus, sed etiam de domesticis intelligendum est, siquidem manifesta differentia inter caponem recenter mactatum, & inter alium, aliquot diebus aëri expositum in carnis mollitie & fricabilitate deprehenditur.

Huc etiam ad cibos nobiles referuntur pulli gallinarum, & Galli Indici, qui dant laudabile corpori nutrimentum, & sanguinem minimè viscosum generant.

Bhasianus etsi Galeno lib. 3. de alimentorum facultatibus cap. 18. mirè laudetur, tamen est rara avis in terris nostris Roitschensibus, pro quo commodè substituuntur ficedulæ, alaudæ, & attagenes copiosè ex vicina Croatia allati.

Perdicum

Perdicum caro non solum euchy-
 mum alimentum, sed etiam in corrigē-
 dis corporis humoribus nobile medica-
 mentum à multis dicitur, cujus solo
 esu morbum gallicum curari posse, re-
 fert *Cardanus lib. 3. de sanitate tuenda.*

Turdi quorum caro undiquè ab
 odore, & sale volatili Juniperi perfun-
 ditur, non sunt tam duræ digestionis,
 ut à nonnullis creditur; Sat copiosè
 hic reperiuntur, qui aliorum eduliorum
 peregrinorum defectum sæpe supplere
 debent.

Econtra vitentur omnia alimenta
 dura, & difficilis concoctionis v. g. ca-
 ro cervina, hircina, bubula antiqua,
 aprina, porcina, lardum, porcelli, om-
 nia infumata, & salsa, pernæ, farcimi-
 na, anseres, anates, exceptis sylvestri-
 bus; Item animalium pedes, renes, he-
 par, cerebrum &c.

Esurialibus diebus prohibentur om-
 nes pisces infumati, & salsi, uti etiam
 qui ex aquis palustribus, stagnantibus,
 & lutosis capiuntur; Econtra conce-
 duntur saxatiles, & fluviatiles, ubi trut-
 ta in his locis facilè obtinet principa-
 tum, cujus caro valdè friabilis, lento-
 ris,

ris, & pinguendinis expers, ac pro saluberrimo habetur alimento: Idem de salmone earundem ferè qualitatatum dicendum est. Lucius mediæ ætatis non magnis excrementis scatet, uti & perca, quæ apud *Ausonium* piscis dicitur laudatissimus: Huc etiam refertur trutta alba copiosè in Dravo capta, laudabile alimentum suppeditans. Carpio-num, & barbonum præsertim in aqua fluviali captorum non adeò timenda est mucositas, dummodo in aceto coquantur, & aromatibus ad amussim præparentur. Prætereà conceduntur mustela fluviatilis, seu gobius, sturio, fundulus, & huso subinde Græcij reperibilis, qui omnes tam sanitati, quàm gustibus inserviunt.

Fugiatur tinca ab aliquibus merula fluviatilis dicta ob lutositatem anguilla ob pinguedinem, & viscositatem: Salpa, & passer marinus ob duritiem: & halec, cæteraquè marina salita ob salsedinem.

Interim tamen hoc universaliter de piscibus notandum est, eorum naturam, si nimis humida, frigida, & viscida est, arte posse corrigi, si videlicet in craticula assentur,

affentur, vel in vino, & aceto coquantur, alijsquè aromatibus, & herbis calidis v. g. Roremario, thymo, hyssopo, succo, & corticibus citri, limoniorum, aurantiolorum præparentur, & corrigantur.

Inter legumina vitentur cicera, & fabæ, quæ difficulter concoquuntur, & cacochymicum pravumquè sanguinem generant; Item lentes, pisa, & phaseoli, quæ nimis sunt flatulenta; Conceditur autem ptisana, vel hordeum ipsum in substantia, attamen probè decorticatum, & cum brodio carnis spirituoso præparatum: Locò ejus etiam substitui potest tragopyrum, seu frumentum Sacracenicum, licèt illud à *Matthiolo in suo herbario fol. 115.* arguatur, quòd ventriculum flatibus distentat, nihilominus tamen ab *Henrico Mundio in sua Bioxphetologia pag. 116.* dicitur facilis digestionis, & boni, quam pauci alimenti; Flatulentiam ejus quod attinet, facilè ea corrigitur per legitimam decorticationem, & bonorum jusculorum, ac embammatum admixtionem, unde innoxium evadit alimentum, & more Styriæ cum ptisana alter-

natim sumptum, agit ordinarium fereu-
lorum epilogum.

Inter hortensia permittitur petroseli-
num, endivia, cerefolium, acetosa hi-
spanica, si cum carnibus coquantur, &
juscula ijsdem alterentur. Item turiones
asparagi in maxima copia hic crescentes,
qui obstructions referant, vias præser-
tim urinarias dilatant, ac postmodum
calculosam saburram evacuant; Nequè
hic valet *Helmontij* assertum, qui in *tracta-
tu de lithiasi cap. 7.* statuit, ab asparago
potius putrilaginem urinæ, & causam
materiam calculi augeri, quàm tolli;
Experientia enim, tanquam optima
rerum Magistra docet contrarium.

Adhibeatur prætereà cinara, seu car-
dus esculentus, vulgò artichoca, ma-
ximè ejus pars alba, quæ pappo subjacet,
quæ præterquam, quòd gustui sit gratif-
sima obstructions insuper solvit, & urin-
am promovet. Similiter spinachia purgan-
tibus usitatissimus cibus subinde hic lo-
cum habet, quæ alvum laxat, humores
acres contemperat, & evacuat.

Lactuca à lactis soporiferi copia
etymologiam, & ab *Augusti Imperatoris*
convalescentia olim celebritatem adi-
piscens,

piscens, ordinario modo cum aceto, & oleo, vel lardo præparata, in hâc curâ, uti in alijs alvi purgationibus meritò prohibetur, ne varia per eam symptomata excitentur, quòd non adeò pridem duo robustissimi homines, manè medicamenta cathartica, & vesperi lactucam sumentes cum magno damno, & colica atrocissima experti sunt: Item cucumeres maximè more lactucæ cum oleo, & aceto præparati: Similiter melones, quorum pulpa malum suppeditat nutrimentum, & facilè in ventriculo corrumpitur, unde febres, tormina diarhææ, dysenterix, & alia mala eveniunt, testanturquè historici, plurimos Magnates ab imprudenti eorum usu interiisse.

Brassica capitata, & crispa exiguam etiam laudem apud Authores meretur, quia ventriculum gravat oculos hebetat, & somnia turbulenta procreat; Verùm hoc intelligendum est de Brassica cruda, & simplici, non verò de muriata, & acida, hæc enim tam nociva non est, uti plebs forsan sibi imaginatur, Imò constat, quod in paucâ quantitate sumptâ ventriculum potius sua aciditate roboret, quàm destruat; observavi hoc ipsemet

Q5

in

in quōdam febricitante Viennæ, cū ob crebriores institutas purgationes fermentum ventriculi totaliter absterfum, & comedendi appetitus, cessante jam febrī, adeò prostratus fuerat, ut omnia edulia summopere horreret, solummodò brassicam hanc muriatam appetens, quā tandem modicè comestā, & à Medico concessā, non solum prostratam ciborum appetentiam, sed ex integro denuò suam recuperavit valetudinem. Similiter recommendatur à *Friderico Hoffmanno* in sua *Clavi pharmaceutica* pag. 425. muria illa acida ad calorem febrilem extinguendum, si cum succo citri adhuc magis alterata introsimitur; Plura Brassicæ encomia ex *Galeno lib. 3. de simp. Medic. facult. cap. 14. Dioscoride lib. 2. & Plinio lib. 20. cap. 9.* alijsquē veteribus petenda sunt. Imò apud Joēs in tanta fuit æstimatione, ut Jura-menta per crambem facta à nullo essent violanda.

Caulis floridus, nostratibus corrupto Idiomate: *Carviol*, uti & caulirapum, si cum pullis gallinaceis, & carne vitulina, more nostro coquantur, tutò hydropotis in debitā quantitate concedenda sunt.

Rapæ etsi thoracem leniant, acrimoniam humorum corrigant & quartanæ profint, hic tamen non facilè admittuntur, ne intestina flatibus nimium perturbentur juxta illud scholæ Salernitanæ:

*Rapa juvat stomachum, novit producere ventum,
Provocat urinam, præstatque in dente ruinam,
Si malè cocta datur, tibi torsio sic generatur.*

Raphanus olim tanti æstimatus fuit, ut in Apollinis Delphici templo dicaretur ex auro, quemadmodùm beta ex argento, & rapa ex plumbo, nihilominus tamen, dum crudus ructuum copiam, & flatuum gignit, ut plurimum in hâc cura exulat. Similiter allium, portentosum olim Ægyptiorum Numen, & hodie rusticorum theriaca, uti & cæpa, porrum, sinapi raphanus marinus, nasturtium &c. quæ non exiguis in urina cienda, tartaro attenuando, & præparando virtutibus pollent, hic non nisi assuetis conceduntur, ne billis, acresquè humores propter nimiam calefactionem exasperentur, ac acidularum operatio per motum contrarium perturbetur.

Vitanda insuper sunt poma, pyra, cerasa, mala persica, nuces juglandes, avellanæ,

avellanæ, castanæ, & reliqua Pomomæ munera, maximè si adhuc cruda sint, & culinam non experta; Hæc quæ mala inducant, testatur *Henricus ab Heer observatione 23. pag. 273.* ubi ita loquitur: *Elapsâ estate rusticus quidam longam hæmorrhagiam narium, hepaticumque fluxum passus nullo ordine acidulas bibebat, incurius, & horarum, & tempestatum: Imò inter ipsas aquas dum alij aniso, aut tabellis calorem ventriculo afflaturis sibi consulunt, cruda poma, pyraque sylvestria voravit, ridens vel serio, vel inter cachinnos meliora monentes: Vix mensis abiit, cum alterum crurum à gangræna sideratum amputavit chirurgus. Secundo mense eadem gangræna oppositi lateris brachium invasit: De quo amputando dum consilia ineuntur, miser egit animam, seroque didicit. Spadanas, & alias aquas medicatas non temerè, sed cum consilio periti Medici bibendas. Hæc ille.*

Pessima nonnullorum hinc consuetudo est, quòd præfati fructus in fine mensæ, ut plurimum apponantur, quorum cruditates ad putredinem alioquin satis dispositæ, commiscentur cum humoribus biliosis, & pituitosis, in corpore per acidulas jam antè exagitatis, unde turbatur ventriculi coctio, acrimonia humorum exaltatur, & molestissima sæpè

pè symptomata eveniunt. Si verò horum fructuum cruditates per coctionem culinarem aliquantum demptæ fuerint, possunt interdum pro temperamenti varietate concedi, quemadmodum pruna, & poma cocta, in plurimis ægris tempore purgationis cum optimo effectu conceduntur à practicis.

Et hæc de alimentis pro sanis, & præservationis gratiâ solummodò acidulas bibentibus sufficiant. In cura enim aliter practicandum, & diætâ cuius morbo correspondens ordinanda est.

Quæritur nunc; Quando, & quantum in hac cura comedendum? R. horam prandij olim à Diogene assignatam fuisse Divitibus, cum vellent, pauperibus verò cum aliquid haberent; Medicè loquendo; Tempus sumendorum ciborum, optimum censetur, dum assumpta alimenta perfectè fuerint concocta, chylus distributus, & potæ acidulæ è corpore jam egressæ. Cavendum itaque est, ne novi cibi prioribus nondum digestis ingerantur, aliàs duæ commestationes in ventriculo digladiabuntur, bellum intestinum in intestinis exorietur, & pessimæ fient in cæteris visceribus tragædiæ,
 juxta

juxta receptam illam scholasticorum maximam : *Vitium primæ concoctionis non corrigitur in secunda.*

Tempus autem, quo ciborum concoctio peragitur, variat tam quò ad individua, quàm species animalium: In brutis nonnullis citiùs peragitur, quàm in hominibus: Sic Clarissimus *Meibomius* dedit juveni luppo lienem bovis, post tres autem horas anatomicè ventre aperto, nihil lienis, nequè in ventriculo, nequè in intestinis invenit, sed fuit merus chylus. *Cornelius Consentinus prægymnas: 6. pag. 228.* vidit in ave amphibia anguillæ partem in ventriculo jam consumptam, extrâ verò adhuc se moventem. *Waleus* ex plurimis canibus anatomicè dissectis expertus est, aliqua per horam, uti lac & juscula; Alia per plures, uti carnes: Alia demùm per integrum, & plures dies, uti ossa in ventriculo hæerere, & perfectè posse excoqui. Verùm in ventriculo humano, cùm vivorum anatomia sit abominabilis, existimo nihil determinatè constituendum, sed semper variante fermento, ventriculi temperie, ætate, sexu, regione, cibo, & potu, tempus quoquè esse variabile. Interim tamen
septem

septem horæ ordinariò à Medicis dicuntur sufficere, quibus chylus non solum perficitur, sed etiam distribuitur, ac per venas lacteas, ductumquè thoracicum ad massam sanguineam advehitur ubi candorem suum mox cum purpura permutat, & sanguinis characterem nanciscitur. Nihilominus nosco hìc dominum Franciscum Luzendorffer, Illustrissimi Domini Comitis Risl Ministrum, cui sanguis, quotiescunquè extrahitur, liquori lacteo commixtus est; Vidi ipsemet elapso vere dum me suadente majalem venæ sectionem, in pauca tamen quantitate institueret, ubi portiones duas sanguinis, chyli verò, seu lactei liquoris unam deprehendebam: Serum etiam, quod in alijs solet esse aqueum, hic erat lacteum, non tamen dulci, & lacteo sapore, sed falso, prout ipse gustavi, præditum, nequè postmodum coagulabatur. Crusta superior, & superficies candidissimum etiam repræsentabat colorem, & ob pituitam admixtam, aliqualem viscositatem: Imo guttulæ aliquot; quæ ex vena ante admotionem vitri in terram fluxerunt, post minutas aliquot, adeò evaserunt candidæ,
 ut

ut unusquisquè habuisset magis pro effuso lacte, quàm extracto sanguine. Casus iste utpote rarissimus varias, ac miras apud nonnullos produxit opiniones: Fa-teor equidem, me subinde, si venæ sectio tempore chyli distributionis instituta fuerit, aliquid albedinis deprehendisse; Idem etiam observavi in quodam cane, cui lac ante fata anatomica præbuimus, & postmodum eum aperuimus, sangui-nemquè ex venis extraximus: Verùm ubiquè chylus vix fuit observabilis, & in paucissima quantitate. Prætereà venæ sectio ista non fuit instituta tempore chy-li distributionis, jussi enim studio Do-minum patientem cænam horâ sextâ su-mere, à quo tempore nihil cibi & potûs sumpsit usquè ad missionem sanguinis, quæ horâ octavâ alterius diei fuit celeb-rata, unde interstitium horarum qua-tuordecim sufficiens fuisset tempus, quo chylosus iste succus in rubicundum po-tuisset mutari sanguinem. Imò retulit mihi ipse æger, sanguinem jam ab octo annis, sive per cucurbitulas scarificatas sive sponte per hæmorrhagiam narium profluentem semper istam habere sub-stantiam lacteam. Ego salvo aliorum
 Judicio,

Judicio, existimo hoc provenire ob viscerum chylum non benè depurantium, vel eundem sanguini assimilare haud valentium vitio, prouti olim in *disputatione mea in augurali de Remedio missionis sanguinis cap. 8. pag. 65.* fusiùs declaravi, testaturquè cacochymia præfens, ob varios in sex rebus non naturalibus à cunis usquè commissos errores gravissimos, in hecti- cam, & atrophiam jam jam vergens. In qua re autem præfatum vitium consistat, & quomodo fermentatio viscerum sanguinem generantium, & depurantium destruat, difficile est juxta veterum Recentiorumquè fundamenta omnibus satisfacere: Ego aliorum opiniones hâc super re expectans, ad acidulas meas redeo, ubi, uti suprà dictum.

Quæritur, quantum in hâc Curâ comedendum sit? R. Me Exoptare, ut unusquisquè aureis, & maximis characteribus semper illud in convivijis scriptum haberet præ oculis.

Qui modicus cibi, est Medicus sibi.

Contingit enim in hâc potatione, quòd ob insignem fermenti exaltationem ab acidulis inductam, fames valde inten-
R
datur,

datur, quare si juxta appetitum concedantur alimenta, natura in eorum digestionem impedita, non erit sufficiens, humores cacochymicos ex corpore expellere, ex qua debilitate, & cruditatibus accumulatis varia exorientur symptomata. Et hoc non solum in hac curâ, sed ubique intelligendum, & ciborum quantitas ritè naturæ commensuranda est; tantum enim cibi, & potûs sumendum, ut reficiantur vires, non autem supprimantur; verbo: omnibus sequens maneat altâ mente repositum.

Parcito sepè cibus, & sic annosior ibis.

CAPUT XLVII.

Qualis potus in hac acidularum curâ concedendus? & utrùm acidula vino miscenda sint?

Uanto valetudinis vigore, & virium omnium allacritate abundet microcosmi respublica, si potus tam quantitativè, quàm qualitativè, temperamento cuius, & ætati correspondeat! omnibus jam notum est, hinc nihil novi postmodum evenit, si ob
 varios

varios in eo commissos errores omnia viscera languescant, & plura mala, quàm equus Trojanus proindè progenerent. Nullo hïc opus est testimonio, sed unusquisquè verissimum esse fatebitur, si febres, phthises, nephritides, colicas, pleuritides, peripneumonias, diarrhæas, dysenterias, arthritides, hydropes, icteros, affectiones hypochondriacas, apoplexias, vertigines, varios dolores, inflammationes, ulcera, & sexcenta alia, rigoroso examine apud ægros perscrutatus fuerit, ubi pro certo deprehendet, nullam frequentiore morborum præfatorum causam esse, quàm potûs illegitimam assumptionem.

Quæritur jam utrum vinum in hâc acidularum curâ concedendum sit? **R.** Affirmativè dummodò potatores ei alioquin sint assueti, nequè aliud ratione, temperamenti, & morbi se se insinuet obstaculum: Vinum enim, quod *Theophrasto Paracelso: sanguis terra: Quercetano: omnium vegetabilium princeps; Alijsquè: aurum vegetabile potabile, & nectar vegetabilium* dicitur, ventriculum ab actuali acidularum frigore aliququaliter debilitatum refo-

R. *2* **cil-**

eilat, chylofin promovet, & totum corpus vegetat. Fugienda tamen hic sunt vina valde generosa, & fortia, uti Luttenbergensia nostra, quæ per sua salia volatilia, quibus copiosè scatent, humores acres jam priùs acidulis exagitados; adhuc magis exaltant à quibus dolor capitis, & alia mala facilè possent trahere originem. Prætereà fugiatur Vinum turbidum, nimis dulce, vel acidum. Item quod crassitiè peccat, ac ductile pendulumquè dicitur: morbus iste vinum nostrum nonnunquam invadit, denotatquè illud fuisse valde phlegmaticum, & minùs generosum, vel justo tempore non transvasatum, vel in cellis calidioribus affervatum, prouti refert Clarissimus *Portzius in sua anatomia chymica Vini Rhenani cap. 5. pag. 42.* Aliqui suadere volunt Roitschense vinum, verùm cum multum tartari, & cruditatum habeat, reliquisquè sit magis acidum, præstat paulò nobilius substituere videlicet, vinum COS, id est: colore, odore, & sapore validum, quale datur nostrum penes Marpurgum Pickerianum, & Lembacense, quod est Diureticum, & non retinetur in corpore, uti alia hujus ter-
rito-

ritorij. Plura qui de vino desiderat, legat tractatum Clarissimi *Sachsi* à *Lemmenheim* de vite vinifera, præfatam anatomiam *Portzj*, &c. Si verò ob febres, aliosquè affectus vinum non esset admittendum, bibatur aqua cocta, ex speciebus pro morbi varietate etiam variabilibus.

Cerevisia maximè nostra *Marpurgensis* hic & nunc non convenit, quæ, dum fermentatione non satis depuratur, facilè posset concoctionem turbare, & in intestinis murmura, borborygmos, distensiones, aliaquè flatulenta meteora, & detonationes microcosmi excitare, tandemquè varia inducere symptomata. Si tamen daretur cerevisia defæcator, & potatores à juventute essent assueti, tum consuetudini, utpote alteri naturæ aliquid concedendum est, quod jam dudum etiam videtur comprobasse *Hippocrates*, qui *sect. 2. aphoris. 38.* Paulò deterio-rem, sed suaviorem cibum, & potum, meliori quidem, sed ingrato præferendum esse judicat.

Similiter fugienda sunt: mustum, & hydromel, quia flatus, & alia incommoda progenerant, Item lac, quod facilè coagulatur, quod patet, si acidulæ lacti

commisceantur, ubi illud paulò post erit modicè in grumos conversum.

Cæterum crapula toto potationis tempore ante omnia vitanda est, aliàs cura non solum non frustrà instituetur, sed etiam graviores morbos inducet; Imò verificari posset illud, quod *Plinius* refert, de muribus Lybicis, qui si bibunt, moriuntur. Multi enim hominum apud nos inveniuntur, qui vitam à vite derivandam existimantes, manè quidem juxta Medicinæ leges acidulas cum ephoria epotant, à meridie verò (quod aliquoties ipsemet vidi) laxatis gulæ frenis adeò indulgent Baccho, ut saluberrimæ alioquin istæ aquæ defraudentur exoptato suo effectu, malum exasperetur, & tandem susquè dequè vertantur omnia; Quare sæpè sæpius recordari oportet sapientissimi illius admoniti: *ut multum bibas, bibe parùm, sic diu, & multum bibes.* Certum enim est, quod vinum, etsi sit summum tristitiæ anodynum, & insigne melancholiæ alexipharmacum, nihilominus tamen immoderatè sumptum, subindè fungatur, officio Janitoris, portas cerebri, totiusquè corporis aperientis, per quas ratio exit,

exit, & mille econtrà morbi solent ingredi.

Nequè obstat. quòd *Rhases lib. 4.* & reliqui Arabes asserant, unam, aut duas ebrietates conferre: quibus etiam videtur consentire *Celsus* ajens: *hominem sanum nullam vivendi rationem servare oportere, sed modò plùs, quàm decet indulgere, modò abstinere, modò vigilare, modò dormire, modò domi, modò foris esse debere.* Rationibus hanc ut stabi- liant sententiam crapularum isti Patroni, dicunt, vinum summam, velocemquè pe- netrandi vim, virtutemquè habere diu- reticam, vitiosos in corpore humores, non modò per urinam, sed & sudorem, evacuare, prætereà ejus ebrietate com- modissimè excitatur vomitus, qui quan- tum in morbis chronicis prodest, omnibus notum est. Imò adducunt *Aphorism. 50. sect. 2. Hippocratis*, in quo ad insueta ali- quando transire conceditur. Verùm quis est, qui harum rationum levitatem non videat? non enim est faciendum malum, ut inde eveniat bonum; prætereà, si non tutiora, & meliora vomitoria, sudorife- ra, & diuretica medicamenta nobis sub- ministraret Medicina, profectò non pa- rùm hominis periclitaretur sanitas. Stan- dum

dum itaque est pro Galeno, & Hippocrate,
 cæterisque Medicinæ Proceribus, qui ni-
 hil magis ebrietate damnant, & unice
 passim inculcant, ex nimio vini potu fri-
 gidos & longos fieri morbos. 237639176
 Famosa hinc resultat quæstio, utrum
 acidulæ sint vino admiscendæ, & biben-
 dæ. **R.** Verum quidem esse, quòd hæc
 Bacchi Thetidisque sponsalia, tam ori-
 ginatione acceptissimæ acrimoniæ, quàm
 oculis ratione lufus hydraulici, vaporum-
 què extra vitra profilientium videantur
 gratissima; Ego sæpius diversa vina tam
 exotica, quàm nostratia, antiqua & hor-
 na acidulis nostris in distinctis vitris unâ
 vice admiscui, ut experirer, qualis co-
 lorum cæterorumq; accidentium seque-
 retur metamorphosis; Ubi deprehendi,
 quòd acidulæ musto admixtæ præ cæteris
 vini speciebus, maximas suscitaverint
 effervescentias, plurimumquè vaporum,
 & strepitûs ediderint, quia fermentabi-
 les, & latentes multi particulæ per aci-
 dulas fuerunt excitatæ, quemadmodum
 cerevisia recenter cocta redigitur in
 actum fermentativum, si parum de flo-
 ribus ex alia cerevisia fuerit additum:
 Mustum tandem peractâ depurativâ hac
 ferment-

fermentatione, & tartaro quoad fundum præcipitato evasit clarum, cum antea fuerit turbidum.

Si vino cocto subdulci admisceantur, etiam satis magna exoritur effervescentia, diutissimequè perseverans, ac spumam copiosam excitans.

Vinum Hispanicum minimam suppeditavit effervescentiam, & globuli, & bullulæ à fundo ad superficiem in linea recta instar Margaritarum ascendentes, & ibidem evanescentes fuerunt minores, quàm in vinis nostratibus, quorum spiritus crassioris sunt substantiæ. Color nunquam ad nigredinem vergebat.

Vina ægonizantia, & in vappam jam jam migrantia non multum ebulliunt ob spiritus jam egressos. Si aliquamdiu acidulæ cum vinis asserventur, ut plurimum obscurantur: Vidi ego, quòd Pickerianum citius, Saverbergense verò, paulò intensius obfuscaretur. Illud vinum autem, quod ad acetum jam vergit, tam quò ad nigredinem, quàm quò ad effervescentiam parum confert.

Præmissis itaque hisce vini cum acidulis mutationibus, R. ad quæstionem supra propositam, tempus consideran-

dum esse dupliciter, videlicet in vel extra acidularum curam: In ipsa cura, etsi multi contrarium suadeant, subinde licet acidulas vino commixtas apud prandium, & etiam extra illud porrigere, maximè si temperamentum sit calidum, sitis urgeat, & alia caloris adsint indicia, nam per eas vini energia modicè corrigitur potus gustui redditur gratior, & sitis extinguitur, quæ mero vino, juxta appetitum ebibito adhuc magis intendere-
tur, & augeretur.

Multi insuper Authores puras acidulas in ipso prandio conantur persuadere; Verùm etsi aliquoties hanc methodum apud nostram scaturiginem feliciter successisse viderim, nihilominus tamen puras maximè in magna quantitate sumptas non approbo: Præstat itaque vinum purum defæcatum, aut modicè hisce aquis dilutum pro ijs substituere. Illi qui omnimodam mixtelam recusant, potissimum hoc nituntur fundamento, quòd hæ aquæ acidæ vino commixtæ, & unà cum cibis assumptæ, cruditates secum raperent ad renes, & ibidem obstructions, aliaquè mala parerent. Verùm hoc solummodo verificatur, si in magna quan-
titate

titate biberint, in pauca enim vix simile quid præstabunt, prout apparet in cæteris diureticis, v. g. turionibus asparagi, radice petroselini, & plurimis alijs, quæ quotidie apud nostrates cum cibis assumentur, nulla tamen exinde videmus exori præfata symptomata; Prætereâ cruditates à potiori jam sunt per matutinas purgationes eliminatæ, unde tam facile non rapiuntur ad viscera.

Alteram quæstionis partem quod attinet, utrùm scilicet extra curam quocunque tempore vino admixtæ bibendæ sint, variæ resultant controversiæ! Ego cum Magnifico, ac Clarissimo Domino *Doctore Illmer, in sua methodo medendi sec. 4. cap. 20.* negativam amplector, nam etsi hæc mixtura linguæ videatur gratissima, pessima tamen symptomata inde eveniunt, præsertim si excessivè peccetur, & corpus excrementitijs humoribus sit refertum, & nondum abundanter præparatum; Ratio horum est, quia alimenta ut à ventriculo tanquam provido annonæ præfecto ritè concoquantur, quiete, & morâ indigent: Ast per acidularum copiam vino, & cibis mixtam, ea adhuc inconcocta, unà cum cruditatibus in intestinis

testinis jam priùs stagnantibus magna vi rapiuntur ad venas lacteas, in quibus, dum etiam ab abludente lymphâ non satis attenuari possunt, partim hic hæere, & varias machinationes parere incipiunt, partim etiam ulterius ad massam sanguineam adducta, & cum ea ad omnia viscera, lege circulationis advecta, obstructions novas inducunt, vel præcedentes adhuc magis confirmant, è quibus postmodum affectio hypochondriaca, & mille mala facillimo negotio possunt trahere originem. Scio ipsemet aliquot recentia exempla, ubi ex perversa hac methodo, dolores colici, arthritici, & nephritici inducti fuerunt; Imò nonnulli postmodum acidulas summo persequuntur odio, eò quòd harum potu morbi fuerint aucti, quos putabant tollendos, uti ante paucas septimanas quidam Officialis militaris eas mille blasphemijs execrabatur, qui per aliquot dies ad mediam mensuram apud mensam vino mixtas quotidie ebibens, incidit in varias distensiones, & corporis turbationes, ut ab incæpto opere cogeretur regredi: Ast tales errores non agent, sed passio, non

acidulis,

acidulis, sed potatoribus præpostere curam instituentibus, adscribendi sunt.

Cæterum consuetudini tamen aliquantulum indulgendum est, & hæc mixtura subinde concedenda, dummodò potatores non scateant multum vitiosis humoribus, & cruditatibus, nequè illas in magnâ quantitate adhibeant; Sic vidi ipsemet plures quovis prandio per totam ætatem unum, alterumve vitrum cum vino innoxie, & cum magno gustu ebibere: Nihilominus tamen perversam hanc consuetudinem, quantum possibile, modicè oportet restringere, quæ etsi defacto nihil mali videatur portendere, non tamen parvi facienda est, olim suos jam fabricabit insultus, nam delicta juventutis, quamvis diu delitescant, in senio tamen sæpissimè cum maxima emphasi prorumpunt, & mille miseras nunquam prævisas pariunt, naturæquè alioquin multum jam gravatæ negotium faceffunt maximum.

CAPUT XLVIII.

Quomodo potatores se gerere debeant ratione motûs, & quietis: somni, & vigiliarum: Excretorum, & retentorum: atque animi pathematum

Motus corporis, uti jam supra dictum, inter bibendum est valdè necessarius: tria enim præstat teste Galeno, de sanitate tuenda, videlicet calorem nativum auget, singulas partes roborat, & excrementa tertiæ coctionis evacuat; mediâ tamen viâ hic procedendum est, consulendæquè causæ morbificæ, & affectûs conditio cum subjecti Dispositione, & ipsarum intentione acidularum ad commodum præscribendum motum. Non ergo, vix deglutitis acidulis currendum velocissimè, non ascendendum subitò montes, uti nonnulli faciunt, nec validè varijs exercitijs corpus movendum ad sudoris usquè profusionem largissimam, vis enim sic inferreretur naturæ maxima, cùm non semper per sudorem operentur acidulæ, nec quivis tolli possunt morbi sudore, quem motu etiam leviori consentiente naturâ, vel alijs

alijs etiam medicamentis absquè ope acidularum facilè possumus provocare. Vitetur insuper saltus, vidi enim elapsis canicularibus in quodam, qui interruptâ hâc curâ nuptijs interfuerat, & tam saltando, quàm diversa vina bibendo valde excesserat, quòd postmodùm curam continuans corriperetur ab initio febris tertianâ intermittente, postea verò continuâ cum maximo vitæ discrimine. Prætereà ante cibi sumptionem, ac etiam post eandem (sed tum multò leviùs) corpus ambulatione, sive alio modo exercere ad juvandam concoctionem valde est congruum; Cui verò ambulare, aut proprio motu corpus movere non concedunt pedes debiles, aut aliæ causæ, equo, aut carpento se vehi, sellâ ductili portari, aut calidis ad minimum linteaminibus fricari se curet.

Quies econtrâ nimia summè fugienda, quoniam per eam impeditur acidularum excretio, diminuitur alimentorum distributio, humectatur corpus, obstructions oriuntur, nativus calor obruitur, morbi frigidi generantur, & plura alia eveniunt, quæ ab Hippocrate lib. 6.

Epidem:

Epidem. & Bravone in suo tyrocinia artis curatrix hominis sect. 5. cap. 3. fufius affignantur.
 et Somnum quod attinet, sapientiffimè profecto Divus senex effatus est, dum dixit, in aphoristicis fuis oraculis *sect. 2. aph. 3. somnus, & vigilia, utrumque fi modum excefferint, malum.* Aurea itaque hydropotis obfervanda est mediocritatis regula; vigiliæ enim nimix fpiritus animales abfumunt, corpus exficcant, bilem augent, coctiones deftruunt, & tam naturalem, quàm animale[m] facultatem profternunt, quemadmodum etiam immoderatus fomnus digestionem crudorum humorum impedit, nativum calorem obruit, fensus obtundit, caput vaporibus replet, & morbis chronicis præbet infignem materiam: Adeoque fomnus ultra 7. aut octo horas vix prologandus, in fpecie autem hydrophotæ fomno non indulgeant meridiano, quo maxime in noftris aquis divexantur, nifi diuturnâ confuetudine eò addacti fuerint. Recentis adhuc recordor hiftoriæ, quâ Religiofus quidam urgenti meridiano fomno indulgens in febrim tertianam incidit, qui tamen prius falvus & in columis,

nis, præfervationis solummodò gratiâ se se huic potationi commiserat.

Excrementa ut per alvum, vesicam, os, nares, & cutem expellantur, sanguis verò cum spiritibus retineatur debite: notandum hîc, quòd durante acidularum potu, plura quàm aliàs eijciantur excrementa, nunc per alvum, nunc per vesicam, nunc per vomitum, & salivam, aliasquè vias pro vasorum versùs quodvis emunctorium apertione, & humorum ipsiusquè naturæ inclinatione. Si autem excernenda præter naturam retinerentur, illa per remedia suprâ in symptomatibus acidularum curæ supervenientibus allata, quàm citissimè promovenda sunt,

Animi pathemata sint etiam proportionata: Ira ante omnia vitetur, quæ humores movendo facilè potest febres, & alia mala inducere, Imò refert *Aulus Gellius lib. 3. & Plinius lib. 7. cap. 32.* In tantum subindè intendi calorem ab ira percitum, ut plurimos in mortem subitanèam præcipitaverit. Similiter recentiore adhuc refert historiam *Clarissimus Joannes Michaël Febr in Miscellaneis Curiosis Anni 1682. observat.* de quodam prætore, qui adeò

violentos iræ impetus habuit ut subitò, ac in ipso adhuc tribunali sedens obri- gesceret, quasi minitabundus, ac super- veniente apoplexiâ forti statim expira- ret, quasi fulmine percussus.

Amori exiguus etiam hîc indulgen- dus locus est, quia cerebrum turbat, somnum abbreviat, spiritus dissipat, co- ctiones impedit, & alia nocumenta in- ducit.

Similiter timor, terror, & tristitia, ex quibus variæ phantasticæ cogitatio- nes suboriri solent, in hac acidularum cura exulent, quia mentem obnubilant, spiritus suffocant, affectionem hypo- chondriacam enutriunt, & plura mala inducunt; Imò meminit *Rondeletius in me- thod. curand. morb. cap. 20. pag. 98.* Puellæ ex mærore catalepticæ factæ: hæc enim vi- ro, quem parum amaverat, nupta, quo- ties absens maritus erat, aut nihil de eo audiebat, restituebatur, audito au- tem ejus nomine corripiebatur; & cum ferret hydriam, recordans mariti, in via sedebat oculos apertos habebat, ut lar- vam, aut arte effictam dixisses.

Hinc videntur non insipidè sensisse, veteres, qui memoriam dixere ventrem, cibum

cibum verò ejus lætitiã, & triftitiã, dulcem fcilicet, & amarum; adeoq; ut acidulæ noſtræ exoptatum aſſequantur effectum, inſtituantur colloquia jucunda potantibus præprimis grata, crebriores deambulationes, hilares amicorum viſitationes, & converſationes, moderati pyramidum luſus, aliæquè honeſtæ diſtractiones, quibus ſuperfluç curæ, & profunda lucubrationes diſcutiuntur, animiquè hilaritas, & tranquillitas reconciliatur.

EPILOGUS.

Aſt hïc Plato acquieſcere jubet, & terminalia celebrare: plura & meliora volui, ſed non valui, feci tamen, quæ potui, & volui, ingenioſiora ab ingenioſioribus expectans ingenijs, nam:

Non omnis fert omnia Tellus.

Ut cuncta cunctis placeant, non cupio: ut cuncta cunctis diſpliceant, non ſpero: tanta enim moderno tempore ingeniorum eſt diverſitas, ut per unum approbetur illud, quod ab alijs fuerit reſectum, & econtrà reiſciatur, quod alijs

approbaverint; apparet hoc manifestè ex tot Medicinæ sectis, ubi unaquæquè altiùs vult sapere, quàm altera: unde *Helmontista* (verbis utor Clarissimi de *Lamzwerde*) cum Archæo suo in cælum irruentes Apollinis occupant dexteram: *Sylvianista* universis errorum maculis Sale lixivioso deterfis, utpotè puriores, audaciùs primas juxta sacras Phœbi aras capiunt: *Galenici* quaternario elementorum conjugio, indissolubili nexu copulati: *Paracelsista* Majestuofo salis, sulphuris, & Mercurij triumviratu imperiosi: alij demùm leni volatiliùm lixiviorum, & acidorum fermentatione fervidi firmissimè credunt primarias sibi in arte Medica debere laureas; Verùm quali sectæ nuda sine ullo terminorum pallio, & spontè è naturæ gremio emergens veritas despondanda sit.

Dogmatici certant, & adhuc sub Judice lis est.

Hinc non mirare Benevole Lector, me in hac præsentì Roitschocrene, pluribus difficultatibus intricata, & à nullo antè me specificè conscripta, non potuisse tam Recentioribus, quàm Veteribus, quemadmodùm volui, satisfacere, si enim

nim aliqua nimis tibi videantur sapere
 Galenismum, cogita Veterum statuta
 non temerè esse reiicienda, nisi magna
 evidentia se se offerat necessitas: si eon-
 tra aliqua forsitan nimis chymica: per-
 pende rursus, quanti nobilissimam hanc
 artem faciant ferè omnes Medicinæ Pro-
 ceres in erudito hoc sæculo. Et profectò
 cum chymia corpora naturalia concreta
 in eum finem solvat, & soluta coagu-
 lat, ut purum ab impuro separetur, &
 medicamenta salubria citæ, tutæ, & ju-
 cundæ operationis concinnentur, non
 video, cur illa ex foro medico amandan-
 da sint. Testes sunt ipsimet, qui remedia
 spagyrica maximo persequuntur odio, &
 audito solùm chymia nomine nauseabun-
 dus eorum evertitur stomachus, hi ta-
 men nolentes volentes fateri debent, ce-
 revisiam defæcatam salubriorem esse non
 defæcatâ: Vinum à tartaro suo, & faci-
 bus depuratum, tutius hauriri, quàm
 Vinum ex uvis recenter expressum: pa-
 nem ex puriori farina pistum facilioris
 esse coctionis, quàm furfuribus adhuc ad-
 mixtis: fructus decorticatos non tan-
 tum nocere, quàm non decorticatos:
 § 3

Carnes demum animalium, & ventriculo, & ori gratiores esse, si prius à pelle, cæterisque excrementis sequestrata fuerint; quæ ratio? nulla profectò alia, nisi quod purum ab impuro separetur, & relicto hoc, assumatur illud; unde si impura reijciantur in alimentis, multò magis etiam in medicamentis reijcienda sunt, quia natura tum debilitata, non est sufficiens in perferendis superfluis impuritatibus. Ast obganniunt adversarij, proferentes, medicamenta chymica nimis esse fortia, non tuta, multisquè fuisse exitio. *R.* Me non inficias ire, quod non nunquam pessimi effectus per eorum adhibitionem secuti fuerint: hæc enim remedia sunt instar gladij acuti, quo furiosi, & infantes se ipsos lædunt, econtrâ si gubernetur à generoso milite, plura, & Marte, & lauro digna illo peragere poterit. Fateor, inquam, quòd dentur tales pseudo-chymici, cinifiones & follium voratores, vulgò laborantes dicti, qui varijs processibus, quasi magno Doctrinæ fermento turgidi, cum Mida per auream metamorphosim, omnia exceptis auriculis (quæ signa permanent pathognomica) evertere satagunt, postquam verò varijs
 incas-

incassum adhibitis laboribus, divitiæ unâ cum fumo ex laboratorio evanuerint, & solummodò pauxillum spei cum capite mortuo in cucurbitis remanserit, tum arcana supra arcana elaborare incipiunt, hinc omnibus neglectis causis morbificis, & circumstantijs scitu necessarijs, per suas panacæas, omnes morborum insultus, etiam desperatissimos, auferre volunt; verùm quali effectu? consulendæ sunt vespillonum ephemerides, & satis culta cæmeteria. Nosco hic quendam Hermetis filium (privignum volui dicere) qui elapsâ hyeme cuidam Officiali dyssenteriâ maligna laboranti, & viribus summè destituto fortè vomitorium porrexerat, quo animam unâ cum excrementis paulò post evomuit: Ego dum Mercurium vitæ, vel potius hic mortis, suspicarer, & interrogarem chymiar-cham, quale vomitorium adhibuerit, responsum accepi, fuisse insigne arcanum, videlicet tincturam physicam, ad grana tria datam, quod facile ex effectu physico credidi, cum mortem, quæ multis ens privativum dicitur, tam citò, & physicissimè produxerit. Alius etiam in vicinia quidam Geber redivivus mihi notus

est, qui fulgente suo pulvere emetico, nuper euidam Religioso tam violentos vomitus excitavit, ut orto in pectore tumore instar mammæ in summam viri-um ruinam, & vitæ discrimen præcipitatus fuerit. Verùm cum à particulari non valeat ad universale argumentatio, non sequitur, quod ex hiscè illegitimis medicamentorum chymicorum præparacionibus, & præposteris exhibitionibus omnia remedia spagyrica rejicienda sint; Medentur enim similes Empyrici indifferenter, & rudi Minervâ, uni individuò sicuti alteri ignorantiquè tritissimum illud Medicorum: *Novus patiens, novum studium.* Hinc Galenus videtur prudentissimè suis toties inculcasse, in utrumquè oculum, ne in rerum caligine incederent, altè aperirent, unumquè dirigerent ad morbum expellendum, alterum verò ad vires conservandas. Prætereà si abusus chymicorum remediorum tolleretur verum eorum usum, sequeretur etiam, quòd nulla medicamenta Galenica ægris porrigenda essent, siquidem, & illa præposterè adhibita, subitanèam mortem possunt inducere; Experientiæ sunt hic innumera; vidi ipsemet Viennæ phthisicum, qui

ob assumpta folia nasari brevi post fatiſ
 ceſſerat. Clariffimus D. D. Sorbait ſimiliter
 in comment. Hippoc. ſect. 5. aph. 1. pag. 780.
 De ruſtico quodam Dornbacenſi, qui ex
 helleboro, & convulſiones, & mortem
 contraxerat. Mezerium, ſeu lauroſa,
 quod in territorio Marpurgenſi copioſe
 eſcit, medicamentum pure eſt Gale-
 nicum, nihilominus tamen quia ignea
 ſubſtantia eſt, pituitamque violentiſſime
 purgando, animam ſubinde ſimul eva-
 euat, crudele ab Authoribus nomen ad-
 ptum eſt, & dicitur: *Rapiens vitam, vel ſa-*
ciens viduas, uti refert *Matthiolus in ſuo her-*
bario pag. 429. Plures ſimiles caſus per me-
 dicamenta Galenica inducti videantur
 apud *Sanctorium in methodo vitandorum erro-*
rum, & alibi. Sed ut acidulis meis, de quibus cum
 chymia digreſſus fueram, coronidem im-
 ponam, tibi L. B. labores meos tam chy-
 micè, quàm Galenicè hic impenſos, de-
 miſſè offero, ſi in ijs immatura adhuc ali-
 qua, & erronea, de quibus non dubito
 inveneris, me cum *Galeno lib. 2. de comp.*
ſ. c. 1. habe excuſatum, ubi ait *Difficile eſt,*
ut, qui homo ſit, non in multis peccet. Homo
 enim ſum, & errare, quod humanum eſt,
 bul

à me alienum esse, non arbitror; Interim tamen illa amicè corrige, atquè materiæ difficultati, temporis brevitati, & ingenij pravitati adscribe, cogitaquè me debuisse imitatore agere ursarum, quæ informibus suis neogenitis prolibus lambendo primùm veram ursinam effigiem, membrorumquè proportionem imprimunt, uti vult *Plinius*, & alij. Verùm cum varia negotia id impediunt, tempusquè lambendi, vel relegendi fatum meum chartaceum non sufficiat, ad alia propero, haud dubitans, illum ulteriori doctiorum indagatione, majorem adepturum perfectionem, cum alioquin inventis facile sit addere.

Zoili profapiam hìc & nunc flocci facio, benè sciens, faciliùs esse aliorum labores corrigere, & culpæ, quàm inculpabile aliquod proprio Marte producere. Videntur ardeam imitari similes Momi-filij, quæ cum falcone præliatura, suis excrementis ejus pennas maculat, ut postmodùm illæ corrodantur, & excidant; Imò in talibus, qui omnia canino dente arrodunt, magnaquè scientiarum imprægnatione superbiunt, dum tempus partus appropinquet, proferaturquè il-

lud Pythagoricum: loquere, ut te videam, sæpè sæpius verificatur.

Parturiunt montes, nascitur ridiculus mūs.

Hiscè itaq; finio, quæ in difficillima hac acidularum Roitschensium materia, si non pro argumenti dignitate, saltem pro ingenij mei modulo proponere volui, omnia saniori doctiorum judicio, censuræquè accuratori, eâ, quâ par est, modestiâ, discendiquè ardore subijciens, exoptando, ut cedant omnia ad proximi salutem, & Dei. T. O. M. cui ex intimis cordis penetralibus gratias ago immortales, quòd conatibus meis clementissime favere dignatus sit, infinitum honorem, & gloriam.

F I N I S.

INDEX

INDEX CARITUM.

- CAP. I. De loco, & origine Acidularum Roitschensium. fol: 1.
2. De difficultate cognoscendi mineralia in acidulis. 13.
3. Quid Evaporatio, destillatio, alieque operationes chymicae in acidulis detegant? 16.
4. De ferro in acidulis contento. 22.
5. De acidularum vitriolo. 27.
6. Utrū aquae Martiales possunt esse vitriolatae? 33.
7. De sulphure acidularum. 39.
8. De nitro acidularum Roitschensium. 44.
9. De Alumine, & Sale communi nostrarum aquarum. 48.
10. De Terra alba acidularum. 55.
11. An haec enumerata acidularum Roitschensium contenta sint volatilia, an verò fixa? 57.
12. Utrū salia acidularum supra enumerata sint acida, vet alkalia? 62.
13. Quomodo acidulae nostrae in terrae visceribus generentur, & cur non deficient in suis viribus? 68.
14. Unde proveniat aciditas in aquis nostris Roitschensibus? 74.
15. Utrū acidulae Roitschenses tute ob sua mineralia ab hominibus bibenda sint? 77.
16. De primis nostrarum aquarum qualitatibus. 85.
17. De ceteris nostrarum aquarum qualitatibus, & viribus. 91.

- CAP. 18. De usu acidularum. 102.
19. Utrum acidula nostrae convenient in febribus
continuis? 107.
20. Utrum in febribus Intermittentibus locum
habeant? 112.
21. De cerebri affectibus, quibus acidula conve-
niunt. 117.
22. Utrum aquae nostrae in affectibus pectoris con-
venient? 122.
23. Utrum praedictae aquae adhibenda sint in hepatis
lienis, & aliorum viscerum affectibus? 129.
24. Utrum in affectione hypochondriaca locum ha-
beant? 135.
25. De renum, & vesicae affectibus. 139.
26. De ventriculi affectibus. 147.
27. Utrum in colica aquae nostrae conducant? 153.
28. De diarrhaea, dysenteria, & lumbricis. 157.
29. De uteri affectibus. 162.
30. De Arthritide, & ceteris partium externa-
rum affectibus. 168.
31. Qualis aetas, temperamentum, & sexus ad-
mittat usum acidularum Roitschensium? 173.
32. Quo anni tempore bibenda sint nostrae acidulae?
cur subinde ratione virium variant? 180.
33. Quomodo corpus ante acidularum curam pra-
parandum? 187.
34. Quae hora acidulae nostrae bibenda sint? 191.
35. Utrum per gradus ascendendum, & descen-
dendum? 196.
- INDEX 270. 26. Quan-

- CAP. 36. Quantum acidularum nostrarum bibendum? 198.
37. Quam diu? & utrùm in ipsa scaturigine bibende? 203.
38. De symptomatibus in genere, & utrùm ijs in ipsa cura supervenientibus inceptus potus interruptendus sit? 208.
39. Quid faciendum, si acidula retineantur in corpore, aut vomitus in ipsa cura superveniat? 212.
40. De colica, flatibus, distensione, & dolore ventriculi, ardore dextri hypochondrij, tinnitu aurium, ac genarum rubore. 219.
41. De urinae retentione, & ardore subinde in hac cura supervenientibus. 223.
42. Quid faciendum, si feminae in ipsa potatione menstrua aquirant? 226.
43. De diarrhœa, dyssenteria, ani pruritu, & ardore. 228.
44. De somno immodico, fame aucta, & spasmo pedum. 233.
45. Qualis dieta tempore curæ instituenda, & in specie qualis aër sit convenientissimus? 237.
46. De alimentis tempore potationis convenientibus. 241.
47. Qualis potus in hac acidularum cura concedendus, & utrùm acidula vino miscenda sint? 258.
48. Quomodo potatores se gerere debeant ratione motus & quietis: somni, & vigiliarum: Excretorum, & retentorum: atque animi pathematum. 270.

INDEX RERUM.

A.

- A**cidulæ Roitschenfes constant alkali & acido Pag. 21.
in ligneum orbem effusæ, & exsiccatae præbent colorem variegatum. 7.
harum incolæ paucis morbis corripuntur. 10. & 108.
augent famem. 10.
rarò una re fossili constant. 14.
cum gallis mixtæ nigrescunt. 6.
ibi scaturiunt, ubi sunt calchanrifodinæ. 29.
dum corrumpuntur, & nigrescunt, præbent odorem sulphureum. 42.
congelatæ dant pulverem candidum infuperiori superficie. 47.
præcipitant lunam aqua forti solutam. 54.
rumpunt vitra, si arctiùs claudantur. 58.
graviore sunt aquâ vulgari. 60.
in earum evaporatione perit acor, & exoritur sapor lixiviosus. 64.
quot modis generentur? 68.

Acidulæ

Acidulæ Roitschenfes in fcaturigine funt meliores,	
quàm ad alia loca portatæ.	76.
nocent, fi ftagnant in corpore.	85.
funt frigidæ, & ficcæ.	85. 86.
non procul à fcaturigine imbibuntur fuis	
mineralibus.	69.
cur non deficient in fuis viribus, cùm tot	
annis fcaturiant?	69.
quomodo coctionem ciborum promove-	
ant?	90.
quibus modis operentur?	91.
carum vires.	100. 101.
tutò, citò & jucundè operantur.	101.
putredini refiftunt.	109.
potæ absquè prævijs purgationibus febri-	
caufant.	114.
cur in phthifi fugiendæ?	124.
cum bile bubula porracea mixtæ quid fa-	
ciant?	133.
corrigit acidos, & aufteros humores.	
	138.
funt univerfale diureticum.	139.
post varias ambages, diverfasquè fermen-	
tationes mifcentur maffæ fanguinæ.	
	145.
cur fubindè mutantur in fuis viribus?	183.
utrùm Anno 1685. defecerint in fuis viri-	
bus?	186.
quomodo fint bibendæ?	191.
per quas vias humores evacuentur?	192.
non funt calefaciendæ antequam bibantur.	
	193.
post prandium non funt bibendæ.	194.
quamdiu fummendæ?	203.
non funt meliores fi ad alia loca transpor-	
tentur.	207.

Acidulæ Gøppingenses quibus mineralibus consistent ?	15.
Pinckenfeldenses vomitum excitant.	219.
Pugenses multum aluminis habent.	33.
Acida resistunt febribus.	115.
quando pulmoniacis danda ?	125.
Acidum unum ab altero potest corrigi.	138.
Acicula comesta cum urina excernitur.	146.
Acor acidularum perit , dum sulphur concrefcit , & spiritus avolant.	17. 63.
primariò provenit à vitriolo.	75.
Aër quot modis corpus nostrum inficiat ?	239.
qualis potatoribus sit optimus ?	ibid.
circa scaturiginem est saluberrimus.	10.
Æstas admittit acidulas.	180.
Ætas quæ pro acidulis disposita ?	173.
quomodo metienda ?	ibid.
Alkali acidulis inest.	62.
quomodo cognoscitur.	63.
præcipitatur ab acido.	110.
acrimonia ejus variè corrigitur.	134.
cum acido est egregium diureticum.	223.
Alumen in his acidulis non habet præ dominium.	48.
ejus spiritus potest martem corrodere.	38.
& vitriolum sunt succi cognati.	50.
constat ex spiritu sulphureo , & petroso	
Terreo corpore.	50.
artificiale quomodo præparetur.	51.
astringit.	49.
ejus præparata.	96.
Allium non convenit potatoribus.	251.
Amphibia citissimè concoquit.	254.
Analogismus macro- & microcosmi.	1. 6.
Ani pruritus cur hydropotis superveniat , & quomodo curandus.	230.

- Apoplexiæ ordinariò non conveniunt acidulæ. 118.
 fanguinæ aliquando medentur. 119.
 signa fanguinæ. 119.
 Aqua potest diversis salibus figurarum tamen di-
 versitate præditis absquè aucta mole Saturari. 61.
 Aquæ martiales possunt esse vitriolatae. 33.
 aluminosæ cum gallis albescunt. 48.
 Arcanum Willisii quid? 94.
 Ariaviza pagus penes Acidulas Roitschenses scatet
 mineris vitriolatis, & sulphureis. 30. 43.
 Ardor dextri hypochondrij cur superveniat, & quo-
 modo curandus? 221.
 ventriculi quibus curetur? 97.
 Arthritidis causa non semper est humor acidus. 170.
 aliquando fit ab acidis. ibid.
 quomodo & quando hic Juvant acidu-
 læ? ibid.
 curatur per eas tam in balneo, quam po-
 tu adhibitas. 171.
 Asthmati quando conveniunt acidulæ? 125.
 Asparagus convenit hydropotis. 248.
 Astra agunt in vegetabilia, animalia & mineralia. 185.
 Atrophix ab obstructionibus ortæ conducunt aci-
 dulæ. 124.
 Aves libenter bibunt acidulas. 11.
 Aurium tinnitus cur potiores subinde vexet. 221.

B.

- Balnea ex acidulis facta quibus affectibus conveni-
 ant? 104.
 Bilis corrigitur per acidulas. 100.
 continet sal alkali volatile. 87.
 effervescit cum acido. 88.
 Bradypepsia curatur acidulis. 150.
 Braf-

Brassica utrùm in cura comedenda sit? 249.
muriata non est tam noxia. ibid.

C.

Calculosis affectibus conveniunt acidulæ? 140.
quomodo medentur? ibid.

hic non opus est præmittere emollientia,
attamen purgantia. 141.

Canes citò concoquant cibos. 254.

Caniculares dies sunt boni pro assumendis acidulis. 182.

Cannabis quomodo curat icterum? 134.

Cardialgiam curant acidulæ. 150.

Caro bubula Polonica cur melior Hungaricâ? 111.
cum acidulis coquitur. 105.

qualis in cura comedenda? 242.
quæ vitanda. 245.

Catarrhis aliquando profunt acidulæ. & 125.
In falsis vitandæ. 126.

Caulis floridus utrùm in cura conveniat? 250.

Cerevisia Wildungensis fit ex acidulis. 151.
non convenit in cura. 261.

Chalybs potabilis Fischeri. 93.

Choleræ medentur acidulæ. 150.

Chymia quid præstet? 189.

Cibi quales conveniant in cura? 242.
pauci sumantur. 257.

quomodo concoquantur? 88, 89.
non per solum calorem. 147.

quot horas pro coctione requirant. 254.
variat tempus in brutis. ibid.

Cinara convenit in curâ? 248.

Clysteres fiunt ex acidulis pro paroxismo colico
compescendo. 106.

Colicæ cur medentur acidulæ. 153. & 154.
plegmaticæ nocent. 156.

quomodo sint adhibendæ?	ibid.
quomodo medendum, si in ipsa potatione superveniat?	219.
Colores plurimos repræsentant acidulæ exsiccatæ, & alijs robur admixtæ.	4. & 7.
proveniunt à sulphure.	7.
Complexio quæ magis disposita pro acidulis bi- bendis.	175.
Corpus utrùm ante acidularum curam purgandum?	187.
utrùm in fine curæ?	205.
Crapula in cura fugiatur.	262.
utrùm subinde admittenda?	263. & 264.
Cremor acidularum quid?	18.
ferro candenti impositus quid faciat?	19.
Cucumeres nocent in cura.	249.
Cutis pori & glandulæ cum ductibus sudoriferis.	215.

D.

Dentes de albantur acidulis.	106.
Destillatio acidularum dat aquam ab initio insipi- dam, quæ adjectis gallis non nigrescit.	22.
in fundo dat terram albissimam.	22.
Diæta quid & quantum præstet?	237.
Diarrhæa in phthisi acidulis curata.	126.
quando hæc dandæ?	158. & 159.
superveniente utrùm continuanda cura?	229.
Dolor capitis quando, & quomodo curetur acidu- lis?	121.
Dysenteria utrùm, & quando sit curanda acidulis?	159.

superveniente utrùm cura continuanda?

230.

Dyspepsia unde oriatur, & quando acidulæ conveniant?

152.

E.

Epilepsia, si per sympathiam à fervore viscerum oritur, curatur acidulis.

120.

nonnunquam oritur ex humorum corruptela in ovarijs mulierum.

167.

Evaporatio acidularum quid denotet?

16.

F.

Fames non perit in acidularum cura.

102.

magis actuatur.

149. & 234.

unde hoc veniat.

ibid.

cur non ab inanitis partibus?

235.

Fæces alvinæ acidulas bibentium sæpè nigrescunt.

24.

denotant sic medicamenti actuationem.

139.

unde acquirant nigredinem?

24.

curâ peractâ fuerunt aliquot diebus fætoris sulphurei.

42

Febribus continuis medentur acidulæ.

108.

cum cautela dentur.

111.

quo tempore porrigendâ.

112.

Intermittentibus utrùm concedendæ?

113.

quartanis etiam medentur.

116.

utrùm in paroxismo conducant?

114.

quomodò succurrant?

115.

Fermentum nitrificum constat ex scorijs Martis.

47.

Ventriculi debet esse acido-salsum

volatile.

53.

volatilifatur per acidulas.

139. & 141.

Ferrum inest nostris acidulis, 23.
 variè cognoscitur. 23. 24.
 ejus vires, & præparata. 23.
 nunquam est sine vitriolo. 26.
Fru mentum Saracenicum utrùm concedendum in
 curâ? 247.

G.

Gallæ acidulis admixtæ præbent tincturam nigri-
 cantem. 6.
Genarum rubor in ipsa potatione cur subinde acci-
 dat? 87. & 221.
Glandulæ intestinorum & ventriculi continent suc-
 cum fermentativum. 149.
Gonorrhææ, & ulceribus virgæ virilis medentur
 acidulæ. 103. & 142.
Gravidis cur non facilè dentur? 175. & 176.
Guttam rosaceam curant acidulæ. 172.

H.

Halex quando catarrhos curat. 127.
Helluo acidularum per diem 16. mensuras ebibens.
 147.
 cur non calorem innatum extinxerit? ibid.
Hepatis ardor in acidularum cura superveniens
 unde? 87.
Hydropem incipientem ex intemperie calida, & ob-
 structione ortum tollunt acidulæ. 131.
 confirmatum, augent. 132.
Hyemali tempore etiam bibi possunt. 182.
 cur hic adhuc permanent bonæ? ibid.
Hypochondriaca affectio dicitur morbus latinus, &
 prima tonsura ad stultitiam cu-
 ratur acidulis. 136.
 ridet leviora, & exasperatur for-
 tioribus. ibid.
 Humo-

Humores peccantes quomodo eyacuent acidulæ ex corpore? 100.

Ibis avis invenit clysteres. 112.

Ictero conveniunt in balneo. 106.

in potu. 131. & 135.

hic affectus non semper oritur ab obstructionibus. 133.

Ira in acidularum cura vitetur. 273.

quæ mala inducat? ibid.

Lac non fit ex solo sanguine, sed ex chylo. 177.

Lactantibus cur non dandæ acidulæ? ibid.

Lactuca nocet in cura. 249.

Laudanum opiatum ubi nocet in dysenteria. 84.

Legumina quæ in cura vitanda? 247.

Lichenes curantur acidulis. 172.

Linguae nigricanti medentur. 105.

Linimentum ad vacillationem dentium Michaëlis. 49.

Liquor stipticus Weberi. 49.

Lixivium vitriolo imprægnatum cur coquatur in vasis plumbeis. 37.

Lupus citius concoquit, quam homo. 254.

M.

Maniæ per acidulas succurritur. 120.

quando non porrigendæ? 121.

Medicamenta chymica quando periculosa. 189. & 190.

Melones non sunt in cura concedendi. 249.

Menstrua provocant acidulæ & sistunt. 162.

si in cura superveniant, an cura sit interrumpenda? 227.

T 4 Mer-

Mercurius non invenitur in acidulis.	54.
Mezerium est medicamentum periculofum.	190.
Minera aquarum quomodo falia attrahat?	69.
Mineralia dupliciter mifcentur aquis.	58.
latent in interffitijis , & poris aquarum.	60.
eorum proportionem accuratè in aquis invenire, impoffibile est.	14.
Motus temperatus conducit hydropotis.	192.
Mucus trunco fcaturiginis adhærens flavefcit, & ru- becit.	9.
Mustum in cura fugiendum.	261.
acidulis mixtum quid faciat.	264.

N.

Nitrum acidularum quomodo inveniatur ?	44.
exit in forma florum per tigillum.	45.
cognofcitur fi congelantur acidulæ.	47.
quales det figuras in cryftallifatione ?	62.
quid fit ?	46. 94.
cum ferro magna est connexio.	47.
ejus vires, & varia præparata.	94.

O.

Obstructionibus viscerum medentur acidulæ.	129.
Odor acidularum in fcaturigine est sulphureus, & martialis.	2.
Oleum rofatum in partibus diverfis operatur diver- fimodè.	143.
Sulphuris per campanam juxta Grulingium conducit phthifi, & afthmati.	122.
Ophthalmiæ medentur acidulæ.	105.
Ovaria mulierum malè difpofita multorum funt caufæ morborum.	164.
hic quomodo juvent acidulæ ?	ibid.

P.

Panis pinfitur cum acidulis.	105. 151.
qualis conveniat in cura?	242.
Paralyfi medentur acidulæ ex colica ortæ.	119.
Perdicis caro morbum gallicum curare dicitur.	245.
Pecora libenter bibunt acidulas.	11.
Phlegmonen curant hæ aquæ.	107.
Phthifi cur noceant?	124.
Pilulæ Spadanæ quibus consent?	26.
Pisces falsi , infumati, & palustris non sunt concedendi in cura.	245.
quomodo præparandi?	246.
Pleuritidi quando convenient?	125.
Poma utrùm in cura concedenda?	251.
Pueris urgente malo subindè acidulæ concedendæ sunt.	153. & 174.
Pulvis ad hæmorrhagiam D.D. Hertod.	49.
aperitivus Kneophelij.	94.
antefebriilis Crollij quomodo operetur.	98.

Q.

Qualitatibus primis non omnia possunt peragi.	89.
Quantitas acidularum in potatoribus.	198.
diminuta magis nocet, quàm juvat.	200.
nimia equidem.	201.
quando augenda?	202. & 203.
non bibitur ascendendo, & descendendo.	196.
cur hoc fiat?	ibid.
Quies nimia in potatione fugienda.	271.

R.

Rapæ in cura non sunt comedendæ.	251.
Raphanus itidem nocet.	ibid.
Retentio acidularum quomodo promovenda?	212.
quæ mala producat?	213.

T

Ronum

Renum ulceribus quando & quomodo medentur acidulæ? 141.

cur hic subindè conducant, ac econtrà noceant ulceri pulmonum? 142.

communicantur per speciales ramulos venarum lactearum. 146.

Rhabarbarum urinæ dat colorem & odorem. ibid.

Roitschense territorium scatet vitriolo. 44.

sulphure, marte, &c. 44.

Rosæ cum acidulis coctæ præbent tincturam viridem. 4. 64.

S.

Sal datur in aëre, & variè colligitur. 72.

pro diversitate suæ naturæ etiam diversas in crySTALLATIONE habet figuras. 61.

acidum certas habet figuras quibus caret alkali. 46.

acidum in acidulis habet prædominium. 66.

acidularum in destillatione, & evaporatione in fundo relictum quale? 20.

rubescit in crucibulo. 20.

aquâ communi solutum effervesceat cum spiritu vitrioli. 21.

absinthij potest in nitrum verti. 53.

Commune apprehendit in acidulis. 52.

roborat ventriculum. 53.

dat copiosè spiritum volatilem. 53.

quales det figuras? 62.

dat spiritum, qui dulcificatur potestè. 96.

aquarum mineralium in calcinatione rubescens denotat vitriolum. 28.

Salia rarè sunt sine nitro, & rarè nitrum sine salibus. 53.

Salivales ductus acidulæ evacuant. 216.

Sanguis ebulliens, & effervesceat per acidulas corrigitur. 110. San-

Sanguis lacteus ex vena secta	255.
unde proveniat.	257.
Sanis quando dandæ acidulæ	179.
Sapo curat icterum.	134.
Sapor acidularum intensè acidus provenit à vitriolo.	27.
Scabiei medentur acidulæ,	172.
Scaturigo acidularum Roitschenfium quomodo fiat?	2.
cur non ædificijs exornetur.	8.
sub qua elevatione?	9.
montibus undiq; circumvallatur.	9.
Scirrhus nondum inveterato medentur acidulæ.	130.
Sectarum Medicinæ diversitas.	188.
Senibus quando dandæ?	144.
Sexui conducunt utriq; acidulæ.	175.
Somnus mediocris convenit in cura.	272.
Meridianus fugiendus.	233.
Spiritus quid sit?	58.
multi dantur in acidulis.	58.
sunt anima aquarum.	60.
rumpunt vitra, si arctè claudantur.	58.
Vini acidulis mixtus quid faciat?	52.
universalis quomodo admittendus?	71.
Sputo sanguinis nocent acidulæ.	127.
Sterilitatem curant.	163.
Sulphur cum vitriolo maximam habet affinitatem.	39.
& vitriolum ex uno lapide oriuntur.	39.
est subjectum odoris grati, & ingrati.	42.
ejus præparata, & vires.	95.
solare non datur in acidulis.	54.
acidularum in evaporatione quid?	17.
prunis adjectum concipit flammam.	19.
	Sul-

Sulphur acidularum cum gallis dat tincturam ni- gram.	19.
Sulphuris caput mortuum aliquot annis aëri ex- positum dat vitriolum.	40.
unde hoc eveniat?	40.
Sulphur obtundit acrimoniam vitrioli.	80.
Symptomatibus supervenientibus quando potus interrumpendus?	209. & 210.
Syrupus violarum mixtus acidulis eas reddit viri- des.	4. 64.

T.

Tartarus calcinatus acidulis tollit aciditatem.	62.
ejus oleum quomodo tingat?	5. 64.
Tempus bibendi acidulas quale sit optimum?	181.
	& 191.
unde desumatur?	180.
Terra penes scaturiginem nigra est.	9.
ejus tinctura cum gallis dat nigredinem.	9.
Acidularum in evaporatione relicta, cæte- ris salibus permixta est.	20.
salibus separatis est insipida & candidissi- ma.	20.
aceto mixta tollit acorem.	97.
â quo minerali proveniat?	55.
varia habet nomina.	55.
varios habet colores.	57.
roborat viscera.	97.
absorbet acres humores.	97.
Transpiratio vincit cæteras sensibiles evacuatio- nes.	215.
Tristitia in cura vitetur.	272.
Tumoribus pedum medentur acidulæ.	107.
Turtures utrùm in cura comedendi, & quomodo præparandi?	244.

Venæ lacteæ.	144.
Ventriculus roboratur per acidulas.	88. & 148.
frigidus ijsdem destruitur.	152.
ejus Tunicæ.	148.
Ver est aptum pro acidulis.	180.
Vermes ijsdem educuntur.	103. 161.
Vinum utrùm in cura concedendum?	259.
quale fugiendum?	260.
utrùm acidulis miscendum?	264.
Hispanicum acidulis mixtum quid fa-	
ciat?	265.
parum bibendum.	262.
Vitriolum quid?	25. 27. 34.
mutatur in martem, & mars vicissim	
in vitriolum.	26.
est primarium acidularum ingrediens,	27.
cognoscitur ex colore & sapore.	28.
est proles sulphuris.	39.
quomodò tinget infusum gallarum.	31.
potest cum Marte stare.	33.
Martis est propriè vitriolum.	36.
Martis quomodo præparetur?	35.
cum gallis facit atramentum, uti vi-	
triolum commune.	36.
dum præparatur, dat varios colores.	56.
participat viriditatem à marte, cæru-	
leitatem autem à Venere.	36.
quodvis continet alumen.	50.
non solùm martem sed & venerem	
corrodit.	37.
in terra mitiùs agit.	38.
Ex aere colligitur.	73.
ejus encomium in medicina.	79. 91.
	variè

Vitriolum variè corrigitur per sulphurea martia-	
lia, aquea & terrea.	80. 82. 83.
ejus sulphur anodynum.	93.
oleum ejus dat odorem aluminosū & I.	
ejus spiritus, si decocto rosarum viridī	
ex acidulis factō instilletur, inducit	
rubedinem.	5.
spiritus idem atramento scriptorio in-	
stillatus, omnem demit nigredi-	
nem.	6. 32.
calamus eo intinctus tolit literas atra-	
mento vulgari exaratas, si supra	
ducatur.	32.
spiritus iste corrosivus corrigitur per	
spiritum vini.	80.
quarum virium?	82.
antepilepticus Hartmanni.	92.
Vitriolatæ aquæ quomodo noceant?	77.
Vomitum acidulæ curant.	150.
si in cura superveniat, quomodo cu-	
randus?	216.
Urinæ retentio & ardor , unde proveniant in po-	
tu acidularum, & quomodo succurren-	
dum?	223.
Ufus acidularum vel est culinaris, vel Medicina-	
lis, internus vel externus.	102.
Uterus est causa multarum ærumnarum.	165.
quomodo locatus,	16. 5.
ejus affectus curantur acidulis. 104. & 165.	
modus adhibendi fit per potum, balneum	
clysteres uterinos, &c.	166.

F I N I S.

ERRATA SIC CORRIGANTUR.

Paginâ	Lineâ	25.	lege	liquor.
8.	8.	oliginofus		uliginofus.
8.	8.	oliginofa		uliginofa.
9.	4.	fapè		fape.
14.	12.	reafoffili		re foßili.
17.	6.	modo		moto.
18.	19.	impregnata		impragnata.
26.	23.	accidularum		acidularum.
32.	21.	& fi		etfi.
33.	13.	ex		&c.
34.	8.	mestallino		motallino.
36.	17.	ipfo		ipfe.
43.	27.	calimarem		calcinarem.
44.	17.	culmarium		culinarium.
45.	22.	veteriorem		ulteriorem.
45.	28.	aëre		aëri.
46.	12.	decandata		decantata.
47.	13.	aleofa		oleofa.
49.	25.	limentum		linimentum.
49.	27.	magistratus		magifteriatus.
50.	11.	abfolutè		abfolutè.
54.	2.	abfundatur		affundatur.
55.	14.	Widungensium		Wildungensiu.
58.	15.	nitris		vitris.
58.	22.	ovidam		cuidam.
59.	13.	inclaufa		inclufa.
60.	2.	spiritum		spirituum.
62.	24.	monento		momento.
70.	14.	per labentibus		perlabentibus.
79.	17.	fequefteretur		fequeftretur.
88.	15.	frangatar		frangatur.
93.	27.	Charinthiaco		Carinthiaco.
93.	28.	operitivo		aperitivo.
98.	7.	matres		matris.
99.	15.	gramio		gremio.
100.	6.	intemperie		in temperie.
100.	11.	avacuandis		evacuandis.
100.	21.	accidere		accedere.
102.	14.	ventriculis		ventriculus.

Paginâ	Lineâ	3.	lege	si in.
104.		3.	fini	Xenodochio.
107.		3.	Renodochio	in principio.
107.		8.	principio	oxycrato.
107.		11.	exijcrato	excrementitios.
109.		18.	exorementitios	legitima.
115.		11.	lagitima	Pawius.
122.		9.	Paucius.	describit.
123.		7.	describis	Barbette.
123.		11.	Barbette	calidorum.
126.		5.	calidorum	utendum.
126.		9.	notandum	Hepatis.
129.		6.	Heptatis	lienis.
130.		17.	biennis	prognostico.
132.		24.	prognostica	quantum.
135.		20.	quartum	tunc.
156.		12.	tunc non	feliciter.
156.		23.	feliciter	Rhabarbarum.
158.		25.	Rhabarbararum	vicinia.
165.		5.	vicina	ratione.
165.		14.	ratioe	expertus.
166.		26.	experfus	diffiteor.
172.		26.	diffiteor	facile.
173.		16.	facile	abortum.
176.		28.	arbotum	diluentium.
184.		23.	diluentium	agitabilibus.
186.		1.	agitabilis	ingurgitetur.
191.		22.	ingurgitetur	bibuntur.
197.		8.	bicuntur	thermarū dosia.
200.		5.	ther marum desin	
202.		10.	hausis	hauris.
208.		11.	omna	omnia.
211.		5.	continuatio	continuatō.
224.		4.	catharetica	cathartica.
243.		18.	in genij	ingenij.
247.		16.	Sacracenicum	faracenicum.

